

ZSOLDOS GÉZA

EZ AMERIKA

B U D A P E S T , 1942

Kiadásért felelős: Zsoldos Géza ,Budapest, XIV., Thököly-út 44.
Nyomta: Faragó Imre nyomdája, Kispeszt, Vörösmarty-utca 6. Telefon: 346-966.
Felelős üzemvezetőS: Faragd István.

ELŐSZÓ

a Sears-ház tizenegyezer oldalas árjegyzékének
50,000.000 példányáról

E cikkely afféle bevezető beszédet tartalmaz. Amerikai külsőben és szellemben. Könyvét írója tehát megírta, mert olyformán vélekedik, hogy a Föld nyugati részén elterülő világbirodalomról, az Amerikai Egyesült Államokról Európa nagy tömegét ferde meglátások uralják, dolgokat hol eltúloznak, hol meg lekicsinyítenek. Munkánkban persze kevés szót vesztegetünk a gyáriparilag készült Broadway-, cowboy- és detektívregények kelléktárára, a reklám illatosított fürdőjéből ránkmosolygó filmsztárokra, a »kékszakáll« dollárhercegnőkre, meg letűnt alkoholcsempészekre. De tiszteletreméltó olvasónk e hasábokon politikát se keressen, se tegnapit, se pedig mait. Mindkettőt száműztük. Ehelyett inkább parányi ablakot vágunk, hogy rajta a nyelvhatárokkal elzártak belenézhessenek a földkerekség legnagyobb panorámájába, melynek színes hátterében keményen dolgozó 131 millió ember terebélyes sudárba szökenteti munkájának nagy eredményét, az Amerikai Egyesült Államokat láthatja. Könnyen érthető éç olvasható számokkal és formában megrajzoltuk a birodalom gigantikus méretű társadalmi és gazdasági erőforrásainak képét, különös tekintettel Franklin Delano *Roosevelt* elnök gazdaság- és szociál-

politikai intézkedéseire. Ámde aláhúzottan hangsúlyozzuk, hogy a második világháború éveibe csak itt-ott nyúltunk át és óvakodtunk, hogy a minden vonatkozásban földuzzasztott háborús gazdálkodás számadataiból messzemenő következtetéseket vonjunk le. A háborús gazdálkodásban tudniillik a békés életszükségleten jóval túlhaladó arányok bontakoznak ki, melyek később aztán összezsugorodnak és nyomtalanul elenyésznek.

Könyvünk megírásánál nyilván tömérdek nehézséget kellett elhárítanunk. Százharmincegy milliós ország — és hozzá a földkerekség leggazdagabb birodalmának — erejét megszámlálhatatlan adat és tényező fejezheti ki. Ha azt mondjuk, hogy munkánk elkészítésénél százezer számadatra támaszkodtunk, talán tévedünk, mert lehet, hogy még ennél is többre, teszem negyedmillióra. Ámde az bizonyos, hogy' mindig hivatalos adatokat használtunk föl, jórészt a washingtoni szövetségi kormány legkülönbébb szerveinek kiadványait és a Fehér Házban akkreditált érdekképviseltek beszámolóit. Mindenütt, ahol erre szükség mutatkozott, a forrásokra hivatkoztunk és már helyszűke miatt sem készíthettük el a forrás-munkák oldalakra terjedő jegyzékét. Azt azonban megemlíthetjük, hogy módfölött értékes szolgáltatokat tettek a *World Almanac*, az *American People* különböző évkönyvei, a *New York Clearing House Association* kötelékéhez tartozó bankóriások időszakai jelentései, nemkülönben e könyv szerzőjének amerikai barátai, lap- és üzletemberek, akikkel tíz éven át együtt dolgozott és képviselte őket Magyarországon. Munkánk a tökéletesség jelzőjére így sem tarthat igényt. Erősen lekicsinyített keretben mindazonáltal igyekeztünk az amerikai élet legfontosabb gazdasági intézményeiről és ezeknek munkájáról hű képet adni. Hogy mégis valamilyen mentséget találhassunk,

a chicagói *Sears, Roebuck and Company* áruház-óriásába menekülünk. Postáján most küldik szét ötven millió példányban az áruház tizenegyezer oldalas árjegyzékét, Amerika többkötetes árlexikonját, amelyben felsorolják ama cikkeket, amiket a társaság elad. Ne is kérdezzék, hogy a chicagói felhőkarcoló pultjain és raktáraiban, nemkülönben az áruházhoz tartozó két tucat gyárban hányféle minőségű és mennyiségű árucikket adnak el és termelnek. Az elsorolásban, azt hisszük, az egymilliós számjegynél meg sem állhatnánk. Hát még mi lehet abban a kétmillió ipari és kereskedelmi vállalatban, amelyekből 131 millió ember él és úgy 47 millió ember azokban keresi a kenyerét. Európai vonatkozásban elképesztő csillagászati számjegyekkel találkozhatunk. Ezeket igyekeztünk megrostálni és rajtuk "keresztül megösmertetni az Amerikai Egyesült Államok dolgos népét.

A rövidség okából könyvünkben mindenütt Amerikáról teszünk említést, ami természetesen az Amerikai Egyesült Államokat fejezi ki. A birodalomról aztán rengeteg fogalom szüremlett át Európába és ezek itt legtöbbször elferdített formában és értelemben polgárjogot nyertek. A leülepedett tévedéseknek igyekeztünk helyes értelmezést adni. Az angol szavaknak ugyancsak megadjuk a magyar értelmet is és érveken olvasónk előtt sokféle amerikai jelenség fog megvilágosodni.

Budapest, 1942.

Franklin Delano Roosevelt

Amerika frakkos királya

Az Amerikai Egyesült Államoknak 1940-ben harmadízben megválasztott harminckettedik elnöke: Franklin Delano *Roosevelt*, a Claes Martenszan van Rosenvelt (vagy Roosevelt) nevű régi, holland származású patricius család nyolcadik nemzedéke. Milyen vallásos protestáns törzs, melynek csaknem mindenegy tagja sok ezer esztendő bibliai névvel ékeskedik és szerez a családnak becsületet és tiszteletet. A bibliai nevek használatát Európa nyugati felében főként a XVI. és XVII. század hitújítói sugározták szét és a protestáns világ eltérébélyesedett családfáin így szaporodtak el a Mózes, Dávid, Izsák, Sára, Sámuel stb. nevek, melyek a XX. század fajbiológusainak érthető gondot okoznak.

A Rooseveltek óhazájukban kereskedők és hajósok népek voltak. Az ő 1649-ben, tehát nem sokkal a Mayflower (Májusvirág) nevű hajó puritánjainak északamerikai kihajózása után vándorolt ki az Új Világba. Nem valószínű, hogy anyagi okokból vette volna kezébe a vándorbotot, ezt sokkal inkább azzal lehet magyarázni, hogy mióta történelmet írnak, Európa földjén szüntelenül tomboltak a háborúk, valamint a vallásüldözések. A háborúk és főként a vallásüldözések kényszerítettek embermilliókat, közöttük az angolszász puritánokat, akik az angliai vallásüldözések elől menekültek Hollandia szabad föld-

jére, hogy az Új Világban keressenek boldogulást és ott korlátozás nélkül gyakorolhassák vallásukat

Mondom: a Rooseveltek óhazájukban korántsem tartoztak a nincstelenek közé. Mindez kitűnik abból is, hogy nem sokkal Amerikába érkezésük után tekintélyre tettek szert. Az ős Nieuw Amsterdamban (ma New York-ban) telepedett le. Ugyanitt vette feleségül Jannetje *Samuelst*. A házaspár azonban korán (1660-ban) elhunyt és a szülőket öt serdületlen gyermek siratta. *Roosevelt* Miklós, a legfiatalabb gyermek 1658-ban a baptista vallásra tért át és a New York államban levő Esopus (ma Kingston) városkába költözött, ahol feleségül vette Heyltje *Barenisent*. Később, 1690-ben visszatért New Yorkba és ott köztisztviselést vállalt. Így 1700-ban, majd 1715-ben ismételtén megválasztották alderman-nak, vagyis városatyának. Még Esopusban 1689-ben született második fiának: Jánosnak a leszármazottja Theodore *Roosevelt*, az amerikaiak nagy Teddyje, akit 1901-ben a többségben levő republikánus párt szavazataival a szövetségi állam elnökévé választották és magas tisztségét 1909-ig viselte.

Roosevelt Miklósnak 1692-ben született Jacobus, vagy James fiának a leszármazottja Franklin Delano *Roosevelt*, az Amerikai Egyesült Államok mostani elnöke. Ugyancsak Miklósnak 1726-ban született Isaac nevű fia vásárolta meg a Hyde Parkban (New York államban) fekvő kis családi birtokot, amely mostanság sokat szerepel a világsajtóban. Valamennyi ős *Van Rosevelt-nek* nevezi magát, bizonyára annak egyszerű okából, mivel az ősök a hollandiai Rose veit nevű faluból származtak. Az elnök vezetéknévében olvasható kettős »o« betű már az angolszász behatás, illetve nyelvhasználat következménye, ugyanúgy, ahogy a Magyarországból kivándorolt Kis nevű polgárból odaát »Kish«-t faragnak.

Az elnök édesatyja: James *Roosevelt*, dolgos üzletember volt és a gőzvasút hőskorában egyik vasút vállalat elnökévé választották. A szédítően gyors iramban fejlődött amerikai vasútközlekedés előretörésében kezdeményező munkát végzett és e téren jóval megelőzte *Harrimant*, *Hillt*, meg a részvényhamisító *Gouldot*, a vasút királyokat, akiknek sokszor kifogásolt munkásságáról köteteket írtak össze. Az apa szorgalmas és takarékos étellel elég tekintélyes vagyont, körülbelül 300.000 dollárt gyűjtött össze. Amerikában ez még abban az időben sem számított a nagy vagyonok közé. Hisz a mai *Astorok* öse, aki *Roosevelt* elnök édesatyjának Hyde Parkban szomszédos birtokos társa volt és New Yorkban szörme-kereskedéssel foglalkozott, már 1848-ban húsz millió dollár vagyon fölött rendelkezett. *Commodore Vanderbilt* viszont 1877-ben bekövetkezett halálakor fiára már 150 millió dollárt hagyományozott. Az örökös 1885-ben hunyt el és az apai juszt nyolc esztendő leforgása alatt 50 millió dollárral szaporította.

Franklin Delano *Roosevelt* elnök 1882 január 30-án Hyde Parkban a családi birtokon született. Kései gyermek, akinek neveltetésére a szülők nagy gondot fordítottak. Édesatyja is, ő is természetimádók, akik erdőn-mezőn barangolnak és ha egy perc szabad idejük van, már yachtjukon ülnek és a Hudson folyó vizében hancúroznak. Az apa befelé élő, finoman cizellált lélek, minden tekintetben kiegyensúlyozott étellel. Egyenletesen sima lelki beállítottságát fia örökölte, a vidám és mindig jókedvű életfölfogással együtt. A fiatal Frank — mert ez az elnök gyermekkori beceneve — napfénytől sugárzó derűs vidéki vidéki környezetben nőtt fel. A hydeparki erdő-mező viharmentes, fenyőszagú és szénailatú levegője életében végigkíséri és a falu sosem sietős tempója a rap-szodikus, kitörésektől öt mindvégig megóvja. James

Roosevelt sokat utazgatott és amikor az amerikai gazdagok menetrendjén az európai tanulmányút még egyáltalán nem szerepelt, Frank fiával együtt már Anglia és Franciaország földjét járta, sőt Frank önálló vállalkozásban bebarangolta Németországot, melynek minden jelentősebb kultúrközpontját végigkerékpározta. Az apában talán sejtésszerűen élhetett a tudat, hogy fiának, aki tökéletes francia és emellett kitűnően beszéli Goethe nyelvét, — Európában egykor még nagy szerepe lesz. Bálványozott édesatyját korán elvesztette, 1900 december 8-án hetvenkét éves korában elhunyt. A serdülő Frank nevelése és irányítása most anyjára, Sarah Delano-ra hárult. Az amerikai nevelési rendszerhez híven, fia számára tökéletes szabadságot biztosított. Máskülönb az elnök nagyon tiszteletreméltó nevében a Delano megjelölés angol-szász szokás szerint az anyai ágat jelenti.

Az eleven, játékoskedvű és erőtől duzzadó Frank atya halála után rövid ideig még Hyde Parkban maradt, majd búcsút intett az ősi kúriának, melyben boldog gyermekéveit töltötte. Vége a szép és gondtalan napoknak. Nem lehet többé madarakat kitömní, hogy állattári gyűjteményét gazdagíthassa. Kecses yachtjának vitorláit sem duzzasztja a Hudson metsző szele. Az erdei barangolások úgyszintén megszűntek. A szomszéd milliárdos As tor-gyerekeket se ugraszthatja és bosszanthatja. Hivalkodó természetük miatt Frank egyiket sem szívelte és a nagy vagyontól megmámorosodott, gögös családot megvetette. Amerika legelső arisztokrata-sarjadékának, Franklin Delano *Rooseveltnak* igazi és bensőséges barátai az erdei favágók és farmjának munkásgyermekai voltak. A kilencszázas években az akkor már négy és félmillió New Yorkba ment és vele költözködik édesanyja, aki özvegyi fátylát sosem vetette le. 1904-ben a Harvard-egyetemre járt, majd a Columbia Law-

Schoolban (jogi akadémián) tanult. Védőügyvédi oklevelet, illetve amerikai meghatározás szerint jogosítványt szerzett. A jogi formulákkal szemben azonban túlzott lelkesedést nem árult el, noha borotvaéles esze és nagyszerű föllépése, amivel pompás külső megjelenés is párosult, erre a pályára őt hivatottá tette. Huszonötéves korában kész ügyvéd és ügyvédi iroda szolgálatába lépett. Őt a paragrafusoknál aránytalanul jobban érdekelték az emberek által el- és megvetett apró-cseprő ügyekben jelentkező nagy lehetőségek. Jelentéktelennek látszó részletkérdésekkel foglalkozott. Könnyen tehette. Lelkének finom hímporát mindig megőrizte és a newyorki hotellakásában is az egészséges falusi levegő lengte körül és levendulaillat terjengett. A városi levegő nem tudta megmételyezni és ügyel sem vetett a Wall-Street, a newyorki tőzsde negyed koronázatlan királyaira, a Morganokra, a Vanderbiltekre, meg az Astorokra, noha előkelő származása őt messze túlemelte a »legfelső négyszáz<, a sokak által irigyelt milliárdosok büvkörén. Eldegélt az ő szerény keresetéből és abból az 5000 dolláros évjáradékból, ami az apai örökségből jutott neki. A vagyonyűjtést, mint öncélt megvetette és lelkében mindinkább sokasodtak a földi javak igazságos elosztásával összefüggő nagy szociális problémák, melyek benne most már életcéllá acélosodtak. Rekordidő alatt befutott magasívelésű pályájának kialakítására rendkívüli hatást gyakorolt édesanyjának: Sarah Delano nyugodt és szívós természete. Az előkelő megjelenésű arisztokrata dáma rajongója volt a művészetnek. New Yorkban nem múlt el színházi szezon anélkül, hogy a Metropolitan Operában ki ne váltotta volna megszokott páholyának bérletét.

Anyát és fiát lángoló szeretet fűzte össze. A virgonc Frankból a sugárzó tehetség már rég Mr. Presidents (Elnök Urat) faragott, de azért az Elnök Úr

íróasztalára helyezett egyetlen szál telefonjának kagylóját minden áldott nap fölemelte, hogy a mamának elcsevegje tíz dédunokájának apró-cseprő ügyeit. Sarah *Delano* már nem adhat jó tanácsokat fiának: 1941 szeptember havában 86 éves korában nemes lelkét visszaadta Teremtő Urának.

De hogy visszakanyarodjunk Frank fiatalágához, el kell mondanunk, hogy már az egyetemen rengeteg barátot szerzett magának, korántsem abból a rétegből, melynek tagjai a Fifth Avenue Metropolitan Clubjának, a milliárdosok kaszinójának szívesen látott vendégei volnának. Amerika legelső arisztokratájának baráti köre a keményen dolgozó szellemi és fizikai munkások gyermekeiből kerekedik ki, akiknek zsebében jó, ha két nikli (két darab 5 centes nikkelpénz) csörgött. Legjobb és legbizalmasabb barátja egy ágrólszakadt, koldusszegény újságíró. Louis *Howe*, akiből az állások iránti érzék épúgy hiányzott, mint Franklin *Delano Rooseveltből*. *Howe* önfeláldozó barátságáról az elnök életrajzának írói hősköltevényeket zengedeznek. *Roosevelt*-biográfia az ő neve nélkül nem kerülhet kiadásra és nevének hiánya körülbelül olyasfélét érzékeltetne, mintha egy amerikai gyűjteményes irodalmi kiadásból teszem *Longfellow* költő örökbecsű alkotásait egyszerűen kifelejtették. Emil *Ludwig*, akit *Roosevelt* meleg barátságával ajándékozott meg, azt mondja, hogy ez a *Howe* zokészerű, keszeg figura, de tehetséges, kemény és határozott jellem. Sose kerül előtérbe.

Roosevelt barátkozó és barátságos természetével és szokásaival a barátok és tisztelők amerikai méretű hálózatát építette ki. Erről és egyéb kiemelkedően szép emberi tulajdonságaival elhíresedett túl New York-állam határain, az Alleghany hegységben és a nagy Canonon, a Colorado völgyeiben és sziklaszirtjein — *Washington* György amerikai álmának acélabroncs-

csal összefogott földjén. Ámde övele minden megfordítva történik, ahogy a közkeletű mondásokban írva vagyon. Próféta lett pátriájában. A hydeparki kerületben — ide tartozik a kis farm, mert ez nem lovagi birtok, ahogy Rooseveltt gunyorosan csúfolja — 28 éves korában demokrata programmal New York állam szenátusának tagjává választották és az 1912-ben megismételt választása után beküldték a baltimorei *Democratic National Convention-be*, a Demokrata Nemzeti Egyesületbe. Sokrétű tehetségének feszítő ereje most már gyorsabb iramban emeli magasívelésű pályáján. Pártja révén összeösmarkedik és őszinte barátságot köt Woodrow *Wilson-alt* a demokrata párt akkori vezérével. *Roosevelt* őt támogatja és széleskörű munkájának sikere 1913-ban *Wilson* megválasztásában teljesedik. A két férfi barátságában az öregség a fiatalsággal, az elmélet a gyakorlattal és a víz a tűzzel találkozik. *Wilson* már közeljár a hatodik évtizedhez és az előregedés közeli határát súrolja. Magas, sovány, sápadt, nyúltarcú, keshedtvállú álmodozó pacifista, aki életét tarka plédekbe burkolva pompásan berendezett és fölszerelt könyvtárának kolostori csendjében és magányában morzsolta le és soha nem látott tudós írárok sillabusait magyarázgatja az emberiségnek, melyet bajából merőben kuzszlók által hirdetett medicinával szeretne megváltani. Lényét a népek szövetségének színpompás gondolata uralja el, kacsalábakon forgó tündéerkastélyban él, melynek tartóoszlopai később rázuhantak és alakját a feledés futóhomokja borította el. Hazájában is. Franklin Delano *Roosevelt*? Ez a zerge-lollas, zsírosmellényű, csizmás kisgazda? Kisportolt, szélesvállú, pirospozsgás mokány fiatalember, akiben ficánkol az életerő és a gyakorlatiasság. Az emberiség jobb jövőjét ugyan ő is népek együttműködésében látja, de nem katedrái alapon és egészen

más síkon. És miközben *Wilson*ért ágál és dolgozik, gondolatai valahol a pennsylvaniai acélművek én a nagyvárosok » slum «-jai, nyomortanyái felé száguldoznak.

Az elnökké választott *Wilson* mit is ajánlhatott Franklin barátjának az ő hasznos szolgálataiért? Annak a *Rooseveltnak*, akiből tökéletesen hiányzik a hivatali ambíció és a vagyongyűjtés minden más gondolatot lenyűgöző mómora. Hetekig tartott, amíg *Wilson* rábírta, hogy Washingtonban vállaljon valamiféle hivatalt. De milyen hivatalt, itt volt a bökkenő. A jogot nem szerette, a külügyek sem érdekelték, de arra sem volt alkalmas, hogy az ipart, vagy a kereskedelmet rábízzák, mert úgy jártak volna vele, mint ahogy a káposzta járt — a kecskével. *Roosevelt* eszményképe tudniillik *Jefferson*, az amerikai agrárdemokrácia megteremtője, aki az északi államok bankokráciájával és iparmágnásaival szöges ellentétben állt. De végre hosszas keresés után számára is találtak egy apró íróasztalt, ami természetével harmonizált. Franklin életének javát ugyanis vízen töltötte el és manapság is vízimádó. A tenger szeretetét a hajósnépekből származott anyai részről örökölte. *Wilson* tehát 1913-ban kinevezte őt tengerészeti államtitkárrá (*Assistant Secretary of the Navy*). A kellemes hírre *Uncle Sam** összes hadi-

* *Uncle Sam* Amerika összességének tréfás megjelölése. Magyar értelmre: Samu bácsi és figuráját Sámuel *Wilson* nevű hadseregszállító-ról mintázták. *Wilson* valamikor New Yorkban élt és a második amerikai-angol háborúban (1812—1814) a hadbavonultak részére élelmiszert szállított. A jókedélyű patrióta a frontra küldött élelmiszer-Gsomagokra U. S. (United States Egyesült Államok) jelű címkét ragasztott és a katonák az U. S. jelű csomagokat szintén tréfásan *Uncle Sam* (Samu bácsi) küldeményének nevezték el. A máskülönböző mód fölött tisztességes hadseregszállító alakja így bevonult az amerikai közéletbe és figurális ábrázolásban manapság mint sovány, magas-termetű, nevetősarcú öregúr szerepel, tánc lépésre hajlított lábakkal, testén frakkszerű öltönnel, fején kürtök alappal, ekörül pedig az amerikai sávós csillagos lobogó csavarodik.

hajói tánkra perdültek. Az aransujtásos komoly admirálisok úgyszintén. Mert *Roosevelt* az ő emberük és senki másé. Most aztán jöhet a flotta fejlesztése, amivel szemben a máskülönbem emelkedett szellemű és nagyműveltségű *Josephus Daniels* tengerészeti államtitkár, *Roosevelt* főnöke csekély érzéket tanúsított, miután kinevezése előtt életében még sose látott hadihajót belülről. A tréfáskedvű amerikaiak azt mondják, hogy kívülről se. A csúfondáros föltevésnek azonban ne adjunk hitelt és az ártatlan pletykát sorozzuk be az életerős nép humorának vastag albumába.

— When not trying to make money, he is trying to make a joke!

— (Ha nem törekszik pénzt csinálni, vagyis nem dolgozik, viccet farag!) — mondja az amerikai.

Szó, ami szó, *Roosevelt* komolyan hozzálátott a tengerészet fejlesztéséhez, pontosan abban az időben, amikor más hatalmak sok millió tonna hajóteret súlylyesztettek el és semmisítettek meg azzal az okadatolással, hogy fölösleges. A tengerészeti államtitkár egy tonna hajóteret se fűrt a tengerfenékre, az állam hajótérfölöslegét inkább eladatta az amerikai üzletembereknek, autó-, gép-, acélgyárosoknak és gyarmatárkereskedőknek, akik manapság is volt állami hajókkal fuvaroztatják az ércet, meg a gyömbért. És a flottafejlesztéssel járó nagy munkát *Roosevelt* mindössze 9000 dollár évi fizetés ellenében vállalta. A tengerészeti államtitkárnak tudniillik ennyi a fizetése. Egy centtel se több, se kevesebb.

Mint a szövetségi kormány tisztviselője, az első világháború alatt kétszer járt Európában, elsőízben 1918-ban, hogy ellenőrizze: vájjon hadihajóival eszkortált 2,080.000 amerikai katona és hat millió tonna muníció, ruhanemű és élelmiszer hiány nélkül európai rendeltetési helyükre jutott-e? Miután megállapí-

totta, hogy az expedíciós hadsereg és az áruküldemények hiány nélkül megérkeztek, apró torpedórombolóján hazájába visszatért. 1919-ben Európába megint idejött, hogy katonáinak hazaszállításáról gondoskodjak. Ekkor végigjárta a harctereket és a rombolás ét pusztulás, ami itt eléje tárult, lelkében mély nyomokat hagyott. Most már mit sem törődött azzal a három-négy millió tonna ruhaneműivel és élelmiszerral", amit az amerikai katonák európai kiküldetésük során nem használtak föl. Ilyen »kicsiségek« Amerikának nem okoznak gondot. Az európaiak azzá! csináljanak, amit akarnak, mondották *Roosevelt* jelentései alapján Washingtonban. És az európai Vöröskereszt Egyesület két teljes éven át azokból a párizsi, cherbourgi, bresti és marseillesi katonaraktárakból ruházta és élelmezte a háborús nyomor, mélységébe szédült fél Európát, amiket az amerikaiak nem egészen három hónap leforgása alatt az Óvilágra zúdítottak. Amerika túlságosan amiatt se aggódott, hogy a béke kürtjének fölharsanásakor vagy hatvanezer gőzmozdony és vasúti kocsit várt Amerikában behajózásra, hogy azokat Franciaországba szállítsák, de a gépekre és kocsikra már nem volt szükség. A pöfögő mozdonyokat és vasúti kocsikat tehát odaadták Dél-Amerikának és Kínának. Uncle Sam nagy pénztárcájából valami nekik is jusson.

Roosevelt tehetsége és munkaképessége washingtoni hivatalának nézete szerint szükre méretezett kereteit hamarosan szétrobbantotta. Jóbaráti kézszerítással tehát elbúcsúzott *Wilson* elnöktől, aki még mindig nem tudott szabadulni a Népszövetség lidércnyomásától, noha az agyaglábakra épített intézmény gondolata Amerikában megbukott, abba Washington urai sose teheték be lábukat és az »isolation«, az elszigetelődés óceánjának hullámai a Fehér Ház körül már erősen fodrosodtak.

A szövetségi kormány kötelékéből kivált tengerészeti államtitkár úr, kis kofferral a kezében, fején félrekapott vadászkalappal, vidáman füttyörészve ballagott le a washingtoni Capitolium lépcsőin. Hová is mehet ilyenkor egy Franklin D. *Roosevelt*, aki egy perccel előbb tette le hivatalát. Más duzzog, elmegy pártot bontani, vagy újat alakítani és epés intervjúkat ad zszurnalisztáknak sérelmeiről, jobb esetben pedig jövő terveiről. Nem így *Roosevelt*, örömeiben két lépcsőfokot ugrott le és Hyde Parkig, az ősi kúriáig meg se állt. A körülrajongott »mamma« már hozhatja a hot dog-ot, a forró virslit, Frank fiának kedvenc ételét, jöhet a nagy horgászás, barangolás az erdőmezőn és megint följújíthatja a régi gyermekkori barátságot Jimmel, a béreslegénnyel, meg az erdőkerülővel. A pihenés azonban csak addig tartott, amíg széles tüdejét tele nem szívta a falu tiszta levegőjével. New Yorkba ment és 1920-tól 1928-ig ott ügyvédi gyakorlatot folytatott. Klientúrájának nagy részét csupa kisember csirkepörei alkották. Trösztök, kartellek és milliárdos vállalatok pöreit, melyek a tömegek életébe nyúltak, el se vállalta. Pedig sokáig erős rohamnak volt kitéve, különösen azóta, mióta a politikai életben vezető szerepet játszott. A közgazdasági tisztségek vállalását szintén megrostálta, egyetlen tőkés csoporttal szemben sem akart kötelezettséget vállalni és annak lekötelezettje lenni. Emiatt egyetlen egy állása volt, még pedig a *Fidelity and Deposit Co. of New York City* c. intézetnél, melynél az alelnöki állást töltötte be. Amolyan tiszteletbeli stálum. Kevés jövedelemmel járt, már arra való tekintettel is, hogy az intézet a gazdasági életben csupán ellenőrző tevékenységet fejt ki. A bankban az alelnök úr nem sok vizet zavar. Ügyvédi gyakorlatával elég csinos jövedelemre, évi 35—40 ezer dollárra tesz szert és ehhez járul még az évi 5000 dolláros járadék,

feleségének hasonló összegű járadéka, összesen tehát 10 ezer dollár, amit a házaspár mindkét apa jussából kap. *Rooseveltné* ezenkívül tanárkodik és újságot szerkeszt és néhány ezer dollár e révén is bejön a konyhára. Mindent összeszámítva, az ideális házaseletet élő pár évi keresete abban az időben, amikor *Roosevelt* 44—45 éves volt, 50—60 ezer dollárra becsülhető. Havi 4—5 ezer dolláros jövedelem Amerikában a gondtalan jómódot és a vagyonszerzés lehetőségét jelenti, de korántsem fejezi ki a gazdagságot, amitől *Rooseveltek* mindig túlságosan távol éltek. Mert az ő keresetük — két keményen dolgozó emberről van szó — legföljebb tíz százaléka annak az összegnek, amit Amerikában egy cipőkrém-, vagy rágógumikirály zsebébe vándorol, ha már a nagy bankok és biztosító vállalatok tulajdonosairól ezúttal nem is teszünk említést.

Mondom: *Roosevelt* intézetében nem sokat intézkedett és elnökölt, őt jobban érdekelték *Adams* amerikai álmának teljeseését zavaró jelenségek és feszültségek, melyek a gazdasági életet mindinkább eluralják és később, 1929-ben irtózatosszerű, valódi amerikai méretű gazdasági tornádóban nyertek csattanós befejezést. A newyorki értéktőzsdén, a Stock Exchange-n a részvényárfolyamok még ördögtáncot járnak, egyetlen év alatt három milliárd dollárértékben ötnegyedmilliárd darab részvény cserél gazdát és a tőzsdetagság legalacsonyabb ára 525.000, a legmagasabb pedig 625.000 dollár, vagyis közel négy millió pengő. A kemény- és puhaszén bárói — ahogy Amerikában a fekete- és barnaszénbányák tulajdonosait csúfolják — a béreket még nem vágják le, a felhőkarcolók alatt 30—40 méter mélységbe épített pánccéstermekbe egyelőre széles mederben ömlik a dollár Niagara-zuhataga.

A pörgőkalapos kiskazda *Roosevelt* amerikai

szokás szerint ingujjra vetkőzik és mértani pontossággal megrajzolt füstkarikákat ereget hosszú szivar-kaszopókájából, miközben tágas hazájának égboltozata fölött gomolygó fekete felhők járását figyeli. Íróasztalán művészi összevisszaságban apró papírcédulák sokasodnak, rajtuk egyszerűen bővített mondatok, vagy azok se, csak szavak. Titkára nem győzi a papírszeletkéket összesepergetni és elrakosgatni a külön e célra készített kis faládákba. .Ki gondolta volna, hogy ezek az apró kis cédulák valamikor még előkerülnek, életet öltenek, mindjárt 131 millió ember sorsát döntik el és megváltoztatják a világ-gazdaság habitusát. *Roosevelt* nem ír tudálékos értekezéseket és többkötetes munkákat. Életében mindössze egyet írt, egy finom elmeéllel fölépített furfangos detektívregényt. És ezzel tisztavirágéletű irodalmi pályafutását mindjárt be is fejezte. Azóta se írt, se könyvet, se tanulmányt, csak okos dolgokat csevegett és csevegés közben remek témákat ad másoknak. Amerikában ő külön műfajt teremtett meg, a »kandalló-melletti« (Fireside Chat) csevegést, aminek persze átvitt értelme van. A beszélgetésnél tudniillik hiányzik a kandalló. Beszélgetéseinek színhelye ugyanis meglepően szűkre méretezett washingtoni dolgozósobája, melyben jó, ha 30—40 ember elfér és egy meghitt politikai, vagy sajtófogadáson 80—100 ember szorong benne és szuszogni se lehet. Így az elnök közelsége adja e beszélgetések intimitását. Itt nincsen az autokrata uralkodókat az emberektől elválasztó előírászerű 5—6 lépés; sokhelyütt még ennél is nagyobb távolság, amely a fölé- és alárendelt emberek között jelentkező nagy különbségeket még inkább fokozza és hangsúlyozza. A Fehér Házban? A meghívottak ott nyüzsögnek a nagy birodalom elnökének félkör alakú asztala körül, előtte "Ss kétoldalt, csak az elnök háta mögé nem kerülhet senki,

kevésbé biztonsági okból, sokkal inkább amiatt, mivel ezt a frontot a titkárok tartják megszállva.

1931-ben *Rooseveltet* szerencsétlenség érte. Nyári tartózkodási helyén, a Hudson folyó közepén fekvő Campobello szigeten (New Brunswick) gyermekparalízis támadta meg. A szigeten kis nyaralója van. Még az atya vásárolta. Rekkenő hőségben kirándulásról jött ide és ezúttal véletlenül a Hudson vizébe zuhant. Kitűnő úszó lévén, emiatt különösebb baj nem történt, de valószínű, hogy ekkor férközhetett hozzá a gyermekparalízis mikrobája, mely az életerős és vaseszségű férfit ágynak döntötte és éveken át ágyhoz kötötte. Csípőjétől kezdve az alsó testrészt megmerevedett és csak az ő emberfeletti akarata és kiegyensúlyozott életereje tudta a végzetes betegség maradandó következményeit elhárítani. Egészségét a Georgia államban levő Warm Springs (Meleg Forrás) gyógyvize adta vissza. Ma már botra támaszkodva, szabadon mozoghat, tesz-vesz és úzheti régi sportját, az úszást. Warm Springs nagy adományát meghálálta. *Roosevelt* révén elhíresedett és a gyermekparalízisben szenvedők elhelyezése és gyógykezelése érdekében milliós beruházásokat hajtott végre. És mindezt társadalmi adakozásból. Mert az amerikai igazán csak két dologért tud rajongani, melynek révén a társadalmi érvényesülést keresi. Ha valaki akár csak 50 centtel járul a közcélú batyubál költségeihez, neve valamelyik lapban okvetlenül meg fog jelenni, elsősorban a helyi hírharsonában. Ebben ők utolérhetetlen nagymesterek. A fürdőhely kifejlesztése céljából amerikaszerre nagyarányú evést és ivást rendeztek és egyetlen egy lakomasorozat eredménye gyanánt egy millió dolláros csekket nyújtottak át *Rooseveltnek*, aki maga részéről még hozzácsapolt 5000 dollárt és végül 7000 dollár költséggel Warm Springs-ben csöpp villát építtetett magának. Nyilván

nem közadakozásból. Szabadságának egy részét most itt, másik részét hydeparki farmján és mióta elnök, a Potomac nevű elnöki yachton tölti.

Fölgyógyulása után megint belevetette magát a közélet óceánjába. Az első világháború után következett felületes föllendülés, prosperity utolsó időszakában vagyunk. Ijesztő arányokban duzzad a munkanélküliek — és a *Roosevelthez* érkező panaszos levelek — áradata. Hibát követnénk el, ha nem jegyeznénk föl, hogy az Amerikai Egyesült Államokban, a munkanélküliségnek eddig túlzott jelentősége nem volt. Egy-két millió munkanélküli akkor is volt és lesz, amikor hegyen-völgyön áll a lakodalom és ugrásszerűen emelkednek a bankszámlák követel egyenlegei. A tengerentúlon az se sokat számít, hogy a boarding-houses-ok, az amerikai magyarság által burdosházaknak titulált legénylaktanyák előtt tétlenül vesztegelnek a 630 dolláros Ford-autók. Azt hisszük, Amerikában komolyan tíz milliónál több munkanélküli sosem volt és nem is lesz. Hisz 1930 elején, amikor pedig a birodalom a válság tengerében már nyakig ült, a *Federal Census Bureau* mindössze 3,187.647 munkanélkülről vezet nyilvántartást. Ha figyelembe vesszük, hogy a szakszervezeti statisztika mindig több munkanélkülit mutat ki, mint a szövetségi kormány összeállítása, öt-hat milliónál többet így sem lehet megállapítani. Európai méretekben mindenesetre tekintélyes szám, de nem amerikaiban. Hisz az Új Világban közel ötven millió munkás dolgozik. Annyi azonban bizonyos, hogy Amerikában még látni sem szeretik a munkanélküli egészséges embert és szerencsétlenek, ha nem tudják kihozni a bálványozott » efficiency «-t, a munka legharcosabb teljesítményét. Leszakad az 1800 méter hosszú Brooklyn-híd? Se baj ! — mondja mosolyogva az amerikai és félév alatt újat épít, még nagyobb és szebbet

New York Cityben, a Lexington Avenue-n kártyavárként összeomlik a 80 emeletes felhőkarcoló? Emiatt se kell bánkódni, mondja az amerikai és 40 nap, 6 óra, 15 perc és 6 másodperc rekordidő alatt 25 és egynéhány millió dollár költséggel föl-épít egy másikat, még magasabbat. De ha az akroni Goodrich-gumigyár Ohio- állambari bezárja kapuit és 30—40 ezer munkását szélnek ereszti, ez már nemzeti szerencsétlenség és a pestisnél is nagyobb ijedelmet okoz. Mert a munka és bér az Új Világ Achilles-sarka és ezzel áll, vagy bukik a szövetségi kormányzat, legyen az akár republikánus, akár demokrata.

Az arisztokrácia bíborkárpitja mögül előlépett *Roosevelt*, a szocialista, megérzi az idők fordulását. Calvin *Coolidge*, a tömegundorban szenvedő elnök fanyar gazdaságpolitikájával mindinkább *Roosevelt* malmára hajtja a vizet, a nagy turbinát pedig Herbert Clark *Hoover* készen házhoz szállítja. A nagy tömegek érdekeit mellőző gazdaságpolitikájával hallgatagon tűri a milliárdos trösztök és kartellek néppellenes, vagyonszerző hadjáratait. Életének folyásával és berendezésével mindez könnyen magyarázható. Földhözragadt szegény szülők gyermeke, aki sok nélkülözés közepette szerezte meg a bányamérnöki diplomát és hogy fölemelkedhesek, a világ legtávolabbi pontján is vállalt munkát, ami az amerikai mentalitástól tökéletesen távol áll. Az emberek Amerikába szoktak kivándorolni és nem onnét elvándorolni! *Hoover* nagyipari érdekeltségekből végigbarangolta Afrikát, Ázsiát és Ausztráliát, dolgozott Európában és mindenütt, ahol sok pénzt lehetett csinálni. Mint gazdag ember került vissza hazájába, ahol 25—30 millió dollárra becsült vagyonával nagytílú életet él és a szegénységnek még az enyhe szagát is utálja, tekintet nélkül arra, hogy a kemény

szerzetesi lemondást hirdető feketekravátlis quákerizmusban született és nevelkedett. Rooseveltt? Apját nem ütötte le a hajókötél, az anyja sem volt mosónő és a Broadwayn a rikkancskodás hangos mesterségét se űzte, amint ez az amerikai milliárdosokról kiadott újságközleményekben és cowboyszagú regényekben sűrűn olvasható. Mindjárt el is áruljuk a kulisszatologatók nagy titkát, tudniillik azt, hogy az évi egy millió dollárnál nagyobb jövedelem fölött rendelkező »legfelső négyszáz«, illetve most már körülbelül 550 amerikai milliárdos közül madárröptében becsülve, úgy ötszáz urat és hölgyet kiskorukban már jó néhány millió zöldhasú dollárral bélelt aranybölcsőben ringattak és ezek az urak Manhattan számos kikötőjében sosem zsákoltak. Még csak újságot sem árultak, ami mindenesetre kevesebb fizikai erőt követel.

Az érzelgős nagyképűség tökéletes hiánya teszi igen nagy emberré *Rooseveltet*, akít a közbizalom 1928-ban az USA legnépesebb államának, a 13 és fél milliós New York állam kormányzójává választott meg. Az állam fővárosának: Albany fehér Capitoliumába tehát visszatért, oda, ahol édesatyjával együtt sűrűn megfordult és gyermekszemmel nézegette és méregette a régi épület még régibb rézvereteit. Az Új Világban a kormányzói tisztség nagy hatalommal jár, a kormányzóktól — mert 48 van Amerikában — sok esetben súlyosabb és a tömegekre messze kihatóbb elhatározások függnek, mint a szövetségi állam elnökétől. Mert a 48 állam Washingtontól függetlenül hoz törvényeket és ad ki rendeleteket, a kormányzóknak kegyelmezési joguk van, ami nem mindig tartozik a szövetségi állam elnökének hatalmi attribútumai közé. Mindezekon fölül a polgárháború befejezte óta New York állam az USA társadalmi és gazdasági életében irányító szerepet tölt be már

annak okából is, mivel a birodalom nemzeti vagyonának jelentős hányada itt halmozódik föl.

Kormányzósága most fölfokozott tempót diktált az amúgyis gyorsan pergő amerikai életben. Államában már megkezdte a harcot, ami később, szövetségi elnökké történt megválasztása után a *New Deal*-ben érte el forrpontját. Kormányzói tisztjében érte meg a második »fekete pénteket« (az első a polgárháború után következett be) és látnia kellett, hogy egy nap leforgása alatt miként vész el a nemzeti vagyonból negyven milliárd dollár és miként vesztik el kackiás részvényekbe lelkiismeretlenül beültetett kisemberek vagyunkjukat.

— Keep smiling! Őrizd meg jókedvedet! — tartja az amerikai mondás, de a mosoly az arcokra most ráfagyott.

— Fresh start in life! Kezdjél új életet! címen elkönyvelt amerikai szólásmód szintén megbukott.

— Take it easy! Ne törődjél vele! Vedd könnyen a dolgokat! — című hasznos tanácsok ugyancsak malsztoknak bizonyultak. Az életerős Amerika a válság fekete földjén hevert. Gutaütött bénultságban. A Battery gyorsan beszüntették a tőzsdetagság 500, meg 600 ezer dolláros jegyzését és boldogok voltak, ha tagságot az egyik napról a másikra koldusbotra jutott tőzsdések 100 ezer dollárért értékesíthették. *Morgan* az egyik tagsági helyét — mert neki több van a newyorki tőzsdén — csupán 40 ezer dollárért adta el, igaz, egyik rokonának. A három milliárdos tőzsdei forgalom összezsugorodott fél milliárdra. Bankok és iparvállalatok, nemkülönben kereskedőházak ezerszámra buktak meg, hamisítatlan amerikai árnyokban. A tőkeerős trösztök és kartellek kaszásai bőségesen arattak és a betakarítás munkálatai során nem győzték összeszámolni az ölükbe hullott pompásnál pompásabb iparvállalatokat, melyeknek tulaj-

donosai a jó konjunktúrában fölvelt kölcsönpénzekkel remekül fölszerelt gyárakat rendeztek be és most megakadtak. A farmerek jajveszékelték, mert úgy vélekedtek, hogy a húszas évek lakodalma, a prosperity örökkéig fog tartani és nagyarányú beruházásokat hajtottak végre, nyilván kölcsönpénzekkel és gondolkodás nélkül költek. És most hat és fél millió kisfarm fölött megperdült a dob. *Roosevelt* mentett, amit menthetett, persze saját államában, mert az ő kompetenciája más állam területére nem terjedt ki. Annyit mindenesetre elért, hogy ellentétben a többi 47 állammal, New York állam aránylag könnyebben vészelté át a nagy válságot, ami birodalomszerte abban jelentkezett, hogy a munkanélküliek száma vagy tizenöt millióra növekedett. A gyógyulás folyamata azonban mindenütt meglassúbbodott és teljesen új irányzatnak kellett jönni, hogy a toronymagas roncokat az előrehaladás útjából eltávolíthassák. Be *Roosevelt* most már handicap nélkül futhatott, a terhet levette róla *Hoover* elnök szörnyű válságban kirobbant gazdaságpolitikája, mellyel a szavazatra jogosult munkástömegeket a republikánus párt ellen bősztette és ezek magukkal rántották a kistökés társadalmat és a szintén fizetésképtelenné vált kisbirtokos osztályt. Pedig az anarchista kéztől 1897-ben meggyilkolt *William McKinley* óta csupán egyetlen egy ember: *Woodrow Wilson* került demokrata programmal a szövetségi államok elnöki székébe, máskülönben 1897-ig visszamenően valamennyi elnök (*McKinley*, *Theodore Roosevelt*, *William Howard Taft*, *Warren Gamaliel Harding*, *Calvin Coolidge*, *Herbert Clark Hoover*) a republikánus párthoz tartoztak.

Franklin Delano Roosevelt a cselekvésre még mindig nem látja az időt elérkezettnek, noha ezrével kapta a leveleket és tetteket sürgető üzeneteket. Előbb

saját pártját akarta a korrupciótól megtisztítani, hogy aztán a választási küzdelemben tisztakezű emberekkel mehessen bele, bárki legyen is a demokrata párt elnökjelöltje. A válságokozta széles sebek még nem hegedtek be, amikor megindult a választási hadjárat, ami Amerikában mindig új konjunktúra hajnalhasadását jelenti. Az elnökválasztások idején az Új Világ csecsemőktől az aggastyánokig mozgósított tömegek nyüzsgő táborához hasonlít, a választás a munkanélküliek hatalmas seregét köti le, kereseti alkalmak nyílnak és mindenki kedvezőbb »jobk«-ot (foglalkozást) remél. Az első időben tulajdonképpen azt se tudták, ki lesz a demokrata párt elnökjelöltje, egyelőre csak elindították a választás amerikai méretű gépezetét, melynek hangorkán-lemeze a tömegeknek prosperity-t ígért. Hogy ez a gazdasági föllendülés miből fog állni, mik lesznek ennek ható elemei, minderről a pártvezetők se tudtak felvilágosítást adni, mert *Roosevelt* zsebében hordott céduláival együtt még ott ült hydeparki kúriájának terrasznán, miközben unokáinak vízimalmot épített és velük hancúrozott. *Howe* barátján kívül Uncle Sam tágas országában ő volt az egyetlen, aki legkevésbé ambicionálta az elnökséget. Túlnagy érzéket ezzel szemben sem tanúsított, mert számára az volt fontos, hogy a szanalás nehéz munkáját végezzék el, a bankokrácia és az iparmágnások túltengő hatalmát szorítsák korlátok közé és értékesítsék ezt a tömegek javára, bárki legyen is az elnökjelölt. És a jelölésnél is megnyilvánult az ő emelkedett és előítéletmentes szelleme. Az USA-ban tudvalevően a legtökéletesebb vallásszabadság uralkodik, teljesen függetlenül az államélettől. Vagy hetvenféle vallás és 180 vallási szekta tagjai fohászkodnak az Istenhez a legfényesebben berendezett negyedmillió templomban. Az uralkodó vallás a protestáns, melynek

taglétszáma közel jár a nyolcvan millióhoz. Amerikában az se titok, hogy sok milliós költséggel berendezett páholypaloták jelzik, hogy a birodalomban rengeteg szabadkőműves él, akiknek számát két és fél millióra teszik, míg a szabadkőműves jellegű intézményekhez tartozók száma úgy tíz millió körül mozog. A birodalom területén 1940-ben 15.518 szabadkőműves páholy működött és ezek közül New Yorkban egymagában 1036 páholyházzal vezettek nyilván tartást. Keresztények és zsidók, négerek és indiánok egyaránt páholytagok, akik országszerte állandóan nyilvános gyűléseket és fölvonulásokat rendeznek, sőt temetési szertartások alkalmával, de sokszor máskor is a nyilvánosság előtt szabadkőműves habitusban jelennek meg.

A szövetségi állam elnökei közül számosan tartoztak különböző irányú és rendeltetésű szabadkőműves páholyok kötelékébe, élükön az országalapító *Washington* Györggyel. Így szabadkőművesek: *Monroe, Jackson, Polk, Buchanan, Johnson, Garfield, McKinley, Theodore Roosevelt, Taft, Harding* elnökök. Franklin Delano *Roosevelt* ősei szintén szabadkőművesek voltak és a páholytagság szinte hagyomány³szerűen apáról fiúra száll. Az elnök szintén tagja a szövetségnek. A hithűségben az amerikaiak mindez nem korlátozza. Voltak nagyon vallásos elnökök, akik a páholyok életében tevékeny részt vettek, viszont a *National Cyclopedia of American Biography* közlése szerint kiváló elnökök nem tartoztak a szabadkőművesek közé, de elnökségük tartama alatt felekezeti hovatartozásuk dolgában még vallo mást se tettek és vallást egyáltalán nem gyakoroltak.

Roosevelt meggyőződéses protestáns, de ugyan csak meggyőződéses szabadkőműves. Noha az állami életben a vallás nem juthat szóhoz és az angolszász világban a jólneveltség és a fegyelmezettség hiá-

nyából magyarázzák, ha a velünk szembenálló félnek, annak engedélye nélkül, felekezeti hovátartozandóság dolgában kérdést teszünk föl, a birodalom főnnállása óta mégis mindig protestáns embert választottak' elnökké. A demokrata párt most pedig római katolikus politikust, *Al Smith-et* jelölte. Ő szintén jó módú és tisztességes, közéleti férfiú, akinek munkássága tökéletesen megfelelt a *Roosevelt* által fölállított követelményeknek, híve a szociális fejlődésnek és emellett kitűnő szónok, jóval jobb, mint *Roosevelt*. Amerikában azonban ember tervez és tömeg végez és bár a választási hadjárat iránytűjének mozg'ását pénzzel erősen befolyásolják, nem ritkán a trösztök és kartellek dollárjaival, a közvélemény mégis megérezte, hogy *Al Smith* sem az igazi, csak az ő fő-kortese: *Roosevelt* és egyik napról a másikra Frank... Frank... Frank becenévtől zúgtak New York utcái. A tömeg úgy vélekedett, hogy *Roosevelt* ugyan sose hordott zsákot, újságot se árult és most mégis a nép mellé áll és szociális reformokat sürget, ő, a nagy arisztokrata. Hisz ezzel előkelő származását és saját osztályát tagadja meg. A másik ok kíméletlen föllépése saját pártjában a korrupció ellen. A tömegszakértők a harmadik okot abban látták, hogy *Roosevelt* külső megjelenése imponáló, beszédmodora pedig lebilincselő. Remekbeszabott angolszász típus, olyan, aminőt az amerikai nép, mint férfiideált, maga elé varázsol. Napbarnított, egészséges sima arc, kék szempár, magas homlokboltozat, fölötte elválasztott dús hajfrizura, vékony száj, hófehér hibátlan fogsor, széles váll és izmos karok, no meg á mosoly és jókedv, ami az Új Világban a legeslegjobb ajánlólevél. A miniszteri protekciónál jóval többet ér. Fanyar, nyafogó és bizonytalan föllépésű ember munkát még Amerikában is nehezen kaphat, ami ott nagy szó. *Roosevelt* nem világ-

hírű szónok, inkább világhírű csevegő. Szónoklatait úgyszólván végesvéig elkonferálja, mintha az emberek színházban ülnének. Heves gesztusokat ritkán alkalmaz, ami jellegzetes angolszász szokás. Az angolszászok különben sem szeretik a hevesen gesztikuláló, hangosbeszédű embertársaikat. *Roosevelt* legnagyobb tömegsikereit közvetlenségével aratja. E téren fölül múlhatatlanul egyszerű.

— No, most eljöttem az Önök szép városába, hogy gyermekeikkel együtt otthonukban láthassam! Most tehát itt vagyok! — vezeti be a csevegést és a fáradtság legcsekélyebb jele nélkül egy, vagy másfél órán át konferál a legel vontabb gazdasági és szociális kérdésekről. És — ez az igazi szónoki tehetség — minél tovább beszél, előadása annál színesebbé válik. Mintha színező palettáján utoljára hagyná az arany festéket. A tömeget a közvetlen csevegés persze megfogja, lévén az amerikai gyermek- és vendég-szerető. Az elnök kitűnő barátja: Emil *Ludwig* elmondja, hogy egy véletlen baleset az elnöknek ezer és ezer új szavazatot szerzett. Valahol — most már nem tudom, melyik városban — *Roosevelt* nagy agitációs körutat tett és aznap vagy húsz helyen tartott beszédet. Egyik gyűlésen fölment az emelvényre, ott megbotlott és a padozaton szabályszerűen végigterült. A feléje nyújtott segítő kezeket ő azonban elhárítja és merev lábaival segítség nélkül kel föl.

— Elestem! — mondotta az előtte és körülötte hullámozó hallgatóságnak, miközben jókedvűen intgetett és mosolygott.

— Hurra, Frank!... Hurrá, Frank!..., — csattant föl az embererdő és a becenevén szólított elnökjelöltet távrekord idővel ünnepelte. Itt több lélektani ok van, amelyek az amerikai tömegeket a meghirdetett ügy mellé szegeznek. Íme! A *béna* ember a pódiumon elesik, a »help yourself« (*segíts önmagadon*;

amerikai elvének szigorú betartásával a segítő kezeket elhárítja, közben »keep smiling« (*megtartja jókedvét*) és mosolyog. Azonkívül, hogy meggyőződéses és nem mondvacsinált szocialista, európai fogalmazással: szociáldemokrata, szellemes csevegéseivel és jókedvvel nyerte meg a választási csatát, amelyben a republikánus *Hoover* és a demokraták részéről eredetileg *Al Smith* indultak. Negyvennyolc állam elektorai közül negyvennégy *Rooseveltre* szavazott és ezzel a demokrata párt megsemmisítő győzelmet aratott.

Pártjának vezetősége aggodalommal nézett a választás elé, már tudniillik abban a vonatkozásban, miként tudja majd ellátni testi mozgásában mégis csak akadályozott *Roosevelt* a roppant nagy fizikai erőt követelő hivatalát? De édesanyjától örökölt szívóssággal minden nehézséget leküzd. Az elnökválasztással kapcsolatos propagandakörút olimpiai bajnokot is kifárasztana, hát még az elnöki teendők ellátása, ami naponta 10—12 órát vesz igénybe és a pihenés elképzelt csendes órái sem jelentenek nyugalmat. *Roosevelt* reggel 9, legkésőbb fél 10 órakor már dolgozószobájában ül, egy óra felé kerekese asztalkán begurítják szobájába a tízperces lunch-öt, aztán tovább dolgozik, tanácskozik és fogadja a kihallgatásra jelentkezetteket egész délután 5, sokszor 6 óráig. Közben súlyos iratok süllyednek el aktatáskájában, amit titkára hálósobájának éjjeliszekrényére helyez. Ezekre az iratokra a nyugalmas éjjeli órákban kerül sor. A hivatali órák után — mert az elnök önmagára nézve is szigorú kötelezettségnek tartja a hivatalos idő betartását — következik egy órás úszás a lakáshoz tartozó úszómedencében. A meghitt családi életre idő alig marad. Hetenkint egyszer a munkaidő után néhány órát barátai körében tölt el. Annak ellenére, hogy lábait nehezen mozgatja, nyugodt idegzetű, kitűnő úrvezető. Az ötletes autőzermesterek

számára lábpedál nélküli gépkocsit szerkesztettek és agitációs körútján magavezette gépkocsiján ezer és ezer mérföldet tesz meg. Vasból kovácsolt szervezete a kétkedőket hamar elcsitította. 1931-ben történt beiktatásakor zuhogó esőben, viharos, hideg időben a szabad ég alatt egymillió ember ünnepelte, akik Washingtonba tódultak, hogy jelen legyenek abban az ünnepélyes percben, amikor az elnök a bibliára helyezett ujjakkal az alkotmányra esküt tesz. *Rooseveltet* 1940-ben harmadszor választották meg elnökké, ami a birodalom történetében sosem fordult elő. Az USA legmagasabb közjogi méltóságát még az országalapító *Washington* György is csak kétszer viselhette.

De miből is állt a varázsszer, amivel *Roosevelt* országának gyógyításához hozzáfogott? Korántsem csevegésekből, jókedvből és abból, hogy a demokrata párt a prohibíció, az alkoholtilalom ellen harcolt és a rendőrségnek most már nem kell véres csatákat vívni az alvilági bottlegerekkel, az alkoholcsempészekkel, élükön a hírhedt Al Caponeval. Mindezek a külsőségek a nagy problémák mellett szinte eltörpültek. Hisz amikor ő hivatalba lépett és a birodalom elnöke lett, a takarékpénztárak betétállományából négy milliárd dollár hiányzott, három milliárd pedig a biztosító társaságoknál, melyek a tekintélyes sumrát az életbiztosítási kötvények tulajdonosainak, csupa megszorult kisembernek kölcsönképpen folyósították. A farmerek ugyancsak egy milliárd dolláros adósság tengerében úsztak. A válság, mely körülbelül *Rooseveltnak* elnökké történt megválasztásakor érte el tetőpontját, erősen megnagyobbított kiadásban félelmetesen hasonlított az európai nagy válságokat kísérő jelenségekhez. Ámde tudni kell, hogy Amerika gazdasági életének alapszövege egészen más anyagból, jellegzetesen amerikaiból készül és a válság

az európaítól lényegesen eltérő következményekkel jár. Európában ugyanis a nagytőke tömi bele a kisemberekbe a pénzt, a nagytőkés a hitelező, aki a válság legelső szélfuvallatára adósát megfojtja, ellentétben Amerikával, ahol viszont a kisember a hitelező és a nagytőke az adós. Egész nyilvánvaló, hogy még a legnagyobb, százmilliós tőkékkel dolgozó vállalkozásnál is számottevő szerephez jutnak a munkásság csekszámlái, melyeknek emelkedése, vagy apadása erősen befolyásolja a termelést. Az amerikai arányokból következik, hogy az Új Világ a bukások terén szintén nagy és hatalmas. Nem ezer, vagy kétezer textiles, vagy koronaszövetkezet húzza le üzletének redőnyeit, hanem mindjárt 25—30 ezer, lévén többek között a nyílt kiskereskedések száma vagy másfél millió.

Rooseveltet 1933 március 4-én iktatták be elnöki tisztségébe és már aznap ott ült kerekded elnöki szobájának amerikaiasan hintázó székében, félholdalakú íróasztalán hegyénhátán kitömött posztószamarak állnak, a demokratapárt csúfondáros jelképei és imitált yachtok. A zsebekből előkerülnek hajózási rekvizitumok, hol egy stilizált kormánykerék, vasból, bronzból, fából, hol egy finommívű iránytű, hol megmesésép szövással készített hajókötélcsomó. Aki ebbe a túlegyszerű, fényűzés- és cirádamentes elnöki szobába belép, úgy gondolja, hogy egy óceánjáró hajó parancsnoki hidján áll és önkéntelen kézmozdulattal valamiféle kapaszkodási alkalmatosságot keres. De ezekből a szélesre méretezett elnöki zsebekből más is előkerül, tudniillik az a cédulatömeg, amit újfönt említett newyorki irodájában a titkár úr apró ládikába rakott és e papírdarabkák most átköltöztek a washingtoni Capitoliumba. Mindenképpen rejtélyes hieroglifák képét mutatják, az egyiket CCC, a másikat ECW, a harmadikat FERA, a negyediket CWA,

az ötödiket *FWA* nagybetűk vonulata szántja végig, majd jöttek még apróbb cédulák *WPA*, *PWA*, *PRA*, *CFC*, *SSA* titkos jelekkel, csupa olyan betűcsoporttal, melyeket ki se lehet ejteni ős értelmüket csak írójuk árulhatja el. Nemsokkal hivatalbalépése után a láda-katakombából kibányászott rejtélyes betűk jelentését írójuk megfejtette és varázsütésre megindult a gépóriás. *Coolidge*, *Hoover* és az ő elődjeik elnöksége alatt a kongresszus egy-egy jelentéktelen törvényen is hónapokig pepecselt, formulákat és praktikákat keresett; *Roosevelt* bővületében most' mindkét ház, a szenátus és a képviselőház, napok, órák, sőt percek alatt szavaz meg messzeható törvényeket. A képviselő és szenátor urakra csupán a bólogatás könnyebb feladata hárul, a speaker már kimondja a szentenciát és a tiszteletreméltó Ház 16—17 éves fürgelábú boys-ai, a parlamenti küldöncök a megszavazott törvény kéziratával, rajta az elnöki kézjeggyel, már rohannak a földkerekség legnagyobb nyomdájába, az 5000 alkalmazottal dolgozó washingtoni állami nyomdába.

Az elnök élet- és jellemrajzának, nemkülönben tevékenységének írója olvasóját tévedésbe ejtheti, ha őt csupán hangulatos színek aláfestésével és gyorsan elmosódó vonalak megrajzolásával szórakoztatná. A roosevelti Amerika fundamentumát ugyanis az erőteljesen és gyors iramban elindított szociálpolitika alkotja, melynek viszont a legfontosabb eleme a magántulajdon épségbentartása mellett a termelő eszközök kihasználása — a közösség javára. Még egy rövid lépés és már az államszocializmus mesgyéjén haladunk át. *Roosevelt* hónapok, sőt hetek alatt akarja fölépíteni szociális intézményeit, melyeknek fejlődési folyamata Európában fél évszázad alatt pergett le. Ámde az őszinteség mértékével kell mérni a dolgokat és ezért nem mellőzhetjük annak nyomatékos hang-

súlyozását, hogy a gyors munkára Amerikában korlátlan lehetőségek álltak rendelkezésre. Európai értelmezésben az Új Világ szociálpolitika dolgában messze mögötte maradt az Óvilágnak, mely a nyomorúságos béreket és tisztviselői fizetéseket, illetve a gondtalanabb élet utáni vágyódást a szociálpolitika limonádéízű hűsítő italával enyhíti. A szociálpolitika roppant vékony és hervatag csökevényével Amerikában már huszonöt évvel ezelőtt találkoztunk, ámde ez a házakon csupán gipsz-ornamentika szerepét játszotta. Szemre szép, de gyorsan szét-í porlódik és az épület oromzatáról hamar lehull. *Roosevelt* a cifra díszítményt, ami senkinek se használt, legföljebb a nagytökének, lekaparta és Amerika gazdasági életének felhőkarcolóját az alapzattól a tetőig most vasbetonból rakatja össze. Az Amerikai Egyesült Államokban, a korlátlan szabadság földjén sohasem volt hajlandóság atekintetben, hogy a magángazdaságban eltűrjék az állami beavatkozást.

— The United States is the country of unlimited possibilities !

— Az Egyesült Államok a korlátlan lehetőségek hazája! — mondják az újangliai yankee-k* és elvetnek minden olyan törekvést, ami őket szabad mozgásukban és alkotóképességükben a legcsekélyebb mértékben korlátozná. A huszadik században — és ennek beköszöntése óta már jó néhány évtized per-

* A gunyorosan alkalmazott »yankee« kifejezést az óvilág irodalma és sajtója tévesen húzza rá Amerika összességére. A szó tulajdonképpen nem is angol, hanem holland eredetű. Az Amerikában letelepedett hollandusok ugyanis Jankin-nak csúfolták az ottani újangliai, még inkább a Connecticut! angol gyarmatosokat. A Jankin a Jan férfi keresztnév kicsinyítője, magyarul talán »Jancsikának« írhatjuk. A Jankint aztán elangolosították yankee-re. Amerikában mosolyognának, ha az ottani délgeorgiai polgártársat yankee-nek csúfolnák és ezzel körülbelül ugyanazt az etimológiai botlást követnék el, mintha a túladunai atyafinak azt mondanák: hallja maga székely göbé.

gett le — csak egyetlen egyszer és csak egyetlen egy vonatkozásban fordult elő, hogy az állam a magángazdaságba beavatkozott. Mindez az első világháborúban, 1917-ben történt, amikor az USA a központi hatalmaknak hadat üzent és a tisztán magánkezekben levő amerikai vasutakat a háború tartamára kisajátította. Mihelyt Compiègne-ben a fegyverszüneti szerződést aláírták, a vasutakat tulajdonosaiknak nyomban visszaadták, fizetvén nekik a használatért sok száz millió dollárt. Más vonatkozásban merőben halvány kísérlet történt abban az irányban, hogy az állami beavatkozást a magángazdaságban biztosítsák. A terv megvalósítására a szabadság hazájában azonban túlszéles támpont nem kínálkozott. A szövetségi kormány csupán a vámtörvények révén gyakorolhatott irányító befolyást a közgazdaság alakulására, de ennek következményei inkább a külkereskedelemben jelentkeztek, míg a szociálpolitikai előnyök nyom nélkül enyésztek el. A washingtoni szövetségi kormány most már a *Federal Reserve Bank Systemmel*, a szövetségi tartalékbank rendszerével próbálkozott, ami azonban a magángazdaságra közvetett hatást gyakorolt. Mindez köhnyen érthető és magyarázható ott, ahol 48 állam mindegyike államot alkot az államban, mint mondtuk, külön törvényt és rendeleteket hozhatnak, ezeket államaik területén végrehajthatják és egymástól függetlenül állapítják meg ipar-, kereskedelem- és szociálpolitikájukat. Ez mit is jelent a gyakorlatban? Azt jelenti, hogy az államok ipara, kereskedelme és mezőgazdasága egymással a birodalom határain belül is éles versenyharcot folytat. Ha el is ösmerjük azt a történeti tényt, hogy a kívül-belül érvényesülő szabad verseny tette Amerikát világhatalommá és csak ily módon fejlődhetett ki a földkerekség legnagyobb ipari és mezőgazdasági állama, melynek arányairól

az európai embernek csupán halvány képzetei lehelnek, ámde arról se szabad megfeledkezni, hogy a korlátlan szabadság és függetlenség birtokában egyes államok keretein belül a dolgozó munkásság rovására óriási érdekellentétek kerültek felszínre. Mert ha Washingtonban hoznak munkásvédő törvényt, ezt szívesen és zökkenő nélkül elfogadja és végrehajtja teszem Dél-Carolina állam, ahol az iparvállalatok száma kevesebb és az adózó polgárság zömét a gazdák alkotják, de ugyanakkor ugyanennek a törvénynek ellenszegül az erősen iparosított Ohio, vagy Michigan állam. Innét van, hogy egyes államokban a munkaviszonyok jobbak, másokban rosszabbak, egyik állam bizonyos foglalkozási ágakban meghatározza a, legkisebb munkabért, szabályozza a gyermekmunkát és a munkaidőt, megteremti a betegség- és aggkori biztosítást, viszont ugyanakkor a tőle puskalövésnyire fekvő másik államban mindenek híre-hamva sincs. Az is tény, hogy eddig az ipari munkásság sem volt kellőképpen megszervezve, noha a szervezett munkásság Amerikában a politikai és gazdasági életben döntő súllyal lép föl. Hisz a *National Industry Conference Board* (Nemzeti Ipartanács) kimutatása szerint 1940 szeptember havában 19 millió, míg az *American Federation of Labor* (Amerikai Munkás Szövetség) jelentése szerint 23 millió ipari munkásról vezettek nyilvántartást. Jellemző, hogy a Labor Union-okban, illetve más szóval Trade Union-okban (Munkás Egyesületekben) a foglalkoztatottaknak csak kisebb hányada van beszervezve, de nem azért, mintha a nagy tömeg nem érezné szükségét a szervezkedésnek. A széleskörű szervezkedés hiánya inkább annak logikus következménye, hogy a szakszervezetek önmagukban záródó egységeket (closed shops-okat) alkotnak. Ezek aztán a munkabér szintjének, illetve tagjaik érdekeinek meg-

óvása céljából a vállalatok bizonyos csoportjainál keresztül vitték, hogy azok csakis az illető szakszervezet kötelékébe tartozó munkásokat foglalkoztathatnak. E révén a szakszervezeti vezetők, akik nagy fizetést — elnökök és tanácsstagok évi 20.000—12X00 dollárt, titkár-pénztárosok pedig 8000—12.000 dollárt — kapnak, nagy hatalomra tettek szert. Máskülönb Amerikában a szervezkedés munkája módfelett körülményes és azt nehéz maradék nélkül végrehajtani. Már mondtuk, hogy mindegyik államnak saját iparpolitikája van és ha ma Californiában hoznak új munkásvédő törvényt, Ohio állam ipari körzetei kiürülnek a nagyarányú munkáselvándorlás nyomán. Ne feledjük el azt sem, hogy a birodalom területén a nagy válság lezajlása után, 1938-ban közel százhetvenezer gyáripari jellegű iparvállalat dolgozott és ebből csaknem harmincezer üzem telephelye New York államban és még inkább New York városban és ennek környékén van. A szakszervezetek közreműködésükkel sok fontos iparágban a munkáslétszámot úgy ahogy állandósították és ott, ahol a munkás-ság szervezeti, az elvándorlás is szűkebb keretek között mozog.

Az alapjaiban elhibázott gazdaság-, illetve szociálpolitika nyomán, a nagy válság vége felé, a bér-munkások és fix alkalmazottak vásárlóképessége az 1929 előtti évekkel szemben 40 százalékkal csökkent. A munkás átlagos heti keresete 28.55 dollárról 17.05 dollárra süllyedt, a munkanélküliek száma pedig állítólag 15 millióra emelkedett. Amikor *Roosevelt* elnökké választották, ezeknek száma tizenhárom milliót tett ki és a közben kiadott törvényekkel és rendeletekkel 1940 szeptember haváig ezt a kétségkívül tekintélyes számot 6.8 millióra apasztották. Bizonyos, hogy az új világháborús készülődések és nagyarányú beruházások során a munkanélküliek száma tovább

Csökkenet és 1941 őszén a normális szinten — 1—2 millió — mozoghatott.

Roosevelt elnöki tisztségébe történt beiktatásakor szóval tökéletesen zilált gazdasági helyzetet talált és a fenyegető veszély elhárítása sürgős intézkedéseket követelt. Hisz az adó- és adósságvégrehajtások miatt a farmerek már fegyveres ellenállásról tanakodtak és nem volt jobb a hangulat az ipari munkás-ság körében sem. Emiatt az elnök gyors cselekvésre szánta el magát. 1933 március 4-én iktatták be és március 31-én a Kongresszus már megalkotta az *ECW*, *Emergency Conservation Work* keretében a *CCC-t*, a *Civilian Conservation Corps*-okat. A két törvény magyarul és egyszerűen polgári munkatáborok fölállítását jelenti. Az állam által megállapított bérek ellenében fokozatosan 600 ezer munkanélküli fiatalembert helyeztek el az ország különböző pontjain fölállított munkatáborokban és végeztek velük közmunkákat. Nemsokára, május 12-én jött a *FERA*, a *Federal Emergency Relief Administration*, mely viszont munkanélküli segélyeket fizetett ki, még pedig két év leforgása alatt húsz millió embernek. Most aztán kis lélegzetvétel következett, hogy 1933 november havában a Kongresszus az elnöki üzenet alapján négy millió állást szavazzon meg. Ez volt a *CWA*, a *Civil Works Administration* (a Polgári Munka Igazgatás) törvénye, mely aztán több ágazatban épült ki, foglalkozások szerint. Így például az elnök még a munkanélküli művészekre is gondolt és annyi képkiállítás Amerikában sosem volt, mint most, amikor *Roosevelt* noszogatta az embereket a művészet pártolására. A fölállított kataszterben vagy ötezer munkanélküli művész neve szerepelt.

Az elnök elemében volt, a Kongresszus pedig nyikkanás nélkül percek alatt szavazott. Mintha a képviselők és szenátorok nem Washingtonban, ha-

nem inkább valamelyik irányított állam parlamentjében ülnének. Rooseveltt a Kongresszus tagjait megbabonázta, illetve nem is babonázta meg: egyszerűen visszatért a bizalom, csökkent a munkanélküliek száma és a szemhatáron megjelentek a prosperity rózsás felhői. A zergetollas kiscgazda és nem lovagi birtok ura, ahogy az elnök önmagát gúnyolja, még messzebb tekintett és a Kongresszus urainak 1935-ben megint üzent. Azt üzent, hogy ő elkészítette a *Code of Fair Competition for Trade and Industry* című törvényt, melyben egy lélegzetre szabályozni kívánja a kereskedelem és ipar versenyét, lehetetlenné akarja tenni a monopóliumok kártékony munkáját, megteremti a munkások és alkalmazottak szabad érdekképviselőit, szabályozza a munkaidőt és béreket és végül követeli, hogy égvilágon mindehhez az ő jóváhagyását kell kikérni. Mindezeknek tetejébe még egy szerény kívánsága volna és pedig az, hogy törvényének joghatálya az USA valamennyi államára kiterjesztessék. A nagytőke, mely most az alkotmányvédők párduckacagányával jelent meg a porondon, fölhorkant és az új javaslat rendelkezéseit alkotmány sértőnek minősítette. A támadás Rooseveltt ellen nem is késett sokáig. A törvényjavaslatot a *Supreme Court*, a Legfelsőbb Bíróság elé vitték. A '*Supreme Court* az Amerikai Egyesült Államok legsajátosabb és sehol sem található igazságszolgáltatási intézménye. Tagjainak száma eredetileg hét volt, ma kilenc. A nagyon tiszteletreméltó bírák éveinek száma összesen vagy hétszáz évet foglal magával. Szóval tekintélyes öregurak, akik viszont hazájuknak legkiválóbb jogászai, illetve bírái. Ők az alkotmány »koronaőrei«. A tagokat mindenkor az elnök nevezi ki. A kinevezés élethossziglanra szól, elég tekintélyes fizetéssel, mint ahogy Amerikában a bírákat, ügyészeket és általában a jogászokat nagyszerűen fizetik. Olyan ítélőkörök-

ben, mint nálunk teszem a járás-, törvényszéki, táblabíró, avagy a vádhalóság képviselői: ügyészek és főügyészek évi fizetése 12.000, 15.000, illetve 20.000 dollár, ami Amerikában nagyon nagy pénz. így egy kerületi bíró, vagy ügyész javadalmazása jóval túlhaladja az államtitkároknak adott 10.000 dolláros fizetés mértékét, holott ők európai meghatározás szerint miniszteri rangban szolgálnak. A *Supreme Court* elnökének évi fizetése 20.500 dollár, míg a bíróság tagjai fejenként 20.000 dollár javadalmazásban részesülnek. Hat, illetve 5000 dollárnál még a bírósági jegyzők javadalmazása sem kevesebb.

A washingtoni Legfelsőbb Bíróság szervezetét nem lehet európai mértékkel mérni. Olyasféle intézmény, mint Magyarországon a Közigazgatási Bíróság, de lényegében mégsem az. Minden ügyben, ami az alkotmányt érinti, közvetlenül a *Supreme Courtoz* lehet fordulni, legyen az akár politikai, közgazdasági, vagy szociálpolitikai ügy. Bár a tagok függetlenek, mégsem szabad arról megfeledkezni, hogy őket az elnök nevezi ki, az elnököt viszont politikai párt választja. Ámde az is igaz, hogy Amerikában az emberek kitűnően megvannak két uralkodó párttal, a republikánus, meg a demokrata párttal, többet nem óhajtanak. A két párt között sincsenek áthidalhatatlan világnézeti ellentétek, melyek legfőljebb abban jutnak kifejezésre, hogy egyik párt teszem az alkoholtilalom mellett foglal állást, a másik viszont a »nedvesek« (bor-, sör-, pálinkaivók) pártjára áll, az egyik ellenzi a gyömbér vámjának fölemelését, a másik mellette van. A republikánus és demokrata párt közötti ellentét szóval gazdasági kérdésekben jelentkezik. Az utóbbi négy évtizedben Wodrow *Wilson* kivételével a republikánus párt által választott elnök ült a Fehér Házban, tehát emberileg érthető, hogy az elnökök a hozzájuk közelálló jogászok közül ne-

vezték ki a Legfelsőbb Bíróság tagjait. Náluk nincs korhatár, őket nem lehet nyugdíjba küldeni és helyük csak elhalálozás révén üresedik meg. Tekintettel most arra, hogy a bírák kora 60—80 év között ingadozik, sőt volt és van bíró, akinek életkora túlhaladja a nyolcvan esztendőt, nyilvánvaló, hogy minden elnök alatt egy-két hely elhalálozás nyomán megüresedik és az elnök új tagot nevezhet ki, különösen az esetben, ha őt kétszer választják meg. Amikor *Rooseveltet* elnökké választották, az arány — mint mondják — 5:4 volt, vagyis kilenc bíró közül öt nem helyeselte az új elnök mélyreható és az alkotmányt közelről érintő reformtörekvéseit. Ebből magyarázható, hogy a *Code of Fair Competition* című törvényjavaslatot a Legfelsőbb Bíróság elutasította azzal az indokolással, hogy az sérti az alkotmányt. Az elnök a javaslatot emiatt visszavonta és azt részekre bontva, az alkotmány alapelveinek érintése nélkül valósította meg. Mindez 1936-ban történt és azóta bekövetkezett az a helyzet, hogy elhalálozás okából *Roosevelt* új bírót nevezhetett ki és ezzel az arány az ő javára tolódott el. A reformtörekvéseket a többség most már helyesli, sőt azok a tagok is, akik ezektől eddig időközben idegenkedtek. Időközben tudniillik erőteljes föllendülés következett be és ennek hatása alól az alkotmányvédő bírák se vonhatják ki magukat.

Az újítások más irányban sem tévesztették el hatásukat. Az elnök által elrendelt különféle közmunkákra gigantikus összegeket, 1941-ig közel húsz milliárd dollárt, vagyis csaknem 120 milliárd pengőt fordítottak. Amíg azelőtt egyes államok »előkelő elzárkózottságban« éltek és Washingtonnak oda se néztek, most a *Southern Pacific*, meg a *Great Northern* pompás luxusvonatai roskadásig megteltek a Washingtonba tódulók tömegeivel és ha az amerikai

vonatokon a lógást műszakilag lehetővé tették volna, a lépcsőkön fűrtökben csüngtek volna az emberek. A washingtoni minisztériumok folyosói és fogadótermei, melyekben eddig legföljebb egy-egy néger altiszt ténfergett — mert Amerikában nem szokás a minisztériumokban és egyáltalán hivatalokban ácsorogni és ügyeket kisürgetni —, most zsúfolásig megteltek kormányzókkal, szenátorokkal, képviselőkkel és az általuk vezetett küldöttségekkel. Mindenünnen munkatáborok fölállítását, illetve kiadós közmunkákat kértek és nyilván kaptak. Az amerikai munkatáborokat persze nem szabad összehasonlítani ezeknek mintájára másutt megszervezett munkatáborok szerkezetével és rendeltetésével. Mert az Új Világban a munkatáborokba beutaltak csaknem annyit kaptak (heti 20—25 dollárt), mint a gyárakban és havi 35—40 dollárnál kevesebb a *WPA*, a *Works Progress Administration* (a Munkahasznosító Igazgatás) részéről családonként kifizetett segély se volt. Hogy olvasónk valamilyes fogalmat alkothasson *Roosevelt* közmunkáinak arányairól, ide jegyezhetjük, hogy csupán egyetlen egy akció keretében a Földművelésügyi Minisztérium Szakembereinek útmutatása alapján ötnegyed milliárd facsemetét ültettek el, négy millió méter vízlevezető csövet fektettek le és körülbelül félmillió mérföld (800.000 kilométer) hosszú úthálózatot javítottak ki. Amerikában elképesztően nagy az élelmezési ipar, melyben rengeteg ember keresi meg a kenyerét. *Roosevelt* rajtuk is segített és egy tételben 8—10 millió dollár (48—60 millió pengő) értékű élelmiszert rendelt és osztott ki a munkatáborosok és a munkanélküliek között, úgy, hogy elnökségének immár harmadik időszakában az élelmiszerekre kiadott summa elérte a 200 millió dollárt, vagyis az 1.2 milliárd pengőt. Egész természetes, hogy most már mindenki tapsolt az elnöknek, aki

még amerikai arányokban is gigantikus összegeket mozgósított, történetesen az a *Roosevelt*, aki tekintélyes vagyon és fizetés birtokában tíz dollárnál többet sosem hordott a zsebében, New Yorkban csak 5 centes subwayn, földalatti villamoson utazott és nála boldogság, ha távol a közügyektől, ócska pulloverben horgászhat, vagy bélyeget csencsolhat. Mert szenvedélyes bélyegyűjtő.

De lényegében és röviden, miből is áll a roosevelti *New Deal*, amire a világsajtóban mostanság annyiszor történik utalás. A két varázsszó értelme Európában: új elosztás, Amerikában: új kurzus, illetve új rend. A *New Deal* magában foglalja a válság leküzdése és a gazdasági föllendülés érdekében kiadott és még kiadandó törvényeket és rendeleteket. A lényeg azonban az, hogy a magántulajdon tiszteltbentartása mellett az állami befolyást és irányítást a magángazdaságban biztosítsák. Már az új rend keretében hajtották végre a dollár leértékelését, új kölcsönös folyósítását a mezőgazdaság részére, továbbá a mezőgazdasági termelés szabályozását. A mezőgazdaságban sincsenek kényszerítő és büntető záradékokkal ellátott intézkedések. Ugyan előírták, hogy búzából, vagy teszem gyapotból mennyit termeljen a gazda és miből termeljen többet, de ez nem kötelező, viszont aki a rendelkezéseknek magát alávetette, készleteit kedvezőbb árakon tudta értékesíteni. Szóval amolyan prémios rendszert honosítottak meg és a gazdák bevetett búzaterületeket szívesen szántották föl és irtották ki a fölöslegesnek jelzett gyapotcserjéket, mert számításukat a magas árakban megtalálták. A mezőgazdasági termelést az *Agricultural Adjustment* (Mezőgazdasági Rend) című törvénnyel szabályozták. Az ipari termelés föllendítésél célozza a *NIRA*, a *National Industrial Recovery Act* (Nemzeti Ipar Újjáélesztésé-

nek Törvénye) és ennek keretében valósították meg a már említett *Code of Fair Competition-t*, a tisztességes versenyről szóló törvényt. A *NIRA* alap gondolata a kényszerkartell körül mozog és ugyancsak ebben rendezték a munkaidőt, a béremelést, a legkisebb munkabért, a gyermekmunka korlátozását stb. A *NIRA*, amit később a *Supreme Court* megsemmisített, de azt *Roosevelt* más köntösben mégis életbe léptette, annyiban jelentős, hogy közmunkában és közszállításban csak az az iparvállalat részesülhet, amely magát az állam, illetve a szövetségi kormány rendelkezéseinek aláveti, tehát elfogadja a munkabér, a munkaidő stb. szabályozását. A laza formában megszerkesztett kényszerkartellbe a belépés nem kötelező, de ha abba egy iparvállalat már belépett, akkor rá nézve a büntető záradékokkal fölszerelt törvény kötelezővé válik.

Aztán jöttek a szociálpolitikai intézkedések, legelőben a *Social Security Act* (a Szociális Biztosítás Törvénye), melynek legfontosabb alkotó eleme az öregkori biztosítás. Eszerint a 65. életévüket betöltött munkások 1942-től kezdve járadékot kapnak. Ugyanebben a törvényben szabályozták a munkanélküli segélyek kérdését, amit azonban nem biztosításmatematikai alapon építettek föl. A munkaadókat emiatt kötelezték, hogy a kifizetett bérek három százalékát fizessék be a szövetségi kormány által fölállított intézmények pénztáráiba, melyek a befizetések 90 százalékát munkanélküliek támogatására fordítják, a fennmaradó 10 százalék pedig az intézmények eltartására szolgál. Annyi évtized után *Roosevelt* alatt végre szabályozták a betegség- és balesetbiztosítást. A szociális törvényeket az államok többsége már elfogadta és csak itt-ott, nyilván az erősen iparosított északi államokban mutatkozik ellenállás, ami azonban mindinkább alábbhagy, mert

a gyárosok nem akarják, hogy üzemeik nagyarányú munkáselvándorlás miatt elnéptelenedjenek. Az elnök még egy jelentős intézkedést akar életbeléptetni, ami forradalmi újítás volna és pedig a hetibéres munkásságra is alkalmazott fölmondási idő szabályozását. A fölmondási idő Amerikában eddig úgyszólván ismeretlen fogalom volt. A heti bér kifizetésének napján nem csupán a kézi munkások kapnak piros borítékot, amibe a heti bért teszik és a pirosszínű boríték az elbocsátást jelenti, hanem a kereskedelmi és ipari alkalmazottak szintén, akiket bármely percben fölmondás nélkül az utcára lehet tenni, tekintet nélkül az irodai, vagy üzleti beosztásra, munkakörre és szolgálati időre. Igaz, hogy az elbocsátást az amerikai nem veszi túlságosan tragikusan, mert rengeteg az elhelyezkedési lehetőség. Ámde azt sem szabad elhallgatni, hogy az Új Világban is vannak 40—50 éves, sőt még ennél is idősebb alkalmazottak, akik egyáltalán nem kedvelik a »fresh start in life« címen elkönyvelt kedélyes szólásmódot és életük vége felé mégse óhajtának újra kezdeni. Az amerikai munkaadó a munkavállalónak szolgálati szerződést nagyon kivételes esetekben ad, legfőljebb akkor, ha az illető szakértelmére rá van utalva. A magángazdaságban a nyugdíj intézménye sincs elterjedve, ez csak az államigazgatásban, a postánál és a hadseregben található. A nyugdíjjal szemben az átlag-amerikai bizonyos ellenszenvvel viseltetik, mert azt tartja, hogy olt mindenkinek annyi a keresete, hogy abból öreg napjaira félrerakhat. Első látszatra — ugyebár — módfölött egészséges és a takarékosági hajlamot növelő életfölfogás, ami fölött talán napi-rendre lehetne térni, ha nem következtek volna be a XX. század gyorsan pergő eseményei, melyeknek vashengerei a máskülönben egészséges álláspontot összelapították és megsemmisítették. Az Európában

folytatott háborúk és különösen az első világháborút megelőző és az ezt követő évtizedek nagy válságainak következményei Amerika fölött sem viharzottak el nyomtalanul és a földrengések rezgései odn is eljutottak. A gyorsan változó konjunktúra mélyreható hullámzásai a tengerentúl élő társadalom biztonságérzetét szintén megszüntette és emberek és családok életének jövő útjait most már nem lehet körző pontosságával évtizedekre kirajzolni. A termelés ütemes rendjének háborúk és háborús konjunktúrák vaskéjével történt fölszántása nyomán bekövetkezett árdragulás, talán helyesebben a dollár vásárlóerejének csökkenése miatt a kis embereket súlyos veszteségek érik. És mert Amerika dolgozó társadalmának háromnegyed része függő viszonyban áll, illetve jórészt kézi munkás, nyilvánvaló, hogy a pénz vásárlóerejének csökkenésében jelentkező irtózatoss veszélyek elhárítása nem áll módjában, vagy pedig azok ellen csak csekély mértékben tud védekezni. A fölmondási idő szabályozásával *Roosevelt* tehát a függő viszonyban élő kézi munkások és alkalmazottak, életének akar szilárdabb alapot kölcsönözni.

Nyilvánvaló, hogy ily mélyreható reformot a korlátlan szabadság földjén csak a tömegre nézve előnyökkel járó sikeres munkával, erőskezű és kiegyensúlyozott életű ember tud elérni. Súlyosan tévednénk, ha olvasónkkal azt hitetnők el, hogy *Roosevelt* mindig mosolygós arculata émelgyősen gyengeakarató és a mai kor sorsdöntő kérdéseinek őserdejében tétovázóan imbolygó férfit takarna. *Roosevelt* a legjellegzetesebb emberpéldánya a szívós yankee-nek, aki minden tekintetben kiegyensúlyozott életet él és idejét a közügyek, illetve népe és családja között osztja meg. Ha az arányt százalékban akarnánk kifejezni, talán 75:25 számtani képletet kapnánk — a nép javára.

Amerika államfőjének magasívelésű pályafutásában nagy és nehéz szerep jutott hitvestársának, akivel egész fiatalon, 23 éves korában kelt egybe.

Felesége 1884 október 11-én New York Cityben született. Leánykori neve: Anna Eleanor *Roosevelt*. Férjével együtt egy családfáról származik és rokoni kötelékek fűzik egymáshoz. Anna korán árvaságra jutott és neveltetéséről nagybátyja, az amerikaiak nagy Teddyje, Theodore *Roosevelt* gondoskodott, akit csodálatosan fiatalon, 42 éves korában 1901-ben választottak meg elnökké. Nálánál fiatalabb államfője a birodalomnak nem is volt. Még a polgárháború nagy hadvezére: Ulysses Simpsoli *Grant* tábornok is 46 éves korában érte el a legmagasabb közjogi méltóságot, az Amerikai Egyesült Államok elnöki székét.

Theodore *Roosevelt* elnök dolgos, tehetséges és visszavonult életű hűgát módfölött szerette és ahogy csak tehette, mindenüvé magával vitte. Miután Theodore *Roosevelt* szerette a katonáskodást és katonás egyszerűségű természet volt, ez a légkör hatotta át a hozzá közelálló Anna hűgát is. A családban amolyan szerény Csipkerózsika volt, őt sose látták és sosem hallották. Messze, nagyon messze állt az amerikai táncoskedvű, mulatós flapper-típustól, inkább hasonlított egy istenhátamögötti "farm birtokosának háziasán nevelt kisasszony kajához. New Yorkban élt, de sejtelve sem volt, hogy hol és merre vannak a nights clubs-ok, a fényesen berendezett éjjeli tánclokálok és egyéb félvilági helyek. Kis háztartásának és könyveinek élt. ő is jómódú leány volt, ugyanazzal a lelki alkattal és akarakteróvel, ami férjét 16 éves korában a kormányzóí, 51 éves korában pedig az elnöki székbe emelte. *Rooseveltné* elsőrangú iskolákat látogatott. Tanulmányait a *Rüssel Sage Collegiumban*, a newyorkállambeli Troy-ban működő

felsőbb leányiskolában fejezte be. Főként szociológiával és politikával foglalkozott és mint tanár, a fiatal amerikai nemzedék nevelésében tevékeny részt vett. Lapot szerkeszt és szónokol. Kitűnő szónok és előadó. 1924—1928-ig a newyorki *Democratic State Commission* (New York Állam Demokrata Bizottság) hölgytagozatának elnöke és egyúttal alelnöke a *New York State League of Women Voters* (New York Állam Női Választóinak Szövetsége) című hatalmas egyesületnek.

Férjének közéleti munkásságába már az első percekben bekapcsolódott. Őt írással és szóval támogatja és főmunkatársává válik. *Roosevelt* hosszantartó betegségének tartama alatt a külvilággal ő tartja fenn az összeköttetést és hogy minő sikerrel, azt később férjének gyors előrehaladása mutatja.' Amerika »legelső dámája« a Fehér Házban is megtartotta egyszerűségét és szerénységét és ellentétben az amerikai nőkkel, semmiféle előjogra, ami a legjelentéktelenebb munkaslányt is megilleti, nem tart igényt. Mindhiába, vérében van a hollandusok mesterkéletlen, egyenes természete. Az államfőt sok mindenben tehermentesíti, elsősorban a fárasztó fogadások tekintetében. Amerikában elfogadott tömegszokás, hogy mindenki, aki »tisztá ruhában« jár, beléphet az elnök lakosztályába és kihallgatást kérhet. A kihallgatás persze azért nem megy olyan egyszerűen, ahogy Európában elgondolják. A *State Department*-tal, ami európai fogalmak szerint afféle polgári és katonai kabinetirodával és külügyminisztériummal összeházasított miniszterelnökségnek felel meg, előbb meghívást kell kérni. A kihallgatásra jelentkezők legtöbbször nyilván a titkár-inkvizítorok kazamatáiban tűnik el és sose kerül az elnök elé, vagy jobbik esetben valamelyik államtitkárság (minisztérium) illetékes tisztviselőjéhez utalják. A titkár-inkvizítorok

szorgos gyomláló munkája ellenére az államfő naponta mégis 50—60, sokszor még ennél is több embert fogad, felesége még nagyobb arányokban, rekordszámban naponta 150—200 polgárt, gazdagot és szegényt egyaránt. A washingtoni főpostán külön osztályban gyűjtik össze az elnök és a felesége részére érkező postát. Mozgalmasabb időben naponta 8—10 ezer levél és csomag fut be és nem múlik el nap anélkül, hogy az államfő, vagy a felesége egy-egy mulatságos ajándékot ne kapnának. Mindhiába, az amerikai szeret adakozni és pontos és szorgalmas levélíró. A washingtoni államnyomdában évente ki nyomott tizenöt milliárd postai levelezőlapnak és 30—40 milliárd bélyegnek el kell fogyni. Mert miből éljen a postakincstár, mely Amerikában nemzeti intézmény és erősen deficites. Noha a titkárság a levélpostát erősen megrostálja, az államfő és felesége elé még így is naponta 150—200 levél kerül eredetiben, ugyanannyi a titkárok által kivonatolt tartalommal, a többit pedig részben ők intézik el, részben pedig az illetékes államtitkárságokhoz továbbítják. Annyi bizonyos, hogy nincs az a jámbor tartalmú levél, amire az ügyfél valamelyik washingtoni hivataltól, legtöbbször a *State Department-től* ne kapna választ. Ámde vannak ünnepélyes alkalmak, illetve fogadások, amikor a levélírás fölöslegessé válik és a polgár minden különösebb formáság nélkül az államfő elé juthat és vele ősi amerikai szokás szerint lekezelhet. Ilyen napokon az államfő bizony több ezer emberrel szorít kezét. És mert az amerikai kemény és hosszantartó kézzeljárásban és nem nőiesen gyöngé kézzeljárásban fejezi ki a találkozás fölötti örömet, erős és izmos kézfejre van szükség, hogy több ezer kézzeljárást elbírhasson. Voltak gyöngé testalkalú elnökök, (például Calvin *Coolidge*), akik kénytelenek voltak az üdvözlésnek ezt az ősi

Washingtoni szokását mellőzéssel leegyszerűsíteni.

— Glad to meet you! Nagyon örülök, hogy önt megösmerhetem! — mondja az államfő annak a szerencsésnek, aki eléje járulhat. A fogadásoknak nincs semmi ünnepséges külsőségeik, nincsenek előírások sem a ruházkodás, sem pedig a magatartás dolgában. Szolgahadsereg sincs, legföljebb három-négy néger alkalmazott, részint a kapunál, részint az államfő magánlakosztálya előtt. És mégis van láthatatlan etikett, vannak íratlan szokások, amiket a látogatónak be kell tartani. A kihallgatáson megjelent — ellentétben az autokrata uralkodók udvaraiban meghonosodott szokásokkal — Amerika államfőjéhez kérdéseket intézhet, égvilágon bármiről kérdezősködhetik, ámde két téma érintése súlyos etikettsérszamba megy, az egyiket az ember azzal követné el, ha az elnök családi ügyei felől tudakoznának, vagy pedig vallási ügyeket feszegetne. Az amerikai — éppen úgy, mint az angol — mindkettőt szigorúan elhatárolt és elzárt magánügynek tekinti, amihez a rajta kívülállónak semmi köze sincs.

Az államfő megszólítása egyszerűen »Mister President«, a feleségnél »Missis President«. Sem több, sem kevesebb. Már a szokásjogon kialakult és nem előírt etikett kérdése az, hogy az államfőhöz intézendő levélben minő megszólítást alkalmaznak. E tekintetben roppant finom árnyalatbeli különbségek mutatkoznak, ámde anélkül, hogy erre a Fehér Házban súlyt helyeznének és ellentétes szokás gyakorlásában sértést látnának. Ők a lényeget tekintik. Ha tehát az illető levélíró idegen, a megszólítás »My dear Mister President!« (Kedves Elnök Uram!), ha pedig barát, vagy az elnök ismerőse, a megszólítás: »Dear Mister President!« (Kedves Elnök Úr!). Az »Excellency« megszólítást csak a külföldiek alkalmazták, főként európaiak. Washingtonban azonban

minderre ügyet se vetnek. Angol szokás szerint a külföldiek itt-ott használják az államfő címzésében a »Honourable«, vagy »Right Honourable« (»Tiszteletreméltó«, vagy »Nagyon tiszteletreméltó«) gyönyörű kifejezést, ami a magyarban körülbelül a »Nagyméltóságú« címzésnek felel meg. Egy azonban bizonyos, és pedig az, hogy bárki legyen is, aki a földkerekség leggazdagabb birodalmának államfője elé járulhat, elbűvöli az a közvetlenség, amivel Franklin Delano *Roosevelt*, vagy az ő felesége fogadja és vele elbeszélget. Az elnök máskülönb is roppant szellemes és rendkívül gyors észjárású jogászember, aki a damaszkuszi penge finom élességével nyomban visszavág és a szellemi tornában az ellenfelet gyorsan leteríti. Erősen kifejlődött stílusérzéke válogatja, hogy kivel hogyan és miről cseveg a kihallgatáson, remekül érti a sokféle angolnyelvű tájszólást és beszédmodora — ellentétben a hadaró amerikaival, akit egy londoni alig ért meg — világos és kerüli a nehézkes mondatszerkesztéseket. A kihallgatásokon sincs társadalmi különbség, vagy a vagyonnak kijáró megkülönböztetés. A »legfelső négyszáz« tagja ugyanolyan fogadtatásban részesül, mint a pennsylvaniai bányamunkás. Lenyűgöző finomsággal és ősi arisztokrata szokás szerint *Roosevelt* valahogy azt érzékelteti, hogy ő, a 150 milliós nagy birodalom államfője nagy megtiszteltetésnek veszi, hogy Pittsburgh keményöklű és kérgeskezű vasmunkása őt kegyeskedett meglátogatni és hozzá leereszkedni.

Az elnök példás családi életet él. Őt pompás gyermek atyja és tíz unoka nagyatyja. A nemesveretű arisztokrata családi koszorút eredetileg hat gyermek díszítette, egy azonban meghalt. A gyermekek életkor és családi állapot szerint így következnek:

James. 1930—1940-ig felesége *Betsy Gushing* (Brookline, Mach.). Elvált.

Elliott. Felesége 1932—1933-ig Elizabeth B. *Donner.* Második felesége Ruth Josephine *Googins,* Forth Worth-ból (Texas).

Franklin Delano junior. Felesége (1937-től) *Ethel Du Pont,* Wilmingtonból (Delaware),

John A. Felesége (1938-tól) *Anne L. Clark,* Nahant-ból (Mass.).

Anna Eleanor. 1926-tól 1934-ig férjezett *Curtis B. Dall-né,* 1935-től pedig *John Boettiger-né* (New York City).

Az államfő családi körében elamerikiasodott páter familias, aki csupán a címre tart igényt, no meg arra, hogy fiai maguk keressék meg a kenyerüket. A tengerésztiszt Franklin Delano junior kivételével, valamennyi polgári foglalkozást űz és szülői támogatásban egyik sem részesül. Erre nem is volna mód. Az elnök amerikai fogalmak szerint ugyan jómódú, de nem gazdag ember. Az atyjától örökölt körülbelül 300.000 dollárhoz egy élet kemény munkájával még hozzátakarított 200.000 dollárt. 1941 szeptemberében elhunyt édesanyja: *Sarah Delano* révén állítólag 1,090.000 dollárt örökölt, úgy, hogy az összes vagyona a másfélmillió dollárt se éri el. A hydeparki kis farm állaga évszázadok óta semmit se változott, most is ugyanakkora, mint volt akkor, amikor őse megvásárolta.

Az államfő egyszerűségét és valódi yankee szellemét családi életébe is átvitte, vagy talán megfordítva: onnét hozta át a Fehér Házba. Gyermekeit amerikai szokás szerint föltétlen szabadságban nevelte föl és elhatározásaikba nem avatkozik bele. Mindennek ragyogó példáját szolgáltatta Franklin Delano fiának házassága. *Roosevelt* ugyanis erősen szocialista aláfestésű politikájával — mint mondtuk — szembe került a nagytőkékkel, közöttük *Pierre Du Pont-al*

aki Amerika Kruppja, emennél Jóval nagyobb kiadásban. Muníciógyáros és természetesen milliárdos, akinek több életbiztosítása van és ezek közül egyetlen kötvényt kereken hét millió dollárra, vagyis körülbelül negyven millió pengőre állíttatott ki. Etelka leánya és a fiatal Franklin egymásba szerettek és Washingtonban lepergett Romeo és Júlia történetének filmje. Másutt a szerelmeseket, akiknek házassága elé akadályok gördülnek, elutaztatják feledésre, külön-külön, de nem Washingtonban. Az államfő az eljegyzést jókedvűen tudomásul vette és körülbelül az történt, ami a polgárháborúban. Akkoriban a déli hadsereg vezére: *Lee* tábornok kapitulált az északi hadsereg parancsnoka: *Grant* tábornok előtt. Amikor a szembenálló seregek fegyverszünetet kötöttek, a győző *Grant* tábornok így szólt a legyőzött *Lee* generálishoz:

— Tábornok Úr, a háborúnak vége. Mi most ismét jó honfitársak vagyunk! — mondotta és melegen kezét szorította *Lee* tábornokkal.

— Mister *Du Pont*, mi most békés rokonok letünk! — szólt *Roosevelt*, miközben melegen rázogatta fia apósának feléje nyújtott kezét. A lovagias ellenfél őszinteségével és nyíltságával.

*

Amerika frakkos királyáról készült kép sehogyse volna tökéletes, ha nem vetítenénk az olvasó elé az ő közvetlen környezetének képmását. Az elnök hivatali munkájának osztályosa és főmunkatársa; Stephen T. *Early* magántitkár, akinek neve nem kevésszer szerepel a világsajtóban. Az elnököt illető iratok és levelek kivétel nélkül az ő kezén mennek keresztül és jutnak el az államfőhöz. Hivatali állása európai értelemezéssel kabinetirodái főnökségnek felel meg, Magánélete nincs. A Fehér Házban berendezett

egyszerű lakásán még az éjszakai órákban is készségesen rendelkezésére áll a politikusoknak és újságíróknak, akik bőségesen gondoskodnak arról, hogy kiemelkedő állása embertársait ne töltse el irigységgel. Középtermetű, választékosan öltözött úr, ódivatú hajviselettel, szarukeretes szemüveg mögött okos szempárral és nyugodt beszédmodorral. Előtte a legszenvédélyesebb természet is leszelidül. A munkában és elhatározásban gyors és azonnal cselekszik. Miután az államfő zsákszámra kapja a postát és kitűzött Időn belül azt el kell intézni, utasításokért naponta vagy tízszer-tizenöt-ször kell az elnök előtt megjelenni. Emellett *Early* magánpostája naponta úgy 250—300 darabot tesz ki. Mindezt egymaga nyilván nem tudná elintézni. A hatalmas munkát a vezetése alatt álló titkár-hadsereg, vagy 30—35 tisztviselő végzi.

Az elnök magántitkárának, aki a politikai életben nem vesz részt, jelentős szerep jut a sajtókonferenciákon. *Harding* volt a legutolsó elnök, akj a lapok képviselőit minden héten magához kérte és a sajtót közvetlenül informálta. A tömeggyűlölő *Coolidge* a lapok informálását magántitkárára bízta, míg *Hoover* elnöksége alatt a kívánt kérdéseket írásban kellett benyújtani. Franklin Delano *Roosevelt* a régi szokást visszaállította és minden héten megjelennek előtte a lapok akkreditált munkatársai, számszerint százharmincan. Az elnök mellett foglal helyet *Early* magántitkár. Vannak aztán kérdések, melyekre az elnök helyett ő válaszol, de legtöbbször *Roosevelt* elnök nyújt fölvilágosítást. íratlan törvény, hogy az államfő válaszát nem szabad in terv jú formájában és szószerint közölni. Az amerikai közvélemény amúgy is tudja, hogy a washingtoni Fehér Házból küldött tudósítás a legfelsőbb hivatali körök álláspontját fejezi ki.

A nyilvánosság elől elzárt területen működik Ross T. *Macintire* orvos-tengernagy, az államfő házi-orvosa. Valamikor a flottánál szolgált és ott ismerkedett meg *Roosevelttel*. *Macintire* elsőrangú sebész-orvos, az államfővel azonos akaraterővel. Évek hosszú sora óta a kezeli *Rooseveltet* és George *Fox* gyógyszerésszel naponta vizitel az államfő lakosztályán. *Fox* gondoskodik a napi úszógyakorlatok előkészítéséről és a masszázsról. *Roosevelt* jókedélyű, mosolygó páciens, akiben erősen fejlett a szellemes és finom humor iránti érzék. Házi-orvosának előírásait bizony nem mindig tartja be, főként a napi húsz percben adagolt úzás időtartama dolgában. Nagy gondot okoz, hogy miként óvják meg a robotos munka fáradtságaitól. *Macintire* etekintetben apró leleményességtől sem riad vissza. Ha tőle függne, *Roosevelt* dolgos életét vatta között töltené el és senkit se engedne eléje. *Macintire* a tömegfogadások miatt állandó harcot folytat. Emiatt reggel a legelső útja a Fehér Házban *Watson* tábornokhoz vezet. Tudniillik a brigadéros úr készíti elő az audienciára meghívandók napi listáját, ami meglehetősen hosszú és naponta úgy félszáz név szerepel rajta, az előtte megjelenő kebelbéli tisztviselőkön kívül. Ha törlések dolgában *Macintire* és *Watson* között nézeteltérések merülnek föl, mr. *Early* magántitkár dönt. Legjobban ő ismeri a személyes megjelenés fontosságát.

Roosevelt legszűkebb baráti köréhez tartozik Harry *Hopkins* és Averell *Harriman*. A két jóbarát egymással ellentétes pólusról származik. *Hopkins* földhözragadt szegény szülők gyermeke. Atyja a cowboy-romantika központjában, Jowa állam Sioux-City nevű városkájában nyergesmester volt, ámde munkája abban az arányban csökkent, amely arányban nőtt a vasutak sínszalagja és szaporodtak az autók. A négyütemű motor kipusztította a nyereg-

kapában élő lovasnemzedéket. A szegény szülőknek sok, nagyon sok gondot okozott a beteges és álmodozó Harry nevelése és iskoláztatása. A nélkülözés és a gyöngé testalkat adottságait azonban messze túlszárnyalta Harry tanulékonyága és tehetsége. Iskoláit végig kitüntetéssel végezte. Majd New Yorkba ment, hogy szülein segítsen és ott havi 45 dollár fizetésért vállalta a Manhattan szegénynegyedének, a downtown nyomortanyáinak felügyeletét. *Hopkins* a nyomor enyhítése tekintetében kitűnő eredménnyel dolgozott és a nagy siker fölkelte *Roosevelt* figyelmét, ő akkor New York állam kormányzója volt és 1928-ban *Hopkins* működési körét egész állama területére kiterjesztette. Benne csendeséletű jóbarátot nyert és elnökké történt megválasztása után meghívta a Fehér Házba. Most is ott lakik és az időközben özvegységre jutott Harry *Hopkinst* Diana nevű leányával együtt *Rooseveltek* családtagnak tekintik. Munka- és hatásköre bővült. Az államfő őt bízta meg a szükségmunkák irányításával és a szegény nyergesmester fia most már fél milliárd dollár fölött korlátlanul rendelkezett. Az általa megvalósított közmunkák révén négy millió munkanélküli jutott kenyérkeresethez. Mindezt betetőzte egy újabb és ennél is fontosabb megbízatás; vezetője lett a kölcsön- és bérleti szervezetnek, mely tudvalevően sok milliárd dollár tőkével dolgozik és gondoskodik az Amerikai Egyesült Államokkal szövetséges országok polgári és katonai szükségleteinek fedezéséről.

Az államfő másik hű barátja: Averell *Harriman* dúsgazdag családból származik. Édesatyja A. C. *Harriman*; az *Union Pacific* vasút tulajdonosa volt. 1909-ben bekövetkezett halálakor egyetlen fiára: Averellre kereken száz millió dollár vagyont hagyott. A fiatal *Harriman* egyáltalán nem folytatta az amerikai milliomosfiúk lármás és szenzációhajászó életét. A

hatalmas örökség átvételét azzal a meglepő fordulat-
tal kezdte, hogy az *Union Pacific* vasút alkalmazot-
tainak helyzetét megjavította és noha a vasutat az ő
igazgatása alatt is szanálni kellett — ugyanúgy, mint
atyja életében —, szociálpolitikai és műszaki szem-
pontokból az *Union Pacific* a többi vasúttársasággal
szemben mégis kiemelkedő fölénybe került. Averell
Harrimant erős szociális érzés hatja át. A dollár-
milliomosság bíborköntösét tehernek tekinti. Temér-
dek pénzt ad a nincsteleneknek. Európában ki gon-
dolná, hogy sok munkabeszüntetés háttérében *Harri-*
man áll, már tudniillik abban a tekintetben, hogy
az életszínvonalat emelő munkásmozgalmakat tekin-
télyes összegekkel támogatja. Igen, így van. Ő volt
az, aki *Green* és *Lewis* szakszervezeti vezetőknek
több százezer dollárt adott azzal a nyíltan bevallott
céllal, hogy a sztrájkoló munkásokon segítsenek.

— Ha kell, akár öt millió dollárt is adok önök-
nek! — mondotta a szakszervezetek vezetőinek.

Roosevelt és Harriman a New Deal kapcsán ke-
rültek össze. A Roosevelt-féle új szociál- és gazdaság-
politika módfelellett megtetszett a vasútkirálynak, aki
ettől az időtől kezdve az államfőt belpolitikai téren
messzemenően támogatja. A Fehér Házban kétirányú
tevékenységet fejt ki. Elnöke a Kereskedelemügyi
Minisztérium keretében szervezett tanácsnak. Emellett
amolyan összekötő tiszt az államfő és a külföld
között. Nemzetközi gazdasági vonatkozásban *Roose-*
velt akaratának végrehajtója Averell *Harriman* és
sok esetben külföldi megbízatásban az államfő meg-
hatalmazottja.

*

Franklin Delano *Roosevelt* szerepéről történeti
távlatban ma még természetesen nem lehet véleményt
nyilvánítani. Az események is gyorsabban peregnek,

semhogyan idő maradna a megtörtént és sokszor túlhaladott események nyugodt mérlegelésére. Az utolsó tíz esztendő egyszerű krónikása néhány tömör mondatban egyelőre csak azt jegyezheti föl, hogy Franklin Delano *Roosevelt* a két angolszász világot ismét egyékkovácsolta és a külvilág előtt mélyen elfátyolozott ellentétet, ami a bostoni teaszállítmány elsüllyesztése óta az ó- és újhaza, Anglia és az Amerikai Egyesült Államok között fönnállóit, áthidalta. És ha az óvilágban nem alakult volna ki jelszavakkal telített államdogma, a centripetális erők a két angolszász világbirodalmat egymástól még jobban eltaszították volna. Ámde laza meghatározással úgy mondják, a történelemben mindig voltak, vannak és lesznek — tegyük hozzá rögtön — szükségszerű véletlenek, kisebbek és nagyobbak egyaránt, melyek földrészek jövő sorsának új irányokat szabnak. Franklin Delano *Roosevelt* a fölgülemlett centripetális erőket most centrifugális erőkké alakította át és ebben az áramkörben folyik a nagy témaszöveg, mely immár nem szűkreszabott országokra és határmenti folyókra, sokkalta inkább földrészekre és óceánokra terjed ki.

Út az indián wigwamtól a 102 emeletes felhőkarcolóig

Észak-Amerika történetének nagy táblájára most egy szót írunk le. Így ni: INDIÁN. Ez a népfajmegjelölés *Kolumbus* Kristóf, Amerika fölfedezőjének tévedése nyomán került a történelem lapjaira. Az indiánok Indiát ugyanis sose látták, arrafelé se jártak és sokkalta nagyobb a valószínűsége annak, hogy csokoládészínű embertársaink valahonnét Polynézia szigetvilágából csónakázhattak át Amerika földjére, mely akkoriban lakatlan volt. Az érzelgősségre hajlamos közvélemény a remekbekészült Cooper-regények révén róluk ugyancsak hamis képet nyert és az ötvenféle Bőrharisnya — mert valaha ennyiféle indián törzs élt Amerika televény földjén — képzetében a honfoglalók színes képében jelenik meg. Ámde az európai történetírás szabályai szerint hazát ők sosem foglaltak és senkivel se kellett háborúskodniuk, hacsak a törzsek egymást nem dárdázták le. A honfoglalás a föld kiterjedésének és az indiánok létszámának pontos ismeretében, aligha következett be. Hisz egész Észak-Amerika, tehát Alaska és Kanada beszámításával, közel 19 millió négyzetkilométer kiterjedésű terület és ezen a lakatlan földrészen akkoriban alig élt egymillió indián. A *Federal Census Bureau of United States* (az Egyesült Államok Szövetségi Statisztikai Hivatalának) megállapítása szerint a mai, 9.7 millió négyzetkilométer kiterjedésű

Amerikai Egyesült Államok területén, a XV. század végén még 900 ezer indián se élt és számuk (295 ezer) 1865 óta alig mutat változást. A szövetségi kormány érdekükben, különösen az utóbbi évtizedekben, roppant sokat tett, szabad költözködési joguk tiszteletbentartása mellett külön rezervációkban, számukra fönntartott helyeken szinte előjogokkal élhetnek, főként Arizona, New Mexico és Oklahama államokban. Az Arkansas és Red River (Vörös Folyó) között elterülő Oklahoma a legnagyobb, 181 ezer¹ négyzetkilométer kiterjedésű rezerváció, melyen a fehér embereken kívül mindössze 93 ezer indián él, jómódban és jólétben, különösen azóta, amióta földjeiken sok millió dollárral megvásárolt olajforrásokot találtak. Az indiánok összes száma manapság körülbelül 350 ezer. Kitűnően megszervezett alsó-, közép-, mezőgazdasági és ipariskoláik vannak. A szövetségi kormány indián közművelődési célokra minden esztendőben 10—12 millió dollárt fordít. Érdekeit külön hivatal, a *Bureau of Indian Commissioners* képviseli és hozzá igen hathatósan.

Az angol gyarmatosítás hőskorában az indiánok száma alig félmillió volt, akkora területen, amelynek szélessége Keletről Nyugat felé 5146 kilométer, Északról Dél felé pedig 7500 kilométer. Régi följegyzések szerint Amerika hőskorában, a XVIII. század elején a mai New York helyén, ott, ahol az ég felé nyolcvan- meg százemeletes felhőkarcolók ágaskodnak, indián wigwamok húzódtak meg és a rézbőrű népség csodálkozással szemlélte a földjére érkezett fehér embereket, a tengerentúlról hozott háziállatokat és a furcsa szerszámokat. Hisz Amerika fölfedezésekor azon a földrészen a ló még ismeretlen jószág volt és 16 európai vértés lovas láttán ötezer indián harcos rémületében szétfutott. A föld annyira nem jelentett értéket, hogy azt úgyszólván ingyen vesztegették. Az

első gyarmatosok között akadtak, akik egy, meg két millió acre (ugyanannyi magyar hold) földet kaptak ajándékba, vagy foglaltak le. Ámde ezeket a nagy földterületeket, amelyeket az anyaországban, Angliában donáció gyanánt osztogatták, a szövetségi állam megalakulásával egyidőben elkönfiskálták, mert tulajdosonaik munkaerő hiányában például százezer acre földből még ezer acret se tudtak megművelni. Hogy ez a 24 óra alatt végrehajtott földbirtokreform minő eredményeket hozott, később majd látni fogjuk. Szó, ami szó, a Manhattan félszigetet, New York szívét, ahol egy négyszögöl telek ára ma 5—10 ezer dollár, Peter *Minnewit*, a *West India Company* (Nyugat Indiai Társaság) vezérigazgatója 24 dollár értékű gyöngyért, gombért és egyéb csecsebecséért, no meg egy hordó pálinkáért vásárolta meg, persze az indiánoktól. 1626-ban. Kétségtelen, hogy a máskülönben jámbor életű indiánok a most főnnálló birodalom fejlődéséhez semmivel se járultak hozzá és mégis az Új Világ tökéletesen elüzletesedett és csak a business-ben élő közvéleményét romantikus hajlamok uralják, ha indiánjairól van szó. Ők jelentik számukra a hőskort, benne lovagias harcokkal és kalandokkal, melyekkel szemben a dollár utáni kemény és rideg hajszában is regényes, sőt túlzottan regényes szeretettel viseltetnek. A középkori címekkel és megjelölésekkel ékesített klubok és egyesületek száma meglepően tekintélyes és az európai utas mosolyog, ha őt teszem a János Lovagok című zártkörű egyesületben vendégelik meg. Hatalmas folyók, hegységek, államok és városok neveiben viszik át az örökéletbe az indián-korszak emlékeit és pedig az angolszász emlékeket jóval fölülmúló arányokban, így például — hogy a sok közül csak néhányat említsünk — Illinois állam neve nem angol származék. Indián és eredetileg Iliniwék-nek nevezték. In-

dián neveket viselnek Arizona (Arizonae indián szóképzés, ami »kis forrást« jelent), Michigan (az indián Mishigamaw szóból, melynek értelme: »nagy víz«), New Mexico, Texas, Connecticut, Indiana, Kentucky, Massachusetts, Ohio stb. államok és rengeteg város és falu. A félmillió indián által lakott földrészen épült föl a világ legerősebben iparosított birodalma, abból a tizenhárom államból, amelynek összterülete mindössze 892 ezer négyzetmérföld volt, a mai USA 3.738 millió négyzetmérföld területével szemben.

A történelem nem mutat példát atekintetben, hogy másfél évszázad alatt természetes szaporulat és még inkább bevándorlás útján ily nagy, amerikai méretű területet népesítsenek be és a szellemi munkásokat kizáró »Megtelt« táblácskát már harminc évvel ezelőtt kifüggeszthették. A társadalomtudomány művelői általában azt mondják, hogy a bevándorlók! tömege azért árasztotta el Amerikát, mivel a közlekedési útvonalak arrafelé vezettek és a földrészt kényelmesebben megközelíthették. A helyzet ösmereében alig hisszük, hogy ez így volna, sokkalta nagyobb a valószínűsége annak, hogy a világtörténelem legnagyobb arányú népvándorlása Európa mindenkori politikai és gazdasági és nem utolsó sorban felekezeti villongásai nyomán következett be. Mert amióta történelmet írnak, az óvilágban háború, háborús nyomor, vallásüldözés, vagy gazdasági válság nélkül egyetlen század se tűnt le, sőt fél évszázad se múlt el, amiről azt mondhatták volna, hogy végre lepergett ötven nyugalmas esztendő. Minderről az olvasót könnyen meggyőzhetjük, ha csupán az utolsó negyven esztendő eseményei fölött tartunk rövid seregszemlét, íme!

1900. Európai katonasággal leverte boxerlázadás;
Kínában.

1903. Spanyol lázadás.
- 1903—1904. Macedón forradalom. — Orosz forradalom. — Orosz-japán háború. — Európai katonasággal levert afrikai berber-lázadás.
1908. Portugál forradalom.
1909. Török forradalom. — Orosz-angol háború Perzsiában. — Spanyol-rifkabil háború.
1911. Forradalom Spanyol-Marokkóban.
1912. Az 1911-ben megindult és 1912-ben befejezett tripoliszi olasz-török háború. — Első balkán-háború.
1913. Második balkán-háború.
- 1914—1918. Első világháború.
1919. Kemál török nacionalista forradalma. — Szovjetköztársaság Magyarországon.
1920. Albán forradalom.
1921. Orosz-lengyel háború. — Spanyol-rifkabil háború.
1922. Fasiszta forradalom Olaszországban. — Török-görög háború.
1923. Bolgár tisztiek forradalma. — Az európai uralom ellen szított marokkói lázadás.
1924. Orosz-mandzsú háború. — 1923-ban megindult a marokkói lázadás.
1925. Bolgár kommunista fölkelés. — Kurd lázadás Törökország ellen. — A marokkói lázadás folytatása.
1926. Az angol befolyás ellen 1925-ben megindult egyiptomi nemzeti mozgalom lázadásba csap át és tart 1927-ig.
1927. Portugál forradalom. — A francia uralom ellen vezetett drúz lázadás.
1929. Spanyol katonai fölkelés. — Arab törzsek lázadása Palesztinában az angol és zsidó uralom ellen.

1930. Spanyol forradalom. — Az afrikai szeusz-szi törzsek fölkelése az olasz uralom ellen, — Kurd lázadás Törökország ellen. — Az oroszok által támogatott kínai vörös hadsereg háborúja. — A finnországi lappok fölkelése.
1931. Portugál forradalom. — A holland uralom ellen megindult lázadás Holland-Indiában.
1932. Megindult a német polgárháború.
1933. Megalakult a Harmadik Birodalom. — Tuniszban fölkelést szítanak a francia uralom ellen.
1931. Nemzetiszocialista puccs Német-Ausztriában. Dollfuss áldozatul esik.
1935. Görög forradalom. — Megindul az olasz-abesszin háború.
1936. Megindult és 1937-ben folytatódott a spanyol polgárháború. — Arab forrongás Palesztinában.
1938. Megkezdődik a második világháború előjátéka, az Anschluss, a Szudéta-ügy, a lengyel korridor, a danzigi kérdés stb.
1939. Megindult a második világháború.

No, ugyebár, Európában nem múlt el négy évtized alatt egyetlen nyugalmas esztendő és voltak — nem is olyan régen — korszakok, melyeknek egyetlen háborús periódusában országok és fejedelemségek népességüknek 70—75 százalékát, állatállományuknak pedig 80—85 százalékát elvesztették és virágzó települések lakatlan pusztákká változtak át. Amerika? Közben élte a béke éveit és számára az első világháború is jelentéktelen epizód volt, sőt azzal az előnnyel járt, hogy Európával és egyáltalán valamennyi államalakulattal szemben hitelező országgá lépett elő, miatt az óvilág vérzett és önmagát emésztette. Mindezekhez járultak az Amerikából érkezett jó hírek

a birodalom termékenységéről, nemkülönben gyors-
ütemű iparosodásáról, mely óriási tömegeket vonzott
oda. Miután az ország egyre fejlődött, viszont ezzel
a munkaerő szaporodása nem tartott lépést, a nagy-
tőke az olcsó külföldi munkaerő beáramlását mes-
terséges eszközökkel segítette elő. Így voltak hosszú
korszakok, amikor minden esztendőben egy millió-
nál több bevándorló érkezett Amerika kapujához és
kért bebocsátást. Ámde idők során a jövevények
arculata megváltozott. A tizenkilencedik század köze-
péig ugyanis az újonnan érkezettek tömegét részint
a háborús gazdasági viszonyok, részint pedig a val-
lásüldözések miatt Nyugat- és Észak-Európa szolgál-
tatta, most Közép-, Kelet- és Dél-Európa ugrott az
élre és az emberek milliósámra vették kezükbe a
vándorbotot, egyfelől a földszerzés nehézségei, más-
felől pedig a vallási és politikai üldözések okából.
Annyi bizonyos, hogy Európában még nem volt kor-
szak, amelynek viszonyai a tömegeket helyhez kö-
tötte volna és az Óvilág belső területén is szakadatlan
népvándorlás folyt és ennek lehetünk tanúi manapság
is. Ez adja a mélyenfekvő magyarázatát annak, hogy
nagyon kevés kivételezett ország leszámításával, Euró-
pa országai eredeti népi jellegüket évszázadok alatt
fokozatosan elvesztették és a túlnyomó többség nem-
zetiségi állammá alakult át.

Az Amerikai Egyesült Államok területére 1820-tól
1910-ig, tehát 120 év alatt pontosan 38,290.000 ide-
gen vándorolt be. Ezeknek túlnyomó része, mond-
hatni kilencven százaléka európai bevándorolt, mert
az USA a színesbőrűek előtt a kapuit már rég le-
zárta. A birodalom területén ma élő 12 millió néger
tömeg legnagyobb hányada természetes szaporulat
és nem bevándorolt. Hogy a legújabb korban a
háború e téren minő szerepet játszik, az abból tűnik
ki, hogy az első világháborút megelőző és az azt

követett tíz évben a nyomasztó gazdasági, illetve megélhetési viszonyok miatt tizennyolc milliónál jóval több európai vándorolt ki az Új Világba. Valószínű, hogy még többen is kivándoroltak volna, ha a washingtoni kormány a beutazásokat nem nehezítette volna meg. Az 1924-ben megalkotott kvótatörvény alapján ugyanis 1931-től 1940-ig mindössze 528 ezer jövevénynek adtak partraszállási engedélyt, jórészt azonban angoloknak, íreknek és menekült németeknek. A kvótatörvénnyel megállapított keret szerint Amerika külképviseleti hatóságai évente 153 ezer bevándorlónak adhatnak beutazási engedélyt ég ebből a keretből 84 ezer az angolokat és az íreket, 27 ezer pedig a németeket illeti meg, a jelentéktelen maradékot pedig a többi országok között osztják föl. A második világháború alatt a szövetségi kormány a bevándorlás megszigorítása dolgában még tovább ment és 1941-ben elrendelte, hogy a beutazási engedélyeket most már csak a washingtoni *State Department* adhatja meg és vízumot külképviseleti hatóság csupán nagyon kivételes esetekben szolgáltathat ki. Ezzel a rendelkezéssel a bevándorlást gyakorlatilag tulajdonképpen megszüntették és Washingtonban még külön is megnehezítették azzal, hogy a bevándorláshoz szükséges úgynevezett jótállási nyilatkozat (affidavit) kiállítását komoly alaphoz kötötték. Most tehát okiratilag tényleg ki kell mutatni, hogy az illető amerikai állampolgár — mert az új rendelkezések szerint csakis ő írhat alá jótállási nyilatkozatot — valóban abban az anyagi helyzetben van, hogy európai rokonát vagy barátját öt évig, vagyis addig, amíg az illető az amerikai állampolgárságot meg nem szerzi, el tudja tartani, ha az elvállalt rokon, vagy barát nem tudna keresethez jutni és az állam terhére esnék. Azelőtt a jótállási nyilatkozat kiállítása merőben formaság volt, bárki bármelyik

amerikai közjegyző előtt komoly felelősség nélkül aláírhatott ilyen okiratot, egy ma érkezett földhözragadt európai is. Kölcsönként néhány száz, vagy ezer dollárt, bankszámlát nyitattott magának és ezzel elment a közjegyzőhöz, a notary public-hoz, akinek jogi állása természetesen korántsem azonos a nálunk működő közjegyzők tisztségével. Amerikában bárki lehet közjegyző, nem kell ehhez se iskolai végzettség, legkevesebbé jogi tudás. Valaki Amerikában ugyanúgy lehet közjegyző, ahogy lehet suszter, vagy fűszeres. A bankárság és hajójegyeladási irodák szoros tartozéka a közjegyzőség, mely a bevándorlás fénykorában módfolótt jövedelmező üzletággá fejlődött. Egy affidavit kiállítása ügyfél szerint 1—2 dollár és csupán e révén még egy kisebbrangú nemzetiségi bankár is havonta 500—600 dollárt keresett, főként a világháború utáni konjunktúrában, amikor az amerikai munkásság az öt és tízdollárokat dobálta.

No, nézzük meg, hogy a roosevelti Amerika népessége miként tevődik össze? A legutolsó, 1940-es számlálás szerint a lakosság így oszlott meg:

	Ezer főben
Amerikai Egyesült Államok.....	131.670
Philippini szigeteken.....	16.356
Puerto Rico.....	1.870
Hawai-szigetek.....	424
Alaska.....	73
Panama csatorna zónájában.....	52
Virgin Islands.....	25
Guam sziget.....	23
Samoa.....	13
Külföldön állomásozó katonaság (tengerészek).....	119
Összesen:	150.625

A közel 151 milliós népességből

New York	államban	13.479	millió
Michigan	»	5.256	»
Texas	»	6.414	»
Illinois	»	7.897	

ember tömörül, tehát jórészt az erősen iparosított területeken. Manapság szükséges annak ösmerete, hogy a lakosság minő elemekből tevődik össze. A legújabb adatok még nem kerültek nyilvánosságra és ezért az 1930-as megállapításokra vagyunk utalva. De ez is megbízható képet nyújt atekintetben, hogy a mostanság túlságosan hangsúlyozott nemzetiségi kérdésnek alapvető jelentőséget Amerikában nem tulajdonítanak és az idegen származásúaknak — már amennyire a második, sőt harmadik nemzedéknél erről egyáltalán beszélni lehet — a birodalom belső és külső szerkezetének alakulására vajmi csekély befolyásuk lehet. A nacionalista megmozdulás nyomán bekövetkezett idegengyűlöletnek, ami merőben az európai események reakciója, nem szabad eltúlzott jelentőséget kölcsönözni, de ha a mozgalom akár egy évtizedig tart és a bevándorlás tilalomfáját ép-ségben tartják, az amerikai földrészen élő nemzeti-ségek, közöttük a magyarság ki fog pusztulni, illetve száz százalékig el fog amerikaiasodni. Ennek kézzel-fogható jeleivel már nagyon sok vonatkozásban talál-kozzhatunk. Amerika összetétele máskülönben a kö-vetkező képet mutatja:

Ezer főben

A fehér emberek száma.....	109.000	!
Ebből bennszülött fehér ember	70	millió
Külföldi szülöktől » »	17	»
Fehér születésűek kevert szülöktől	9	»

	Ézer felett
Néger.....	12.000
Mexicoi.....	1.400
Indián.....	332
Kínai.....	244
Japán.....	139

Az arány az utolsó tíz évben nyilván a bennszülött fehér emberek javára erősen megváltozott, mert egyfelől a bevándorlást erősen korlátozták, másfelől viszont — amire már utaltunk — teljes erővel került felszínre a nacionalista mozgalom. A nagy olvasztó tégely, a »great melting pot« éjjel-nappal üzemben van. Amerika tréfáskedvű és vendégszerető, de tud könyörtelen lenni. Az Új Világba vándorolt nemzetiségek eddig szórványokban szabadon szervezkedhettek, tekintélyes egyesületeket alakítottak, ezeken belül tetszésük szerint élhettek szokásaik szerint, óhazájuk nyelvén lapokat adhattak ki, előadásokat rendezhettek stb. A bennszülött amerikai ügyet se vetett rájuk és mit törődött ő, ha a subwayn, a földalatti villamoson a szomszédja kezében kalmük, vagy eszkimó nyelven szerkesztett újság zörgött. A meg-Rzólás veszélye nélkül manapság nem lehet idegen, pláne az angolszász hatalmakkal hadban álló nemzetek nyelvén beszélni és olvasni. Nem baj, ha az ember angolul csak dadog, avagy kézzel-lábbal magyaráz, fontos, hogy a hangutánzás angol legyen. A munkavállalótól eddig sosem kérdezték, hogy honnét jött és hová való? Most a legelső kérdés, hogy megvan-e az amerikai polgárlevél? Ha nincs, munkát bizony nehezen lehet kapni, kivéven az igazolt menekülteket, őket az amerikai »friendly alien«-nek, barátságos idegennek tekinti és róluk jóhiszeműen feltételezi, hogy a »first paper«, az »első papír« birtokában öt év múltán amerikai polgárok lesznek.

Az európai események a tengerentúlon — és nemcsak az Amerikai Egyesült Államokban, hanem Dél-Amerikában is — azzal a sajnálatos következményekkel járnak, hogy a nem naturalizáltak sem közmunkában nem vehetnek részt, sem a New Deal-ben elrendelt segélyezésekben nem részesülhetnek, még akkor sem, ha akár évtizedek óta élnek új hazájukban.

Eddig azt hitték, hogy az Amerikában élő naturalizáltak száma hat és fél millió és az európai sajtó sokfélélt összevissza írt az Amerikában élő idegen tömegekről. Ezzel szemben a tényleges helyzet a következő: A New Deal-ben elrendelt intézkedés szerint 1940 augusztus 27-től 1940 december 31-ig a washingtoni *State Department*-nél (európai értelmezéssel: külügyminisztériummal bővített miniszterelnökségnél) a nem naturalizált, tehát idegen polgárok tartoztak jelentkezni. Az eredmény egészen meglepő volt és erre — legyünk őszinték — a szövetségi kormány maga se számított. A várt hat és fél millió idegen helyett ugyanis csak 4.74 millió jelentkezett, ámde ezek közül is 1.580 millió már polgárosítás alatt áll és a polgárlevelet rövidesen megkapja, tehát öt év óta él Amerikában, és csak 3.160 millió azoknak a száma, akiket a szövetségi kormány idegeneknek tekinthet és őket így kezeli. Ámde ha az eseményeket áthelyezzük a mába, nem szabad arról megfeledkezni, hogy a főntebb megjelölt 3.160 millió idegenből 450 ezer kanadai, 360 ezer pedig angol, összesen tehát 810 ezer angolszász, úgy, hogy a tulajdonképpeni idegen faj létszáma végeredményben 1941 elején csupán 2.350 milliót tett ki, vagyis az összlakosságnak még a két százalékát se. Ebből aztán 600 ezer olasz, 360 ezer német és 430 ezer lengyel állampolgár. Annyi bizonyos, hogy a második világháború a sokrétegű nemzetiséget Amerikában megszüntette. Pedig nem is olyan régen, az első világ-

háborúban behívott újoncok kiképzése, vagy talán helyesebben: megértése okából, nagyobb katonai központokban negyven tolmácsot kellett tartani és a behívó plakátok a falakon huszonhatféle nyelven jelennek meg. Ezzel szemben a helyzet ma az, hogy minden néven nevezendő hirdetés és közlemény kizárólag angol nyelven kerül kiadásra, annál is inkább, mivel az Amerikában élő néger tömeg anyanyelvét már rég elfeledte és angolul beszél. A hadfelszerelési üzemekben, legalább a fontosabb termelési ágakban, így például a repülőgépiparban, se színésbőrűt, sem pedig fehérbőrű idegen állampolgárt nem alkalmaznak.

Amerika felekezeti viszonyait a következőkben összegezhethetjük:

Protestáns.....	78,000.000
Római katolikus	21,403.000
Zsidó	4,771.000
Konfucse	600.000
Budhista	180.000
Hindu	150.000
Különféle vallási szekták.....	26,566.000

A fentebb közölt szám adatok között nem szerepelnek a territóriumok adatai. A vallási viszonyokról roppant nehéz pontos tájékozást szerezni, mert ezek az államélettől teljesen függetlenül alakulnak és minden egyes hitfelekezet és szekta az adatgyűjtést saját hatáskörében végzi el. Amikor aztán a sommázatot összegyűjtik, esetleg kiderül, hogy az Új Világban lényegesen több a lélekszám, mint amennyit a föltétlen biztonsággal dolgozó Szövetségi Statisztikai Hivatal kimutat. Statisztikai tudományokban az amerikaiak pedig vezetnek. Nekik van a legrégebb, még 1790-ben alapított statisztikai hivataluk.

Európával szemben a vallás gyakorlata is egészen más tormában és külsőségekkel történik. Egyszóval: mutatósabb. A templomok aránytalanul nagyobbak és díszesebbek és nem egy, sőt sok száz és ezer akad, amelyekben három, egyenkint száztagú zenekar működik és fölváltva játszanak. Még az istentiszteletek időrendje és beosztása is alkalmazkodik az üzleti élethez, sok, keleti vallást követő hívők hétvégi ünnepi istentisztelete nem pénteken, vagy szombaton, hanem vasárnap zajlik le, vannak reformált zsidó hitközségek, melyek szombati istentiszteletüket vasárnap tartják meg és födetlen fővel ájtatoskodnak, vannak aztán mohamedán mecsetek, melyeknek vezetői és fönntartói a kötelező papucs-használat alól fölmentést adnak.

A fényűzően berendezett és vakító, neoncsöves világítási effektusokkal fölszerelt templomokba befektetett tőke körülbelül négy milliárd dollár, vagyis közel huszonöt milliárd pengő, míg a fönntartási költség manapság már túllépi az egymilliárd dollárt. Amerikában hetvenféle vallásról vezetnek nyilvántartást és ezenkívül még száznolcvan vallási szektáról tudnak. A választék tehát elég bőséges, mert e téren is Amerikáról csevegünk. Az Új Világ a hitélet kísérleti földje, ahol mindenki szabadon prédikálhat és alapíthat új vallást. A joggal természetesen sokan élnek, sőt visszaélnek. Szinte hihetetlenül hangzik, de tény és való, hogy a józanéletű Amerika erősen hajlik a miszticizmus felé és ezt a tulajdonosságát egyes papi tógába öltözött üzletemberek alaposan kihasználják és vagyont gyűjtenek.

Európai értelemben zsidókérdés nincs, de van antiszemitizmus azzal a finom tartalommal, amivel az első világháború előtt az Óvilágban találkoztunk. Ámde Amerika e téren is újszerűséget hozott és az antiszemitizmus kizárólag szigetszerűen, társadalmi

úton érvényesül. Az Új Világban zsidó hitfelekezet tagja lehet minden magasállású államtisztviselő, sőt miniszter, lehet flottaparancsnok, avagy hadosztály tábornok, de ugyanő nem lehet tagja valamelyik golf- vagy yachtklubnak, tekintet nélkül az illető vagyoni viszonyaira, ami nagy szó, lévén Amerikában az értékmérő a vagyon. A *Jewish Statistical Bureau of America* (Amerikai Zsidó Statisztikai Hivatal) közlése Szerint 1937-ben 4,770.647 zsidóról vezettek nyilván- tartást. Legtöbben (2,206.000) New York államban, illetve New York városában élnek. A városrészek közül

Brooklyn	975.000
Bronx	592.000
Manhattan	351.000
Queens	108.000
Richmond	9.000
Összesen:	<u>2,035.000</u>

zsidónak ad hajlékot.

A szövetségi államok hivatalaiban csak itt-ott találkozhatunk zsidó tisztviselővel, nyilván nem azért, mintha ez a pálya előlük el volna zárva, sokkalta inkább amiatt, mert az államtisztviselői állásnak odaát korántsincs az a kellemes csengése, mint Közép-Európában. A birodalom fiatalsága a jövedel- mezőbb magángazdaságban jobban el tud helyezkedni és többet kereshet. Az állami és városi közületekben a vezető állásokat különben is választások útján töltik be, rendszerint 2—4 évre és aztán a vezető új választás alá kerül. Mindettől eltekintve, még a legelső tisztviselőnek sincs kiemelkedően nagy fi- zetése. Hisz vannak szövetségi államok (Texas, Mary- land, South Dakota), melyek kormányzóiknak évente mindössze 3000—4000 dollár fizetést juttatnak. Ennyit bármelyik pittsburghi acélgyár művezetője megkeres. Még többet is.

Az Új Világ földabroszának jelentős pontja a néger-kérdés, amit az európai ponyvaírók kasírozott színpadára állított Lynch-bíró alakjáról ösmer. A kérdéssel Amerikában úgy vagyunk, hogy van is, meg nincs is. Az egykor rabszolgatartó déli államokban van, a rabszolgákat fölszabadító északiakban viszont nincs. Mindaddig, amíg Amerika földje néptelen volt és a földbirtokosok nagy munkaerőhiányban szenvedtek, az adás-vétel legkedvesebb »tárgya« a néger rabszolga volt. őt jobban megbecsülték, mint saját fajtájukat, egészségi állapotuk épségbentartása ugyanolyan fontossággal bírt, mint amilyen jelentős szerepet játszik az ember háztartásában a feje fölé húzott ház. Mert a néger dolgozott, a négerrel fűrták a nehéz, fagyökeres, köves földet, irtatták az őserdőket és végeztették velük a legnehezebb testi munkát, amire fehér ember nem vállalkozott és ma sem vállalkozik. Szó, ami szó, a néger faj Amerika fölépítésében és gazdagságának megteremtésében tevékeny részt vett és pedig kezdettől fogva. Áruk az akkori viszonyokhoz mérten rendkívül magas volt, felnőtt erős férfiéért 100—150 dollárt, egészséges, serdülőkorban lévő fiúgyermekért 80—100 dollárt, nőért pedig 60—70 dollárt fizettek. Nagy szerencse, hogy a gyarmatosok kevés néger munkaerőt tudtak vásárolni, mert ellenkező esetben az aritmetikai haladvány szabályai szerint, de még inkább természetes növekedésük révén Amerikában úgy elszaporodtak volna, hogy a 131 milliós birodalomban manapság 60—70 millió néger élne. Ugyebár, népek sorsában mit tesznek a véletlenek? Amerika hőskorában a bankóprést még nem merték igénybevenni. Képzeltetik, mi történnék manapság, amikor a bankóprések turbináit százezer lóerős gépek hajtják.

A gyarmatosítás hőskorában nagy szó volt, ha valamelyik farmon 10 néger rabszolga dolgozott. A

birtokos már a vagyonos emberek között foglalt helyet. A birtokon nagy ünnepséget rendeztek, ha a néger anya egészséges fiúgyermeknek adott életet, mert az új élet is a birtokos vagyonállományát növelte. Az anyák pedig elég szorgalmasan szültek. A rabszolgakereskedők útján behurcolt négerek száma 80—100 ezernél többet nem tehetett ki, ámde természetes szaporulat és csökkentett import révén ez a szám 1810-ben már másfél millióra növekedett. *Lincoln* Ábrahám fölszabadító háborúja után a szaporodás és vagyonosodás tempója meggyorsult. A néger farmerek manapság huszonöt millió hold földön gazdálkodnak, nagy kultúregyesületeik (*Society for the Advancement of Colored People*), pénzügyi intézeteik (*National Negro Business League*), biztosító vállalataik (*Liberty Life Insurance, North Carolina Mutual Insurance*), továbbá alsó-, közép- és egyetemi iskoláik vannak. Soraikból nagyon sok tehetséges orvos, ügyvéd, mérnök és még inkább zenész kerül ki. Amerika életében túlnyomó részük bérmunkás, illetve háztartási alkalmazott. Az európai értelemben vett szolgai teendők ellátása terén fölülmúlhatatlanok, hüvességesek és megbízhatóak, csak túlságosan érzékenyek. Amerika közlekedési vállalatainak vonatkísérő és általában alacsonyabbrangú személyzetét jórészt négerek alkotják. Az utazó közönséggel szemben rendkívül figyelmesek, szolgálatkészek és — ami a közlekedésügyben talán a legfontosabb: — sohasem szórakozottak. Beszállsz a vonatba tíz kalapskatulyával és a leszállásnál kilencet a kupéban felejtesz. Ne félj, a szárazföldi »steward« a szakaszban elhelyezett háromszáz egynéhány skatulya közül kiválasztja a tiédet és ő nem feledkezik meg róluk. A legkitűnőbb gépkocsivezetők. Hozzájuk képest a fehér ember köznapie kelekötya úrvezető.

A colored people-el, a színes népséggel szemben

megnyilvánuló ellenszenv egyes államokban még mindig érezhető, persze elsősorban az egykoron rabszolgatartó déli államokban, melyeknek birtokos-osztálya nem tudja elfeledni, hogy a nagy elnök: *Lincoln* Ábrahám őket megfosztotta az olcsó munkaerőtől. Így egyes helyeken, illetve vasútvonalakon még járnak a Jim Crow Cars-ek, a négerek számára fönntartott vasúti kocsik, melyekbe fehér ember nem ül be. Máskülönb a fehér emberrel egyenlőrangú adófizető állampolgárok, akiknek bére, pláne az északi államokban, semmivel se marad a fehér ember fizetségének szintje alatt. A lincselés * szintén megszűnt. Még a múlt század végén minden esztendőben 100—200 fehér ember és néger esett áldozatul a lines törvénynek. A roosevelti Amerikában elvéivé fordul elő.

Az Új Világ a keményen dolgozók, a bér és munka hazája. Az embereket megmagyarázhatatlan villamos feszültség járja át. Lehet, hogy őket az éghajlat teszi azzá, amivé a tengerentúli új angol-szász faj fejlődött. A szélsőséges időjárás az embe-

* A lincselés szó eredetéről az amerikaiak sem tudnak pontos fölvilágosítást adni és csak azt tudják, hogy a 17. században Lynch nevű ember élt vagy Észak-Karolinában, vagy pedig Virginiában. A virginiai Lynch Károly a szabadságharcot ezredesi rangban küzdötte végig és mert abban az időben a közbiztonságot, illetve az emberi életet a néger rabszolgák erősen veszélyeztették és a fehér embereket megtámadták, az ezredet fölhatalmazták, hogy tettenérés esetén a helyszínen ítélkezzék. Szóval afféle statáriálisan ítélkező bíró jogkörével ruházták föl. Lynch ezredes rendfönntartó és tisztogató munkájába aztán a polgárságot is bevonta és amerikaszerre ilyen »statáriális bíróságok« alakultak. De most már a nép is fölhatalmazva érezte magát az ítélkezésre és az elfogott négert, aki fehér ember élete, vagy vagyona ellen követett el bűncelekményt, a helyszínen agyonverték, vagy fölakasztották. Persze sok igazságtalanság fordult elő és ezekkel szemben viszont a négerek azzal védekeztek, hogy idők során néhány ezer fehér embert ők is agyonütöttek. Nem ritkán katonaság részvételével szabályos ütközetek fejlődtek ki. A bírói intézmény kifejlődésével a népítéletek is megszűntek.

reket megedzi és európai szemében első benyomásra a rideg férfitípus jelenik meg. A gyorsan változó időjárásnak az amerikai földrészen a természet által pompásan, szinte mértani pontossággal kiépített útja van. Ha a térképre tekintünk, nyomban szembeötlik, hogy a birodalom Északon és Délen nyitott, Keleten és Nyugaton azonban zárt területet mutat Nyugaton vonul végig az égig meredő Sziklás Hegység, Keleten pedig az Appalache hegyvonulat. A föld közbülső része nyitott katlan és rajta keresztül hol az Észak jéghideg vihara süvít, hol meg a déli tropikus rész meleg orkánja (hurricane) száguld. Ma pompás napos idő van, meleg hullám (hot wave) simogatja a középső részt, néhány óra múltva Északról már megérkezik a hideg hullám (cold wave) és ezzel együtt a jeges hó (blizzard), meg a »halálos« fagy, a killing frost, a gazdák réme. A texasi példabeszéd nem hiába tartja, hogy ha a farmernek két lova van és az egyikkel a völgyben szánt, a másikkal pedig a hegyen dolgozik, az előbbi fölforr, az utóbbi pedig jéggé válik. Amerikában sosem lehet naftalinba rakni a téli holmit, New Yorkban sem, hát még az északra fekvő Minnesota, vagy North Dakota államokban, ahol öt hétig tart a nyár, majd fogvacogtató hideg következik.

A szélsőséges időjárás az ott élőket edzetté teszi és ellentállóképességüket rendkívül fokozza. Az amerikai jóval erősebb és kisportoltabb, mint angol testvére. Csupán egy nagy betegsége van és ez az úgynevezett »amerikai betegség«, az americanitis, a gyomor bajnak ama fajtája, ami a gyors evés nyomán következik be ég az emberek Karlsbad után sóhajtoznak. A yankee mindenben gyors, gyors a munkában, gyors az elhatározásban és verhetetlenül gyors az evésben. A breakfast-jét (reggelijét), a lunch-ét (12 és 1 óra között a villásreggelijét) és

dinnerjét. (estebédjét) mondhatni a zsebből kapja be. Rekordidő alatt, villámgyorsan. Talán a dinner ideje volna az, amikor a gasztronómiai élvezetekre valamit adhat. Európai értelemben Amerikában nincs órákig tartó kedélyes kávéházi tereire, vagy baráti sörözés a sarki Vörös Békában, annál kevésbé, mivel a kávéház európai intézménye odaát ösmeretlen, a tömegvendéglőkben pedig a vendéget kinézik, ha ételének elfogyasztása után a szembenülő csinos-ságot bámulja. Mert a következő vendégnek kell a hely. Az étkezés is nagyüzemileg, illetve gyáriparilag történik, gyáriparilag állítják elő azt a mount-everesti ételtömeget, amit a vendéglőkben pillanatok alatt a vendég elé varázsolnak.

A lázas, robajos amerikai élet, amit nálunk tempónak, odaát viszont harcos munkateljesítménynek (efficiency-nek) neveznek, elképesztő eredményeket termel. A jólétnek és vagyonnak egethorzsoló halmazát hordják össze. Szó sincs róla, Amerikában is van nyomor és szegénység, de a jó ég tudja, itt valahogy nem lehet éhezni. Londonban, a földkerekség egyik leggazdagabb városában szabályszerűen éhen lehet halni, Párizsban üres zsebek miatt nélkülözött alvási alkalmatosság hiányában jókat lehet aludni a Szajna-hidak alatt vetett kőagyakon. De Amerikában? Mintha ez a hömpölygő emberóceán a szegénységet is valamelyik falanszterbe zárta volna és a besorozottakat valamelyik jótékonyági intézmény közkonyháján étkeztetné, adván ott négyfogásos, feketekávé fináléval befejezett estebédet, aminek elköltése két gyomornak becsületére válnék, adván hozzá hófehér ágyat, naponta három törülközőt és egy kisebb arányú szappankereskedést. Te partra szállsz és papírjaid nincsenek rendben. Ellis Islandon tehát börtönbe zárnak, csinálhatsz ott, amit akarsz, pukkadásig ehetsz, alszol hófehér ágyban és

reggeltől estig tisztogathatod magadat. Mert az amerikai az éhező ember láttán rémület tölti el és az éhséget afféle ragályos betegségek osztályába sorozza. Annyi bizonyos, hogy sehol a világon annyi jótékonyági intézmény és alapítvány nem működik, mint Uncle Sam földjén. Az emberek a dollár utáni vad hajszában elkövetett »ballépéseik« tekintélyes tartozik számláját adakozással egyenlítik ki. Jókedvűen és szemrebbenés nélkül. Es a földkerekség legkedvesebb és legtermészetesebb kézmozdulatával. Az üzleti versenytársat a legkegyetlenebb eszközökkel tönkretesz és más üzletben aztán megsegíti. Csináljon másnak konkurenciát, mondja a yankee. Egy és ugyanabban a körzetben két laundry (mosoda, ami Amerikában igen nagy üzlet) versenyez egymással. Nosza rajta, az egyik fölbérel 30—40 haszonlatlan fickót, akik meglesik a konkurens mosoda fehéreneműt szállító kocsiját, fölborítják és a ruhaneműt moshatatlan vegytintával végigöntik. Megnyílt a konkurens cafeteria, a büffészerű vendéglő? Elővele a condrákba öltöztetett és megfizetett koldusokkal, akik az új cafeteriát megszállják. A vendégek menekülnek, mert az amerikai nem bírja a szegénység szagát és jelenlétét. A betyárkodásban — ahogy a nem egészen tisztességes eszközökkel dolgozó milliárdosokat titulálják — szintén nagy az arány és tegyük hozzá: nem ritkán ötletesség uralkodik. Ugyebár az egész világ zeng és hozsannákat mormol a nagy alapítványokról. *Hooverról*, az USA republikánus elnökéről — nemde — apró portrét más festettünk, ő szóval nem szívleli a szegénységet, de amíg elnök volt, a munkásság fölemeléséért se telt semmit, sőt alatta a nagy trösztök még inkább elhatalmasodtak. A mulasztást jótékonyági akciókkal egyenlíti ki és az első világháború után a nyomorba szédült Európa szegényeinek megsegítését ő kezde-

rtényezte. Ez volt az úgynevezett Hoover-akció, mely működését a második világháború alatt ismét fölvette a Vörös Kereszt Egyesület keretében és 1941-ig vagy ötven millió dollárt gyűjtött össze. Ha mélyebbre nyúlunk, ott találjuk Rockefeller, meg Carnegie valóban amerikai méretű alapítványait. A *Rockefeller Foundation* 183 millió dolláros alapítványt kezel és közművelődési célokra eddig kiosztott 287 millió dollárt. A *Carnegie Corporation of New York* által kezelt alapítvány összege 125 millió dollár és tudományos kutatásokra eddig 167 millió dollárt fordított, azonkívül, hogy Andrew Carnegie, éppen jókor, 1913-ban 11 millió dolláros költséggel fölépítette a hágai békepalotát. Nos, mindkét milliárdos vagyonszerzésének eszközeihez sok szó férhet. Mert Andrew Carnegie a tisztességes megélhetést követelő munkásság megmozdulását minden esetben letörte, sőt azt nem egyszer vérbe fojtatta. Tulajdonképpen ő volt a legerősebb és leghatékonyabb szellemi motorja aniiak a nagyarányú kivándorlásnak, ami Közép-, Kelet- és Délkelet-Európában megindult és végül világra szóló botrányba fulladt, mert kiderült, hogy a kivándorlási üzletben — mivel ez mindig nagy üzlet volt — a legmagasabb polcokon álló kormányférfiak szintén részesedtek. A főmegbízott a *Missler-cég* volt, mely Európában nagykiterjedésű ügynöki hálózattal dolgozott. Amikor Amerikában a nagy trösztök és kartellek ellen a hatóságok fölléptek és vizsgálat, indult meg, megállapították, hogy a Carnegie-féle acélművekben foglalkoztatott munkáshadseregéből üzemek szerint 70—75 százalék »zöldfülűekből«* állt és alacsony munkabér mellett tiltott utakon Európából

* Amerikában az újonnan bevándoroltat zöldfülűnek, újabban jövevénynek (newcomer) nevezik. Az előbbi meghatározás a »zöld fül-ből (green ear) származik és az angol szóösszetételből az Új Világban élő magyarok »grinór«-t faragtak.

csempészték át. Nagyrészüik természetesen partra szállási engedély fölött sem rendelkezett.

Amerika a népek és emberek csodálatos keveredésének csodálatosan nagy panoptikuma. Forr benne a derűs életkedv, mely munkában éli ki magát. Szerelem és szórakozás, jószívűség és keménység nála az érvényesülés eszköze, ami kedvezőbb »job-hoz, foglalkozáshoz juttatja. Szó sincs róla, a romantika felületes máza szintén megvan, csak annak anyagát másból gyúrnák. Az európai abban is téved, ha azt hiszi, hog}'- Amerika a fiatalok országa, ahol kizárólag húsz esztendősek boldogulhatnak. Jócskán van ott és a nyolcórás munkaidőt pontosan kitölti az öregebb korosztály is, amiről később még említést teszünk.

Nos, nézzünk körül, hogy a szédítően nagy gazdagságot és hatalmat hány ember szorgos kezemunkája teremtette meg és tartja épségben. A birodalom területén élő közel 132 millió emberből a legújabb megállapítás szerint 47 millió kenyérkereső, férfi és nő vegyesen. Másik tévhitet ugyancsak el kell osztatnunk és pedig azt, hogy az Új Világban a munkahelyek nagy hányadát nőkkel töltik be és a férfiakat kenyérkeresetükből kiszorítják. Tény az, hogy Amerikában a nő európai szemszögből nézve bizonyos vonatkozásokban nagy előjogok fölött rendelkezik. És itt nem a ponyvaregényekben és felületes tudósításokban leírt házassági ígéretek megszegésének súlyos következményeire gondolunk. Ma már jórészt ez is a múlté, mert a legújabb jogszolgáltatás szerint: veit házassági ígéret alapján egyetlen amerikai férfit sem lehet behálózni és kifosztani és a nagyszájú szomszédnő elhessegetése miatt a bíróság senkit sem ítél el. Legkevéssbé ítél meg kártérítést, ami az amerikai legfájóbb pontja. A jogszolgáltatásban persze még mindig vannak pontok, melyek a

gyarmatosítás hőskorára emlékeztetnek. Így például a férfi a szüleitől örökölt házat, ami nyilván nem közös szerzemény, a feleség hozzájárulása nélkül nem idegenítheti el. A női előjogok még a gyarmatosítás korából származnak. A puritánokkal kevés nő ment át az Új Világba és manapság is kevesebb a nő, mint a férfi.

A női munkaerő igénybevételénél gyakorlati és üzleti szempontok szerepelnek. Fölhasználják a női munkaerőt, mert bizonyos foglalkozási ágakban a munkára csak ők alkalmasak és emellett a férfiakkal szemben 25—30 százalékkal alacsonyabb munkabérek mellett dolgoznak. Hangsúlyozhatjuk, hogy Európában, ellentétben Amerikával, több a női munkás, ami talán a kereseti viszonyokkal magyarázható. Amerikában jobbak a megélhetési viszonyok és normális keresetű családfenntartó mellett a feleség munkaerejének hasznosítására kevésbé vannak ráutalva és ha igen, a munkába járó feleséggel csupán a még be nem érkezett fiatal nemzedék körében találkozhatunk. Harminc-negyven éven felül már ritkábban.

A férfi és női munkaerő arányszámában fajták szerint meglehetősen nagy eltérések jelentkeznek. Nevezetesen a bennszülött amerikaiak körében a dolgozó munkaerőnek csupán 20 százaléka nő, a külföldön születetteknél 19 százalék, a négereket kivéven, a többi fajnál 15 százalék. A négerknél az arányszám 40 százalék, ami egyrészt abban találja okszerű magyarázatát, hogy a néger faj nagy hányada a mezőgazdaságban saját farmján dolgozik, ahol a mezői munkálatokban természetesen a nők szintén részt vesznek, másfelől viszont a női háztartási alkalmazottak keretének túlnyomó részét négerrek alkotják. Termelési és foglalkozási ágak szerint a kenyérkereső 47 millió ember 1940-ben így helyezkedett el:

	Millió főben
Bánya- és földolgozó iparban	14.570
Mezőgazdaság, erdőgazdaság, halászatban	10.310
Kereskedelemben	5.640
Háztartásokban	4.700
Közlekedésben	3.760
Magántisztviselői pályán.....	3.760
Szabad pályákon.....	3.290
Közszolgálatban	<u>0.940</u>
Összesen:	47.000

Megemlítjük, hogy a fentebbi 1940-es adatokat az 1939-ben érvényben volt arányszámok alapján kaptuk. Bizonyos, hogy a második világháborús készülődés nyomán egyes foglalkozási ágazatban, így elsősorban az iparban, eltolódások következtek be. így például az iparban foglalkoztatottak számát az 1941-es jelentések 23 millióra teszik, ami a fegyverkezési ipar nagyarányú kibővítésével és a munkanélküliség csökkenésével függ össze. A dolgozó tömegnek körülbelül 74 százaléka bérmentes és európai fogalmak szerint fix alkalmazott, míg az önállók, arányszáma mindössze 26 százalék. Eszerint tehát Amerikában 12,220.000 önálló egzisztencia él, míg a többi, 34,780.000 függő viszonyban van. A szám azelőtt magasabb volt, mert a gyermekmunkást is figyelembe vették. A New Deal a gyermekmunkát azonban lehetetlenné tette azzal a rendelkezéssel, hogy az iskolakötelezettséget kiterjesztette a 16-ik életévig. Ennél fiatalabb gyermeket nem szabad foglalkoztatni.

A dolgozók életkorára vonatkozó adatok élénken cáfolják azt a hiedelmet, mely szerint Amerikában minden negyven éven felüli munkásnak éhen kell pusztulni, mert csak a fiatalok boldogulhatnak. A hivatalos közlések ezzel szemben tudni vélik, hogy a kenyérkereső férfi tömegeből

a	25—39 év közöttiekből munkaképes i)	7—97.7 %
a	10—19 »	» » 97—97.7 »
az	50—54 »	» » 95.7
az	55—59 »	» » 95
a	60—64 »	» » 90

A fentiek világosan mutatják, hogy a munkaképesség csökkenése csak a hatodik évtized felé következik be, de anélkül, hogy ez egyúttal a munkabér csökkenésével járna. Amerikai fogalmak szerint a hatvanötödik év az a korhatár, amelyben a munkásnak alacsonyabb bérrel kell beérnie. Miután a beállított munkagépek tökéletesek és könnyen, testi megerőltetés nélkül kezelhetők, a gyárakban tömegesen dolgoznak ötven-hatvan éves munkások.

Olvasónkat ezek után vezessük körül a munkabér tágas birodalmában. Az amerikai óra- és hetibér gondolatával ébred és fekszik le. Bizonyos, hogy a mesterségesen kitenyésztett cowboy-figuráknál és filmsztároknál lenyűgözőbb látványt nyújt a keményen dolgozó ötven milliós embertömeg és annak mindennapi élete.

Talán ott kezdhetjük, hogy az Új Világban az előéletre és a korábban betöltött munkakörre legtöbb helyen semmit se adnak. Az amerikai munkaadó a fölvétel dolgában első benyomásra dönt és nem az esetleg átnyújtandó bizonyítványok alapján. A munkaadó persze sok esetben áldozatul esik, mert nem egyszer fordul elő, hogy pénzben megszorult emberek olyan munkakör betöltésére jelentkeznek, amihez semmit se konyítanak. Elmennek teszem műszaki rajzolóknak, holott a legegyszerűbb mértani ábrát se tudják lerajzolni. Egy hétig »dolgoznak«, szombaton aztán kidobják őket, miután egy heti bérüket kifizették. Az amerikai munkaadó ilyen apró szélhámossággal nem törődik. Tekintettel arra, hogy

rossz konjunktúrában, amikor nehéz munkát kapni, a munkaadók jóhiszeműségével sokan visszaéltek, a nagy gyárak bizonyos szakmukánál előírják az előzetes vizsga kötelezettségét. A testi munkát végzők-fölvételénél a munkaadót azonban egyáltalán nem érdekli, hogy a fölvett munkás tegnap mivel foglalkozott. Valaki tegnap meg autókat mosogatott, holnap már a chichagói Armour-húsgyárban sertéseket hasogat, holnapután pedig telekben ügynökül valahol Floridában. A yankee műszaki érzéke és ismerete rendkívül fejlett, jóval fejlettebb, mint az európai emberé, ami nyilván a gépek elképesztő elterjedésével függ össze. Odaát az emberek a foglalkozási ágak tucatjain haladnak át, míg eljutnak a kívánt »job«-hoz, ami tehetségüknek és hajlamuknak legjobban megfelel. Az amerikai ember emiatt sokoldalúvá válik és mert gyorsan változtatja munkahelyét, gyorsan is eljut az érvényesülés útjára. Bizonyos gyakorlatias érzék és ötletesség fejlődik ki benne. Jelentéktelen ötlet, ami a munkaadónak megtakarítást jelent, a munkást máról holnapra vezető állásba emelheti és akár »manager« (üzletvezető) lehet. Ez se afféle amerikai blöff. A nagy arányok szükségszerű következménye, mert egy vállalatóriásnál egy cent megtakarítás évi száz, meg kétszázezer dolláros bevételi többletet jelenthet. Nem hiába hivatkoznak *Rockefeller* »negyvenedik cseppjére«. *Rockefeller* annak idején elsőnek a földkerekségen olyan kannákat szerkesztett, amelyek negyven lat petróleumot tartalmaztak. *Rockefeller* azonban rájött, hogy a kannákat akkor is kitűnően lehet zárni és a folyadék nem lötyög, ha csak 39 lat petróleumot öntenek bele. A megtakarított egy lat, a »negyvenedik csepp« számára minden évben százezer dollár bevételi többletet hozott. A *General Motors Co.* egyik munkása a részére kijelölt munkagépen egyszeri újí-

tást hajtott végre és ezzel munkáját egy perccel meg-
rövidítette. A gyár vezetőségétől ötezer dollár jutal-
mat kapott. A szabadalmaknak és védjegyeknek Ame-
rikában igen nagy jelentőségük van. Minden esztendő-
ben ötvenezer szabadalmat és tizenötezer védjegyet
jelentenek be és az érvényben lévő ipari szabadal-
mak száma manapság két millió, míg a kereskedelmi
védjegyeké háromszázezer. A föltalálok és védjegy-
szerkesztők Amerikában nagy vagyonokat keresnek.

A munka menete az európaival szemben lénye-
gesen gyorsabb, gyorsá teszi azt elsősorban a futó-
szalagrendszer és a munkások gyakorlata. Az európai
ember szemében módfölött unalmas, hogy egy és
ugyanaz a munkás esetleg éveken át egy és ugyan-
azon a helyen egy és ugyanazzal a mozdulattal öt
csavart húzzon meg, mert a hatodik csavar meg-
húzása már másik munkás föladata. Vagy olvasóm
mit szólna ahhoz, ha valamelyik chicagói húsgyárban
Önnek amiatt fizetnének heti 25, vagy 28 dollárt,
hogy reggeltől estig és heteken, hónapokon keresztül
a sertés oldalán megjelölt helyen csak tíz centis
vágási munkát végezzen el, mert a tizenegyedik centit
már a következő munkás vagdossa, de milliméter
pontossággal. Az újonnan érkezettnek emiatt is rop-
pant nehéz az alkalmazkodás és nehezen tud hozzá-
simulni az amerikai munka tempójához és annak
formájához.

Az Új Világban égvilágon mindent gépesítenek.
A gyár tulajdonosa azzal egyáltalán nem törődik,
hogy a munkagép mibe kerül, nála az a fontos,
hogy tömegben termelhessen, mert akkor a leg-
drágább gép értéke gyorsan megtérül. Végére 132
millió fogyasztó erősen fölfokozott igényét kell ki-
elégíteni, a verseny pedig rendkívül éles. A Ford-
gyárban egyik munkás, aki álló helyzetben dolgo-
zott, azt mondta, hogy ülő helyzetben nagyobb mun-

kateljesítményt lehet elérni. Kísérletet tettek. A munkásnak igaza volt, külön ülőhelyeket szerkesztettek és harmadnap a munkaképek előtt ezer és ezer munkás, már ülő helyzetben dolgozott. A fõntiekbõl következik, hogy a tömegáru roppant olcsó, a kézzel készített viszont megfizethetetlenül drága. Pedig a fölhasznált anyag minõsége csaknem egyforma, a gyáripárilag konfekcionált selyeming sem rosszabb, mint a mérték szerint külön megrendelt ing. Miután a gyárak, illetve a nagy áruházak az éles verseny miatt is a legtartósabb minõséget adják, érthetõ, hogy a lakosság kilencven százaléka gyáripárilag elõállított tömegcikket használ. Túlságosan az se baj, hogy egy áruházóriás egy tételben, egy és ugyanazzal a mintával és szabással másfél dollárért negyedmillió darab nõi blúzt hoz forgalomba. Mert New York nagy, Amerika még nagyobb és, az egy és ugyanazon mintázatú és szabású blúzt viselõ konkurrens hölgyek egymással nem igen találkoznak. És ha véletlenül a Broadwayn össze is kerülnek, emiatt nem pukkadnak meg« Természetesnek tartják. Ha pedig a negyedmillió darab blútból ötvenezer darab megmarad és a raktáron ragad, a szezon végén az áruház pinceüzletében a hölgyek a másféldolláros blúzt egy dollárért megvásárolhatják.

A fizetések és munkabérek nagy kilengéseket mutatnak, ámde a legegyszerûbb munkás heti keresete is elegendõ ahhoz, hogy az európai középosztály életszintjét tarthassa. Nem lehet mondani, hogy Amerika köztisztviselõit rosszul fizetné, csak európai Szemszögbõl tekintve ezek a fizetések nem állnak arányban a birodalom nagy méreteivel. Végére a földkerekség leggazdagabb országáról beszélgetünk. Államfõjének évi fizetése mindössze 75.000 dollár, tehát jelentéktelen összeg azokkal a civilistákkal

szemben, amelyek európai uralkodóknak és államfőknek jutnak. Mostanában sokat olvashatnak *Roosevelt* munkatársairól: *Cordell Hull* külügyi, *Stimson* hadügyi, *Knox* tengerészeti és *Ickes* belügyi államtitkárokról, akiknek tisztsége az európai miniszter-ségnek felel meg. Fizetésük fejenként csupán 15.000 dollár, tehát annyi, amennyi egy közép-európai közép-bank vezérigazgatójának a javadalmazása. *Roosevelt* bizalmas munkatársának: *Sumner Welles* államtitkár-nak (Under Secretary) évi 10.000 dollár fizetéssel kell beérnie. Kilenc- vagy tízezer dollárt kapnak a helyettes államtitkárok (Assistent Secretary) aszerint, hogy milyen beosztásban működnek. Az egyes álla-mok kormányzóit se kényeztetik el, noha nagy hata-lom fölött rendelkeznek. Legtöbbet, 25.000 dollár évi fizetést New York állam kormányzója kap, de már Pennsylvania első tisztviselőjének évente 18.000 dollár jut, hat államban pedig fejenként 10.000 dol-lárt adnak, míg a többi államban a kormányzói fizetés 5—8 ezer dollár között váltakozik. Texas, amely az USA egyik legnagyobb, 688 ezer négyzet-kilométer kiterjedésű állama, kormányzója számára évi fizetés címén mindössze 3000 dollárt állapít meg. Az igaz, hogy a szövetségi kormány és az államok tisztviselői költségmegtérítésekben részesülnek és e téren Uncle Sam módfelett gavallér.

Az állami üzemekben, így például a postánál alkalmazottak meglehetősen előnyös helyzetben van-nak. A mozgópostaszolgálatban a tisztviselő kezdő fizetése 1850 dollár, a vidéki levélhordóé 1800—2450, a központi tisztviselőé 1700—4700 dollár, míg a postaigazgatásban alkalmazott gyors- és gépirók évi javadalmazása 1260—1620 dollár. Az emberek az állami állások után túlságosan nem törik magukat, úgyannyira, hogy a szövetségi kormány propaganda útján szerzi meg a szükséges munkaerőt, noha a

tisztségek nyugdíjjogosultsággal járnak. Az amerikai hadsereg tagjait, legyen az illető tábornok, vagy közlegény, elsőrangúan fizetik. A szó komoly értelmében kitűnő ellátáson, ruházaton és nyugdíjjogosultságon kívül a béke éveiben a következő fizetéseket adják:

	Dollár
<i>Szárazföldi hadseregnél</i>	
Vezérkari főnök.....	8000
Vezérőrnagy.....	8000
Hadosztályparancsnok.....	6000
Ezredes.....	4000
Őrnagy.....	3000
Kapitány.....	2400
Főhadnagy.....	2000
Alhadnagy.....	1700

Haditengerészetnél

Tengernagy, ellentengernagy.....	8000
Kapitány.....	6000—3500
Zászlós.....	3000-1500

A legénységet országszerte felállított toborzóirodák útján verbuválják. Az irodák orvoskara által besorozott újonc a bevonuláskor havi 21 dollár fizetést és kijelölt állomáshelyéig útiköltséget kap. Négyhavi szolgálat után a havi fizetés 36 dollár, kitűnő és az európaival össze sem hasonlítható teljes ellátáson és ruházaton kívül, beleértve alsó fehérneműt is. Az *USA Marine Corps* ágyúkezelő közlegénye minden esztendőben 4—5 rend felső ruhát és temérdek fölszerelési cikket kap. A felét se tudja elnyűni. Ha teszem Távols-Keletre, valamelyik koncessziós területre, vagy követségi szolgálatra rendelik, hadihajóval új állomáshelyére szállítják, de azért a másod-

osztálynak megfelelő menetdíjat a közlegény is megkaphatja, noha a hadihajón ő egy centet se fizet és ingyen ellátásban részesül. Amerikában általában az a szokás, hogy a katonák javadalmazásuk felét bennhagyják és szolgálati idejük letelte után (például az *USA Marine Corps*-nál öt évre szerződnek) kamattal együtt egy összegben megkapják. A kiszolgált katonákat rendszerint polgári állásokban elhelyezik, vagy az államoknál, vagy pedig városi üzemekben. Ha bennmarad és 30 évig szolgál, az altiszt havi 130 dollár nyugdíjat kap. A tisztelnél a nyugdíj a fizetés 75 százaléka.

Kitűnően javadalmazzák a jogászokat, elsősorban a bírakat és a vádhatóság képviselőit. így a *Circuit Courts of Appeals* (Kerületi Fellebbezési Bíróság), valamint a *District Court Judges* (afféle járásbírói intézmény) bírái fejenként 12.500 dollár évi fizetésben részesülnek. A főügyészek (attorney generals) az ítélőbírákkal azonos fizetési fokozatban vannak. A bírósági jegyzők és irodaigazgatók fizetése 5000, illetve 8000 dollár. Valamennyi nyugdíjas állás és nyugdíj címén 35 évi szolgálat után a fizetés 75 százaléka jár. New York város jogi osztályának vezetője évente 25.000 dollár fizetést kap.

A városok főtisztviselőinek rendkívül magas javadalmazásuk van, kizárólag amiatt, mivel őket 2—4 évre választják és aztán új választás alá kerülnek. Adminisztratív tisztviselő azonban kinevezés útján jut álláshoz, New York, az »empire city« polgármesterének (mayor): Fiorello *La Guardia* fix fizetése 25.000 dollár. Ugyanennyi van a helyettesének, a »Deputy Mayor«-nak. A comptroller, akinek munkaköre körülbelül azonos az európai számvevőségek főnökének munkakörével, évi 20.000 dollár fizetést kap. New York öt városrésze (Manhattan, Brooklyn, Bronx, Queens és Richmond) oszlik. Mindegyik élén

évi 15.000 dollár fizetéssel elnök áll. Ugyanennyit kap a városi tanács (city council) elnöke, míg a 21 főből álló és két évre választott tanácsstagoknak fejenként 5000—7500 dollár tiszteletdíjat juttatnak. Amerikában az államnál, a városnál és a nagy vállalatoknál nagyon fontos állás a pénztárosság, persze nem az áruházi pénztárosnői tisztség, amit elég rosszul javadalmaznak. New York pénztárosának évi fizetése 10.000 dollár. A tűzoltóság biztosa (parancsnoka) 12.500, a városi üzemek (kórházak, kikötők stb.) szintén biztosi címmel fölruházott vezetői pedig fejenként évi 10.000 dollár fizetést kapnak. A többi nagy városban a vezető főtisztviselők javadalmazása valamivel kevesebb. Például Chicago polgármestere 18.000, számvevőségi főnöke 15.000, a városi tanács tagja 5000, a városi üzemek vezetői pedig 5000—10.000 dollár évi fizetésben részesülnek.

Londonban »Bobby«, Párizsban »Flic«, Berlinben »Grünen« a rendőr beceneve. Ugyanez New Yorkban és általában Amerikában »Cop«, vagy teljes címmel »Cooper«. Népiesen rézorrút jelentene. Róla a vagonszámra kiadott detektívregényekben sokat olvashatnak. A rendőrség valóban nagyszerű szervezet. A newyorki rendőrség tagjainak száma 1941-ben tizenkilencezer volt, mintaszerű kiképzéssel és műszaki felszereléssel. Imponáló, ahogy a közlekedési rendőr, a traffic cop tornyában szoborszerűen áll és kezének egyetlen mozdulatával egyszerre hús-, meg harmincezer gépkocsit és százezer gyalogjártót állít meg, vagy indít el. Tessék elgondolni, hogy a newyorki Broadwayn sorakozó színházak esti előadásai során egyszerre 100, meg 150 ezer gépkocsi vonul föl és parkíroz a kijelölt helyeken, ha ez egyáltalán lehetséges és nem kell a kocsinak még négy-öt kilométeres utat megtenni, amire végre szabad helyet talál. New York belső negyedeiben leg-

több helyen 15—20 percnél tovább gépkocsival várakozni nem is szabad, mert rögtön jön a »cop« fehér krétával a kezében. A megjelölt kocsi tulajdonosa — ha kocsijához visszatér — tartozik a »cop«-nál az 5 dolláros büntetőparancs átvétele céljából tiszteletét tenni.

A város legjobban nem annyira a magasabb rangban lévő rendőrtiszteket, mint inkább az őrszemélyzetet fizeti. Igaz, hogy a rendőrtiszti és általában a közbiztonsággal összefüggő állások véglegesek és nyugdíjjal járnak. A rendőrfőnök (chief inspector) évi fizetése 9000 dollár, a helyettesé 6800, a detektív főnöké 5900 dollár. A newyorki rendőrségen 620 hadnagy és 1072 őrmester teljesít szolgálatot, az előbbieket évi 4000, az utóbbiak pedig 3500 dollár fizetéssel. A kékruhás közrendőr minden hónap elsején szolgálati idő szerint 170—250 dollárt visz haza. Havi 170-ből még a drága New Yorkban is gondtalanul lehet élni, hát még az olcsó vidéken.

A magángazdaság munka- és bérvizonyairól az olvasó pontos áttekintést csak akkor nyerhet, ha irányadónak békebeli viszonyokat veszünk. A háborús gazdálkodás már megbolygatja a munka és bér viszonyát és ezzel egyidőben az ár rengetegét. A normális helyzetet az 1936—1938. évek mutathatják meg. A nagy válság viharán a birodalom ezekben az években már túlesett és a második világháború termelése se indult meg. A *Department of Labor* (afféle munkaügyi minisztérium) közlése szerint az átlagmunkás évi bevétele a főntebb jelzett békés időszakban évi 1500 dollár volt és ebből négytagú család gondtalanul élhetett és valami megtakarításra is maradt. A kereset túlnyomórésze, 80 százaléka, a családfő munkájából származik és ahhoz a családtagok húsz százalékkal járultak. Jelentősen többet keresnek a szakmunkások. A szakszervezetileg

előírt ipari munkabérek közvetlenül a második világháború kitörése előtt a következőképpen alakultak;

	órabér dollárban
Kőműves (tanult)	1.49
» (tanulatlan)	1.36
Festő.....	1.31
Ács	1.29
Építőipari kisegítő munkás	0.82
Nyomdaipari gépszedő.....	1.16
» gépmester	1.26
Pékmunkás (szakképzett)	1.30

A napi munkaidő nyolc óra és hetenkint 40 órát dolgoznak, de sok iparág akad, melyekben 48 órás munkahét van. Sokan aztán akkordmunkát végeznek. Ennek lényege azonban inkább hasonlít az európai prémios rendszerhez. Két rendszert odaát összeházasították és így született meg a »Fifty-Fifty System«. Eszerint a munkatöbblet révén előálló bértöbblet ötven százaléka a munkást, a másik ötven százalék pedig a munkaadót illeti meg. Szakképzett munkás bizony könnyen megkeres havonta 200 dollárt, még ennél is többet. Attól is sok függ, hogy az illető munkás melyik államban dolgozik és milyenek a megélhetési viszonyok. Már mondtuk, hogy egyes államok a munkaidőt és munkabérekét saját hatáskörükben szabályozzák és ennél figyelembe veszik a megélhetés föltételeit is. A legmagasabb bérek természetesen az erősen iparosított északi államokban (New Hampshire, Vermont, Massachusetts, Rhode Island, Maine, Connecticut stb.) érvényesülnek, míg az egykori rabszolgatartó déli államokban a bérek alacsonyabbak, viszont az is igaz, hogy a megélhetés föltételei (lakbér, ételmezés) a néptelegebb déli államokban az északiakkal szemben arány-

talánul kedvezőbbek és az elhelyezkedés szintén könnyebb. Nagy baj, hogy az újonnan bevándoroltak a nagy ipari központokban, főként New Yorkban gyülekeznek és ott rekednek, holott az északi iparosított államokban nehezebben lehet munkához jutni. A tanulatlan munkások (common labor) órabérei 40—59 cent között ingadoznak. Ezek között dolgoznak az újonnan érkezettek, akik negyvennégy órás munkahéten — mert szombat déli fél tizenkettőkor az ipari munka az egész birodalom területén megszűnik — 17—28 dollárt keresnek. A »zöldfülű« munkást persze legtöbb helyen kihasználják és 12—13 dolláros hetibér mellett dolgoztatják, amivel Amerikában sem lehet biztosítani a létminimumot. Amerika azonban a segítségükre siet. Országszerte ezerszámra működnek kitűnően berendezett és vezetett ingyenes esti iskolák, kereskedelmiek, műszakiak és jogi iskolák egyaránt és ezekben gyorsan megtanulják az angol nyelvet és a szükséges szakmát. A másik nagy segítség a szalagrendszer. A fölfogóképesség legalacsonyabb fokán álló munkás is egykettőre, percek alatt elsajátítja a számára kijelölt gép kezelését és a bérlistán néhány hét múlva előbbre juthat.

A főntebb közölt bérek a fehér munkásokra vonatkoznak, míg a színesbőrűeknél csak egy réteg éri el a fehér munkás javadalmazásának szintjét. Nagy eltérés azonban így sincs, kivéven az amúgyis gyengébben fizető déli államokat, ahol sok néger lakik. Nem-e csodálatos, hogy abban az országban, amelyben a férfi a nőt addig nem üdvözölheti, amíg erre a nő fejének biccentésével fölhatalmazást nem ad, ahol zárt helyiségbe belépő szutykos csitri elolt öreg gentleman-ek fölugrálnak és nehezen szerzett helyüket a pesztonkának átadják, a hölgyek munkereje bizony nem áll túlságosan nagy becsben. Mindjárt harminc százalékkal kevesebbet kapnak, még

akkor is, ha a férfi kartársakkal azonos munkakörben is működnek.

Az ipari és kereskedelmi alkalmazottak, európai fogalmazással: tisztviselők, amerikaival: »fehér galéros« alkalmazottak fizetése szélesre méretezett skálát mutat. Az állások nyolcvan százaléka nem állandó jellegű, az alkalmazottak jönnek és mennek, ma bankban, holnap áruházban dolgoznak, ők is hetibéresek és ugyanoly elbocsátást jelentő piros borítékot kapnak, ha nem válnak be, vagy üzemsökkenést rendelnek el, mint a kézi munkások. Az átlag-tisztviselő bére az ipari szakmunkás bérszintje alatt marad. New York gyáraiban a jobban fizetett tisztviselők átlagos hetibére 45, a nőké 24 dollár. A vidéki városokban mindkét nemnél valamivel kevesebb. Egyes tisztviselői csoportok javadalmazása New Yorkban a következő:

	Legalacsonyabb	Legmagasabb	Átlag
	bér dollárban hetenkint		
Kalkulátor	15	225	52
Revizor	20	208	52
Könyvelő	12	90	30
Titkár (férfi)	15	140	36
„ (nő)	14	100	31
Gépiró	10	47	23
Felügyelő	15	575	54

A szakképzett munkafelügyelőket látnivalóan kitűnően fizetik, míg a kalkulátor (accountant), valamint a revizor (auditor) a legmagasabb fizetési fokozatot már korántsem éri el. Chicagóban a legkisebb hetibér gyorsíróknél 15 dollár, áruházi eladónőknél 12 dollár, a kereskedelmi alkalmazotknál pedig 15—40 dollár. A gyermekkertésznő átlagos évi fizetése 2045 dollár, az elemi iskolai tanítóé 2027 dollár,

a főiskolai tanáré 2551 dollár, a betegápolónőké pedig átlagosan 1706 dollár.

Elmondtuk, hogy a nők munkáját gyengébben díjazták, mint a férfiakét. A roosevelti Amerikában e téren azonban javulás mutatkozik, mert a New Deal és ennek nyomán egyes államok a nőknek fizethető legkisebb munkabérekét szintén meghatározták. A *Women's Bureau of the Department of Labor* '(a munkaügyi minisztérium női osztályának) közlése szerint a második világháború kitörése előtt a következő női átlagbérek voltak érvényben:

	Heti fizetés dollárban
Háztartási alkalmazott (teljes ellátáson kívül)	5.79—14.65
Szépségápolónők (fodrászok, körmövágók stb.)	14.25—19.65
Szállodák és vendéglők női alkalmazottai (telj. ellátáson kívül)	5.75—16.25
Mosónők (estebéddel)	6.67—13.42
Vegytisztítók (dry cleaners)	17.80

A felsorolt munkakörökben általában 42 órás munkahetet számítanak. Egyes északi államokban a bérek valamivel magasabbak. így például New Jersey-ben a mosónők legmagasabb hetibére 16 dollárig terjed. A nagy áruházak gyakorlott eladónőinek hetibére 13.85—16.60 dollár között váltakozik. Az iparban foglalkoztatott nők órabére átlagosan 48 cent, az átlagos hetikereset pedig 15.35 dollár. A tömegtermelő Amerikában érthetően nagyon rosszul fizetik a háziipari munkást, férfit és nőt egyaránt. Ők keserves munkával és hosszú munkaidővel hetenkint 4—6 dollárnál többet nem tudnak megkeresni, de az is igaz, hogy háziipari munkával csak kedvtelésből, vagy pedig végső szükségben foglalkoznak. Az Új

Világba kivándoroltak azonban arról is tájékoztatnak, hogy mégis vannak otthon végezhető munkák, amelyekkel tekintélyes összegeket lehet keresni, persze önálló vállalkozásban. Ízléses és finoman kidolgozott csipkével, pulloverek, érmelegítő készítésével szép pénzt lehet keresni. A pullover és érmelegítő nélkül a yankee egy lépést se tesz és valahol a bőrönd mélyén a legnagyobb hőségben is egykét pullover ott rejtőzik. Odaát tudvalevően ötféle éghajlat uralkodik és olvasztó hőségre hirtelen fagyasztó hideg szakad. A newyorki Penn állomáson (Pennsylvania Station-en) vonatodba dideregve szállsz föl és harmadnap rekkenő hőségben szállsz ki Florida déli csücskén, közel a trópusi Cuba szigetéhez.

A tudományos és szociális munkában résztvevő nőket szintén nem kényeztetik el. Alkalmazott orvosnő évi fizetése 3000 dollár körül mozog. Az évi fizetés könyvtárosnőnél 1500, tanítónőnél 1200, míg szociális munkát végző nőnél 1650 dollár. Egyébként a munkából nem kizáró ok — ellentétben Európa némely államával —, ha a nő férjezett és férje szintén állásban van. Ez az elv az állami életben is érvényesül és nincsenek különféle fizetés-csökkenések és női » B «-listák.

Amerikai viszonylatban még egy európai meggyökeresedett babonát kell eloszlatnunk, még pedig a kenyérkereset formáját és minéműségét illetően. Tehát: »alacsony rendű munka« a tengerentúli filozófia fogalmazásában nincsen. A munkának ott nincs »elsőbbisége«, ami az egyént a többiek közül kiemelné. Az emberek valahogy tényleg egyformának tekintik egymást. Így van aztán, hogy ezzel szemben amerikai értelmezéssel Európa tömegének úgy hatvan-hetven százaléka még a létminimumot se kaparja össze. Az Új Világban a nálunk csaknem középosztálybeli életföltételnek megfelelő létminimum ha-

vonta 60—70 dollár, háromtagú családnál 90—100 dollár. Miután pedig a nagybirtok-rendszer kialakulását a birodalomban már eleve megfojtották és függő helyzetben lévő nagy tömegeket a mezőgazdaság nem köthet le alacsony munkabér mellett, viszont a magasabb munkabéreket fizető ipari vállalkozás és termelés ugrásszerűen emelkedik, nyilvánvaló, hogy a nagy tömeg a létminimumot meg tudja keresni.

A gépesített jólét

Uncle Sam földjén valahogy minden megfordítva történik. Európában a dolgozó tisztviselők és bér-munkások fél milliárdos tömege rohan az árak után, fagyasztó hidegben és tikkasztó hőségben. Amerika gazdasági életének Toricelli-csővében a kereslet és kínálat örök törvénye mintha megfordított irányt parancsolna: az árak rohannak a bérek után. Roppant nagy termelő erők és természeti kincsek birtokában a bér és ár közötti okozati összefüggésnek csupán halovány nyomait találjuk. A birodalom el-kepesztő mennyiségben és minőségben önti a nyers-termények tömegét, melynek kínálata messze túlszárnyalja a keresletet. Mindjárt ez adja az érthető magyarázatát annak, hogy odaát az éles verseny miatt roppant nehéz önálló keresethez jutni. Az alapbérek úgy alakulnak, hogy azok jóval az árszint fölött mozognak "és a nagy tömegek normális életét biztosítják, sőt valamicske fényűzésre is marad. Amerikában persze nem megy fényűzésszámba, ha a gépgyár lánghegesztő munkása háromszobás hallos lakásban lakik, benne központi fűtéssel, villamos jég-hűtő szekrénnel, garázsában pedig autóval.

De miként is él az átlagamerikai? A »help yourself« (Segíts önmagadon és megsegít az isten) elve nem csupán künn az életben, hanem benn a családi körben szintén érvényesül. A gyermekeket tökéletes szabadságban, önállóságra nevelik. Európai

fogalmak szerint az amerikai gyermek módfelett rakoncátlan. Fölforgatja a házat, tüzet gyújt az utca közepén és ténfegésével a newyorki Fifth Avenue-n megállít ezer és ezer autót és a traffic policeman, a közlekedési rendőr negyedmillió ember és vagy ötvenezer gépkocsi közlekedését mindaddig szünetelteti, amíg a kis gyermek az útvonalról el nem kacsázik. És ezekből a rakoncátlan, neveletlen és ficáncoló palántákból alakul ki az életerős emberanyag, mely szívós, kitartó és elnyúzhatatlan. Ugyebár, sok mindent összeolvastak az amerikai nőről, a flapperről (amerikai értelemben bakfis, európai-ban táncoskedvű, mulatós, kacér leányzóról), no meg a »kékszakáll« dollárhercegnőkről, akik rövid földi fályafutásuk tartama alatt öt-hat férjet fogyasztanak el. Ezeket a kasírozott női figurákat a heti 40—50 dollárral dotált riporterek és érzelgős, olcsó regényeket gyáripárilag termelő írók képzelő tehetsége formálta ki és így importálták Európába. Ezzel szemben a tény az, hogy az amerikai átlagnő az Óvilág úgynevezett dísznőinek vonalait meg se közelíti, elsőrangú háziasszony, férjének nem csupán felesége, hanem egyszemélyben legbizalmasabb barátja és segítőtársa, viszont a férjtípust is aránytalanul jobb anyagból gyúrják, mint az európaiat. Életét nap-nap után a dollár utáni vad hajszában tölti el, künn az életben kíméletlen és harcos, de otthon szelíd és csendes papucshős. A legjavából. A ház körüli munkában ugyanúgy kiveszi a részét, mint a feleség. Az európai vendég szemében mulatságos jelenet, amikor a dinner végén a feleség után fölkel az asztaltól a férj és kimegy a konyhába — edényt mosogatni. Nem ritkán a vendégférfiak szintén. Mert háztartási alkalmazott tartása már nagy fényűzés, lévén magasak a munkabérük. A párválasztás joga a nőt illeti meg és nem a férfit, a nő közeledik és

nyújt erre lehetőségei. A nő gazdasági helyzete — miután a leány jól megalapozott és gondoktól ment családi körben nő fel — kedvező, tehát módjában áll neki tetsző férfi kiválasztása és nem adja el magát. A nők rendkívül kedvező társadalmi és gazdasági helyzete indokolja, hogy Amerikában a prostitúció alig ismert fogalom és a renoi válópörök eseményeit is jórészt írók és újságírók képzelő tehetősége találja ki.

A háztartás annyiban okoz gondot, hogy az otthoni munkát utolsó porszemig a háziasszonynak és az ő férjeurának kell elvégezni, mivel a cseléd-tartás — mint mondtuk — nagy fényűzés. Miután pedig a lakások szobaszáma elég tekintélyes és a munkát a háziasszony nem győzi, hetenkint egyszer bejárónőt fogad föl, rendszerint néger nőt, aki napjáért két dollárt, ételmezezt és villamos költséget kap. A háziasszony legnagyobb segítsége azonban az elképesztő arányokban fejlett kereskedelem és technika. Mert odaát nem csupán azt a csodát valószínűsítették, hogy az utca forgatagában, valamelyik kapu alatti műhelyben vasaló nagyságú elektromos vágó- és varrógéppel cipődet öt perc alatt (five minutes work) megtalpalják és agyonázott, gyűrött ruhádat ugyancsak öt perc alatt kivasalják, hanem egyúttal azt is, hogy a kereskedelem (marketing) a legcsekélyebb mennyiségű és értékű árut is percek alatt a házhoz szállítja. A zöldséget, a szárnyasjúszágot megtisztítva és földarabolva azonnali sütő- és főzőképes állapotban. A mosással se kell törődni. A laundry-k, a mosodák izmos leányai száz lóerős tehergépkocsikon körüljárják a körzetükben fekvő házakat, összeszedik a ruhaneműt és már másnap hófehérre kimosva és kivasalva visszahozzák. Egy-egy nagy mosoda évi forgalma sok millió ruhadarab, mégis ritkán fordul elő, hogy valami elvész, vagy

elcserélnék. Ha megtörténik, kártérítésben újat kapsz, noha még az egyszer viselt ruhának sincs értéke. A second hand (második kéz), vagyis az ócskaruha-kereskedelem emiatt sem fejlődhetett ki, mert Amerikában a viselt ruhákat egyszerűen a szemétgyűjtő csatornába dobják.

Mielőtt beszélgetésünket folytatnánk, le kell rónunk tartozásunkat a közzel szemben. Az adózási rendszer rendkívül egyszerű és ebben messzemenően kímélik a kisegisztenciákat. A második világháború alatt, 1941 szeptember havában adóreformot, illetve adóemelést hajtottak végre és az adómentes határokat így jelölték meg:

	Adómentes tiszta jövedelem	Legkisebb évi adó
	d o l l á r b a n	
Nőtlen, vagy hajadonnál	900-ig	5.94
Gyermektelen házaspárnál	2500-ig	38.50
Házaspár két gyermekkel	3000-ig	18.00
Házaspár 3 v. 4 gyermekkel	4000-ig	36.00

Az adózás progresszív és a nagy jövedelmeket irtózatossan megadóztatják. Minderről beszédes példát szolgáltatnak a nagyvállalatok jelentései, íme, néhány példa:

1939	1940	1941 első 9 havában	
	<i>Tiszta nyereség millió dollárban</i>		
General Motors Co.	183.3	195.5	161.2
United States Steel	41.1	102.2	95.7
General Electric	<u>41.2</u>	<u>56.2</u>	<u>37.5</u>
Összesen:	265.6	353.9	291.4

Adóteher millió dollárban

General Motors Co.	44.9	125.1	206.0
United States Steel	67.0	85.4	135.9
General Electric	21.0	54.9	82.0
Összesen:	132.9	265.4	423.9

Az 1941. év első 9 hónapjában kimutatott összegek már jelzik az óriási arányú háborús adózást. Az új adótörvények szerint a vállalatok az elért nyereségtöbblet kilencven százalékát kénytelenek adóban kifizetni.

Amerikában legtöbben nem fizetnek adót. 1939-ben 45 millió kereső ember közül mindössze négy millió fizetett a szövetségi kormánynak jövedelmi adót. Most, hogy az adóreformot, illetve adóemelést végrehajtották, a fizető adóalanyok száma hat millió-ra emelkedik, 47 millió kereső polgár közül. 1939-ben megállapították, hogy a nemzeti jövedelemből a lakosság 89 százaléka évi 5000 dolláron aluli jövedelemmel részesedik és ebből a tömegeből is csak 10 százalék volt abban a helyzetben, hogy rá jövedelmi adót vethettek ki. Szó, ami szó, még a második világháborús adóemelés is jelentéktelen réteget érint és akiket megadóztatnak, csekély összeget fizetnek, legalább az alacsonyabb jövedelmi fokozatokban. Pedig a legújabb reformmal a korábbi jövedelmi adót annak háromszorosára emelték.

Nos, nézzük, a havonta 150 dollárt kereső átlag-amerikai mire fordítja jövedelmét? A kiadások havonta így oszlanak meg:

	Dollárban
Élelmezésre	35
Ruházkodásra	12—15
Házbérre	19-25
Világítás, fűtés, villamos jégszekrény	6—12
Lakástisztításra, javításokra stb.	6

Körülbelül hetven-nyolcvan dollár az az összeg, amit egy jobb körülmények között élő munkásember, ipari vagy kereskedelmi alkalmazott havonta elsőrangú szükségletekre kiad. Ami fennmarad, abból fedezi a szociális biztosítás, az egészségápolás, a szórakozás költségeit, no meg Mercur istennel Szemben fennálló kötelezettségeit. Mert az amerikai bankcsekkszámlla nélkül el se képzelhető. Amit lehet, mindent csekkel fizet. Emiatt óriási arányú a készpénznélküli forgalom és meglepően alacsony a bankjegyforgalom.

A lakásárak? Kitűnően fölszerelt kétszobás, konyhas lakás bére fürdőszobával Chicagóban, Pittsburghban, vagy Detroitban havonta 20—30 dollártól, háromszobásé 45 dollártól, négyszobásé pedig 50 dollártól fölfelé, de — és ezt hangsúlyozzuk — már bebútorozva, amihez ágyak, asztalok, szekrények, székek, valamint gáz- vagy villanyjégszekrények tartoznak. A bútorozott lakások általában olcsóbbak, mint a bútorozatlanok. Sokan azzal foglalkoznak, hogy teljesen fölszerelt és bebútorozott lakásokat adnak bérbe és ilyen célokra egész háztömböket bérelnék ki. Los Angelesben a lakások valamivel drágábbak. Európai értelemben vett garszon-lakások (egy szoba, fürdőszoba, reggeli konyha) bére aránylag magasabb, havonta körülbelül 40 dollár, ha pedig sülyeszthető ágy és nagy ruhaszekrény van benne, 50 dollár. Kisebb helyeken, fürdőszobás bútorozott szoba hetenkint 2—6 dollárba kerül.

A nagyvárosi szállodák árait az átlagamerikai se tudja megfizetni és ehhez már nagyobb jövedelem Szükséges. New Yorkban a következő szállodai szobaárakkal találkozhatunk:

	Szobák száma	Naplár dollárban
Waldorf Astoria (luxushotel) . . .	2000	7—8
Plaza, közel a Central Parkhoz .	1060	6-tól
Savoy Plaza (luxushotel)	1000	6-tól
Lombardy, Croydon (elsőrangúak)	1325	5-től
Hotel New York (jó polgári száll.)	2500	3½—5
Park Central (jó polgári szálloda)	1600	3—5

Nagyon sokan élnek a *Young Man's Christian Association* (Fiatal Keresztény Férfiak Szövetségének), valamint a *Young Women's Christian Association* (Fiatal Keresztény Nők Szövetségének) szállásain, amelyekben pompás szobáért és fürdőszobáért hetenkint 5—8 dollárt kell fizetni. A szállást valláskülönbőség nélkül bárki igénybe veheti, születési bizonyítványt sehol sem kérnek, se New Yorkban, se Pekingben, se Buenos Airesben és sehol a világon, ahol a szóban lévő szövetségek szállásokat tartanak fenn. A nagy tömeg ma már nem lakik az úgynevezett »boarding houses«-okban, melyeket az Amerikában élő magyarok burdosházaknak neveznek és legényemberek ezekben kosztot is kapnak. Újabban, családok szintén, előnyben részesítik a *Furnished Room Houses*-okat, a bútorozott szobákat, illetve lakásokat. Az újabbakban közös konyha van és a családok innét étkeznek. Az amerikai máskülönbén jámbor lakótárs és szomszéd. Előzékeny, figyelmes és gavallér. Halk kopogás a falon és rádióját már elhalkítja, vagy kikapcsolja. Valamit elfelejtettünk hazahozni- és a szatócsnak emiatt nem érdemes telefonálni, gyérünk a szomszédhoz, aki megtisztelve érzi magát, ha tőle valamit kikölcsönzünk.

A keresetekhez mérten olcsón lehet élni, csak nekünk, európaiaknak az amerikai élet roppant drága. Az árszint, legalább az elsődleges szükség-

letek kielégítésére szolgáló cikkek ára, az amerikai keresetek arányában rendkívül alacsony, de még európai viszonylatban is. Alább följegyezzük a fontosabb élelmiszerek árait, melyek librában, vagy fontokban értendők. Egy libra, vagy font 454 grammnak, vagyis nem egészen fél kilogrammnak felel meg. A newyorki vásárcsarnoki árak centben és fontban a következők:

marhahús	35.9
sertéshús	30.1
szalonna	32.1
sonka	46.3
sertészsír	10.9
tyúk	30.0
vaj	32.5
liszt	3.8
burgonya	2.5
cukor	5.4

A tojás tucatja — mert ezt így adják — 32.6 cent és egy quart tejszín (ürmérték, ami egy liternek, pontosan 0.94636 liternek felel meg) 12.3 cent. Nemrég a marhahús fontja 25 „centbe került. 1931—1934 óta az élelmiszerek ára körülbelül 5 százalékkal, a munkabérek pedig 15 százalékkal emelkedtek. Burgonyát odaát keveset esznek, viszont kalácshegyeket fogyasztanak. Mazsolás kalács (cake, vagy másként pastry cook) nélkül az amerikai tapodtat se tesz. Ezzel ébred és fekszik. A »self service restaurants«-okban, magyarul büffékben, a tejszínhabos kávé t úgyszólván ingyen, mindössze 5 centért adják, hozzávaló kaláccsal és tetszésszerinti vajfogyasztással. A legpazarabb összetételű szendvicsekért 10—20 centet számítanak. Az amerikai még ebéd közben is tejszínhabos kávé szürcsölget és a legkülönfélébb gyü-

mölcshedveket fogyasztja. A legfinomabb kávé fontja 26 cent, egy kilogramm tehát hozzávetőlegesen három és fél pengő.

A háztartásokban olcsó villanyáramot és tüzelőanyagot használnak. New Yorkban egy köbláb (0.0283 köbméter) gáz 80—150 cent, a villanyáram kilowatt-óránként vidékek szerint 2—8 cent, míg 2000 font (körülbelül 9 métermázsza) elsőrangú, magas kalóriatartalmú szén ára 8.40 dollár. New York és egyáltalán a nagy városok új bérházait ma már kivétel nélkül vagy táv-, vagy pedig olajfűtésre rendezik be. Az új építési szabályzat így írja elő. Mindezzel a nagyvárosok portalanítását akarják elérni. New York különösen szeles, viharos zónában fekszik és a cyklon és anticyklon forgóselek porfelhőbe borítják. Az új lakásokat ugyancsak éghajlat-szabályozó gépekkel (air conditioners-ekkel) szerelik föl. Az ilyen lakások azonban meglehetősen drágák és a nagytömeg számára még hozzáférhetetlenek. Bizonyos, hogy rövidesen az amerikai számára se lesz újdonság a légszabályozóval fölszerelt lakás. Mert az építkezési kedv sosem lohad, ezt legföljebb a konjunktúra befolyásolja. Volt év (1925), amikor New Yorkban hatvanezer új házat építettek, közöttük olyan felhőkarcolókat, melyeken állandóan 15—20 ezer munkás dolgozott. Az 1939-ben fölépített modern, új házak száma közeljár a tizenhatezerhez.

A ruházkodás dolgában az amerikai *a^{vi} cicomára nem sokat ad, inkább a tartósságra és arra, hogy a vásárolt ruhadarab gyakorlati célokat szolgáljon. Az átlag foltozott ruhát nem visel, sem pedig nem alakíttat át. A foltozott ruha a szegénység ismérve, pláne Amerikában, az átalakítás divatját pedig a bevándorlók Európából plántálták át és ezzel a szokással ők is csak úgy élhetnek, ha az átalakításról maguk gondoskodnak. Ezzel nem érdemes foglal-

kozni, mivel a kézi munka roppant drága és amibe a javítás, illetve átalakítás belekerül, azért a pénzért elsőrangú új áruházi ruhát lehet vásárolni. Mindennel így vagyunk. Egy dollárért kitűnő órát lehet kapni, de ha eltörik a rugója, vagy más fontosabb hiba támad, a javítás másfél dollárba kerül. No lám, itt van a tömegtermelés óriási előnye.

Az Új Világ szülöttje, férfi és nő egyaránt, rendkívül mozgékony és állandó rohanásban él. Emiatt nem szereti, sőt utálja a szűk, lebernyeges ruhadarabokat, melyek mozgásában gátolják. Ne feledjük el, hogy az amerikaiak, addig, amíg munkahelyére eljuthat, naponta óriási távolságokat, 30—40 kilométert, odavissza tehát 60—80 kilométert kell megtennie és számára minden fölösleges kolonc nagy teheröbletet jelent. Emiatt viselnek a szükségesnél inkább egy számmal nagyobb, tömpeorrú és alacsonysarkú cipőket, egy számmal nagyobb inget, kihajtott gallérral, emiatt nem visznek magukkal csörgő ételhordó alkalmatosságot, mert a földalatti villamos óriási forgalmában oldalukról ezt amúgyis legyalulnák. A zsebeket se gyömöszölik tele, azokban csak kétrét hajtott 1—2 dollárral és csekkfüzettel bélelt pénztárca, néhány alumíniumkulcs, no meg töltőtoll rejtőzik. A köznapi életben a hölgyek észert se hordanak, a gazdagok sem, legföljebb olcsó imitációkat. A gazdagok vagyontérő ékszereikről másolatokat készíttetnek és köznapokon azokat viselik. Ha pedig parádén jelennek meg, mögöttük állnak a »titkárok«, akik szerződöttetett detektívek. A zsebmetszés Amerikában nem üzlet és ilyen bűncselekményt keveset követnek el.

A ruházkodást ugyanúgy gépesítették, ahogy gépesítették az élet más apró mozzanatait. A tömeg százezerszámra konfekcionált ruhákban és gyári cipőkben jár. A ruhaneműek ára:

	Dollárban
Férfiruha, vagy télikabát	18—45
Férfi ing.....	0.75-től fölfelé
» rövid alsónadrág.....	0.50-től »
» harisnya.....	0.10-től »
Női ruha	2.50-től »
alsóruha.....	0.75-től »
harisnya.....	0.30-től »
műselyemharisnya (El- beo v. Rogo márka).....	0.20-tól »

Jóminőségű férficipő ára 3 dollárnál kezdődik, a női cipő se drágább. Bármelyik áruházban a legfinomabb selyeminget másfél-két dollárért lehet megvásárolni. A kereseti viszonyokhoz mérten a ruházkodás tehát meglepően olcsó és Európával nem is szabad összehasonlítást tenni. Ezzel szemben rendkívül sokat kérnek a rendelésre készített cipőért és ruháért. Rendelt férficipő ára 8—10 dollár, míg a ruháé 80—100 dollár. Azelőtt ha egy amerikai Európába vetődött, a legelső dolga a cipő- és ruharendelés volt, mert az Óvilágban mérték szerint készült cipő, vagy ruha vételára körülbelül azonos volt a tengerentúli gyári portéka árával.

A férfiakkal szemben az amerikai nő nagyon sokat ad a ruházkodásra. És természetesen a test-, illetve szépségápolásra. E téren semmiben sem marad el párizsi kartársnője mögött, sőt ez utóbbit ma már jóval túlszárnyalja. A második világháború során a divat súlypontja is áthelyeződött Amerikába, aminthogy oda költöztek nagy művészek, írók, tudósok, iparművészek és a finom iparágak (gyémántcsiszolók, aranyművesek stb.) legkiválóbb képviselői. Noha az amerikai nők túlnyomó többsége áruházakban szerzi be a szükséges ruhadarabokat, öltözködésük mégis ízléses és blúzokról nem kiabál

le a chicagói *Marshall Field and Co.* áruház divat-rajzolója. A nő mozgásban és megjelenésben egyaránt sikkes és ruháján alkalmazott élénk színek tökéletesen tükrözik vissza a temperamentumos amerikai nőt. Miután a legújabb divatkreációkat olcsón tudja beszerezni, nem tart nagy ruharaktárát. A szezon végén a divatjukat múlt ruhákat eldobja és a legfinomabb selyemharisnyák és ingblúzok kerülnek a szemetes kocsira. A harisnyák szemfölszedését, pláne stoppolását nem kultiválják, de erre nem is kerülhet sor, mert a harisnyák minősége elsőrangú és a szemek nem szaladnak le. De minden használati cikkel így vagyunk. A szemétgyűjtő csatornák kifogástalan állapotban levő cipők, ruhák, harisnyák és ingek tömegét nyelik el és ha nyílásuk elég széles volna, nagy kényelmesen ide dobnák bele 40—50 ezer kilométert futott kitűnő autóikat, 60—70 százalékos gumikkal együtt. Ezek azonban már a városok határain elterülő autó temetőkbe jutnak. Mert Amerika gazdag, nagyon gazdag!

Bedobtak egy centet és az automata kidobott 400.000,000.000 dollárt

Kezdetben semmi sem vala. Illetve ott, ahol ma milliók nyüzsögnek, negyedmillió gyárkémény ontja a fekete füstöt és felhőkarcolók ágaskodnak, apró, virágos indián wigwamok pipiskedtek és moszkítók zümmögtek.

— Aki nem bírja a moszkítócsípést, nem elég erős, tehát maradjon otthon és ne jöjjön a gyarmatra! — írták haza Új Anglia, a mai Amerika magvának telepesei. *Adams* álmának pionírsai. Könnyben, szenvedésben és vérük hullatásában volt részük, amíg angolszász szívóssággal átvergődtek a nagy Canon másfélezer mély meredélyein, a Colorado folyó tulsó felére. A tájékról aztán mindenki eltakarodott, először a hollandusok, aztán a franciák és végezetül a spanyolok. Néhány százezer indián a rezervációkba került és ott tovább bagóztak. Illetőleg senki se szaladt el erről a földről, valamennyi náció elszívta a békepipát és megoldadtak a nagy olvasztó tégelyben, ők is honalapító arisztokraták lettek, fajra és vallásra való tekintet nélkül. Az indiánok, pumák és bölények által járt erdei és mezei ösvényeken kívül, közlekedési utak nem voltak és az első időben az anyaországból, meg Hollandiából küldtek át élelmiszerekkel megrakott flottákat, nehogy a telepések éhen pusztuljanak. A kalandos Vándor-

lás kezdetén nem is tudták fölmérni, hogy minő kincs birtokába jutottak, csak később kóstolták meg a föld ízét és gyümölcsét. Az elvetett búzamag duplán termett. Bottal megkaparták a földet és varázsszóra előjött a fekete gyémánt, meg a vasérc, majd később az arany és a petróleum, a folyékony arany.

Igen, 250 évvel ezelőtt bedobtak egy centet és a nagy automata kidobott 400.000,000.000, azaz: négy-száz milliárd dollárt. Ma körülbelül ennyi az Amerikai Egyesült Államok nemzeti vagyona. És a munka tempójában nincs megállás, sőt a második világháborús készülődés nyomán a nemzeti vagyon és jövedelem ugrásszerűen emelkedik. Hisz a szövetségi kormány csupán egyetlen egy év alatt, 1941 "július 1-től 1942 június 30-ig 20 milliárd dollárt kívánt csupán feg³verkezési célokra, tehát elsősorban iparfejlesztésre fordítani. 1938-ban az állami költségvetés 9.356, 1940-ben már 13.352, 1941-ben pedig 12.710 milliárd dollárt tett ki. 1942-ben az összeg valószínűleg el fogja érni a 15 milliárdot. De időközben erősen megduzzadtak az adósságok is. A szövetségi állam adóssága ugyanis 1930-ban még csak 16.185 milliárdot jelzett, 1940-ben a mutató már túljárt a 42 milliárdon és 1942-ben valószínűleg el fogja érni a 65 milliárd dollárt, ami közel négyszáz milliárd pengőnek felel meg. Az államadósság fejenként 1930-ban 131 dollárt képviselt, ugyanez 1941-ben már 325 dollár. Amerikát mindazonáltal nem kell féltetni, mert hisz ugyanakkor a nemzeti vagyon és jövedelem szintén növekszik. Az 1941-es vagyonállományt véve figyelembe, mindenegybes polgárra 325 dolláros adóssági teher mellett 3250 dollár vagyon jut. A nemzeti vagyont a *National Industrial Conference Board* (Nemzeti Ipartanács Testülete) 1929-ben 362 milliárd dollárra becsülte. A vagyon legfontosabb alkotó eleme: körülbelül 200 milliárd a föld és az

ingatlanbirtok, valamint 25—25, összesen 50 milliárd a vasút és az ipar értéke.

A hatalmas vagyont az amerikaiak kitűnően kamatoztatják, mert az minden esztendőben 70—80 milliárd jövedelmet hajt. A válságot megelőző konjunktúrában túlhaladta a 80 milliárdot, de ez a válságban, különösen 1932-ben lecsúszott 40 milliárdra, majd ettől kezdve lassanként megint emelkedett és 1939-ben elérte a 72 milliárd dollárt. A jövedelemnek több mint húsz százalékát az ipar szolgáltatja, amennyiben a főntebb jelzett 1939-es évben ebből 15.425 milliárd dollár jövedelem származott. Aztán következnek csaknem tíz milliárd dollárral a szövetségi kormány hasznos beruházásai, valamint a kereskedelem hozadéka, mely utóbbi 1939-ben 9.135 milliárd dollárt tett ki.

Az *American People* (Amerikai Nép) évkönyvének közlése szerint a nemzeti jövedelem 67 százalékát, vagyis 1939-ben 47 milliárd dollárt bérekre és fizetésekre adtak ki, illetve ez az összeg a bér munkások és a »fehér galléros« munkások, a tisztviselők között oszlott meg. Ez mutatja a birodalom mérhetetlen gazdagságát, mert ha ott élnek is dollármilliomosok, 1940-ben számszerint 550 (1928-ban még 1100 volt a számuk, de a válság tornádója ennek pontosan a felét elsöpörte), akiknek évi jövedelme, az egymillió dollárt túlhaladja, a tömeg is tekintélyes összeget keres.

A második világháború nyomán keletkezett béres áremelkedés nyomán természetesen a nemzeti jövedelem mennyiségében szintén nagy eltolódásokkal kell számolni. Leon Henderson, az *Office of Price Administration and Civilian Supply* (Árszabályozó és Polgári Ellátásügyi Hivatal) vezetőjének számítása szerint a nemzeti jövedelem 1942-ben előreláthatóan 108 milliárd dollárra fog emelkedni, ha az előbb

említett húszmilliárdos beruházásokat végrehajtják. De mert a nagyarányú tőkék elhelyezése se tartozik a gyorsabban elintézhető ügyek közé, arra minden körülmények között lehet számítani, hogy a nemzeti jövedelem 1942-ben el fogja érni a 95 milliárd dollárt, munkaalkalmak teremtésével viszont újabb 4—5 millió ember jut munkához. Amerika gazdagságára és termelő erőinek terjedelmére jellemző, hogy lia a nagyarányú beruházásokat végrehajtják, és ezeket a fegyverkezés szolgálatába állítják, erre a célra a meglévő ipari termelésnek csupán húszszázalékát veszik igénybe, míg nyolcvan százalék továbbra is a polgári szükséglet rendelkezésére fog maradni.

Szinte hihetetlenül hangzik, de tény, hogy az első világháború előtt a hatalmas sudárba szökkent amerikai tőke széles lombsátorának hajtásai a birodalom határain túl alig nyúltak. A roppant arányú pénztömeg, ami fölhalmozódott, belső körforgást végzett és mert Amerika nem volt hitelező, tehát a szövetségi kormány számára a pénzgazdálkodás formája nem is tett szükségessé hatékonyabb külpolitikát. Anglia kivételével túlságosan nagy érdeklődést az amerikai pénzpiaccal szemben Európa sem tanúsított. Az első világháború e téren azonban fordulópontot jelentett, Amerika most egyszerűen nagy hitelező lett, jórészt az Óvilágnak teljesített köz-Szállítások, hadikölcsönök, ipari befektetések és újjáépítési kölcsönök révén. A *Foreign Policy Association* (Külföldi Kötvényszövetség) kimutatása szerint a birodalom 15.6 milliárd dolláros külföldi befektetéseiből 1928-ban 4.8 milliárd dollár Európára esett. A legnagyobb összeggel természetesen Anglia és Franciaország tartoznak, de elég tekintélyes summa, 292 millió dollár mutatkozik Németország terhére. A listán Magyarország mindössze 26 millió dollárral

szerepel. Az amerikai tőke úgy Németországban, mint pedig Magyarországon a húszas években főként városi és iparvállalati hosszúlejáratú kölcsönök formájában került elhelyezésre. De amint térült-fordult az idő kereke, a tőkeáramlás megfordított irányt vett és 1933 óta, különösen arany formájában, sok milliárd vándorolt ki az Új Világba. így például Európa arany fizetési értelmének nyolcvan százaléka manapság Amerikában »lustálkodik« és a gazdasági életben egyáltalán nem vesz részt, noha ennek hiánya érzékenyen érinti az Óvilág nyersanyagbeszerzését. A *Federal Reserve Bank System*-hez (a Szövetségi Tartalék Bank Rendszerhez) tartozó pénzügyintézetek kimutatott aranykészlete 1941 júliusában már közeljárt a 23 milliárd dollárhoz és ezenkívül külföldi magánfeleknek és bankoknak még 1.8 milliárd dolláros bankszámla-követelésük is volt. Ámde bizonyos, hogy az Amerikában rejtőzködő külföldi tőkék mennyiségét a fentebb közölt szám adatok megközelítőleg sem fejezhetik ki, mert a megjelölt 23 milliárd dollár értékű aranyhegyet végeredményben európai országok és jegybankok hordták össze és magánosok abban nagyon kis hányaddal részesednek. Hogy ez utóbbi rész tényleg mennyi, ennek megállapítása senkinek sem áll módjában, még akkor sem, ha egy összeírást a szövetségi kormány elrendelne, aminek gyakorlati értelme sem volna. Az aranyáradatnak az amerikaiak örülnek is, meg nem is. Ennek vannak előnyei, de vannak nagy hátrányai is, elsősorban az, hogy az aranynek egy helyben való fölhalmozása a világkereskedelmet megmerevíti és a helyzeten háborús szükség-klíringek se segítenek.

A newyorki Manhattan-félsziget déli részén fekvő rövid utca, a Wall Street bankjainak pánccéltermeiben rejtőzik Amerika vagyonának nagy része. A pénzügyintézetek, a *Guaranty Trust Co.*, *Chase National*

Bank, a National City Bank of New York, Equitable Trust Co. stb. a világgazdaságban mérhetetlen hatalmat és vagyont képviselnek. A főtebb felsorolt négy bankóriás 1910-ben közel kilenc milliárd dollár letétet kezel. És hol vannak a többiek, még 14.949 állami, nemzeti és takarékbank, melyeknek letétállománya körülbelül 56 milliárd dollárt képvisel. Az összes letétek összege tehát 65 milliárd dollár, ami közel négyszáz milliárd pengőnek felel meg. A nagy válság előtt, 1925-ben lényegesen több, csaknem harmincezer pénzügyintézet működött a birodalom területén, a gazdasági földrengés azonban ezeknek felét elnyelte, az intézetek részint megbuktak, részint pedig másokkal fuzionáltak.

Már elmondottuk, hogy az amerikai roppant kevés készpénzt hord magánál, üzletember, tisztviselő, Szakácsnő vagy szobalány, mindenütt, ahol vásárol, csekkel fizet. A készpénzforgalom csökkentését kényszerhelyzet is parancsolólag előírja. Tessék elképzelni, hogy a Ford autó- és a Fischer karosszériagyárak minden évben körülbelül 350 millió dollárt fizetnek ki munkabérek címén. A munkások tehát, csekket kapnak és ők ezekkel fizetnek. Emiatt nem ölt túlságosan nagy arányokat az érme- és bankjegyforgalom, mely normális viszonyok között Amerikában 6—7 milliárd dollárt tesz ki és csak most, a második világháborús bér- és áremelkedések nyomán Szökkent föl tíz milliárdra. A készpénznélküli forgalmat klíringek segítségével bonyolítják le. Amerikaszerte sok ilyen kiegyenlítő iroda, illetve szövetség működik. A legnagyobb a newyorki *Clearing House Association*, melynek kötelékéhez a birodalom tizenöt-ezer bankjából mindössze 21 tartozik, de ezek aztán 15 milliárd dollár letétet kezelnek. Tizenhat város klíring-hivatalaiban 1940-ben 268 milliárd dollár forgalmat bonyolítottak le. A nagy válság előtt a for-

galom elérte az 500 milliárdot, mint erről bennünket a newyorki *Commercial and Financial Chronicle* (Kereskedelmi és Pénzügyi Figyelő) c. lap évkönyve tájékoztat.

Ami Londonban a Lombard Street, New Yorkban a Wall Street,* a tőzsdenegyed. Az amerikai módfölött szereti a nagy kockázattal járó játékot. És jóhiszemű. Minden kackiás, cifra papírra vevő és mert jómódban él és hiszékeny, Amerika a kötvény- és részvényszélbámosok földi paradicsoma. A szélhámos, akit az amerikai »fëker«-nek (fake: hamisítani szóból származik) titulál, a legmulatságosabb címeiken értéktelen papirosokat varr a vevő nyakába, Elméletben vállalatot alapít és megindul a reklám ezer lóerős gépe. De a robbanásig feszülő vállalkozási kedv és játékszenvedély legnagyobb vámszedői a vasútkirályok voltak, akik száz és száz millió dollár értékű hamisított részvényt adtak el. Jay *Gould* vasútkirály egymagában 300 millió dollár értékű hamis részvényt hozott forgalomba. Ma már persze az amerikai megokosodott és pénzét inkább a tőzsdére viszi. Mindezt megkönnyíti az a tény, hogy a legnagyobb vállalat kibocsátásait is néhány dollárért megvásárolhatja. A newyorki tőzsde legdrágább részvénye a Dupont muníciógyár kibocsátása, melynek átlagárfolyama 1941-ben 100 dollárt tett ki. De már a legnagyobb vasipari vállalatnak, az *United States Steel* részvénye 53, a *Woolworth* áruházé 44, a *Packard* autógyaré 4 dollár, a világhírű *Remington* írógépgyár részvényét pedig 3 dollárért lehet megvásárolni.

A tőzsde intézménye magánegyesület és az nem áll állami ellenőrzés alatt. Két egymástól független

* Wall Street magyarul »Fal utcát« jelent. Nevét onnan kapta, hogy a gyarmatosítás hőskorában az utca mentén az indiánok támadásai miatt védőfal húzódott és a tenger felőli támadásokat ezzel megakadályozták,

tagozata van, az egyik az úgynevezett *Stock Exchange*, (Értéktőzsde), a másik pedig a *Curb Market*, ami szószerint »Görbe Piac«, vagyis egzótapiac. Ez utóbbin azokkal a papírokkal kereskednek, amelyek a *Stock Exchange* jegyzési föltételeinek nem felelnek meg. Egyébként a Görbe Piacon ugyanazok a tőzsdecégek dolgoznak, amelyek az Értéktőzsdén. Ennek vezetősége negyven tagból áll, míg a tőzsdetagok testülete (Board of Brokers) 1100 főt számlál és ez a szám alig változik. A tőzsdetagságot minden előképzettség nélkül meg lehet szerezni, már tudniillik annak, akinek sok pénze van. A » belépődíj « bizony elég borsos, volt idő, a jó konjunktúrában, amikor ezért 500—600 ezer dollárt fizettek. Manapság 20—30 ezer dollárért hozzá lehet jutni.

A tőzsdetagsági helyek ára a második világháború kitörése óta zuhanásszerűen csökkent és 1942 első felében a legalacsonyabb ár 17.000 dollárt tett ki. A newyorki tőzsdén főnnállása óta ily alacsony áron tagsági helyet még nem vesztegettek. Mindennek kézenfekvő magyarázatát szolgáltatják *Roosevelt* elnök háborús gazdaság- és szociálpolitikai rendelkezései, így a washingtoni szövetségi kormány megállapította a vállalatok legnagyobb hadinyereségéi, mely gyárak és termelvények szerint 3—10 százalék között ingadozik. Ugyanekkor a munkabéreket föl emeltette, illetve úgynevezett kiegyenlítő eljárást alkalmazott és szabályoztatta a túlórázást. Amerikában — ahol valamennyi szövetségi állam felségjoggal rendezkedett be és sok vonatkozásban államot az államban alkotnak — eddig el se képzeltek, hogy a washingtoni kormány a termelésbe belenyúlhatson. Mindehhez járultak az adóreformok, melyek természetesen hátrányosan befolyásolják a részvénytársulatok osztalékpolitikáját, ami viszont a tőzsdéken árfolyamzuhanásban és kiadós forgalom hiá-

nyában a tőzsdetagsági helyek árának lemorzsolódásában jutott nyíltan kifejezésre.

Az értéktőzsdén óriási arányú forgalmat bonyolítanak le. Jó tőzsdei időszakban évente 4—5 milliárd dollár értékű új részvényt és kötvényt vezetnek be és egy év alatt ötnegyed milliárd darab értékpapír cserél gazdát. Közvetlenül a második világháború kitörése előtt az évi forgalom 250—300 millió darabot tett ki, körülbelül két milliárd dollár értékben. A jegyzéseket meglehetősen szigorral kezelik, mert a newyorki értéktőzsdén mindössze másfélezer vállalat kibocsátását jegyzik és ezeknek árfolyamértéke ötven milliárd dollárt képvisel. A Curb Market forgalma körülbelül fél milliárd dollár. Bizonyos, hogy a második világháború az amerikai tőzsdék életében is gyökeres változásokat okoz, a forgalom ismét megduzzad és az árfolyamok emelkednek.

Az európaítól elütő értelmezéssel Amerikában kiemelkedő helyet foglalnak el a biztosítók, melyeknek száma körülbelül háromezer. Tekintély és tőkeerősség dolgában mindjárt a nagybankok után következnek és idők során hatalmas tőkékre tettek szert. "Mindez szorosán összefügg az amerikai élettel. A szociális biztosítás *Roosevelt* megválasztásáig roppant elhanyagolt képet mutatott, tehát mindenkinek önmagát kellett biztosítania életre, halálra, betegsége, vagy balesetre. A világviszonylatban is jólismert *Metropolitan Life Insurance, New York Life Insurance, Equitable Insurance Co.* és a többi társaságok eg³etlen év alatt ügynökeiknek jutalék és útiköltség címén 300 millió dollárt fizetnek ki. Az alább következő, 1939. évi számadatok fényt vetnek a biztosítás nagy elterjedettségére. Íme!

A kiállított életbiztosítási kötvények	
darabszáma	30,992.000

A kiállított életbiztosítási kötvények értéke dollárban.....	78.814,000.000
A gyári biztosítások kötvényeinek darabszáma	87,931.000
A gyári biztosítások kötvényeinek értéke dollárban.....	21.140,000.000
A biztosítottak befizettek dollárt	5.453,000.000
A biztosítók kifizettek.....	2.642,000.000

Szóval az 1939-ben kiállított életbiztosítási és gyári biztosítási kötvények értéke csaknem száz milliárd dollár, csillagászati összeg, amit a gazdasági egységre bontott és széttagolt európai országok embere el se tud képzelni. Hisz Amerikában minden esztendőben 400—500 gazdag ember akad, akik egy-millió dollárnál nagyobb összegre szóló életbiztosítást kötnek.

Rendkívül elterjedt a részletüzlet. Égvilágon mindent részletre vesznek és ezt az üzletágot erősen támogatják az úgynevezett »Finance Companies«-k (Pénzügyi Társaságok), melyeknek mindenre, ami nézetük szerint hasznot hajt, van pénzük. A második világháború kitörése után a részletüzletet a szövetségi kormány szűkebb korlátok közé szorította, mert azon a véleményen van, hogy ezzel inflációt okoznak. Külföldi kötvények és részvények amerikai eladásával az úgynevezett »Investment Trust«-ök foglalkoznak, melyek tulajdonképpen a nagybankok és nagy biztosítók nyúlványai és ezeknek pénzével dolgoznak.

Az Új Világban nincs egyetlen foglalkozási ág, amelynek tagjai ne tömörülneek valamilyen gazdasági egységben, bankokat, szövetkezeteket és iparvállalatokat alapítanak és pénzüket ezekben gyümölcsoztetik. Az amerikai gazdasági érveke rendkívül fejlett és egyszerű emberek temérdek hasznos gaz-

dasági intézménynek vetették meg az alapját. Európában ki gondolná, hogy az amerikai vasutak mozdonyvezetőinek és fűtőinek fél milliárd pengő tőkével dolgozó bankjuk dolgozik.

Ha már Amerika pénzügyeiről beszélgetünk, ne feledkezzünk meg az »Express Companies«-k (Gyors Társaságok) hatalmas szervezetéről. Ilyen az *Adams és Wells Fargo* társaság, nemkülönben a Magyarországon is jól ismert *American Express Company*, mely magában egyesíti a bankot, a postát, meg a csomagszállítást. Ha Ön egy gombostűt óhajt Pekingbe eljuttatni, biztosra veheti, hogy azt az *American Express Co.* a címzetthez eljuttatja, természetesen pénzt is. Neki szerződése van a földkerekség valamennyi jelentősebb bankjával "és közlekedési vállalatával és Amerikában például olyan küldemények továbbításával is foglalkozik, amiket a posta nem szállít el. Forgalmuk amerikai méretű. Minden évben körülbelül 150 millió darab csomagot és 25 millió dollárt továbbítanak, a földkerekség legelrejtettebb zugába is.

Hét millió kigazda hősi eposza

A napfényben fűrösztött néhány filmsztáron kívül Amerikában van még hét millió kigazda és hozzájuk tartozóan úgy huszonhat millió családtag és földet túró munkás. No igen, az Új Világ a földkerekség egyik legnagyobb mezőgazdasági állama, ahol a gazdák létszáma az utolsó évtizedekben alig változott. Jó ipari időszakok korszakában a szám valamivel, de nem sokkal csökken, mert a munkások elvándorolnak az ipari központokba, kedvezőtlen időben aztán megint visszatérnek a falvakba. És mert a földeket jórészt a farmerek maguk és családtagjaik művelik meg- és idegen munkaerőt elvétele vesznek igénybe, a mezőgazdaság elnéptelenedése sosem következhetik be, ellentétben európai államokkal, melyekben az iparosodás veszélyes arányokban tizedeli meg a mezőgazdasági munkások sorait és az elvándorlás ellen több országban hatósági rendszabályokat kell életbe léptetni.

De miből is áll az elnéptelenedés ellen használt recept? A fölfedezés és méginkább a gyarmatosítás hőskorában a föld szabad préda volt. Ököljog uralkodott. A telepések Kelet felől hatalmas határokon elindultak Nyugat felé és a földeket birtokba vették. Ha útközben indiánokkal találkoztak, őket elkergették és utána levertek néhány facöveket és már készen állt a földbirtokrendezés. Száz-, meg kétszázezer acre (ugyanannyi magyar hold) kiterjedésű családi bir-

tok mindennapos volt, de akadtak befolyásos telepesek, akik egy-két millió aceren alul meg, se álltak. Az anyaország hallgatagon tűrte, sőt jó szemmel nézte a nagybirtokrendszer kialakulását és ezt szabalomlevelekkel még támogatta is. Ne felejtjük el, hogy Anglia urai akkoriban nagybirtokosok voltak, akik otthon és a gyarmati világban szintén óriási kiterjedésű birtokok fölött rendelkeztek. Az Új Világban a korántsem békés pacifikálás munkája a függetlenségi harcig tartott. *Washington* György, a szabadsághős korán meglátta a nagybirtokrendszer kialakulásának veszélyeit, amelyek abban jelentkeztek, hogy a földtulajdonosok az általuk lefoglalt földeknek még az egy százalékát se tudták megművelni és gazdag területek parlagon heverték, mert nem akadt megfelelő munkaerő és ami rendelkezésre állt, roppant drága volt és a gazdaságos termelési lehetetlenné tette. Följegyezték, hogy a függetlenségi harc megindulásakor 50, meg 100 ezer acre földterületből még 300, illetve 500 acre se állt megművelés alatt, a többi parlagon hevert. A paradicsomi állapotnak véget kell vetni — mondotta *Washington* és jött a történelem legnagyobb és leggyorsabban végrehajtott földbirtokreformja, mely a földeket egyik napról a másikra köztulajdonba vette. A magántulajdonban meghagyták azokat a területeket, amelyeket tulajdonosaik emberi számítás szerint rövid időn belül megművelhettek, de a többit elvették. Miután pedig a nagybirtokosok száma elenyészően csekély volt és mozgatható tömeg fölött nem rendelkeztek, a reformot zökkenő nélkül hajtották végre.

A kisbirtokrendszer kialakítását most már államcélként minősítették és kis farmokat jelentéktelen előleg lefizetése ellenében osztogatták. Egy-egy család 160 acre-t, magyar holdat kaphatott, vagy ha a vevő több pénz fölött rendelkezett és igazolta, hogy ő

320 acre-t szintén meg tud művelni, egy tagban két kisbirtokot kapott. A magas munkabérek és a munkaerő hiánya miatt 300—400 acre-nél nagyobb földterületet amúgysem vásároltak, mert töretlen földek megmunkálása évekig tartott és addig fizetni kellett a vételár részletét és a kamatokat.

A fentiek alapján körülbelül két milliárd acre föld került a szövetségi kormány és rajta keresztül az egyes államok tulajdonába. A *General Land Office* (Földhivatal) kimutatása szerint 1940-ben még mindig 1.442 milliárd acre föld volt a szövetségi kormány birtokában, míg idők során 600 millió acre-nél jóval nagyobb földterületet kiosztottak, illetve hasznosítás céljából eladtak. Ilyenformán egyes államok és közületek nagy földterületekhez jutottak. Így például Arizona állam 8, California, Montana és Utah államok a szövetségi kormánytól egyenkint körülbelül öt millió acre földet kaptak. A szövetségi államoknak átengedett földekből körülbelül száz millió acre még mindig eladatlan és vevőre vár. A föld ára minőség és vidék szerint acre-ként 1 Va—5 dollár között váltakozik. Nagyon tekintélyes földterületeket kaptak a közművelődési egyesületek, első-sorban az iskolák. Európában kevesen tudják, hogy az amerikai egyetemek, közép- és elemi iskolák egyúttal »nagybirtokosok« is. Az egyetemeknek ugyanis eddig 2.2 millió, az elemi iskoláknak 1.4 millió a középfokú mezőgazdasági kollégiumoknak pedig közel 8 millió acre földet juttattak és az iskolák kisbirtokrendszer szerint gazdálkodnak. Legtöbbje a földet persze bére adja. A jövedelem az iskolák fönntartására szolgál.

A szövetségi kormánynak és az államoknak ugyancsak nagykiterjedésű erdőbirtokaik vannak. Amerika erdős területe ugyanis két millió négyzetkilométer. Sokáig rablógazdálkodás folyt, de ezt nem-

rég megakasztották és elrendelték az irtott területek fásítását. A kereskedelmileg hasznosítható 495 millió acre erdőterületből 176 millió acre nemzeti erdő, vagyis a szövetségi államé, 13 millió acre pedig egyes államoké. Idők során óriási területeket fordítottak indián rezervációs célokra. Ezeknek kiterjedése 1941-ben 55 millió acre-t tett ki,

Az ujságtudósításokban sokszor olvastak már a Yellowstone-parkról, melynek kiterjedése 168 négyzetmérföld és nagy része Amerika északnyugati felén, Wyoming államban terül el New Yorktól a Northern Pacific vasút luxusvonataiban három nap alatt lehet megközelíteni a 2400 méter magasan fekvő Yellowstone (Sárgakő) nemzeti parkot. Ámde a wyomingi nem áll egymagában, az Új Világban ilyen több van és összesen húsz millió acre földterületet foglalnak le. A Yellowstone-park kiterjedése 2.145 millió, a montanai parké 1.135, az arizonai 2.683, a californiai nemzeti parké pedig 4 millió acre. Mindezeket jóval felülmúlja az alaskai nemzeti park, mely közel hét millió acre,

A mai ezéleskeretű kiszgazdarendszer alapját tulajdonképpen az 1862-ben hozott Homestead-törvény alkotja, A rendszer kialakulását erősen támogatták a vasutak. Amikor a vasutak építését megkezdték, Amerika nagy területéhez mérten ügyszólván lakatlan volt. 1830-ban a népesség mindössze 12.8, 1840-ben pedig 17 milliót számlált. A vasútvállalkozóknak tehát érdekükben állt, hogy az általuk érintett területeket minél gyorsabban és sűrűbben népesítsék be, mert hisz a forgalom fönntartása csak így fizetődött ki Az Új Világban etéren is mindent megfordítva csináltak, Európában síneket csak ott fektettek le, ahol a népesség sűrűbb volt és a vasútépítkezés előreláthatólag ki fog fizetődni. Amerikában előbb lakatlan pusztákon, erdőkön és hegyeken át vezet-

ték a vonalakat. A vállalkozók azt mondták, hogy mi, igen, építünk lakatlan területeken vasutakat, de a kormány adjon hozzá földet — ingyen. A vasút-vállalatok így jutottak óriási kiterjedésű földekhez. A *Commissioner of the General Land Office* (Földhivatal biztosának) jelentése szerint, csupán 1850-től 1889-ig a vasutak 191 millió acre földet kaptak a szövetségi kormányoktól ajándékba, ami 777 ezer négyzetkilométerrel, tehát hatalmas birodalommal ér föl. Vannak termékeny területeken futó sínszalagok, melyekhez jobbról is, meg balról is 24—32 kilométer mélységben ingyen adott vasúti földek tartoznak. E révén többek között a *Northern Pacific* vasút 47, az *Atlantic Pacific* 42, az *Union Pacific* vasút pedig 20 millió acre földhöz jutott. A vasutak a nekik ingyen juttatott földekből, természetesen egyre emelkedő árakon, eddig körülbelül 50 millió acre-t ériekesítettek, jórészt 160 acre kiterjedésű tagokban. Manapság is a vasutak földhivatalaitól lehet legkönnyebben kisbirtokot vásárolni. Minden vasúti társaság keretében külön *Land Office* (Földhivatal) működik és ezek hatalmas ügynöki hadsereggel dolgoznak, melyek az eladásokat és a telepítéseket végzik. Az állam ma már csak bérbe ad földeket. A vasutaknak tehát érdekükben állt, hogy a földeket minél kisebb tagokban adogassák el, mert annál több ember telepedett le és a szaporulat az utasforgalom növekedését is jelentette. Máskülönben a vasútépítkezések hőskorára esnek a cowboy-világ eseményei, melyek nyomán számtalan szebbnél-szebb amerikai népdal kelt szárnyra. A cowboy-világot a gépkocsi úgyszólván teljesen kipusztította. A jószágot manapság már nem hajtják ötven-, meg százezres tömegekben száz és száz kilométereken heteken át, Az állattömeget a nagykiterjedésű vasúthálózat legközelebbi állomásáig hajtják és ott bevagonirozzák,

sértést, még juhot pedig teherautókon szállítják eî, Kétségtelen, hogy a vasutak erősen közrejátszotak az egészséges földelosztásban és szerepük nem csupán az ingyen földek (land grants) eladásából állt. Miután érdekükben állt az is, hogy a telepesek ne szökjenek meg, tehát hasznos útbaigazításokkal az okszerű gazdálkodást is lehetővé tették, a gazdának gépeket adtak és kölcsönökkel segítették, Az okszerű gazdálkodás megteremtésének legnagyobb munkáját természetesen a *Department of Agriculture* (Földművelésügyi Minisztérium) húszezer tisztviselője végzi, közöttük a birodalom legkiválóbb mezőgazdasági szakértőivel. Az igazgatás, a kísérletek és a fölvilágosítás munkájára minden esztendőben körülbelül másfélszáz millió dollárt fordítanak.

A művelés, alatt álló területek birtokmegoszlása a következő:

Terjedelem	Farmok száma ezerben	Az összes farmok százalékban
— 49 acre-ig	2694	39,6
50—259 „	3389	49,7
260—999 „	640	9,4
1000 aceren felül	89	1,3
Összesen:	6812	100,0

A föntiek szerint tehát a gazdaságok túlnyomó többsége, csaknem 90 százaléka kisbirtok és csak elenyésző csekély rész, 1,3 százalék mondható nagybirtoknak, már amennyire erről a két milliárd acre kiterjedésű Amerikában egyáltalán beszélni lehet. Húszezer, harmincezer, pláne ötvenezer holdas birtok fehér holló-számba megy és ha ilyen manapság még fennáll, leginkább a déli államokban található. A legmagasabb munkabérek hazájában a nagy birtoktartásnak sok értelme nincs. A nagybirtokokon főként

bérlők gazdálkodnak. Mődfölött érdekes, hogy az Új Világban mennyire elterjedt a bérleti rendszer. Így a farmoknak 57.2 százalékát művelik meg. tulajdonosaik és ezeknél egy-egy farm értéke 4500—8000 dollár. Ezzel szemben a hasznosított földeknek 42.1 százalékán bérlők gazdálkodnak és a farmjuk értéke birtokonként csak 3800 dollár. A birtokok 0.7 százalékát európai értelemben jószágkormányzók vezetik és ezeknél egy-egy birtoktest értéke 33 ezer dollár. Itt természetesen nagyobb birtokokról van szó.

A bérleti rendszer szembeötlő fejlettsége abban találja okszerű magyarázatát, hogy amikor a rabszolgákat a déli államokban fölszabadították, az egykori tulajdonosok földjeiket okszerűen bérbe adták, nagyrészt négereknek. A fölszabadítás után ugyanis már magasabb munkabérek érvényesültek és emiatt a néger munkaerő tartása sem fizetődött ki. A földtulajdonosok birtokaikat otthagyták és a városokba költöztek. Manapság több déli állásban (Dél-Carolina, Georgia, Alabama, Mississippi) a néger bérlők az összes bérlők számának kétharmadát teszik. Egészen más a helyzet az északi, úgynevezett új-angliai államokban, ahol a földtulajdonosok már kezdettől fogva nem rabszolgákkal, hanem szabad emberekkel dolgoztak. Itt legfőljebb az történt, hogy az iparosítás arányában a munkások ipari vidékekre vándoroltak, de katasztrofális következménnyel ez se járt, mert — mint mondtuk — a földtulajdonosok idegen munkaerőt csak nagyon kivételes esetekben vettek igénybe. Manapság, is így van. A mezőgazdaságban élő körülbelül 33 millió lélekből alig három millió az alkalmazott munkás, a többi farmtulajdonos és családtag. Mindez kitűnik abból is, hogy a főntebb megjelölt 6,812.000 farm közül 5,845.000 farmon, vagyis a birtokok 85.8 százalékán alkalmazott munkás egyáltalán nincs és a földet a tulajdonos

és az ő családja művelik meg. Szembeötlő tény, hogy az Amerikai Egyesült Államok területén mindössze 17 — ne tévedjünk: tizenhét — olyan birtok akad, amelyen nyolc munkásnál több dolgozik. A birodalom területén állandóan foglalkoztatott munkások száma másfél millió körül mozog, a többi időszaki munkás és ezeknek is nagy hányada a jobban kultúrált északi államokban fekvő birtokokon dolgozik. Az ide-oda vándorló arató munkásokat a gépek kipusztították és mostanság csak Texasban, valamint Oklahomában találhatók. Számuk alig haladja meg az ötvenezretet.

A gépek elterjedése természetesen forradalmasította a mezőgazdasági termelést is. Ámde téves a hiedelem, mely azt tartja, hogy a gépek okozta új termelési rendszer hullámai mindenüvé elértek. Amerikai értelmezéssel még jócskán akad kezdetleges eszközökkel, persze nem faekével szántott kisbirtok, amelyek a százszázalékos gépesítéstől még nagyon távol esnek. Legfejlettebb mezőgazdasági termelés az északi államokban folyik, ami abban találja egyszerű magyarázatát, hogy a földtulajdonosok néni dolgoztak olcsó rabszolgákkal, hanem magasabb munkabéreket élvező szabad emberekkel és így kénytelenek voltak a gépesítésre, illetve a tömegtermelésre áttérni. Ezzel szemben a rabszolgatartó déli államokban hozzászoktak az olcsó és igénytelen néger munkaerőhöz és a gépesítéssel nem siettek. Innét van, hogy a mezőgazdaság gépesítéséről készült arányszámok a tényleges helyzetet nem fejezik ki. A legutóbb készült kimutatás szerint ugyanis átlagban minden 100 farmon

34 birtokon telefont,

16 » házi vízvezeték,

13 » villanyvilágítást,

8	birtokon fürdő-vízvezeték,
58	személyautót,
13	teherautót,
11	» traktort,
1	villanymotort mezei munkákhoz és
15	gázüzemre berendezett álló motort

használnak. A legelmaradottabb farmok a négerké. Ezeknek száma 856 ezer és közülük 816 ezer a déli államokban terül el, a többi az északiakban. Más-különben az Amerikában élő 12 millió négerből körülbelül 5 millió él a mezőgazdaságban, melyben a fehér emberek száma hozzávetőlegesen 28 millió főt tesz ki.

Az Új Világ földjét nem kell műtrágyázással termelésre nógatni. Az ötféle éghajlat alatt ontja a gyümölcsét. Termékenységéről mondják, hogy a birodalomban élő 13.1 millió ember ellátására untig elegendő volna száz millió hold. Ehelyett csupán u búzával bevetett terület 57 millió, a kukoricaföldek pedig 90 millió holdat képviselnek. Tengeriben Amerika a világtermelés 60—65 százalékát adja. És hol van a többi termelvény, a gyapot, dohány, rozs, zab, árpa stb. A mezőgazdasági ugrásszerű emelkedését a gépesítés előrehaladása természetesen sieteti. Egy modern amerikai aratógép (header) 24 óra alatt 70—80 hold földön arat, csépel, rostál és önt zsákokba búzát. Még nagyobb átalakulást okozott a gyapotmosógép. Eladdig egy néger rabszolga, meghatározott idő-alatt mindössze 10 font gyapotot tudott megmosni és megtisztítani. A ma használatban levő gép 3000 fontot tisztít, sok gép ügyes kezeléssel és hozzáértéssel még ennél is többet. A mezőgazdaságban használt gépek legalább hat millió ember munkáját teszik fölöslegessé.

Országszerte minőségi termelés folyik. Még a legkevésbé kéréseit termelvényből is a legjobb minőséget hozzák piacra. A fogyasztó rendkívül kényes igényű, az ellenőrzés pedig kegyetlenül szigorú. Minden táplálkozásra alkalmas terménynek, legyen az búza, vagy gyümölcs, az ellenőrzés kínai falán kell áthatolni, míg végre eljuthat a fogyasztó öfelségéhez, Az európai piacokon látható másod-, pláne harmadrendű élelmicikk legnagyobb fogyasztója például New Yorkban a Hudson folyó, Chicagóban pedig a Michigan tava. És mert van forró éghajlatú föld is, a friss gyümölcsfelhozatal egész évben szünet nélkül tart, de ugyancsak megállás nélkül dolgoznak az élelmiszerellenőrző állomások. Amerikában kétszázféle, különböző időszakokban és területeken beérő szőlőfajta terem. Mit mondjunk még?

Közel hét millió kiscgazda hősi eposzának témája tulajdonképpen abban rejlik, hogy nyúlfarknyi kis farmokon a terményeket a bőség aranszarujából öntik és nem csupán a belső fogyasztást fedezik, de bőségesen jut kivitelre is. Mindez már amiatt is szembeötlő, mivel a szomszédban terül el Kanada, mely szintén nagy mezőgazdasági állam. Amerikában a terméseredmény 1910-ben a következő képet mutatta

	Terméseredmény millió q-ban
Tengeri.....	622.1
Búza.....	222.3
Zab.....	179.3
Burgonya.....	121.5
Árpa.....	67.3
Répa és nádcukor.....	42.0
Gyapot.....	41.0
Rozs.....	16.0
Szójabab.....	12.3

Vaj.....	10.0
Kender	6.5
Dohány	5.6
Bab.....	4.1

Legtöbbet, látnivalóan, tengeriből termelnek. A lakosság nagy tengerifogyasztó és emellett tekintélyes mennyiségeket dolgoznak föl és visznek vámkülföldre. Országszerte hatalmas tengerifeldolgozó üzemek működnek.

Az állatállomány ugyancsak rendkívüli arányokban gazdag. Európa háromnegyed részében az élőállatállomány csak annyi, amennyi a lakoságnak körülbelül egy évi hússzükségletét fedezi és ha nem volna állatbő országokból behozatal, az állományt egy év alatt elfogyasztanák és minden ehető élő állat kipusztulna. Amerikában, mely pedig a földkerekség legnagyobb húsfogyasztója, az állomány a tényleges szükségletet jóval felülmúlja, sőt ha a tehének hat évig nem borjazzának, marhahúsban akkor sem szenvednének hiányt. Az átlagos húsfogyasztás pedig elég nagy, fejenként és évente 125 kilogramm. 1940-ben a következő állatmennyiségeket számolták össze:

	Darabszám
Szarvasmarha	68,769.000
Ebből fejőstehén	25,334.000
Sertés.	58,312.000
Juh	54,473.000
Ló és öszvér	14,937.000

A szárnyasjóság-állomány a jelzett évben 469 millió 457.000 darabot tett ki és ennek körülbelül hetven százaléka, tehát hozzávetőlegesen 330 millió tyúk, a többi mennyiség szerinti sorrendben liba, pulyka és kacska.

Nagy arányokban folyik a halászat. Amerikát e téren csak Japán múlja felül. Az Új Világban minden esztendőben körülbelül 1.5—1.8 milliárd kilogramm halat fognak, fogyasztanak el, vagy konzervvé dolgozzák föl. A halászat évi értéke 125—140 millió dollár. Japán halászatának eredménye 300 millió dollár értékben, hat milliárd kilogramm. Legnagyobb mennyiségben lazacot, szardina- és tonhalat fognak és osztrigát szednek. Ez utóbbi afféle nemzeti eledel és Amerikában igen nagy mennyiségeket fogyasztanak. A legfrissebb osztrigához a legkisebb helyeken is hozzá lehet jutni. Néhány centért jóllakásig lehet enni.

Amerika élőállatállományának súlya 1939-ben túlhaladta a 21 milliárd fontot, vagyis közel tíz milliárd kilogrammot, míg a földolgozott husmennyiség évente körülbelül hat milliárd kilogramm. A *Federal Inspection* (Szövetségi Felügyeleti Hivatal) ellenőrzése mellett 1939-ben levágtak:

	Darabszám
szarvasmarhát	9,446.000
borjút	5,264.000
sertést	41,368.000
juhot és bárányt	17,241.000

Csillagászati számokat mutat a hústermelés, ami 1938-ban a következő adatokat tartalmazta:

Termelés	Súlya librában
Marhahús	6.876,000.000
Borjúhús	963,000.000
Juhhús	901,000.000
Sertéshús	7.564,000.000
összesen	16.304,000.000

Amerikában szóval a jelzett évben közel 7.5 milliárd kilogramm húst termeltek a megjelölt fajtákból. Ezenkívül 1.754 milliárd libra (796 millió kilogramm) sertézsírt hoztak forgalomba.

A farmok hozadéka elég tekintélyes. Ez 1939-ben 9.769 milliárd dollárt tett ki. A *National Resources Planning Board* (afféle mezőgazdasági kamara) jelentése szerint 1911-ben a gabonával bevetett terület 360 millió acret képviselt. Minden esztendőben három millió acre új földet tesznek művelhetővé és ez a hozadékot évente két és fél milliárd dollárral növeli.

A farmok összértéke 1939-ben 57.246 milliárd dollárt, vagyis hozzávetőlegesen 344 milliárd pengőt tett ki. A becslésben a

	Milliárd dollárban
földérték	34.930
épületek értéke	12.950
élőállományé	5.995
fölszerelésé	3.302
egyéb érték	0.069

Természetesen az amerikai gazdának is megvannak a bajai, ugyanoly természetűek, mint bárhol másutt. A termel vény ért tudniillik keveset kap. Noha Amerika húsfogyasztása 25 milliárd dollár értéket képvisel, a gazdának ebből mégis csak 8 milliárd dollár jut. Minden dollárból, amit a fogyasztó ruhájáért fizet, a termelőnek ebből (gyapotért, vagy gyapjúért) csupán 19 cent jár. A dohány termelői eladási ára fontonkint átlag három cent, míg a kereskedelmi forgalomban ugyanez a dohányfajta és minőség 20 centért kerül eladásra. Franklin Delano *Roosevelt* hivatalbalépéséig nagy arányokban folyt a spekulációs termelés, nemkülönben a földspeku-

láció. Ez utóbbi, a városi telekspekulációval együtt mindig megvolt, de a termelési játék tisztán háborús szokás és ez nagyobb arányokat az első világháborúban kezdett öltetni. Emiatt egyes erősebben keresett cikkekben túltermelés következett be. A gazdák a kedvező időszak lehanyatlásával aztán bekracholtak, sokan tönkrementek és birtokaikat kénytelenek voltak eladni. A gazdákat szanálni kellett. Evégből alapították meg a *Federal Farm Board*-ot (Szövetségi Birtok Tanácsot), amely *Roosevelt* megválasztása után (1933-ban) alapított *Agricultural Adjustment Administration*-el, rövidített címén AAA-val (Mezőgazdasági Kiegyenlítő Hivatallal) együtt megkezdte a gazdák talpraállítását. A szövetségi kormány ezek alapján fél milliárd dollár hitelt bocsátott rendelkezésükre, nagy bevásárlásokat hajtott végre és szabályozta a piaci árakat. Bizonyos, hogy *Roosevelt* a mezőgazdaság megsegítésén nagy eredménnyel dolgozhatott, mert másodszer történt megválasztásakor a gazdatársadalom egyhangúlag rászavazott.

Mercur isten főhadiszállásán

Mercur, a kereskedelem ógörög istene Athénben, az Akropolison született. Fialat korában otthon dolgozott és fölvirágoztatta Levantet. Letűnt a görög hőskor. Főhadiszállását áttette Phoeniciába, illetve Egyiptomba, majd a szelek szelíd szárnyán Rómába szállt Mercur isten és föllendítette a birodalmat, melynek kereskedelme bekalandozta fél Európát és Afrikát. Sokáig itt sem volt maradása, mert szárnyas saruival átlépte Ibéria félszigetét és a spanyol világhatalom kialakításában segédkezett. Látogatóba itt-ott még átment Velencébe, de aztán végképpen otthagya la. Spanyolországban sem volt sokáig maradása, mert összeomlott az arab-zsidó világ. A zsidókkal és marannusokkal együtt elköltözködött Amsterdamba és fiókinvézetet nyitott Londonban, Liverpoolban, meg Manch es térben, melyek később főintézetekké léptek elő és elhomályosították Amsterdambot, meg Rotterdamot. Pókhálófímomságú hálózatát fokozatosan kiterjesztette az Északi-tengert körülölelő földekre, közöttük a Hansa-városokra, melyek egykoron virágzó kereskedelmi központok voltak. Mercur isten most megint csomagol és lakhelyet akar változtatni. Itt akarja hagyni Európát. Szálláscsinálói már az amerikai földrészen ágaskodó felhőkarcolókban és gyárakban ülnek. A világkereskedelem versenyének »kék szalagja« eddig Nagy-Britannia kereskedelmének *árbocát* ékesítette. Ez most valószínűleg az Amerikai Egyesült Államok birtokába fog jutni.

A külkereskedelem Amerika gazdasági és társadalmi éleiben eddig sosem játszott döntősúlyú szerepet, ellentétben Nagy-Britanniával és a többi európai állammal, melyek életlehetőségek hiányában kénytelenek létfeltételeiket a külkereskedelemhez kötni. Enélkül megfulladnak. Amerikában a külkereskedelem értéke az összes termelt javaknak még a hét százalékát se teszi ki. Ezzel persze nem azt akarjuk érzékeltetni, hogy a birodalom jelentéktelen be- és kiviteli kereskedelmet bonyolít le. Szó sincs róla. Ámde termelő erőihez viszonyítva a kivitel és behozatal szerény összeget képvisel, európai országok méreteiben persze milliárdokat. Dollárban. Volt év (1920), amikor kivitelének értéke túlhaladta a nyolc milliárd dollárt, míg a bevitelét öt milliárd dollár volt. 1940-ben a közben föllépett válság miatt a kivitel 3.828 milliárdot, a bevitel pedig 2.517 milliárdot képviselt. A külkereskedelmi mérleg tehát erősen aktív, noha erre odaát különösebb súlyt nem helyeznek. 1939-ben kivittek

Érték millió dollárban

Európába	1286
Brit-Észak-Amerikába	807
Ázsiába és Óceániába	040
Dél-Amerikába	329
Afrikába	115

értékű árut. Európai vonatkozásban a külkereskedelemben legnagyobb hányaddal, vagy 700 millió dollárral Anglia részesedett, majd utána Franciaország következett, körülbelül 300 millió dollárral. A második világháború kitörése előtt a III. Birodalom Amerika egyik legjobb vevője volt, onnan szintén közel 300 millió dollár értékű ipari nyersanyagot és élelmiszert importált. Az összeg a külpolitikai láthatár

beborulásával egy időben lassankint összezsugorodott és közvetlenül a második világháború kitörése előtt alig érte el az 50 millió dollárt.

Amerika nagyrészt önellátásos ország, mely csak gummiban, kávéban, papíráruban, nyerscukorban és nyersselyemben szorul behozatalra, így például négy milliárd dolláros autótermelési érték mellett a nyersgummi behozatali értéke még a 200 millió dollárt se éri el, az előbb felsorolt többi cikkekben pedig a behozatal értéke mélyen a 150 millió dolláron alul marad. Kivételében a legnagyobb csoportot az élelmiszerek alkotják, fél milliárd dollárnál jóval nagyobb értékben. Nagy tétel a nyers gyapot, az ásványolaj és a dohány. Gyapjútermelésének felét exportálja, évi 350—400 millió dollár értékben. Aztán következik az ásványolaj 250—300 millió dollárral és a dohány, melynek exportértéke 140—150 millió dollár. Szinte csodálatos, hogy a gépkocsitermelés országa, mely a földkerekség autótermelésének nyolcvan százalékát uralja, 3—4 millió, sokszor 5 millió darabos autótermeléséből évente 300—350 ezer gépkocsit, nagyrészt természetesen személyautót exportál. Általában elmondható, hogy a birodalom óriási arányú mezőgazdasági és ipari termelésének a javát a belföld fogyasztja, illetve használja el.

A gigantikus arányú fogyasztásból következik, hogy belkereskedelmének üzleti hálózata rendkívül fejlett. így az Új Világban dolgozik a földkerekség legtöbb kiskereskedője. Hogy a kereskedelemmel összefüggő nagyvonalúságot megérthessük, tudnunk kell, hogy az üzletnyitások dolgában semmiféle vonatkozásban nincs közhatósági beavatkozás, mindenki ott és olyan üzletet nyit, amilyent akar. Az üzlettulajdonost bejelentési kötelezettség nem terheli. Az üzletnyitás eg3'szerűen úgy történik, hogy a cég címét és telephelyét a postánál bejelentik. A bejelentéstől

számított egy órán belül a magánkézben lévő *Telefon Társaság* a távbeszélőt az újonnan megnyílt üzletben már fölszereli, a másik órában pedig megérkeznek az üzleti és irodabútorok, melyek közül égvilágon semmi se hiányzik, helyükön vannak az üzleti könyvek, nyomtatványok és a többi üzleti és irodai fölszerelés. A kereskedelem lendületének és fejlődésének hajtó ereje az éles verseny és a lakosság nagy vásárlóképessége. New Yorkban nem lehet öt deka vajat, vagy három deka pörkölt kávéat vásárolni. A legkisebb súlyegység a font. Ha a vevőnek fél font vaj sok, a fölösleget dobja a szemétygyűjtő csatornába — mondja az amerikai. Elképzelhetetlen anyagpazarlás folyik. Ha egy font drótszeget rendelsz és a pontos méretet nem tudod, két font súlyú szeget küldenek különböző nagyságban. Válaszd ki, ami kell, a többit dobd el, mert a kereskedő nem tart igényt a maradék visszaküldésére, ami többbe kerülne, mint a szegküldemény értéke. A föltétlen szabadság hozta magával, hogy a legszükségesebb életszükséglet! cikkeket a legeldugottabb hegyi falu boltjában is megtalálod. Ha a méret, vagy minőség véletlenül nincs meg, 24 órán belül meglesz. Erről a nagy áruházak gondoskodnak.

Amerikaszerte manapság körülbelül két millió és kétszázezer cég működik. A szám természetesen szakadatlanul változik, kedvező időszakban emelkedik, kedvezőtlenben csökken. Jellemző, hogy a bukások száma a nagy arányokhoz mérten jelentéktelen. 1930 nagyon rossz esztendő volt és akkor mindössze 24.209 cég bukott meg, összesen 500 millió dollár tartozással. A cégeknek tehát 1.2 százaléka. Normális időben a bukások aránya jóval az egy százalékon alul marad és 0.84—0.90 százalékot tesz ki. Az előbb említett 2.2 millió cégből például 1935-ben a kis-kereskedelmi üzletek száma pontosan 1,653.961 volt,

33 milliárd dollár forgalommal. A kiskereskedők tisztas hadserege ugyanebben az évben munkabérek címén 3.625 milliárd dollárt fizetett ki, tehát az összforgalomnak több mint tíz százalékát, mondja az *United States Bureau of Labor* (Egyesült Államok Munkaügyi Hivatalának) statisztikai osztálya.

A kiskereskedelem paradicsoma persze New York. A hatalmas kő- és emberi Bábelben a kiskereskedelmi üzletek száma 1940-ben városrészek szerint csoportosítva, a következő volt:

Városrész	Üzletek száma	Alkalmazottak száma
Manhattan	41.233	193.798
Brooklyn	37.932	65.666
Queens	16.278	33.805
Bronx	17.492	26.236
Richmond	2.632	4.085
Összesen:	115.567	323.590

Az alkalmazottak létszáma tehát nem túlnagy, ami abban találja okszerű magyarázatát, hogy legtöbb kiskereskedő nem tart alkalmazottat és a kiszolgálást a tulajdonos és az ő családjának tagjai látják el. A newyorki kiskereskedők által eladott portéka értéke 1940-ben közel három milliárd dollárt lett ki, míg a kifizetett munkabérek összege 324 millió dollár. A boltokban a kiszolgálás úgyszólván mindenütt hófehér ruhában történik. Az amerikai módfölött sokat ad a higiéniára és poros, elhanyagolt üzletbe be sem teszi a lábát és az ilyen üzletet előre halálra ítéli. A nagy étkező helyiségekben minden csupa fény, csillogás és fehérség, alumínium és fehér zománc. A kiszolgáló személyzet fehér ruhán kívül más színt nem viselhet. Még a cipő is fehér, melynek tisztaságára az amerikai módfölött sokat ad. Az utcán minden öt percben a cipőjét puccoltatja a néger

cipőtisztítók standjain, melyekkel egész Amerikát elárasztották.

New Yorkban a kiskereskedők túlnyomó része élelmiszerek eladásával foglalkozik. Az élelmiszerüzletek száma túlhaladja a félszázezetet. Aztán rengeteg az evő- és ivóhely. Ezeknek száma az úgynevezett »drug stores«-kal együtt közel húszezer. Ezek a drug stores-k európai ember szemében mulatságos intézmények. Alapjában véve drogériák, de bennük mindenféle ennivalót lehet kapni és elfogyasztani, az ember vásárolhat tyúkszemirtószert, vagy kocsi-kenőcsöt, de vödörszámra ihatja a legfinomabb feketét és eheti a legpompásabb szendvicseket. Szép számmal találhatóak műszaki (12.643), bútor- (3682) és autó- (3239) üzletek. New Yorkban egymagában csaknem tizenegyezer cukorka- és tizenötezersnél több fűszerüzlet működik. Ez utóbbiak húsféléket azonban nem árusíthatnak, csak gyarmatáru cikkeket. A női divatárúkereskedések száma két és fél ezer, míg a cipőkiskereskedőké 2097. Különbféle járműveket 1166 kis üzletben árusítanak. Az autók elhelyezése bizony nem tartozik a könnyebben megoldható feladatok közé, mivel New Yorkban mindössze kétezer garázsról vezetnek nyilvántartást. Igaz, hogy csaknem minden háznak megvan a saját garázsa a lakásokhoz mért férőhellyel.

A kis- és nagykereskedelem között úgyszólván Semmi átmenet nincs. Afféle középkereskedő alig akad. De mindennel így vagyunk. Vannak bankóriások és mellettük kisbankok, vannak gyáripari mammutüzemek és mellettük kisüzemek. Azonban való, hogy Amerikában az arányok szintén megváltoznak, mert Amerikában teszem egy középeurópai nagybank a yankee szemében törpe intézet, mely a zsebében elfér,

Rendkívül kiterjedt a nagykereskedelem háló-

zala. A *Bureau of the Census, Department of Commerce* (a Kereskedelemügyi Minisztérium statisztikai osztályának) kimutatása szerint, a birodalom területén másfélszázezernél jóval több nagykereskedelmi üzlet dolgozik és ezeknek eladási értéke, illetve forgalma vagy hetven milliárd dollár (420 milliárd pengő), míg az állandóan raktáron tartott áruk értéke úgy hat milliárd dollár, vagyis harminchat milliárd pengő. A kereskedelmi alkalmazottak túlnyomó részét a nagykereskedelem és még inkább a nagy áruházak foglalkoztatják. Nem egy áruházóriásban 15—20 ezer alkalmazott dolgozik. Az áruház a legjellegzetesebb amerikai intézmény, mely létét a tömegtermelésnek köszönheti. Két nagy csoportra oszlanak, az egyik az úgynevezett »*Department store*«, (szakosztályokra tagozott áruház), a másik pedig a »*Mail order house*« (portai rendelések áruháza). Mindkét csoport egyformán hatalmas és lenyűgöző arányokban dolgozik. Egy-egy áruházóriás bejárása és gondos megtekintése heteket venne igénybe, pláne, ha még a hozzájuk tartozó gyártelepeken is körsétát óhajtanánk végezni. Több áruház ugyanis nem egy, hanem egész épületesoportokban működik, még hozzá felhőkarcolókban, föl egészen a harminc, meg ötven emeletig. Mindegyik egy »manager« (üzletvezető, európai értelmeléssel: igazgató) irányítása alatt áll. Ő utána következnek a »head of department« (osztályvezetők), majd jön vagy ezer darab »floor welker« (felügyelő), tízezer darab »wrapping girls« (csomagoló lány), félezer darab »cash girls« (pénztárosnő) és a hosszú sort, mint fedezék, még vagy ötezer munkás, segéderők, sofőrök, tisztogató asszonyok, liftes fiúk és az áruház vendéglőjében, olvasó-, gyermek- és játszótermeiben és mozijában stb.-ben foglalkoztatottak követik.

A department stores-k tulajdonképpen »egységár-

áruházak, magyar értelmezéssel filléres üzletek a vékonypénzű vevők számára. Bizonyos árucikkeket 5, meg 10 centes egységáron adnak el. Mondanunk sem kell, hogy azért drágább portéka szintén vásárolható, már akinek pénze van. A Mail order houses-k legtöbbször árjegyzékek alapján postai megrendelés után küldik szét az árut. A vevők közvetlen kiszolgálásával természetesen ezek is ugyanúgy foglalkoznak, mint az előbbi csoport nagy áruházai. A két üzlet-típus között abban is eltérés mutatkozik, hogy a »department stores«-k rendkívüli arányokban fejlesztették ki a részletfizetés kedvezményét, míg a másik csoportnál ez alárendeltebb szerepet játszik. A részletüzletet a szövetségi kormány a második világháború miatt korlátok közé szorította, mivel attól tart, hogy a részletüzlet az inflációs pénzpolitikát támogatja. Egy dologban azonban mindkét csoport megegyezik, még pedig abban, hogy óriási arányú propagandát fejtenek ki. Hogy ennek mértékéről olvasónk valamelyes fogalmat alkothasson, megemlítjük, hogy az *American Publisher Association* (Amerikai Kiadók Szövetségének) közlése szerint a második világháború előtti időben évente 700—800 millió dollárt fordítottak reklámcélokra és ennek jelentős hányada az áruházaktól származik. Így a newyorki és philadelphiai John *Wanamaker*, a chicagói *Sears, Roebuck and Co.*, valamint a newyorki *Woolworth* áruházak évi reklámköltsége 2—3 millió dollár között váltakozik. Minél kedvezőtlenebb a konjunktúra, annál többet áldoznak propagandára, mert a forgalomban történő kieséseket új vevőkörrel kell pótolni. A *Ford-gyár* évi reklámköltsége konjunktúra szerint 6—7 millió, míg a *Wrigley* rágógumigyáré 3—4 millió dollár. Hatvan nagyobb ipari és kereskedelmi vállalat évi reklámszámlája közeljár a százmillió dollárhoz. Ily hatalmas propaganda érthetővé

teszi, hogy a vállalatok forgalma az égboltozatot horzsolja. Pedig sem az utcai reklám, sem az újsághirdetés Amerikában nem olcsó multság. Egyik-másik vállalat azért, hogy neoncsöves reklámját valamelyik felhőkarcoló alsóbb emeleteinek párkányzatán egészen kis területen elhelyezhesse, évente 8—10 ezer dollár »helypénzt« fizet. Hát még ha az egész homlokzatot kibéri. A hirdetéseket minél magasabbra helyezik, annál olcsóbb, mert az alacsonyabban elhelyezett reklámok érthetően feltűnőbbek. Elterjedt napilapokban egy teljes oldal hirdetésért 7—8 ezer dollárt fizetnek és vannak hetilapok és folyóiratok, melyek egy oldalért 10 ezer dollárt kérnek és kapnak, sőt a helyet, ahol a cég hirdetni akar, a lap kiadóhivatalánál előre le kell foglalni, sokszor a hirdetés kiadása előtt három-négy hónappal. A chicagói *Sears, Roebuk and Co.* áruház széleskörű reklámot jelentő árjegyzékének kiadására és szétküldésére minden esztendőben 500—600 ezer dollárt ad ki. És e téren nem áll egyedül. Mellette sorakoznak a többiek, *Marshall Field and Co.*, *Montgomery Ward and Co.*, *John Wanamaker*, *Woolworth, Epa.*, *B. Altmann and Co.*, *Bloomington Brothers*, *Lord and Taylor*, *Saks and Company* stb. No és az *Atlantic and Pacific Tea Company*, a hozzá mérten falusi boltos-számba menő Meinl-cég erősen fölnagyított kiadása, mely amerikaszerre tizenkétezer fiókot tart fenn és vagy Ötvenezer alkalmazottal dolgozik. A *John Wanamaker* áruház New York és Philadelphia között saját autóbuszvonalat tart fenn és néhány cent ellenében ide-oda lehet utaztatni. Az áruházak nagyrésze fiókhálózattal dolgozik. A *Woolworth*-áruházhoz másfélezer fiók tartozik, van közöttük 5, meg 10 centes portékákat árusító üzlet, de van olyan is, amelyben magasabb értékű áru szintén vásárolható.

Amerikában a dohány nem állami monopólium és azt magántársaságok hozzák forgalomba, meglepően olcsó árakon, mert nagy a verseny. Az *United Cigar Company* a birodalom területén huszonötezer fiókot, európai értelmezésben: kistrafikot tart fenn.

Az áruházak évi forgalma? Pénzértékben áruház szerint 200-300 millió dollár, vagyis 1.2—1.8 milliárd pengő, míg az ügyfélforgalom évente 70—90 millió főt számlál. Ezek az adatok természetesen egy áruházra vonatkoznak. A postai megrendelésekre szállító áruházak évente több millió csomagot küldenek szét. A már említeti chicagói *Sears, Roebuk and Co.* évente 30—40 millió darab csomagot ad postára, Levél útján nála minden megrendelhető. Huszonnégy óra leforgása alatt 15 dollár havi részlet ellenében kijelölt chicagói lelken fölállít négyszobás, fürdőszobás faházat.

A kiszolgálás mindenütt kifogástalanul gyors, mert a »manager« a felhőkarcoló negyvenedik emeletének valamelyik apró szobájában azt is kiszámítja, hogy a vétel percétől kezdve a húszcentes selyemharisnya hány másodperc alatt jut el az átvevőasztalig. Mert az idő pénz — mondja az angolszász. Az áruházak külön várost alkotnak, saját törvényeikkel és szokásaikkal. A vevő öfelsége tesz, amit akar. Fölforgatja az áruhálmazt, halloo boy-kiáltással hátbavágja a segédet, ráhág az osztályvezető lábára és ráadásul édes egyszerűséggel megkínáltatja magát finom cigarettával, amit zsebrevág, mert itt nem szabad dohányozni, csak a dohányzóban, aztán továbbmegy. Vásárlás nélkül. Mosolyognak rajta. A vevő bemegy egy könyvkereskedésbe, szétturkálja a könyveket, meg a folyóiratokat, vásárol 20 centért és kalapbillentés nélkül távozik. New Yorkban és a nagy városokban sok üzlet éjjel is nyitva tart. Lehet, hogy éjfél tájban éppen akkor lépsz be, amikor az üzlettulajdonos, vagy a segédje barátnőjével rádió-

szóra táncol. Téged észre se vesznek és folytatják a táncot. Segítség önmagádon, tartja az amerikai és vedd le a pultról, amit akarsz és ha valami megtetszik, tedd le érte a pénzt. Alku amúgyszincs. Az alkudozást Amerikában és általában a nyugati országokban nem ismerik. Az eladásnál tökéletesen hiányzik az Európában megszokott izzasztó erőlködés, amit egy szerencsétlen segéd a forgalom emelése érdekében kifejt. És ezt az óriási, sok milliós forgalmat mégis simán és zökkenő nélkül bonyolítják le. Reklamáció esetén a kiszolgáló személyt nem dorgálják meg, és nem bocsátják el. Elbocsátás veszélye őt csak akkor fenyegeti, ha az üzletmenet gyenge és létszámcsökkentést hajtanak végre, vagy pedig pontatlan. Késés esetén pénzbírsággal sújtják, ismétlődő késés pedig ok az azonnali elbocsátásra. Igaz, hogy az üzlettulajdonosok minden vonatkozásban pontosak és a munkaidőt ugyancsak percnyi pontossággal betartják. Az öreg *Morgan*, Amerika pénzfejedelme minden áldott reggel 8 órakor ingujjra vetkőzve ott ül a Wall Streeten lévő irodájának üvegfallal elkerített kis kuckójában. Bárki bejelentés nélkül bemehet hozzá és lekezelhet vele, miközben a milliárdos tovább dolgozik és a felet félfüllel hallgatja. A szabadság, ahogy itt az emberek élnek, nem szabadosság. Mögötte fegyelem rejtőzik. Nagy üzletházakat, melyek vagy másfél millió négyzetméter területet foglalnak el és évente 70—80 millió ember fordul meg bennük, enélkül nem is lehetne rendben tartani és vezetni, ezenfelül még két tucat iparvállalatot, amelyek egy-egy nagy áruház tulajdonában vannak. A chicagói *Marshall Field and Co.* áruházban 12.000 alkalmazott naponta 300.000 vevőt szolgál ki. De azért a multimilliomos *Marshall Field III.* egyetlen nap se mulasztja el, hogy záráskor át ne nézze a pénztárblokkok nyers kimutatásal.

Az iparmágnások és ami mögöttük van

Az ipari termelés lendítő erejét több tényező alkotja. Ezek között a legfontosabb a nyersanyagforrások bősége és közelsége, a föltárt nyersanyag elsődrendű minősége, a népesség ugrásszerű emelkedése és a tömeg nagy vásárlóképessége. Mindaz, ami ezenfelül közrejátszik, szintén nem mellőzhető jelenség. A birodalomban annak nagy kiterjedése miatt, óriási távolságokat kell áthidalni és ez csak gépi erővel lehetséges. Emellett módfelelt drága a munkaerő és a hiányt szintén gépi erővel kell kipótolni. Az ország hőskorában az önálló emberek száma jóval fölülmulta az alkalmazottak létszámát. A széleskörű iparosodással bekövetkezett nagy bevándorlás nyomán a fejlődés éppen ellenkező irányt vett: ma természetesen több a függő viszonyban élő, mint a független ember. A régi szellemben érlelt magas munkabérek rendszerét azonban az új korba is áthozták, sőt tovább fejlesztették, amivel nyilván óriási tömegeket kapcsoltak be a fogyasztók körébe. A mérnök-, vegyész-, orvos- és laikus-fölfedezők gondolatvilága szükségszerűen a gyakorlati célokat szolgáló munkagépek kitalálása és szerkesztése felé tereledött. Valóban úgy van, hogy a legtöbb, legtökéletesebb és legújabb munkagépekkel Amerika ipar dolgozik és e téren Európa vagy negyedszázaddal marad mögötte. Az Új Világban a gyáriparos a

külsőre semmit se ad, kívülről ütött-kopott, ragyásfalú épület mered eléd, de ha betérsz, szájtátottan nézegetheted a legmodernebb gépi berendezést, olyan munkagépeket, melyekről még hírből sem hallottál. A termelés gépesítéséből következik, hogy a tömeggyártás kétségtelenül nagy titkait a hozzá nem értő ember is elsajátíthatja és a gépek leegyszerűsített kezelését a legátlagosabb munkás könnyen megtanulja. Bizonyos, hogy Amerikában is jó, ha valaki szakképzett munkás, mert a bérlistán így gyorsabban jut előre, ámde a szakképzettség hiánya az emberek tömegét nem zárja ki a munkából és nem Szállítja le az Európában lenézett napszámosok szintjére. Hisz a függőségi viszonyban élő, közel negyven milliós tömegeből csaknem 33 millió bér munkás és ebből csupán 13 százalék szakképzett, 16 százalék munka közben tanulta el a mesterséget, a többi pedig tanulatlan munkás.

A birodalom négy nagy iparvidékre osztható. Az első és a legrégebb a keleti rész, mely az északkeleti tengerparton fekvő Maine államtól a szintén tengerparti fekvésű Virginia államig terjed. Ezen a területen dolgoznak a finomiparosok, de nem azért, mintha ezen a vidéken terülne el a legtöbb nyersanyagforrás, inkább amiatt, mivel nagyszerű közlekedési utak állnak rendelkezésre. Itt termelik a mindennapi életben használt iparcikkeket. Ipari központok: Boston, Cambridge, Fall River, New Bedford, Springfield, Worcester, Hartford, Newhaven, Albany, New York, Jersey City, Philadelphia, Baltimore, Washington.

A második nagy iparvidék az északnyugati, mely New York állam határait érinti és magában foglalja Pennsylvaniát és a nagy tavakat. Ezen a vidéken terülnek el a vasércbányák és szénbányák és itt dolgoznak a nagy vas- és autógyárak, De az állat-

állomány és a jó közlekedési vonalak miatt ugyan csak ezen a területen (Illinois) található a húsüzemek. Ipari központok: Buffalo, Erie, Cleveland, Detroit, Flint, Chicago, Milwaukee, Pittsburg, Acron, Dayton slb.

A harmadik iparvidék szalagszerűen Minnesota államtól egészen Tennessee államig húzódik és magában foglalja Jowa és Missouri államokat. A felső részben dolgozik a malomipar, dél felé haladva pedig a cukoripar és a sort Kentucky állam dohányipara zárja be. Ipari központok: St. Paul, Omaha, St. Louis Őtb.

A negyedik zóna délen kerül el, Alabama és Georgia államokban, ahol nagy szén- és vasércbányák dolgoznak. Főként a nehézipar telepedett le, már azért is, mivel a munkaerő errefelé valamivel olcsóbb. Ugyancsak itt dolgoznak a nagy textilgyárak.

Újabbban ötödik iparvidékről vezetnek nyilván tartást és ez a nyugati hegyvonulaton túl, California és Arizona államokban kerül el. Itt a vidék mezőgazdasági jellegénél fogva főként nagy élelmiszeripari vállalatok alakultak,

Amerikában a *Census of Manufactures* (gyáripari statisztika) kizárólag az 5000 dollárnál magasabb értékű termelést tartja számon. Azok a kisüzemek, melyek ennél kevesebbet termelnek, a ki-mutatásokban nem szerepelnek. A nagy tömeget természetesen a nagy gyáripari üzemek foglalkoztatják. Az egymillió dollárnál nagyobb értékű iparcikket termelő üzemek száma a meglévő iparvállalatok számának ugyan csak hat százalékát alkotják, ámde ez a hat százalék foglalkoztatja az ipari munkásság hatvan százalékát. Franklin Delano *Roosevelt* elnök egyik beszédében — hogy az ipar eltröstsítését bizonyítsa — állította, hogy Amerika iparának két-

harmad része 600 ember kezében van és csak egy-harmad rész fölött uralkodik — tíz millió ember. Amerikában 1937-ben 166.969 iparvállalat dolgozót és ezek közül legalább kétezer amerikai méretű óriás, melyek az ipari munkásság egyharmad részét foglalkoztatják. Mindezzel természetesen nem azt akarjuk mondani, hogy a többi független. Korántsem, mert a többi legnagyobb hányada a legkülönbélebb holdingtársulatok fedőlapja alatt tulajdonképpen valamelyik nagyipari érdekelttséghez tartozik. Hisz például a *Ford*, vagy a *General Motors Company* nem egy gyárból, hanem a gyárak sorozatából áll, van itt vas-, acél-, bádóg-, bőr-, textil-, üveg-, festékgár stb., szóval olyan üzemsorozatok, melyek a gépkocsitermelés alapanyagait szolgáltatják, nyersanyag, kész- vagy félgyártmány formájában. A *General Motors Company* érdekköréhez vagy negyven vállalat tartozik, melyek kifelé önállóak, tényleg azonban a részvénybirtok a *General Motors Co.* urainak tárcájában fekszik. Ugyanez a helyzet az *United States Steel Corporation-nél*, a pittsburghi acélműveknél, melyekhez szintén vagy három tucat más vas-, acél- os gépgyár tartozik.

No, nézzük meg, a 166.969 gyáripari vállalat honét szerzi be a földolgozáshoz szükséges nyersanyagát, melynek túlnyomó részét otthon vásárolhatja meg. Sose feledjük el, hogy Amerika a földkerekség széntermelésének 53, vas- és acéltermelésének 60, gyapot- és ásványolaj termelésének 70, gépkocsitermelésének pedig 80 százalékát uralja. Még a nemes fémből készült fizetési érmék ötven százaléka is az Új Világban forog. A birodalom csupán egy fontos nyersanyagban, gumiban érez hiányt. Ezt teljes egészében, a szükséglethez mérten 200 millió dollár értékben vámkülföldről, jórészt Holland-Indiából kell importálni. Máskülönbén kisebb-nagyobb mennyiség-

ben mindenféle nyersanyag megvan, a szükségletet messze túlhaladó mennyiségben. Így például az ország nyers vasat és acélt földolgozó vállalatainak teljesítőképessége 1939-ben 82 millió tonnát tett ki, a tényleges termelés a jelzett évben azonban 53 millió tonna volt. A kapacitást eszerint tehát körülbelül 65 százalékgig használták ki, holott a gyárak rendelkezésére állott nyersanyag ugyanekkor túlhaladta a száz millió tonnát. Az ipari termelés a nyersanyagtermeléssel tehát nem tud lépést tartani. A bőségre jellemző, hogy a második világháborús készülődések során Amerika szakemberei azt hitték, hogy az acélgyárak termelőképességét 78 millió tonnán túl nem lehet emelni, nyilván újabb gyári be rendezések föllállítása nélkül. Most aztán kiderült, hogy a vélelmezett 82 millió tonnás maximális termelőképességüket már 1941 közepén két millióval túlhaladták és 1942 elején az eredmény előreláthatóan 92 millió tonna lesz.

A vas- és acélgyártás Amerikában nemzeti ipar, Ebben a termelési ágazatban 1937-ben 8345 gyár dolgozott, melyek 1,166.000 munkást foglalkoztattak, A gyárak ugyanebben az évben kifizettek 1.661 milliárd dollár munkabért. A földolgozott anyag értéke 4.048 milliárd, a készgyártmányok értéke pedig 7.480 milliárd dollárt tett ki. 1941-ben 84 millió tonnás, termelés mellett a gyártmányok értékét tíz milliárdra becsülték.

Amerikában a repülőgéptermeles szintén nemzeti ipar. E téren — mint erről később még beszélni fogunk — a béke éveiben is az élen haladt és a birodalom mennyiség és minőség dolgában messze túlszárnyalta az európai földrészt. A repülőgépforgalom emelkedésével egyidőben gyors iramban alakulak ki az alumíniumgyárak. A termelés eddig évi 700 millió librát (315 millió kilogrammot) tett ki,

A kitermeli alumínium mennyiség azonban a szükségletet megközelítőleg sem fedezte, úgy, hogy minden esztendőben Kanadából 200 millió librát (90 millió kilogrammot) importáltak. A második világháború során tovább kellett fokozni a termelést és evégből a már meglévő öt nagy alumínium-konzern még hét új gyárat alapított, egyenkint körülbelül 100 millió libra (45 millió kg) kapacitással. Amerika alumínium termelésének mennyiségét 1942-ben körülbelül másfél milliárd librában, vagyis 675 millió kg-ban állapították meg.

A szénipar egyik legjellegzetesebb és legrégebbi iparág, mely állandó hullámvázson esik át és hol a konjunktúra nyomja, hol meg a gyors iramban terjedő olajtüzelés nehezedik rája. A birodalom szénkincsben rendkívül gazdag, ami kitűnik abból is, hogy a tárnák nem mélyek, 150—300 méteresek. Körülbelül félezer szénbányavállalat dolgozik 23 bányakerületben, míg a foglalkoztatott munkások létszáma 500—600 ezer, kedvező időszakban 800 ezer. Pennsylvania szénbányáiban és vasgyáraiban nagyon sok magyar munkás dolgozik. Az évi széntermelés 350—650 millió tonna között váltakozik. A legrosszabb évben, 1938-ban 352 millió tonnát bányásztak ki, de a következő évben a mennyiség hirtelen 450 millióra emelkedett. Valószínű, hogy a második világháborús készülődés során a termelés tovább emelkedett és az elérte a legmagasabb szintet, a 650 millió tonnát, amit 1924-ben hoztak a felszínre. A világ széntermelése 1.2 milliárd tonna, vagyis Amerika ennek körülbelül a felét szolgáltatja.

Amerika sorsdöntően avatkozik be a világrészek életének folyásába ásványolajiparával. A világtermelésnek hozzávetőlegesen hetven százalékát tartja a kezében. Emellett Amerikának a Rockefeller-érdekeltségű *Standard Oil Company* révén nagykiterje-

désű olajmezői és finomítói dolgoznak Mexicóban, valamint a délamerikai Venezuelában, mely utóbbi ország a földkerekség ásványolajkivitelének 27 százalékát uralja és exportja még az amerikaiakat is túlszárnyalja. Tekintettel most már arra, hogy az angol befolyás alatt álló ázsiai petróleumforrásoknál Amerikának szintén érdekeltsége áll fenn, magatartása senkire nézve se lehet közömbös.

A birodalom területén az olajmezők több vidéken terülnek el és ezek közül a legjelentősebbek a következők:

1. *Appalachian Field*, mely New York állam nyugati részén, Pennsylvania, Kelet-Ohio, Nyugat-Virginia, Kentucky és Tennessee államokban terül el;
2. *Lima Indiana Field*. Nyugat-Ohio és Közép-Indiana államokban,
3. *Illinois Field*. Illinois államban;
4. *Mid-Continent Field*. Kansas, Oklahoma és Észak-Texas államokban;
5. *Gule Field*. Texas és Louisiana államokban;
6. *California Field*. California államban.

A felsoroltakon kívül gazdag olajmezők terülnek el Wyoming, Colorado, Missouri és Michigan államokban. A föltárt olaj sokfélesége adja azt a nagy hatalmat Amerikának, mely nélkül modern háború nehezen vezethető. Mert itt aztán a föld mélyéből mindenféle olaj fölbuggyan, bőségesen gyárthatnak világító-, kenő-, gép-, fűtő-, finom olajokat és benzint autók, repülőgépek, hajók és álló motorok részére. Senki sem tudja megmondani, hogy mennyi Amerika olajkincse, csak annyi bizonyos, hogy termelése évről-évre ugrásszerűen emelkedik. 1910-ben még csak 200 millió barrel ásványolajat termeltek. (Egy barrel, vagyis hordó: körülbelül 1.1 hektoliter.) 1920-ban a termelés már 143, 1923-ban 726, 1939-ben

pedig 1261 millió barrelt tett ki. Súlyra átszámítva az évi termelés körülbelül 176 millió tonna.

Más országban az ásványolajat kénytelenek kivinni, hogy az ellenértékért más nyersanyagot, vagy készgyártmányt vásárolhassanak. Nem így Amerika, melynek géperdeje a termelés nagy részét fölhasználja. Az Új Világban nagyon sok farmert, közöttük négereket és indiánokat, milliomosokká tett. A farmokon talált olaj forrásokat ugyanis a társaságok nagy pénzen összevásárolták. Azért így is nagyon sok forrás található egyéni tulajdonban. Emiatt van, hogy egyes vidékeken egy négyzetkilométer kiterjedésű területen száz és száz olaj torony, úgynevezett »derrick« tolakszik az ég felé, noha ott esetleg hús is megtenné. A sok olaj torony sok tulajdonost jelent.

Az ásványolajat rendszerint a fő közlekedési vonalak mentén épített finomítóknál dolgozzák fel és az olajat sok ezer mérföldes csőhálózat segítségével juttatják a gyárakba, nem ritkán 1500—2000 kilométeres távolságba. A csőhálózat persze állandó felügyeletet és tisztítást igényel. A 35—40 centiméter átmérőjű csöveket automatikus kefékkel tisztítják. Miután ezek a gépkefék nagy zajjal dolgoznak, a nép azokat »Go-Devil«-nek (ördögjárgánynak) csúfolja. A források nagy része rendkívül gazdag, vannak ezek között olyanok, melyek naponta 100—200 ezer hordóra valót lövelnek ki, rettenetes erővel, nem ritkán 120 atmoszféra gáznyomással. (Egy közhasználatban lévő forrasztó gázpalack gáznyomása 15 atmoszféra és ha ilyen gázpalack fölrobban, ereje egy kisebb házat szétvet.) Abból a gázmennyiségből, ami Amerikában az olajmezőkön elillan és nem használják föl, egész Európát meg lehetne világítani és még bőségesen maradna főzési és fűtési célokra is. Ha Amerika 1940. évi ásványolajtermékét egyszerre vonatra akarnák rakni, olyan vasúti kocsiszerelvényt

kellene összeállítani, melynek kocsiszalagja a Föld területét kétszer körülfontá.

Az autóipar. 1903-ban a Ford autógyár 100 dollár alaptőkével és hozzávett kölcsönpénzzel 1700 kocsit gyártott és ma, 1941-ben amerikaszerre 31 millió gépkocsi szalad, a földkerekség 45 milliós gépkocsiállományának 70 százaléka, A szédítő arányú fejlődés lököerejét többféle elem alkotja, kettő azonban messze kiemelkedik. A legjellegzetesebb tényező abból áll, hogy Amerikában a városi települések rendkívül szellősek. nagy területeket foglalnak le és a munkahely nagy távolságra fekszik. Miután mindenüvé nem lehet közúti vasutat bevezetni, tehát szerkeszteni kellett egy közlekedési eszközt, amit a tömegek használhatnak, de emellett olcsó is. Az amerikai a motorkerékpár gondolatát elvetette, mert nézete szerint annak használata nem gazdaságos, tudniillik abban a tekintetben, hogy csak egy személy használhatja. A nagy versenyben emiatt maradt le a motorkerékpár, amiből 31 milliós autóállomány mellett mindössze 412 ezer van forgalomban és ennek javát is a rendőrség és katonaság használja. Motorkerékpározó embert Amerikában nagyon keveset lehet látni. Az autót nyilván azért részesítik előnyben, mivel azt egyszerre legalább négy személy, Szükség esetén még ennél is több személy használhatja. Kezdetben, az autó hőskorában tényleg úgy volt, hogy négy-öt egyhelyen dolgozó munkás közösen vásárolt gépkocsit és azon mentek a munkahelyekre. Később, az árak leszállításával és munkabérek emelkedésével a közös gépkocsi intézménye megszűnt és mindegyik munkás autót vásárolt, ami odaát persze nem fényűzés. Amerikában hivatalosan állapították meg, hogy az autótulajdonosok egyharmad részének évi bevétele 1000 dolláron (heti 20 dolláron) alul marad, további egyharmad rész évi

bevétele nem éri el az 1500 dollárt, vagyis heti 30 dollárt és csak egyharmad rész van abban a kellemes helyzetben, hogy 1500 dollárnál több jövedelem fölött rendelkezik. A gépkocsi elterjedését a tökéletes szabadság szintén siettette. A benzinadón (gallononkint, vagyis 4.64 literenkint államok szerint 2—6 centen) kívül állami beavatkozás semilyen vonatkozásban nem jelentkezik, kivéven természetesen a közlekedési rendészetet. Máskülönbén bárki volán mellé ülhet, mert az amerikai azt tartja, hogy mindenki vigyázzon önmagára. Olcsó az üzemanyag. A benzin ára adóval együtt gallononkint (4.62 liter) 18—28 cent államok szerint. Az árakat kizárólag a benzinadó befolyásolja, amit minden állam saját tetszése szerint állapít meg. A törött alkatrészek gyorsan és bárhol olcsón vásárolhatók meg. A gépkocsi tömeges elterjedését az is elősegíti, hogy Amerikában — ellentétben Európa némely gyárával — a típusokat ritkán változtatják, vannak autótípusok, melyek tíz évig is forgalomban maradnak és pótalkatrészt mindig lehet kapni. A pótraktár azonban sohasem fogy ki, mert csekély, 100—150 dollár ráfizetéssel egy-két évi használat után a kocsikat újakra cserélik át. Amerikában mindez nem kérdés, mert a motorkerékpárokat készítő vállalatokat nem számítva, 131 autógyár és 936 olyan üzem dolgozik, amelyekben karosszériákat és autóalkatrészeket állítanak elő.

Az autógyártást a munkásság kereseti viszonyai erősen befolyásolják. 1920-ban 2.232 milliárd dollár értékben 2,227.349 darabot, 1929-ben 3.5 milliárd dollár értékben 5,621.715 darabot, 1939-ben pedig — miután közben jött a nagy válság és a munkanélküliség — 2.418 milliárd dollár értékben 3,732.818 darab személy- és teherautót gyártottak. Csupán tájékoztatásul említjük meg, hogy egész Európa gép-

kocsiállománya 1939-ben 9,460.000 darabot, termelése pedig — Szovjetország beszámításával — 1938-ban körülbelül 1,100.000 darabot tett ki. Az amerikai gyárak a válság miatt árleszállításokat hajtottak végre, úgy, hogy 1941-ben 430 dollárért két és félliteres elsőrangú kocsit lehetett vásárolni. Odaát ez a legkisebb űrtartalmú kocsik. Legutóbb kísérleteztek egy- és másfél literes kocsikkal, de ezeket a közönséggel nem tudták megkedveltetni. Az autók túlnyomórésze 3—4 literes. A termelés nagy hányadát személyautók alkotják. így az 1939-ben forgalomba hozott 3,732.718 gépkocsiból 757.553 darab teherautó és természetesen traktor volt. Az autóiiparba befektetett tőke két milliárd dollár, míg a termelés értéke hozzávetőlegesen négy milliárd, nyilván gazdasági konjunktúra szerint.

Amerikában csak a nagy sebességű és nagy űrtartalmú kocsiknak van közönségsikerük. Ebből következik, hogy az üzemanyagot pazarolják. 1940-ben 23 milliárd gallon, vagyis 105 milliárd liter benzint és olajat használtak el és ugyanebben az évben csupán benzinadó címién a kincstár közel 900 millió dollárt vételezhetett be. A gépkocsik részére épített elsőrangú utak. 1940-ben 538 ezer mérföldet, vagyis 866 ezer kilométert tettek ki, közöttük sok ezer kilométer hosszúságú autostrada. Amerikában nem újság, ha valaki nyári szabadságát azzal tölti, hogy New Yorkból elmegy megnézni a földkerekség legnagyobb szálloda-csodáját, a sanfranciscói Cliff-House-t, melyet a Csendes-óceán tükrére hajló sziklára építettek és onnét gyönyörködik a 4—6 méter hosszú tengeri fókák vad játékában.

Egész természetes, hogy a második világháború az autóiiparban is mélyreható változásokat okozott. 1941-ben 4,320.000 személyautót gyártottak, ámde 1942-ben ezt a mennyiséget a felére csökkentették

azzal az indokolással, hogy a gyárak termelőképességének ötven százalékát hadicélokra veszik igénybe. Ezen a téren ismét bizonyos fokozatokat állítottak föl és pedig munkásérdekből. A haditermelésre történt hirtelen áttérés t. i. munkáselbocsátásokhoz vezetett volna, tehát minden egyes gyárnál külön-külön állapították meg azt a mennyiséget, amit azok a polgári szükséglet rendelkezésére bocsáthatnak. Így például a csökkentés a *General Motors Co.*-nál körülbelül 22 %, a *Fordnál* 17 %, a *Packard* autógyárnál, valamint a *Willys Overlandnál* 15 százalék.

Az Új Világban — mint mondtuk — 1067 gyár vállalat foglalkozik részint autók, részint autóalkatrészek készítésével. A világpiacot két nagy gyár, a *General Motors Company*, valamint a Ford-gyár uralják. Mellettük számottevő tényező a *Chrysler*-autógyár. A *General Motors Co.* több vonatkozásban ma már túlszárnyalja a Ford-gyárat. Tulajdonképpen negyvenöt idegen vállalat egybeolvasztásából keletkezett és üzemei 36 helyen dolgoznak. Egyidőben gyilkos versenyharcot folytatott a Ford-gyárral és emiatt *Henry Ford* a nyilvános szerepléstől jóidőre kénytelen volt visszavonulni, sőt a komoly verseny miatt már pénzügyi nehézségeiről beszéltek. A *General Motors Co.* mögött ugyanis a Wall Street nehézsúlyú pénzemberei állnak és velük szemben még egy *Henry Ford* se tudott győzni. A két gyáróriás közötti különbséget abban lehet megjelölni, hogy amíg a *General Motors Co.* drágább és jobb minőségű kocsikat ad el és vevőköre a jómódúakból tevődik össze, addig a Ford-gyár a bérmunkásokra támaszkodik és a nagy tömeg számára dolgozik. Autói olcsóbbak. Mindezzel persze nem azt akarjuk mondani, hogy gyártmánya talán silány minőségű. De-hogy is! Külsőleg inkább egyszerűbb és a karosszéria minőségében mutatkozik különbség a *General*

Motors Co. javára. Máskülönb a célnak tökéletesen megfelel és teljesítmény szempontjából az elsőrendű kocsik közé sorolható.

A *General Motors Co.* 1941 első felében 1,440.000 darab autót adott el. Tekintettel most már arra, hogy az autóeladások javarészét, 60—70 százalékát Amerikában is a tavaszi és a nyári hónapokban bonyolítják le, 1941. év végén az eladott mennyiség a háborús termelés miatt bizonyára túlhaladta a két millió darabot, noha az autógyárak a jelzett évben termelésüknek már csak 78.5 százalékát bocsáthatták a polgári fogyasztás rendelkezésére, míg 21.5 százalékot a második világháborús készülődés miatt a szövetségi kormánynak kell átadni. A második világháborús időszak a *General Motors Co.* pénzügyi eredményein erősen meglátszik. 1940 első felében a konszern bruttó bevétele ugyanis csillagászati számot, 153.5 millió dollárt, körülbelül 900 millió pengőt, míg a tiszta nyereség 113.6 millió dollárt (közel 700 millió pengőt) mutatott. A nagy hadimegrendelések nyomán 1941 első felében a bruttó nyereség már 256.6 millió dollár (közel 1,3 milliárd pengő), a tiszta nyereség pedig 118.2 millió dollárt képviselt. Hogy 1941-ben a tiszta nyereség nem tartott lépést a bruttó bevétellel, ez abban találja magyarázatát, hogy a gyár egyfelől nagyarányú leírásokat és tartalékolásokat hajtott végre, másfelől viszont a szövetségi kormány a hadiszállítások ellenértékét a legvégső határig lenyomta.

A Ford-gyár alaptőkéje 100 millió dollár, amiből 58.5 millió dollár értékű részvény *Henry Ford*, 41.5 millió értékű pedig fia: *Edsel* tulajdonában van. A vállalat, tulajdonképpen körülbelül negyven önálló részvénytársulati formában működő gyársorozatból áll. A főtelep (*River Rouge*) kiterjedése négy és fél millió négyzetméter, míg a másik nagy telepe

(Highland Park) ötnegyed millió négyzetméter. A gyár nyolcórás munkaidővel naponta 6000—8000 kocsit gyárt, ami csak a szalagrendszer bevezetésével vált lehetővé. Miután egy személyszállító gépkocsit úgy ötezer alkatrészből (nagy repülőgépet hetven-ezer alkatrészből) ragasztanak, szegecselnek és kalapálnak össze, elképzelhető a gépberendezés, mert hisz legalább háromezer alkatrészt futószalagon állítanak össze, illetve gyártanak. A Ford-gyárban a reggel kiolvasztott acél aznap délután 3 órakor már mint kész motor durrog, 5 órakor pedig volán elé fogják.

A *Ford-gyár* alkalmazottainak és munkásainak létszáma normális viszonyok között 140—150 ezer. Kedvező időszakban azonban a létszám jóval túlhaladja a kétszázezer főt. Legtöbben a highland-parki telepen dolgoznak. A vállalatnak amerikaszerre 9000 eladója és 22.000 képvisellete működik. Nagyon természetes, hogy *Henry Ford* mindent, ami egy gépkocsi elkészítéséhez szükséges, saját vállalkozásában állíttat elő, vannak bőr-, üveg-, festék-, vas- és acél-, textilgyárai, saját bányái és erdősegei, melyek kivétel nélkül és kizárólag a Ford-gyárnak dolgoznak. A kocsik eladási árát centekre számítják ki és az eladási árhoz szigorúan ragaszkodnak. Itt nincsenek ravasz praktikák, alkudozások és engedmények és ha egyik-másik képviselést egy-két dollárt — mert csak ennyiről lehet szó — el is enged, ezt csakis saját jutaléka terhére teheti meg. De hát erre nagy ritkán kerül sor, mert az alkudozás Amerikában ismeretlen.

A tömegben termelő autógyáraknak az export nem üzlet, mert a legalacsonyabb árakon megállapított eladási ár mellett a nagytömegű kivitelre alaposan ráfizetnének. Amerikai gyárak a magas munkabérek miatt állítottak föl Európában fiókgyárakat,

melyeknek gyártmányai — kivéven az Angliában szervezett amerikai gyárakat — halvány utánzatok. Az Angliában készített amerikai márkák minőség és teljesítőképeség dolgában messze túlszárnyalják az anyaország gyártmányait. Az angol *Fordot* nem lehet egy napon említeni az amerikai *Forddal*, pedig ez utóbbi is elsőrangú kocsit. Jellemző, hogy amerikai autógyár számára az európai kivitel csak akkor fizetődne ki, ha egy-egy európai országban évente legalább 250.000 kocsit adhatna el. De hol van Európában ország, mely csak egyetlen egy márkából negyedmillió gépkocsit tudna átvenni?"

Az amerikai kocsik karosszériáit legtöbbszörre a *Fisher Body Corporation* készíti, elsőrangú minőségben és óriási tömegben. A vállalat tulajdonosa: *Jungem*, valódi amerikai karriert futott be. Huszonöt évvel ezelőtt még kovácsmester volt, a felesége utána vitte ibrikben az ebédet és ma 35 gyári üzem tulajdonosa. Róla lehet lemintázni a self made man portréját. Szó sincs róla, *Fordról* hasonlóan, de nála az érvényesülés már aránytalanul nehezebben ment és sok baja volt — a versenytársakkal. De *Jungem*? Mint a kilőtt nyíl, alig tíz esztendő alatt futotta be pályáját, mivelhogy már tizenöt évvel ezelőtt a sokszoros milliomosok listáján szerepelt. Karosszéria-üzemeiben, melyekhez természetesen fa-, vas-, bádogg- és vegyészeti gyárak tartoznak, időszak szerint 50—100 ezer munkást foglalkoztat és vállalatának termelő képessége túlhaladja az öt millió karosszériái. Majd valamennyi gyár a szükségletét a *Fisher Body Corporation-nél* szerzi be, jórészt még a *Ford* és a *General Motors Co.* gyárai is. Egybeszabott karosszériái minőség és tartósság dolgában mindjárt az angolok után következnek.

Az Új Világban az automobilipar fejlődéséhez nemzeti érdek fűződik, mert az ipari munkásság

jelentős részét foglalkoztatja, körülbelül négy millió munkás, ha már hatvanezer autókereskedőről és ezeknek alkalmazottjairól most nem is teszünk említést. Az autógyárak, élükön a Ford-gyárral, a szociálpolitika terén szintén vezetnek. Henry Ford 1941-ben »munkabérforradalmat« rendezett és behozta a napszámrendszert, nyilván amerikai módon. Munkásainak egy részét most napszámban és nem órabérendszerben fizeti és munkahelyek és beosztások Szériát naponta hat-hét dollárt fizet, ami heti 36—42 dollárnak felel meg, az eddigi 30—35 dolláros heti átlaggal szemben.

Ha két yankee az őserdőben letelepszik, az egyik biztosan újságot csinál, a másik pedig azt olvassa — tartja a tréfáskedvű amerikai. A közmondásnak megfelelően a földkerekség legkorszerűbben berendezett és legtöbb nyomdája Amerikának van, mindenféle kiadásban, kicsiben és nagyban. A nyomdaalapításhoz úgyszólván semmi se kell, pénz is alig. Akinek 500 darab selyem tapintású dollárbankó simul a zsebében, kitűnő nyomdát rendezhet be. Házhoz szállítják a legjobb szedő- és nyomógépeket. Az se nagy baj, ha nincs kéznél 500 dollár és a pénztárca mélyén csak 150 szerénykedik. Apró részletfizetésre minden megkapható, amire egy nyomdának szüksége van. A nyomdaipar elképzelhetetlen fejlettsége az európaiat rádöbentheti egyik nagy tévedésére, már tudniillik az amerikai kultúra szintjét illetően. Az amerikai műveltség higanyoszlopát az európai túlalacsonynak tartja. Pedig bennszülött analfabéta alig van és az a négy százalék, melyről nyilvántartást vezetnek, az újonnan bevándoroltak köréből kerül ki. Nagyobbfokú írástudatlanság csupán a színesbőrűeknél található, de már itt is kiveszőben van és a fiatal nemzedék írástudatlansága szintén szűk keretek között mozog.

Az amerikai a nyomdabetű rabszolgája. Égvilágon mindent el akar olvasni és tudásszomját nem lehet kielégíteni. Egy perc szabadideje van: zsebéből már kirántja az újságot, no meg cigarettára gyújt. A nyomdabetű jótékonycélú bacillusait 22.751 nyomdaipari vállalat termeli, közöttük 10.587 könyvnyomda és 9244 újságnomda. A többi könyvkötészet, litográfiai intézet stb. A nyomdaipari munkások létszáma 1937-ben 353 ezer főt számlált, 533 millió dollár bérrel. A nyomdában fölhasznált anyag értéke a föntebb jelzett évben 793 milliót, a kitermelt érték pedig 2586 millió dollárt, vagyis tizenöt millió pengőnél jóval többet tett ki.

Amerika és egyáltalán a földkerekség, legnagyobb nyomdája, mint erről röviden már említést tettünk, a szövetségi kormány nyomdája, a *Government Printing Office*, melynek washingtoni épületsoportjában — mert több épületre terjed ki — 5000 alkalmazott dolgozik és a vállalat 22 hold területet foglal le. Az üzemekben félezernél több szedőgép kattog és naponta 30—35 ezer dollárt, évente körülbelül tíz millió dollárt fizetnek ki csupán munkabérekre. A napi teljesítmény többek között:

13,400.000 könyvoldal, persze apróbetűs angol
szedéssel,
8,000.000 újságpéldány, 600-féle beosztásban,
6,000.000 levelezőlap a posta részére,
715.000 postautalvány

és még ezer és ezerféle nyomtatvány, melyeknek napi ólombetűiből ötholdas területet lehet befedni. A naponta kinyomott újsághasábok hossza 260 mérföld, vagyis 418 kilométer. A szóban lévő államnyomda érkező helyiségében 700 ülőhely van és naponta 3000

ebédet szolgálnak föl. A newyorki lapok nyomdái se sokkal kisebbek, házcsoportokat foglalnak le és negyven, meg ötven emeletig szaladnak föl.

Az újság- és könyvkiadás elképzelhetetlen fejlettséget ért el. 1939-ben a *W. Aver and Son's Directory of Newspapers and Periodicals* című újság és Időszaki lapok évkönyve szerint Amerikában 13.281 lap jelent meg és ezek közül 1888 napilap havonta negyven millió példányban, 524 vasárnapi újság pedig 32 millió példányban került kiadásra, A lapok évi papírfogyasztása közeljár a négyszáz-ezer vagonhoz. A kiadott lappéldányok terjedelmének hatvan százalékát hirdetések foglalják le és csupán negyven százalék a szerkesztőségi rész. Egy nagy newyorki lap kétszázoldalas vasárnapi számából tehát 120 oldal — hirdetés. A hirdetési bevétel mutatója egészen csillagászati számot, 1.000,000.000 — ne tévedjünk: egy milliárd dollárt, vagyis, körülbelül hat milliárd pengőt jelez. Jelentéktelen mezővárosokban 4—6, sokhelyütt még ennél is több lap jelenik meg, Különösebb engedély a lapalapításhoz sem kell, az indítást csak a postánál kell bejelenteni, nyilván az olcsóbb postai szállítás okából. Sok nyomdát lapok miatt alapítanak, vagy talán megfordítva, a sok nyomda miatt sok lapot adnak ki. Mindkettőre lehet pénz kapni, mert Amerikában virágzik az ingó-jelzálog-üzlet (chattel-mortgage), republikánus, vagy demokrata párt pedig mindig akad és mindig akad érvényesülésre törekvő amerikai, aki lapalapítási célokra megnyitja a pénztárcáját. Az amerikaiban rendkívül fejlett a társadalmi érvényesülés érzéke és e téren nagy segítő eszközét módfölött megbecsüli. Aztán temérdek felekezet van, melyeknek mindegyike a hívószerezés céljából széleskörű propagandát fejt ki és még a legapróbb szekta néhány ezer főből álló gyülekezetének is megvan a »hivatalos lapja«, mely-

ben illő díjazás ellenében célkitűzéseinek nyilvánosságot ad.

Újság nélkül az amerikai egy lépést se tesz. Sok szállodában, még a jó öreg vidékiek is, vendégeiket azzal ébresztik, hogy a reggelihez újságot mellékelnek, hófehér vizitkártyával, rajta a következő sor: »Ez a szálloda reggeli üdvözlője.« A lapok elterjedését rendkívül megkönnyíti az olcsó eladási ár. A napilapoké hétköznap 2—5 cent, a vasárnapi számé 10 cent. De ezért aztán kilószámra mérik a nyomtatványt, mert egy napilap kiadója az ünnepi számnál kétszáz oldalon alul meg se áll és ha az ember a vasárnapi számokat össze akarná vásárolni, taxit kéne fogadni. Az amerikai olvasótechnikája azonban össze sem hasonlítható az európaival, aki a lapban hajkurász és a sorok között olvas. Európában a közönség másként olvas és magyaráz a városban, másként a faluhelyen, másként olvas a bankember, megint másként az ügyvéd, vagy vasutas. Amerikában valahogy ezt is unfiormizálták, a yankee a sorok között nem keres mellékgondolatokat és kétértelműséget. Az Új Világ újságírása — mondjuk meg brutálisan — őszinte és nyílt, nem finomkodik, de viszont a kétértelműséget se tűri. Az olvasót unalmas fejtegetésekkel, köntörfalazással nem kényszeríti töprengésre, amire az amerikai rá sem ér. Nem szubjektív lélek, számára az esemény fontos. Kétsoros esemény többet ér, mint oldalas bölcselkedés és politikusok előkelő slampettséggel megfogalmazott elmefuttatásai. Túlságosan nagy érzéket az újságírók véleményével Szemben nem árul el. A száz, meg kétszáz oldalas lapban még a kitűnően megfizetett vezércikk is nyúlfarknyi terjedelmű, máskülönben a lap végéig eseményeket, lényleírásokat, no meg hirdetéseket tartalmaz. A mi emberünk New Yorkban minden nap egy és ugyanazon a helyen találja meg az

öt érdeklő eseményeket és leírásokat. A lapot nem kell végigböngésznie, egyszerre átfordít 40, vagy 50 oldalt — mert ő körülbelül már tudja, hogy hányadik oldalra tördelik az öt érdeklő cikkeket és rovatokat —, gyorsan átolvassa, a lapot aztán eldobja. Pedig még az öt érdeklő közleményt se olvasta végig, Majd a lunch-nél új lapot vesz, ugyanazt a számot és folytatja az olvasást. Naponta négy-öt újságot vásárol meg és ezeket szétszórja. A nagy városokban a közúti vasutak állomásain és az utcákon eldobott újságok hegyeknek beillő halmjai emelkednek.

Az újságcsinálás mesterségének csodálatos technikáját és szédítően gyors munkáját a hírszolgálati hálózat tökélyre emelt munkája fejlesztette ki. Ne feledjük el, hogy Amerikában még a belföldi hírek is nagy utat kell megtenni, amíg az olvasó elé kerül. New York átmérője közel hatvan kilométer, tehát körülbelül olyan távolságon terül el, mint Budapest-Székesfehérvár. És mégis a legszélsőbb határon történt kis esemény, ami háromsoros hírt jelent, valamelyik lapban húsz perc leforgása alatt kiadásra kerül, miután a híryanagy tíz kézen ment keresztül. Sokkal több időt a San Franciscóban történt esemény newyorki kiadása sem vesz igénybe, noha a két város közötti időkülönbség — három és fél óra. Az *Associated Press*, meg az *United Press* hírszolgálati hálózatának lepedőóriásához mérten a máskülönben szintén világhírű *Reuter-Iroda* hálózata tenyérselyemzsebkendő, amit hölgyeink hordanak. Egy-magában az *Associated Press* híreit ezerkétszáz amerikai lap veszi át és juttatja el a közönséghez-

Amerikában 700 idegennyelvű lap jelenik meg, napi- és hetilapok, kitűnő szerkesztéssel és hírszolgálatlaltal. Annak a célnak, ami miatt ezeket a lapokat kiadják, tökéletesen megfelelnek. Az idegennyelvű Rajtóra, a magyarra is, mostanság rossz napok járnak,

A yankee nacionalizmus, mely eddig észrevétlenül húzódott meg, a második világháború óta érthetően türelmetlen és az idegen nyelvben a nagy amerikai álom valóráválásának akadályát látja.

A könyvkiadás nagy üzlet. Minden tizedik házban vagy könyvkereskedő, vagy hatalmas közkönyvtár kínálja szellemi portékáját és kényelmes karosszékeit. A nyomdaipart minden esztendőben 9—10 ezer új könyv kiadásával lendítik előre és ugyancsak 1000—1500 a számuk az újonnan föleresztett régi kiadásoknak. A népszerűbb könyvek, nem is szólva az állandó használatban lévő tankönyvekről, 30—40 kiadást érnek el. Ámde ne gondoljuk, hogy az első kiadások túlnagy példányszámban jelennének meg. Az amerikaiak e téren is úgy vannak, mint színdarabjaikkal, melyek elsőben vidéken kerülnek bemutatásra és ha közönségsiker mutatkozik, a darabot behozzák a newyorki Broadway színházi negyedébe és azt nagy színházakban játsztatják. A könyvekkel Szintén így vagyunk. Elsőben megjelenik 5, vagy 10 ezer példány és ha közönségsiker jelentkezik, gyorsan megrendezik — persze matricák segítségével — a második, meg a harmadik kiadást.

1939-ben összesen 9015 új kiadású és felújított, vagy kibővített tartalommal 1625 régi kiadású könyv került a könyvpiacra. No, nézzük, mit olvasnak Amerikában? Tartalom szerint csoportosítva, a jelzett évben a következő arányban jelentek meg új könyvek:

Tartalom	Új kiadások száma	Régi kiadások száma
Fölfedezések	1133	414
Ifjúsági könyvek	830	129
Közgazdaság és szociálpolitika	773	81
Történelmi	708	96
Hitéleti	669	28

	Új kiadások száma	Régi kiadások száma
Életrajzok	557	71
Költészet és dráma	580	73
Általános irodalom	511	73
Tudományos munka	422	101
Műszaki könyvek	326	116
Üzleti könyvek	298	59

A könyvtárszekrény a legegyszerűbb munkáslakásból se hiányzik és ezerszámra akadnak pompásnál pompásabb magánkönyvtárak. Az amerikai ajándékozási szenvedélye abban is kifejezésre jut, hogy a név- és születésnapra, vagy más ünnepséges alkalommal küldött ajándékok között néhány szép és értékes könyv föltétlenül helyet kap. A könyvkereskedés (bookseller) — ellentétben Európával — a könyveket fix áron veszi át. A bizományi árusítás odaát náluk ismeretlen. Egyes kiadásokból millió és millió könyv forog közkézen. A rekordot persze a biblia tartja. Mert a newyorki Park Avenue közelében székelő *American Bible Society* (Amerikai Biblia Társaság) palotájából, a Bible-House-ból minden esztendőben vagy hatvan nyelven kiadott 8—10 millió kötet biblia ömlik szét. Néhány centért a legszebb kiállítású bibliához hozzá lehet jutnia ingyen szintén. A társaság több nyomdája mással se foglalkozik és a betűszekrényekben a legfurcsább ékírások betűi sokasodnak. Az ékírástos bibliakönyveket kézzel kell szedni, mert csak most kísérleteznek ékírástos szedőgépekkel.

A nyomdaipar és általában a közművelődés hatalmas lendületének egyik legnagyobb hajtóereje a közkönyvtár. Amerika e téren versenyen kívül áll és a földkerekségen nincs ország, melynek mintaszerűbben berendezett közkönyvtárai volnának. Ezeknek könyvállománya 1939-ben megközelítette a száz-

tíz millió kötetet, amiben a folyó- és egyéb időszaki iratok nincsenek benn. A legnagyobb (13,614.000 kötet) állomány fölött New York állam közkönyvtárai rendelkeznek, utánuk következik 10,956.000 kötetel California, 8,017.000 kötetel pedig Ohio állam. A közkönyvtárakra és azoknak fölszerelésére amerikai méretű összegeket fordítanak. A newyorki *Central Building of the Library* (Központi Könyvtár Épület) fölépítésére New York városa körülbelül ötven millió pengőt költött eL A Fifth Avenue és a 42. Street-en emelkedő hatalmas épület olvasótermeit minden esztendőben négy millió ember látogatja. A főkönyvtár könyvállománya 1939-ben közel 3 millió kötetet tett ki, míg a fiókkönyvtáraké csaknem másfél milliót, A könyvek értéke 1939-ben 51 millió dollárt képviselt, míg az intézmény fönntartására ugyanebben az évben 3.207 millió dollárt fordítottak.

Ugyancsak hatalmas, 31 fiókkal dolgozó közkönyvtár, *Public Library* terjeszti a műveltséget Brooklynban. Könyvállománya két millió kötet. New Yorkban 31 könyvtáróriás található, melyeknek fönntartói különböző testületek és magánemberek. A nagy tömeg könyvéhsége elképzelhetetlen és nincs igény, amit egy közkönyvtár ki ne tudna elégíteni. Ha valaki New Yorkban teszem a Budapestén kiadott »Mackó úr utazását« kéri és ez a közkönyvtárban véletlenül nincs meg, tekintet nélkül az árra és Szállítási költségekre, már több példányra jön a megrendelés Budapestre.

A lakosság hatvan százaléka konzerveken él, tehát óriási arányokban fejlődött ki az élelmiszeriparban a gyümölcs és húskonzerválás. De ne gondoljuk, hogy az amerikai egy-két éves konzervet fogyaszt. Egész Amerika területén nincs egy hétre való konzervkészlet, a gyárakból folyton-folyvást friss áru kerül ki. A tömegfogyasztás természetesen le-

hetővé teszi az olcsó árakat. A legfrissebb és legfinomabb hús-, hal-, gyümölcs- és főzelékkonzerv doboza 10—20 centért kapható. Egy tucat kiváló minőségű főzelékkonzerv ára egy dollár, tehát nem egészen tíz centért körülbelül fél kilogramm főzeléket lehet vásárolni. És miután Amerikában ötféle éghajlat van és az év minden szakában érik a gyümölcs, meg az étkezésre alkalmas növényféle, az asztalokra mindig friss áru kerül. A Földön nincs ehető állat, gyümölcs, vagy növényféle, amit Amerikában ne konzerválnának. Az élelmiszeripar felét konzervgyárak alkotják, élükön a húskonzervgyárakkal, melyeknek legnagyobb telephelyük Chicago. Róluk nevezték el »Packing Town«-nak, csomagoló városnak, melyben *Armour, Swift, Hammond, Morris* és a többi húskonzervüzem államot az államban alkotnak. A csaknem három és fél milliós város élete tulajdonképpen a konzervgyárak és az azokhoz kapcsolt intézmények körül fordul meg, no meg a chicagói terménytőzsdén. Ez utóbbi az egész amerikai földrészt, beleértve Dél-Amerikát és Kanadái, uralja és hozzá igazodnak Európa, Ázsia és Afrika árutőzsdéi is. Chicago nagy vasúti gócpont. Nyolc főpályaudvara van, ahová huszonnégy felől szaladnak a sínpárok, közöttük hét íávolsági villamos-vasút. A pályaudvarokra minden nap másfélezer személyvonat fut be, félezer a távolsági forgalomban.

Az áruforgalom jelentős részét a húskonzervgyárak és a gabonakereskedelem szolgáltatja. Itt dolgozik a földkerekség legnagyobb tengerifeldolgozó üzeme, a *Corn Products Refining Co.*, mely természetesen szerint 30—40 ezer munkást foglalkoztat. A chicagói állatvásárra fölhaltott élőállatok az úgynevezett *Union Stock Yards-on* (Egyesült Állattelepen, közismertebben: Állatvásárokon) kerülnek vizsgálatra és eladásra. Évente 18—20 millió szarvasmarhát, ser-

tést, juhot és borjút hajtának föl és a naponta föl-hajtott körülbelül hatvanezer élőállatot még aznap földolgozzák. Egy se marad másnapra. Nem amerikai blöff, se nem tréfa, hogy Chicagóban a konzervgyár gépébe elől besétál egy sertés és hátul kisétál a virsli. Valóban úgy van, hogy a reggel levágott sertésből készült hurkát a chicagói üzletekben délben már árusítják. A tökéletesen gépesített üzemben egy nagy jószág földolgozása gondolat idő alatt történik. A húszüzemekben foglalkoztatott munkások száma időszak szerint 200—250 ezer. Ebből 50—50 ezer az *Armour* és *Swift* telepeken dolgozik. Mindkét üzem Chicago idegenforgalmi látványossága, már tudniillik azok számára, akik a Coly-parfömnél jobban kedvelik a vérszagot és a tömegmészárlásban gyönyörűséget találnak. Mert itt van egyéb, mindenesetre szebb látványosság, elsősorban a Michigan-tó partján kiépített pompás sétány és maga a város, mely egyszer tövig leégett és utána az egészet újból föl kellett építeni. A Föld városainak listáján ma az ötödik helyet foglalja el.

Az amerikai módföltt szereti a gyümölcs- és főzelékkonzervet. A háziasszonyok nem bíbelődnek télire való eltevással. Erre nem érnek rá, de nem is fizetődik ki, mivel a gyárak a házilag előállított befőttessel tökéletesen azonos — persze nem híg, vizes lére, hanem vastag szirupra eresztett — gyümölcs- és főzelékkonzerveket hoznak forgalomba. Ha nem így volna, nem virulhatott volna ki e hatalmas, iparág, melyben csupán az úgynevezett »csomagoló« vállalatok száma 1940-ben 1160 volt, 170 millió dollár kifizetett bérrel és 2.787 milliárd dollár termelési értékkel. A faipar keretében dolgozó ládaipart — mert ez itt külön nagy iparág — most elhanyagoljuk.

Az európai agrárországok szülöttje az amerikai gyümölcscsel és az ebből készült befőttessel nehezen

tud megbarátkozni és mindig a »hazaira« gondol. Mindez persze ízlés és megszokás dolga. Ámde tény, hogy odaát mindent túlnemesítenek, mindenből, tehát a gyümölcsből is a »legnagyobb« és a leg-tetszetősebbet akarják kitermelni és teljes sikerrel. Az európai ellátja a száját, ha egy gyümölcsüzlet kirakatába bebámul. Minden gyümölcszem duplája, az európainak, a legpompásabb színvegyületben, mint-ha minden ültetvényes saját kezelésben külön festő-akadémiát tartana fenn. Ámde az is kétségtelen, hogy amit a konzervgyárak a fogyasztókhöz eljuttatnak, póttanyag- és festékezés nélküli, kristálytisztá áru. Amerikában minden esztendőben többek között el-fogyasztanak konzervált állapotban

500	millió	doboz	borsót,
500	»	»	lazacot,
300	»	»	paradicsomot,
300	»	»	tengerit,
250	»	»	őszi- és sárgabarackot,
40	»	»	körtét,
30	»	»	spenótot.

A fentebb közölt mennyiség legjelentősebb részét otthon fogyasztják el és kivitelre kevés marad. A »packers«-éknek, meg a »canners«-éknek, a konzerv-csomagolóknak és kikészítőknak tehát elegendő dolguk akad. Az Új Világban külön rendet alkotnak és számuk hozzávetőlegesen másfélszázézer, ők per-sze csupán kikészítéssel és csomagolással foglalkoz-nak. Amerikában a gyáripari jellegű élelmiszerüze-mek száma 50.000 és ezek egymillió munkással dol-goznak és munkabér címén egy milliárd dollárt fizet-nek ki. A vállalatok által földolgozott élelmiszerek értéke közvetlenül a második világháború kitörése előtt nyolc milliárdot, az általuk forgalomba hozott élelmiszerek piaci ára pedig összesen tizenkét mil-

liárd dollárt, tehát hetven milliárd pengőnél jóval többet tett ki.

A textilipar érthetően nagy jelentőségre tett szert, már amiatt is, mivel a birodalomban nagy arányokban folyik a gyapot- és gyapjútermelés. Ez utóbbi tekintetében Ausztrália mellett fut, pedig itt úgy 120 millió birka béget a mezőkön. A textilipari vállalatok száma túlhaladja a húszszet és 1936-ban 28 millió orsóval dolgoztak. A legnagyobb textilgyárak — 9 millió orsóval — az újangliai államokban, jelesen Massachusetts és Rhode Island államokban működnek. Az északi részen dolgozó üzemek annyiban vannak fölényben a déliek fölött, hogy olcsó vízierők és kitűnő közlekedési utak állnak rendelkezésükre, de ugyanakkor a déli államok textilgyárjai valamivel alacsonyabb munkabérekkel dolgoznak és a legfontosabb nyersanyagot, a gyapotot és a gyapjút a helyszínen szerezhetik be. A nagy gyapjúárugyárak Maine állam partvidékén, egészen Philadelphiáig húzódnak.

A ruházati, illetve konfekciós ipar fellegvára New York. Az összes konfekcionált ruhaneműei; felét itt szabják és varrják össze és az üzemek több százezer embernek adnak kenyeret. Az újonnan érkezeti bevándorló legtöbbszöire valamelyik konfekciós üzemben kezdi meg amerikai pályafutását. A vállalatok jelentős hányada az áruházóriások birtokában van és nem egy akad közöttük, amely 4—5 ezer emberrel, sőt még ennél is többel dolgozik. Az áruházak szemkápráztató megrendeléseai sokszor milliós számokat tartalmaznak és egy kis varroda tulajdonosa a fejét fogná, ha arról volna szó, hogy neki 14 nap leforgása alatt tízféle mintázatban és szegessel mondjuk egy millió zsebkendőt kellene leszállítani.

A textiliparban 1939-ben közel két millió mun-

kás dolgozott, több mint másfél milliárd dollár bérrel. A földolgozott anyag értéke 4.5 milliárd, míg ennek kikészített értéke 7 milliárd dollárt képviselt.

A cukorfogyasztás roppant magas kvótát jelez. Minden amerikai fejenként és évente 50 kg cukrot fogyaszt el, fejenként 13 kg kávé és 0.70 kg tea hozzáadásával. Mint minden élelmiszerben, ebben is nagy pazarlás folyik. Az európai ízlésnek azonban korántsem megfelelő módon használják föl ezt a természetes édesítőszert, sós ételeket cukroznak, viszont édes ételeket sóznak. Talán emiatt van sikerük az Európából importált konyharecepteknek, melyeknek egy része, de — és ezt hangsúlyoznunk kell, mert Amerika, mindhiába, más világ — csak egy része polgárjogot nyert. Például a Dobos-torta, amit az amerikaiak németesen Dobosch-nak neveznek, szintén népszerű cukrászdái kreáció.

A cukorgyárak az 1939—40-es idényt 34.809 millió short tonna (egy short tonna 2000 angol font, illetve 908 kg) eredménnyel zárták. Tekintélyes cukorimportot bonyolítanak le és nagy mennyiségeket hoznak be Cuba, meg a Philippini-szigetéről, melyek az USA protektorátusa alatt állnak és azokon sok amerikai érdekeltségű cukorgyár dolgozik. A »kis testvérek« — ahogy az amerikai a philippineket nevezik — e révén ragyogó üzleteket csinálnak és az államkasszát jórészt azokkal a dollárokkal töltik meg, amiket a cukorért kapnak. A philippinek emiatt se akarják magukat Amerikától függetleníteni, mert akkor nyomban megszűnnék a vámmentes cukorbevétel. Pedig, nemsokára, 1960-ban életbelép a jog, mely (szerint a »*Commonwealth of the Philippines*«, a »Philippinók Szabad Állama« a protektortól elszakadhat és magát függetlenítheti, vagy pedig kérheti a fölvételét az Amerikai Egyesült Államok kötelékébe.

Az Új Világ embere szenvedélyes dohányos. Ame-

rikáhan nincs Dohányjövedék, de van — különösen az éles verseny miatt — legjobb minőségű és olcsó szivar, meg szivarka. Rengeteg sokat elfüstölnek és egy európai ország pénzügyminisztere az amerikai fogyasztókban nagy örömet találhatná. 1940-ben levegőbe szállt 172 milliárd szivarka és 5.167 milliárd szivar, valamint 345 millió libra (155 millió kilogramm) pipadohány füstje. Az átlagamerikai a szivarkát előnyben részesíti, ami a robbanásig telített egyéniségének tökéletesen megfelel. Élete rohanás a dollár után és gyorsan elhamvadó szivarkában sietős életének szimbólumát látja. Aztán temérdek mennyiségű rágó-gummit (chewing-gum) szopogat el. A rágó-gummi afféle »szalonbagó«, persze nikotin nélkül. Benne a gummi is elenyésző csekély hányaddal, 17 százalékkal szerepel. A főalkatrésze tulajdonképpen gyanta, amiből 50 százalék van benne, a többi cukor, víz, keményítő, festék és ha cukor van jelen, ott legyen só is. A rágógummiban tehát só szintén van. Évente 50 millió dollár értékben 600 millió darab rágó-gummit rágcsálnak el. Az amerikai színesbőrűek, négerek és indiánok ősi szokás szerint az Új Világban szintén óceánokat köpködnek. Miután jól keresnek, a bagó (chewing-tobacco) fogyasztásában ők tartják a világrekordot. Különféle »bagó-márkák« vannak forgalomban, a legcifrább címkéssel és tetsetős kiállításban. Mert ez aztán nem olyasféle, amit Európában a pipákból kivernek. Nagy gyárak állítják elő, finom munkagépekkel, főként présekkel és az európai azt hinné, hogy néger háziszolgánk most kapja be a legfinomabb csokoládé-rudat.

Az európai méreteket messze túlhaladó arányokban fejlődött ki a vendéglő- és szállodaipar. Mindez szoros összefüggésben áll az állandóan mozgásban levő és sose lankadó amerikai élettel. Ha már semmi egyébért, de a földrészt keresztül-kasul száguldozó

száz és százezer utazó ügynök miatt is nagy vendéglők és szállodák épültek volna. A birodalom életének talán nincs rejtett zuga, ahol valamelyik szakma ügynöke meg ne fordulna. Az ügynökösödésnek odaát aránytalanul kellemesebb csengése van, mint Európában. Az övé a legjobb szállodaszoba, a vendéglőben a legjobb asztal és a konyha legkívánatosabb falatja. Egy autokrata hajlandóságú európai urat New York legelőkelőbb szállodája szobahiány miatt elutasított, mire a nagytekintélyű úr panaszt emelt a »manager«-nél és követelte, hogy nem sokkal előtte egy ügynök által kibérelt szobát bocsássák rendelkezésére.

— Szállodánknak — válaszolta a manager — pókkal fontosabb a flinti üvegyár utazó ügynöke, aki évente tízszer jön el hozzánk, mint ön, kedves Uram, aki elsőízben és talán egyúttal utoljára tiszteli meg látogatásával szállodánkat,

A szálloda- és vendéglőipar fejlődésének a legnagyobb lökést természetesen elsősorban a nagy tömegek és a nagy távolságok adják. Az ipari és kereskedelmi központok nagykiterjedésű városi területeken dolgoznak és a lakás és a munkahely között nagy a távolság. A Brooklynban teszem a Prospect Park körül lakó munkást kenyérkeresete a Manhattan városrészben levő gyárhoz köti. Amerikai fogalmak szerint ez nem túlnagy távolság és munkásunknak mégis mindennap legalább húsz mérföldet, vagyis 32 kilométert kell megtennie. Ugyan igaz, hogy a távolsági forgalomra berendezett, eszeveszetten, óránként 120—130 kilométer sebességgel rohanó földalatti villamosvasút a húsz mérföldet percek alatt futja be, ámde munkásunk mégse mehet haza ebédre, mert az ebéidő mindössze 15—20 perc. Sok millió! ember Számára tehát rengeteg evő- és ivóhelyet kellett berendezni. Az európai azonban odaát ne keressen

kontinensbeli kávéházat, vagy vendéglőt. Cafeteria ugyan van, de ez csak címében hordozza a kávéház megjelölését, lényegében géperőre berendezett büffé, míg a restaurant-ok nagy része szintén büffészerű konstrukció, ugyancsak géperőre berendezve. Európai értelemben vendéglő, ahol néhány korsó sör mellett el lehet csevegni, Amerikában alig található és ami van, roppant drága. A tömeg büffészerű cafeteriaokban és restaurant-okban étkeznek, vannak nagy vendéglők, melyekben naponta százezer vendég fordul meg. Az amerikai a gasztronómiai élvezetekre meglepően kevés időt fordít. Bekapja az ennivalót és máris rohan a következő dollár után. A vendéglő egyik ajtaján bemennek, a másikon kijönnek. A beáramló tömeg miatt visszafelé már nem tudnak jönni. A finom sertésborda fölött itt nem lehet elábrándozni, mert az asztalod kiszolgálásával megbízott pincér a tányért elkapja előled, mielőtt húsételed felét lenyelted volna. No, mert az idő pénz, a hely pedig kell a következő vendégnek. Egy-egy nagy étkező helyen elképzeltetlen ételmennyiséget kebeleznek be. A newyorki *Childs Restaurant-okban* — mert több száz van ebből — egy év alatt 600 millió csésze kávé, 50 millió griddle-cake-t (afféle kalács), 3 millió sült almát és — kérjük, ne igen csodálkozzanak — fél millió kilogramm vajot használnak föl. Az elfogyasztott tojásóceánt 30 millió darab szolgáltatja. És hol van a többi ételnem?

Ugyancsak fejlett a szállodaipar. Tizenhatezer szállodáról vezetnek nyilvántartást, de ebben a kiemelésben csak azok a hotelek szerepelnek, melyek huszonöttnél több szoba fölött rendelkeznek. Ugyancsak nincsenek benn az időszakonként nyitva tartott szállodák, például az üdülő- és fürdőhelyek hoteljei, melyek csak szezonban nyitnak. A szállodák szobaszáma másfél millió. Emellett nem szabad meg-

feledkezni, hogy a városokba érkező idegenek közül sokan magánhelyeken, boarding-house-kban szállnak meg. Annyi bizonyos, hogy a legkisebb szálloda is a legnagyobb kényelmet nyújtja, nem annyira a kiszolgáló személyzet száma, mint inkább a fényűző berendezés tekintetében. Személyzet láthatatlan és mégis gombnyomásra az ember mindent megkap, legtöbb szállodában a bibliát is. Már oda van készítve az asztalra. Ha a lakó üzletember — és Amerikában ki nem az? — és aznap rossz üzletet csinált, imádkozzék a jó üzletért, ha jól végezte munkáját, akkor meg adjon hálát Istenének — mondja az amerikai. Európában nagy detonációja van a moziiparnak. Kétségtelen, hogy a világ filmpiacát szintén Amerika uralja, de a nemzeti vagyon és jövedelem szempontjából hazájában messze a többi iparágak mögött marad. A filmiparba befektetett tőke ugyan eléri a két milliárd dollárt, ámde munkabérek címén körülbelül 70—80 ezer alkalmazottnak csupán száz millió dollárt fizetnek ki. Nemde, horribilis összeg és mégis messze mögötte áll a többi iparág részéről foglalkoztatottak létszámának és a kifizetett munkabéreknek. Hazájában inkább kultúrjelentőséget tulajdonítanak neki. A helyzeten semmit se változtat,, hogy országszerte tizenötezer mozi tart előadást és a newyorki Broadwayn hegyénhátán hetven mozióriás sorakozik, a legfényesebb berendezéssel. Az alacsony árak miatt milliós tömegek tódulnak a mozikba. A színházbajárás már sokkal drágább szórakozás. A színházjegy az átlagamerikai számára is drága.

Az újabb kor műszaki vívmányai közül gyors karriert futott be a rádió. 1922-ben mindössze száz-ezer készülék állt üzemben és ugyanebben az évben egy millió rádiócsövet adtak el. Hogy a rádió és az ezzel kapcsolatos ipar és kereskedelem húsz esz-

tendő alatt mivé fejlődött, ezt az 1940. év következő adatai mutatják:

Működő rádiókészülékek száma	52,000.000
Ebből örök tulajdonban .	29,500.000
bérletben	13,200.000
autórádió	7,500.000
hordozható rádió .	<u>1,800.000</u>
Összesen:	52,000.000

A tömegtermelésnek megfelelően, meglepően olcsó áron lehet készülékhez hozzájutni. Tíz dollárért gyártmány szerint már nagyon jó két-, vagy háromlángos rádiót lehet vásárolni, akinek nincs elegendő pénze, részletfizetésre. A rádióipar és kereskedelem egy év alatt, 1940-ben csaknem 1.4 milliárd dollárt vagyis körülbelül nyolc milliárd pengőt vételezett be. Különböző rádióállomások bevétele ehhez mérten jelentéktelen, 1940-ben mindössze 124 millió dollárt tett ki, amiből 100 millió dollár az üzemi fenn tartási költség, úgy, hogy a tiszta haszon csupán 24 millió dollár,

A rádió szereplőit fejedelmi tiszteletdíjakban részesíti, ösmertebb csevegők tíz-tizenöt perces munkájukért 100—150 dollárt, énekesnők, vagy énekesek pedig egyetlen, persze nem egész estét betöltő föllépésükért 400—500 dollárt kapnak. A rádiótársaságok bevételeinek nagy részét tulajdonképpen a hirdetések alkotják. A cigaretta, meg a borotvaszappanvállalatok gyártmányaikat a rádió útján sok millió dollár költséggel népszerűsítik. Bárki, aki a rádió műszaki tökéletesítéséhez egy milligramm súlyú fölfedezéssel hozzájárul, gondját egész életére elvetheti, mert a gyárak, mint a saskeselyűk csapnak le a fölfedezőre.

Amerika tengeri hatalom. A tengerek által mo-

sott partjainak hossza az Atlanti-óceán felől 11.300 km, a Csendes-óceán felől 5900 km, míg a Mexicói-öböl vize a birodalom partjait 5500 km hosszúságban érinti, az alaskai rész pedig egymagában 22.700 km. Ennek megfelelően 11,470.000 bruttó regiszter tonna tartalmú kereskedelmi tengerészete mindjárt a 21 millió bruttó regiszter tonna tartalmú angol kereskedelmi tengerészet után következik. Hajóépítő ipara, amit a második világháborúig alig használtak ki, rendkívül fejlett és idők során abba sok-sok milliárd dollár tőkét fektettek be. A legjelentősebb hajóépítő gyárak a *News Ship Building and Dry Dock Co.*, Newport, a *Bethlehem Steel Co.*, Quincy, *Electric Boat Co.*, New London (Connecticut államban), a *Bath Iron Works Co.* stb. Az üzemek nagy része állami tulajdonban van amiatt, mivel a birodalom tekintélyes, hat millió tonna úrtartalmú kereskedelmi tengerészet fölött rendelkezik. Jelenleg (1941-ben) 138 hajóépítő üzem dolgozik, ezek közül 70 a keleti, 27 a nyugati, 19 a mexicói partvidéken, 22 pedig a nagy tavak és folyók mentén működik. A gyárak teljesítőképességét csak a második világháború során kezdték kihasználni. *Roosevelt* hajóépítő terve szerint 1940-ben 1.5 millió bruttó regiszter tonna úrtartalmú hajót építettek. Ezt a mennyiséget a New Deal programja szerint 1941-ben 3.5 millió tonnára emelték, 1943. év végére pedig ezt a mennyiséget 12 millióra óhajtják fokozni. Ha már most figyelembe vesszük a szövetségi kormány által elrekvirált 2.7 millió tonna idegen hajóteret, 1943. év végére Amerika kereskedelmi flottájának hajótere túl fogja haladni Nagy-Britannia hajótérmennyiségét, ami a második világháború süllyesztései miatt amúgyis jelentős irányokban csökkent és ennek pótlása évek nyugodt munkáját venné igénybe. *Roosevelt* a New Deal keretében emiatt dolgoztatta ki a második számú

hajóépítő programmed. Az első tudvalevően 1938-ban készült és eszerint a gyárak tíz év alatt 500 hajót építettek volna. A gyorsan perdülő események a terveket túlhaladták, illetve beszéljünk e tekintetben is őszintén: a német tengeralattjárók az angol kereskedelmi hajókat sokkal nagyobb arányokban pusztítják, semmint arra a második világháború megindulásakor számítottak. Amerika második hajóépítő programjának jelszava: *Liberty Fleet*, a szabadság hajóhada, melynek építése most már gyors ütemben halad. Így például a 27.000 tonnás »America« nevű személyszállító luxushajót tizenkét nap leforgása alatt alakították át csapatszállító hajóvá. Egy modern teherhajó 90 nap alatt lép elő modern repülőgépanyahajóvá, pedig a régi hajónak csupán az alsó váza marad meg és sok esetben a gépeket is ki kell cserélni.

Nemzeti iparrá vált a repülőgépipar. Szó sincs róla, világviszonylatban eddig is az élen haladt, melynek kereskedelmi és közlekedésügyi vonatkozásairól könyvünk következő fejezetében szólunk. A nagy gyárak, a *Curtiss Wright Corporation*, *Wright Aeronautical Co.*, *Douglas Aircraft Co.*, *North American Aviation, Inc.*, *Glenn Martin* stb., termelésüknek 90 százalékát eddig polgári használatnak adták át« így például két nagy vállalat, a *Curtiss* és *Glenn*, normális évi termelésének értéke 25—30 millió dollárnál többet nem is tett ki, most, a második világháború során ugyanennek a két vállalatnak 250 millió dolláros, valamennyi repülőgépgyárnak pedig 1941-ben másfél milliárd dollár értékű megrendelést kell teljesíteni, ami természetesen a termelés rendjének és a műszaki fölkészültség teljes megváltoztatásával jár. Új gépeket és főszereléseket kell fölállítani és beszerezni és új gyárakat kell építeni. A *Studebaker Corporation* autógyár, mely eddig évente százötven-

ezer autót gyártott és hozott forgalomba, termelésének súlypontját most a repülőgépgyártásra helyezi és 50 millió dollár költséggel egyszerre három új repülőgépgyárat épített. A háború — ugyebár — így változtatja meg a közgazdaság képét, amire bevezetőnkben utaltunk, de egyúttal utaltunk arra is, hogy háborús időkben egy ország helyzetére nézve végérvényes következtetéseket nem szabad levonni. A repülőgépgyárak pénzügyei szintén ehhez alkalmazkodnak, így például a vállalatok tiszta nyeresége, nyilván a hadimegrendelések nyomán, már 1941 első felében a kétszeresét tette ki annak az összegnek, amit 1940-ben értek. Pedig a szövetségi kormány a New Deal-ben kapott fölhatalmazás alapján minden néven nevezendő hadimegrendelés ellenértékét, illetve az áratat lenyomja és csak hat százalék nyereséget engedélyez. A hadiszállításokon ennél többet egy gyár se kereshet.

Az Új Világ a villamosság országa. Itt égvilágon mindent elektrifikálnak. A legnagyobb villamos erőműtelepek (*Niagara Falls Power Co.*) a Niagara víz-esés körül telepedtek le. Itt egymagában a föntebb említett vállalat annyi villamosenergiát termel, hogy azzal évente 700—800 ezer tonna szenet takarítanak meg és 1300 mérföld (körülbelül 2100 kilométeres) távvezetékével másfélszáz várost (köztük New Yorkot) lát el villamos világítással. A természetimádók egyébként eleget panaszkodnak és instanciáznak amiatt, hogy a mesésép Niagara vízesés környéket az ott letelepedett gyárak elcsúfítják. A *National Electric Light Association* (Nemzeti Vili any világítási Szövetség) közlése szerint az erőműtelepek 1939-ben egyszázharminc milliárd kilowattóra áramot termeltek.

Amerika ipara révén híresedett el és mert a modern háborúban iparok harcolnak egymással, an-

nak Amerikában is nagy szerepet szántak. Európa újsághasábjain amerikai vonatkozásban másról sem olvashatnak, mint az ipart érintő intézkedésekről, az olvasó rejtélyes monogramokkal, hol O. P. M - mel, hol O. P. A. CS, hol C. S. D. és ezekhez hasonló rövidítésekkel találkozhatnak. Ezek Amerika hadigazdálkodásának és termelésének csúcsszervezetet, melyek a szövetségi kormány közvetlen irányítása alatt állanak és közvetlenül az elnöknek vannak alárendelve. A vezetők — ahogy odaát nevezik — »az elnök különleges segédjei« (Special Assistent of the President). Ilyen segédek, akikről a második világháborúban sok tudósítás jelenik meg, Leon *Henderson* árkormánybiztos, William S. *Knudsen*, egy Svédországból Amerikába kivándorolt nagyiparos, Edward R. *Stettinius*, az ország legnagyobb acélműveinek, az *United States Steel Corporation* volt ügyvezető alelnöke, Donald L. *Nelson*, a chicagói *Sears, Roebuck and Co.* áruházóriás ügyvezető alelnöke, John D. *Diggers* nagyiparos, Henry A. *Wallace* alelnök és *Roosevelt* legjobb barátai, Sidney *Hillmann* és Harry L. *Hopkins*. Ők, valamint Henry L. *Stimson* hadügy-, és Frank *Knox* tengerészeti miniszterek alkotják a New Deal »agytrösztjét«. Ennek keretén belül természetesen különféle nézetek érvényesülnek. A legfontosabb szerepet a haditermelésben az S. P. A., a *Supply Priorities and Allocation Board* (a Készletek Elsőbbségét és Elosztását Megállapító Testület) játsszik, melynek taglétszáma hét és ebben *Stimson*, *Knox*, *Knudsen*, *Hillmann*, *Hopkins*, *Henderson* vesznek részt, *Wallace* elnöklete alatt. Minden tőlük függ, árszabályozás, termelés rendje, nyersanyagelosztás, a kölcsönbérlet (lend and lease) törvény végrehajtása stb. A sajtóban sokszor előforduló háborús intézmények magyarázata a következő: O. P. M., az *Office Production Management* (Termelésirányító Hi-

vatal) rövidítése. Ez osztja szét a hadicélokat szolgáló nyersanyagot és állapítja meg a szükségletet. Az *O. P. A. C. S.*, az *Office of Price Administration and Civilian Supply* (Árigoazgatás és Polgári Szükségletek Hivatala), ami az árkoormánybiztosság feladatkörét tölti be azzal a toldalékkal, hogy az árszabályozással egyidőben gondoskodik a polgári fogyasztás kielégítéséről. Eddig ez a szervezet állapította meg, hogy a gyárak mennyit termeljenek a polgári szükséglet kielégítésére, de mert etekintetben az *O. P. M.*-mel ellentétes irányt követett, beolvasztották a *Termelés-irányító Hivatalba*. Persze minden hivatalnak sok alosztálya van, de mindenik fölött a *Supply Priorities and Allocation Board*, a héttagú agytrösztt áll.

Földi és légi leviatánok olimpiásza

Safety first!... Safety first!... Safety first!...
A biztonság az első !... A biztonság az első !... A biztonság az első!... — harsogják a füledbe, mihelyt tengeri betegséged után testi porhüvelyedet Ellis Island-en, a »sóhajok szigetén« Uncle Sam földjére helyezed. Fölpillantasz a döbbenetesen eléd meredő felhőkarcolók transzparensre, feléd lövelik a beégetett jelszót, hogy itt jól vigyázz testi épségedre, nehogy néhány millió autó, vagy húsz hosszú Pullmann-kocsiból összeszerelt vonatóriás rajtad keresztül gázoljon. Fölülsz a rohanó időkhöz mért *Wth. Century Limited*, a »Huszedik Század« című, New York és Chicago között röpdöső luxusvonatra, testi épséged megóvására lépten-nyomon figyelmeztetnek. Rágyújtasz cigarettádra, gyújtód dobozára nyomott szöveg rádkiabál, hogy a biztonságról sosem feledkezzél meg. már embertársaid érdekében sem. Gépkocsira ülsz és ezer és ezer mérföldön át egymásba kulcsolódnak a figyelmeztető táblák:

— S.O.S.! (Safety or sorrow.) Biztonság, vagy Szomorúság!

— Save human life! Mentsd meg az ember életét!

— Prepare to meet thy God! Készülj el, hogy Isteneddel találkozol! — című komor és tréfás szöveggel ékesített táblákon közlik veled, hogy itt, ahol te százazas tempóval robogsz, nincs messze a Sing-Sing

fegyház. Nagyméretű hivatal, a *Bureau of Public Safety*, a köz biztonságának (és nem közbiztonság; (szervezete öröködik a közlekedés rendjére, talán helyesebben az emberi élet fölött. Ámde ne bízd el magadat. Nem Téged féltenek, mindig a másikat. Te ugyan csinálhatsz, amit akarsz, senki se törődik veled, két felhőkarcoló között húzott kötélén táncolhatsz, húszezer autó óceánján egyik utcaoldalról a másikra cigánykerékvetéssel kelhatsz át, ebből nem lesz bajod, de ha a közlekedési eszközöddel, vagy más alkalmatossággal megkarcolod a másikat, búcsút intehetsz molett bankszámládnak.

Amerikában a közlekedési eszközök nem rohannak. Száguldoznak és ha idegeid nincsenek teljesen rendben, ne ülj föl az ezer méteres mélység fölött húzott viadukton százhuszas tempóval száguldozó st. louis-losangelesi limited vonatra. Bár a közlekedést tökélyre emelték, mégis sok olyan műszaki berendezés hiányzik, ami Európában megszokott dolog, így a vasutakon a sorompó legtöbb helyen ismeretlen, a vasút és a közút keresztezésénél legfőljebb fölirat figyelmezteti a gyalogjárót, vagy az autóvezetőt a kötelees óvatosságra.

A gőzmozdonyt Angliában találták föl és a vasútközlekedést Amerikában tökéletesítették. Az autóval és repülőgéppel együtt. Az Új Világ vasútjait nem lehet az Óvilágéval közös nevezőre hozni. A széttagolt Európában sok országon és még több szabályon keresztülhaladó vasút nehezen bontakozhatott ki és mire fejlődésének csúcspontját elérhette volna, már megjelent a gőzvasút halálát okozó robbonó motor. Amerikában európai kiterjedésű területeken építhettek vasutakat, a sínszalagokat arra húzták, amerre jólesett és gazdaságosnak mutatkozott. A társaságokat nem kötötték különféle országok szabályai. A sajátjai se. A magas munkabérek már

a hőskorában is megvoltak, de a vállalkozók a magas béreket egyszerű és nem túlköltséges vonalvezetéssel ellensúlyozták és nyilván azzal is, hogy a szövetségi kormánytól óriási kiterjedésű földeket kaptak, amire már utaltunk. Nem véletlen, hogy az amerikai vasút állagban a leggyorsabb, a legpontosabb, a legbiztonságosabb és legolcsóbb közlekedési eszköz, melynek tulajdonosa egyes viszonylatban és vonattípusnál utasának még azért is kártérítést fizet, ha kijelölt vonatja netán néhány percet késik. És mi adja a gyorsaságot, a pontosságot és a biztonságot? Elsősorban a pályaut könnyű és egyenes vonalvezetése, ami lehetővé teszi a maximális sebesség elérését, a legnehezebb vontató- és szállítóeszközök alkalmazását és a legnagyobb megterhelést. A vonatok száz és száz kilométereken át legcsekélyebb kanyar nélkül, óriási sebességgel közlekednek, pláne a Pacific-vonatok, melyek 150—200 kilométert tesznek meg megállás nélkül.

1830-ban vásárolták meg és hozták át az első angol mozdonyt, a John Bull-t és 1865-ben, amikor a birodalom lakosságának száma 35 milliót tett ki, az országot már 56 ezer kilométer hosszúságú sínhálózat szőtte be. Miként álltak a vasutak 1910-ben? Íme!

A vonalhálózat kilométerekben.....	378.114
A gőzmozdonyok száma	45.000
A személykocsik száma	39.000
A teherkocsik száma	1,681.000
A szállított utasok száma	454,000.000
A szállított teheráru tonnában	1.730,000.000
A vasúti alkalmazottak száma	1,007.000
A vasúti alkalm. fizetése dollárban.....	1.889,000.000
A vasutak bevétele személyszállításból dollárban	418,000.000

A vasutak bevétele teheráru szállításból dollárban	3.297,000.000
Különbféle bevételek, dollárban.....	335,000.000
Befektetett tőke dollárban	25.538,000.000

No, ugye, elég magas csillagászati számok, melyek a vasutak forgalmát mutatják. 1941-ben összesen 137 vasúttársaság működött és ezeknek bevétele csupán 1941 első felében közel két milliárd dollárt tett ki, noha Amerikában is úgy van, hogy a bevételek nagy hányadát az őszi hónapokban lebonyolított teheráruszállítások szolgáltatják.

A vasutak nagyon kevés kézben összpontosulnak, úgyszólván valamennyi néhány részvénytársaság fedőlapja alatt működik. Egy-egy vállalat hálózata kiterjedés tekintetében versenyre kelhet egyik-másik nagyobb európai ország vasúthálózatával. Így a *Southern Pacific Railway* hálózata egymagában 23 ezer km-re terjed, a *Pennsylvania Railway*, a *Baltimore and Ohio*, a *New York-Chicago and St. Louis Railway* és az *Union Pacific* vasutak mindegyike 15—18 ezer kilométer kiterjedésű hálózaton dolgozik. A vállalatok — miután évtizedek hosszú során át egymással gyilkos versenyharcot folytattak — a legszébb műszaki teljesítményeket érték el és se szeri, Be száma azoknak a vonalaknak, amelyeknek csodájára járnak. Ilyen közlekedésügyi csodát Floridában állítottak föl és pedig a Miamiból egészen a Kay West kikötőig vezetett vasúttal. Ez 180 kilométer hosszúságban hidakkal és viaduktokkal száz és száz apró szigetet köt össze és az egész úgy fest, mint a láncra fűzött gyöngysor. Van közöttük híd, amit nyolcvan betonívből raktak össze. Nem blöffből építették meg, inkább gazdasági szükségszerűségből, mert a csodavasúttal Cuba szigetét egyszerre hozzáláncolták — New Yorkhoz, ahonnét közvetlen expressz

megy Kay Westig, innét pedig mindössze nyolcórás hajóúttal Lehet elérni az amerikai protektorátus alatt álló Cuba fővárosát: Havannát. De* száz és száz ilyen vasútközlekedési csodával találkozhatunk, főként a nyugati Sziklás Hegység, a Rocky Moountains-t átszelő vonalakon. A csodák már Denvernél, illetve Santa-Fé-nél kezdődnek és tartanak egészen San Franciscoig, illetve Los Angeles-ig. Ha olvasónk útja arrafelé vezet, Salt Lake City és a mellette elterülő Nagy Sós-tó megtekintéséről semmi esetre se mondjon le. A *South Pacific* vasút vonatja a tó fölött húzott harminc kilométer hosszú fahídon száguld át. A belefúlástól nem kell tartani, mert a víz mélysége mindössze 1—2 méter és magas (közel 30 százalékos) sótartalma miatt nem lehet benne elmerülni.

A vasutak az utazóközönségnek a legmesszebbmenő kényelmet nyújtják, olcsó viteldíjak mellett. Itt nincsenek zónák, egyik utazó réteget a másik rovására nem károsítják meg, mindenki annyit fizet, amennyit utazott. És nincsenek átszállási izgalmak. Ezer és ezer kilométeren át az ember egyhelyben ülhet. A tarifa egységes és a legegyszerűbb ember is könnyen ellenőrizheti és kiszámíthatja a viteldíjat. Odaát három vonattípust járatnak és pedig 1. Limited, 2. Express Train és 3. Lokal Train. Az első vonatnem körülbelül a Párizstól Konstantinápolyig közlekedő Keleti Expressznek, a második a nemzetközi gyorsvonatoknak, a harmadik pedig a személyvonatoknak felel meg, de ez utóbbi is rendszerint gyorsvonati sebességgel halad. A vonatszerelvény kétféle kocsiból áll: Pullmann-ból és Coach-ból. Európai értelemben mindkettő Pullmann-rendszerű, négytengelyűek és ugyanolyanok, mint az európai gyorsvonatok Pullmannjai, csak valamivel nagyobbak és szélesebbek. Kocsiosztályok nincsenek, azon-

ban a Pullmann-ek belső kiképzése fényűzőbb és körülbelül az európai vasutak első osztályának felelnek meg. Az amerikaiak a Pullmann-vagónokkal egy kalap alatt említik az étkező-, háló- és kilátó kocsikat is. Ilyen Pullman η vagonokat visznek a »Limited« vonatok, amiket szalónvontatoknak lehet nevezni, mert kivétel nélkül pompás kiállítású szerelvények. A »Coach« talán az európai második kocsiosztálynal rokon, benne a folyosó a középen húzódik, módfelett kényelmes, a dúsan párnázott és a vánkossokkal bőségesen felszerelt ülőhely forgatható. Benne elterülve kényelmesen akár aludni is lehet. A Limited vonat-óriásokat negyven tonnás síkvidéki, vagy hegyigép húzza, aszerint, hogy hol közlekednek. A mozdonyok, melyek közül sokat már olajfűtésre rendeztek be, az európainál nagyobbak és áramvonalasak, amire a nagy sebesség miatt szükség van. A Limited-vonat 15—20 Pullmann-kocsit visz, közöttük két-három háló-kocsit, két étkező és egy kilátó vagon. Ez utóbbi nagy népszerűségnek örvend. Az európai vasutakon kilátó kocsikat elvéve használnak.

Az Express Train afféle európai nemzetközi gyorsvonat, mely mindenféle fajta kocsit visz, ugyanúgy, mint a Limited, nem áll meg minden állomáson, szemben a »Coach« vonattal, mellyel a helyi forgalmat bonyolítják le. Ámde mind a három vonatfajta nagy távolságokat fut be. Az új Coach és a Pullmann között manapság sok különbség nincs, annyira, hogy az előbbieket például éghajlatszabályozóval (air conditioner-el) szintén föl vannak szerelve,

A menetdíj a Coach-vonatokon mérföldenkint, vagyis 1609 méterenkint két cent, míg a Pullmann-eken 3.5 cent. Hálókocsiban ágyért pótdíj fizetendő. Ha tehát olvasóm New Yorkból szalónvontaton elutazik Los Angelesbe, a 3198 mérföldes (5146 kilométeres) útért, amit mesés szép vonatja 70 óras esze-

veszett rohanással fut be, fizet 112 dollárt és körülbelül 20 dollárt a hálókocsi használatáért. Amennyiben poggyásza a 70 kilogrammot nem haladja meg, a vasút ingyen szállítja, azon túl minden száz font (45 kg) után a menetjegy értékének 16 százalékát szedi be. A keresetekhez mérten a rövidebb, mondjuk 300—400 kilométeres távolságra a menetdíj olcsó, a nagy távolságokra azonban még egy jólkereső amerikai se ad ki szívesen 100, meg 120 dollárt. Száz dollár odaát igen nagy pénz, sok mindent lehet belőle vásárolni és álló hónapig gondtalanul lehet élni.

A vonatok nincsenek számozva, mindegyiknek hangzatos neve van. Ilyen vonatnevek: The Commodore Vanderbilt, The Royal Blue (Királyi Kék Express), The Flying Yankee (A Repülő Yankee), Broadway Limited (Broadway Szalonvonat), Yankee Clipper (Amerikai Szirt) stb. A távolsági forgalomban villamoserővel hajtott vonatoknál Congressional, Senator, Denver Zephyr elnevezésű járatokkal találkozhatunk. Mondottuk, hogy Amerikában a közlekedési eszközök, pláne a vasutak, nem rohannak. Száguldoznak. A legnagyobb sebességet a *Pennsylvania Railroad* vasúttársaság szalonvonata érte el. Ez New York és Chicago között közlekedik és az 1659 kilométeres úton a legmagasabb sebesség 127 mérföldet (204 kilométert) tett ki. A földön szédítő gyorsaság, ha meggondoljuk, hogy egy sportrepülőgép sebessége nem sokkal több. A rekord-vonatot olajfűtésű negyventonnás mozdony, négy nagy Pullmann-kocsi és egy szolgálati kocsi alkotta. A Santa-Fé vasút Super Chief Limited expresszvonata a La Junta városától Dodge City-ig terjedő 320 kilométeres vonalszakaszt kétszeri megállással, 155 perc alatt száguldozza végig, a coloradói meredélyeken, hegynek föl, hegyről le, Valamennyi vonatípus óriási területeket

fut be, mozdonycsere nélkül nem ritkán 500—600 kilométert.

Az utolsó évtizedekben a vasutakat nagy arányokban villamosították. Manapság körülbelül száz-ezer kilométer villamosítva van. Főként a nagy városokat kötötték össze az úgynevezett »Interurbán line«-kel. A városközi forgalomban sűrűn és a legnagyobb sebességgel közlekednek. A távolságokat persze nem szabad európai mértékkel mérni, mert a villamos erővel vontatott vonatok egyes vonalakon ezer és másfélezer kilométert szántanak végig. Az egész vonat a vontató mozdonyból és külön e célra épített egy darab »limited car«-ból áll, de ebben étkező- és hálózszakaszok is vannak. A menetdíj mérföldenkint két cent. Tekintettel arra, hogy ezek a vonatok ugyanazt a kényelmet és gyorsaságot nyújtják, mint a gőz-, vagy olajvontatású szalonvonatok, olcsóságuk miatt az utazóközönség állandóan megszállva tartja. Sűrűn előfordul, hogy egymásután több »Interurban line«-t indítanak. A leggyorsabb villanyvonat Philadelphia és Newark között közlekedik és pedig a Pennsylvania vasút Congressional nevű járata, mely a 122 kilométeres utat 64 perc alatt futja be. Közben tehát adódnak útszakaszok, amelyeken 150—180 órakilométeres sebességgel rohan, noha sűrűn lakott és beépített területeket szel át.

A vasútóriások nagyvárosi gyűjtőhelyei, a pályaudvarok, szintén amerikai méretűek. Hozzájuk mérten a 10—15 sín párral felszerelt európai nagy indóházak szerény bakterházak. New Yorknak nyolc nagy személypályaudvara és két tucat teherpályaudvara van. Közöttük a legnagyobb a *Pennsylvania* vasútnak róla népszerűen elnevezett »Penn-Station«-je és a *New York Central Railroads Co.* társaság »Grand Central Terminal« indóháza. Az előbbi, a Penn állomás csupa gránit és márvány, A 7. és 8.

Avenue, valamint a 31—33 Street között, huszonnégyezer négyzetméter területen terpeszkedik. Innét óránként csaknem másfélszáz vonat indul a távolsági forgalomban, a Hudson-folyó alatt épített alagúton keresztül, Amerika nyugati és déli részei felé. A nagy váróterme, a general waiting room 94 méter hosszú, 33 méter széles és 45 méter magas. A földkerekség legnagyobb állomása azonban a Grand Central Terminal, mely szembeötlő látványosság. Illetve az utcaszintről belőle alig lehet valamit látni. A földbe süllyesztették, jó mélyen, úgy 49—50 méter mélységbe és külön várost alkot, A város szívében, közel a Central Parkhoz, a 42. utcában bujtatták a föld alá hetven sínpárjával, 5000 ember befogadására alkalmas várótermével, külön vendéglővárosával, postájával és autóútjaival együtt. Az állomáson ugyanis nem kell kacskaringós hosszú utakat megtenni, az utas ott nyomban taxira, vagy földalatti villamosra ülhet. Fogadó termében kisebb városka tízezer főnyi lakossága tolongás nélkül elfér. A sínpárok nagyrésze nem egymás mellett, hanem egymás fölött vezetnek. Ezek közül 45 sínpáron a távolsági, 25 vágányon pedig a helyi járatok indulnak. Innét futnak ki a Detroit, Chicago, St. Louis, valamint Montreal (Kanada) felé irányított vonatok, melyek jó nagy távolságban a Park Avenue alatt a 96-ik utcáig alagútban futnak és csak aztán bújnak ki a felszínre. New York nagyobb személypályaudvaraira még olajfűtésű mozdonyt se engednek be. A szerelvényeket villamos mozdonyok vontatják ki a városból és künn kapcsolják rá a gőz-, vagy olajfűtésű mozdonyt, de elmés szerkezettel másodpercek alatt,

A minden tekintetben megbízható vasút napja Amerikában, sajnos, leáldozóban van. Kórokozó mikrobái az autóbuszok, meg a repülőgépek. Az első világháborút megelőzően a személyszállítás ál-

landó emelkedést mutatott, aztán jött a világháború időszaka, amikor a vasutak évente egy milliárd utast szállítottak. Azóta az utasforgalom szakadatlanul csökken és 1940-ben a fél milliárdos létszámot se tudták elérni. A betegséggel legjobban aránylag a teheráruforgalom küzd meg. Igaz, hogy azelőtt ez is több volt, de az 1940. év 1.7 milliárd tonnás teheráruforgalommal Amerika még mindig az élen halad és vasútja egymaga többet szállít, mint Anglia, Németország, Franciaország, Oroszország, Japán, Kanada együttvéve, ráadásul még Belgium, Hollandia és Svájc teheráruforgalmát. Új vasútvonalakat már nem építenek. Itt-ott nyúlfarknyi vonal még épül, de csakis ott, ahol az újonnan föltárt ipari nyersanyagforrásokat a közlekedési vonalakhoz közelebb akarják hozni. Máskülönb a sínek fölszedését sok helyen már megkezdték. Vége a nagy eposznak és a tengeremély regényességnek. A földkerekség legnagyobb vasúthálózatát és gigászi méretű berendezéseit ötven év múlva a feledés futóhomokja fogja borítani és a mozdonyok »bőlényfogóit«, melyekhez temérdek indián és cowboy ifjúsági regény témája tapad, elraktározhatják a közlekedési múzeumokban. Kár, nagy kár értük!

A személyautók 31 milliós tömegéről már beszélgettünk és ezért a magángépkocsik forgalmáról e helyen csak atekintetben teszünk említést, hogy az automobilizmus legbefolyásosabb tényezője a washingtoni AAA, az *American Automobile Association* (Amerikai Autó Szövetség). Kötelékébe 48 állam közel ezer autóklubja tartozik, sok millió taggal. Az amerikai, angolszász szokáshoz híven, klubéletet él, ország-szerte minden rendű embernek megvan a zártkörű társasága, ha semmi egyéb nincs, de egy kuglizó társaság okvetlenül van. Az alacsony tagdíjak, havonta 10—20 cent, lehetővé teszik, hogy az emberek

a legjobb klubok életében vehetnek részt. A tagdíjakból a washingtoni központ évente mindössze 25 centet kap és ezekből a 25 centekből ír ki 200, meg 300 ezer dolláros autóversenyeket. A rekord az amerikai szenvedélye és egy-egy nagyobb autóversenyen, amit teszem a Sós-tó körül rendeznek, milliós tömegek jelennek meg. Salt Lake City (Sós Tó Város) idegenforgalmát az autóversenyeknek köszönheti. A klubok jelentős támogatást kapnak a gyáraktól, nemkülönben az autótermelésben és kereskedelemben érdekelt finanszírozó társaságoktól. A gépkocsiforgalom emelését és javítását nemzeti ügynek tekintik.

Az utolsó évtizedben elképzelhetetlen lendületet vett az autóbuszforgalom, mely az európaít úgy ötven évvel előzi meg. Mindebben nagy segítség a tömegtermelés, az olcsó üzemanyag és a remek úthálózat. A földkerekség nyolc millió mérföldes úthálózatából három millió mérföld, tehát közel öt millió kilométer Amerikában kígyózik. Ennek jó fele elsőrangú, 25—30 centiméteres, cementtakaróval, vagy vasaljazattal, amivel Európában csak most kísérleteznek. A kitűnő karban tartott úthálózaton körülbelül kétszázezer autóbusz közlekedik, közöttük nem egy típus a vasúti kocsik terjedelmét is túlhaladja. Amolyan földi leviatánok. A távolsági forgalomban külön e célra épített autóbuszokat használnak, a legfényűzőbb kiállításban. Ezek hatvan-hetven utas befogadására alkalmasak és legtöbbjét hálóhelyekkel, reggeli konyhával és mellékhelyiségekkel szerelték fel. A gépkocsioriasokat odaát »Greyhound«-nak, szürke kutyának nevezik a *Greyhound Lines* című vállalat szürkeszínű kocsijairól. Távolsági forgalmat sok társaság bonyolít le. A legjelentősebbek a már említett *Greyhound Lines*, továbbá a *Chaplain Frontier*, *Blue Way Trailways*, *De Camp*, *Royal Blue Line*, *Gray Line*, *Philadelphia Rapid Transit* stb. Nemrég

autóbuszjáratot rendeztek be San Francisco és Los Angeles között. A két kaliforniai város egymástól jó messzire, 760 kilométerre fekszik és ennek megfelelően szerkesztették meg a társasgépkocsit, melyet fürdő-, dohányzó- és hölgyszakasszal szereltek föl, a legfényűzőbb kiállításban. Ilyen kocsióriást járat a *Philadelphia Rapid Transit* társaság Philadelphia és New York között. Általában nagyon ritkán látható 25—30 személy befogadására alkalmas autóbusz, legföljebb a kisebb és kevésbé lakott területeken. Valamennyi 50—60, vagy még ennél is több személyt szállít. A *Greyhound Lines* ugyancsak közvetlen járatot tart fenn New York és Philadelphia között. A 153 kilométeres utat a busz 3—4 óra alatt teszi meg, a forgalom sűrűsége és időjárás szerint. Mert hisz a 153 kilométeres útból legalább 80 kilométer sűrűn lakott városi részekre esik. A busz állomásokról (Capitol Greyhound, Bus Terminal, a Midtown Bus Terminal és a Penn Station) napszaka szerint fél-, illetve óránként indulnak járatok. A viteldíj 1.50 dollár, oda-vissza 2.70 dollár. A New York-Washington között közlekedő társasgépkocsin a viteldíj 3.75 dollár, oda-vissza 6.75 dollár. A 389 kilométeres úton a menetidő, forgalom és időjárás szerint 8 $\frac{1}{2}$ —9 $\frac{1}{2}$ óra. A menetdíj látnivalóan meglepően olcsó, a vasutaknak mérföldenkint számított 2, illetve 3.5 centjével szemben mindössze 1 $\frac{1}{4}$ —1 $\frac{1}{2}$ cent, ritkább esetben 2 cent. Európai távolsági forgalomban a társasgépkocsin a menetdíj az amerikaiak kétszerese. A vasutaknak odaát igen nagy versenyt támasztanak és tulajdonképpen ezek miatt csökken állandóan a vasutak személyszállítási forgalma. A társasgépkocsikat magánvállalatok tartják üzemben és egymással éles versenyharcot folytatnak. A forgalomban lévő autóbuszok közül körülbelül százezer magánvállalatoké, a többiek gyárak, szállodák, külön-

féle egyesületek és iskolák tulajdonában vannak. Ez utóbbiak diákok szállítása céljából nagyszámú társasgépkocsit tartanak üzemben. A külvárosokban, falvakban és pusztákon lakó gyermekeket autóbusszon viszik az iskolába és ugyancsak azokon térnek haza. A közúti villamos vasutak gigantikus méreteiről a következő fejezetben fogunk beszélgetni és ezért most a legújabb közlekedési eszköz, a repülőgép elterjedését ismertetjük. Amerikai vonatkozásban a repülőgépközlekedés már túlvan a hőskorán és megkezdte öldöklő harcát a gépkocsival. A *National Aeronautic Association* szerint a birodalom területén 1940 július 1-én 140 repülőgéptársaságról vezettek nyilvántartást. A polgári repülőgépek száma a már jelzett időpontban 14.359 volt, míg a pilóták száma 41.006. Közülük 22.153 magánpilóta, 18.853 pedig közüzemek és kereskedelmi vállalatok szolgálatában áll. A vállalatok pilótáikat nagyszerűen fizetik. Az első pilóta havi fizetése átlag 541 dollár, amihez még mérföldpénz is járul. A javadalmazás természetesen járat szerint váltakozik. A tengerközi forgalomban közlekedő clipperek első pilótáinak havi jövedelme bizony jóval túlmegy a havi ezer dolláron és ebben az arányban növekszik a kísérő személyzet javadalmazása is. A nagyobb társaságok: *American Airlines*, *Eastern Airlines*, *Northwest Airlines*, *Panamerican Airways System* (ehhez több vállalat tartozik), *Transcontinental and Western Air Inc.*, *United Airlines Transport Corporation*, *Western Air Express Corporation* stb. 1940-ben a *Civil Aeronautical Board* (Polgári Repülésügyi Tanács) adatai szerint a társaságok 70 ezer kilométer légi vonalon tartottak fenn állandó járatokat. A megtett út 160 millió kilométert tett ki, miközben a gépeken 11 millió tonna expresszárut szállítottak.

A birodalomban 1940-ben 2345 polgári repülő-

gépállomás állt rendelkezésre, a legkorszerűbb felszereléssel és berendezéssel. Az újonnan épült és 1939-ben megnyílt newyorki La Guardia-repülőtér nagy látványosság. Építési költsége 42 millió dollárt, vagyis körülbelül 250 millió pengőt tett ki. Az állomás 558 magyar hold területet foglal el és négy nagy fel- és leszálló állomás van rajta. Az első pálya nekifutási hossza 6000 láb (közel 2000 méter), szélessége pedig 200 láb, tehát 60 méter. A többi három állomás pályájának kifutási hossza 5000, 4500 és 3532 láb. Az amerikai arányokat mutatja, hogy a La Guardia-térre naponta 245 gép érkezik és indul és innét naponta 3600, évente körülbelül 1,300.000 utast szállítanak el. És hol vannak a többiek, a Newark Airport, a Port Washington Seaport, a North Beach Airport stb. Délután 5 óra felé a La Guardia-repülőtérre minden percben egy repülőgép érkezik. Alig fejezték be az állomás építését, a gyorsütemű fejlődés máris még két nagy hangár építését tette szükségessé. Egy hangárt másfél millió dollár költséggel a kereskedelmi társaságok, egyet pedig 450 ezer dollár költséggel a magánosok részére építettek. A La Guardia-repülőtér alkalmazottainak száma közel 5000, évi fizetés címén pedig 9 millió dollárt kapnak. Igazi amerikai arányok!

A menetdíj a nagy gyorsasághoz és gépek drága beszerzési költségeihez mérten elég alacsony, mérföldenkint 5.08 cent. Az amerikaiánál az idő pénz, a repülőgépre tehát nem sajnálja a dollárokat. New Yorktól Los Angelesig a szalonvonaton a menetdíj 112 dollár és az utazás időtartama 70 óra. Repülőgépen a menetdíj 158 dollár, de viszont a gépóriás az 5146 kilométeres utat leszállásokkal együtt, nem egészen húsz óra alatt teszi meg. Amennyiben kíváncsi vagy New Yorkra és az Empire Cityt madártávlatból óhajtanád megtekinteni, bár-

melyik repülőtérről körrepülést végezhetsz. Időtartam szerint az út 3—5 dollárba kerül.

Felső Kiss Erzsébet levelét megírta és elküldte Amerikában élő néjének. Jelentéktelen családi ügyekről, a sógorról, meg a komáról rótt a teli szarkaláb betűkkel a papirost. Nem baj, ezért az ő egyszerű üdvözlése is abban a pillanatban, amikor a Cunard Line hajóúriásának gyomrából kiemelik az 5—6 vagon európai postát, úgy százezer levél között Felső Kiss Erzsébet írása is nyomban 131 millió amerikai védelme alá kerül. Mert a posta nemzeti intézmény és rajongás dolgában nem áll messze — a dollártól. A postaládát még a legelvetemedettebb gengszter is tiszteletben tartja és inkább éhen pusztul, semmint egy postaládát megdézsmáljon. Pedig amerikai szokás, hogy a dollárokat egyszerűen borítékba teszik és közönséges levél gyanánt adják föl. Amikor a jó konjunktúra langyos tavaszi szellője simogatta Amerika arcukat, százezerszámra jöttek a dollárokkal bélelt közönséges levelek a különféle európai óhazákba. A módfölött kellemes szokással az amerikaiak, sajnos, kénytelenek voltak szakítani, mert a szövetségi kormány a második világháború porán a pénzküldésnek ezt az egyszerű formáját is beszüntette.

Amerika nagyobb városaiban háromféle postaláda virít az utak szélén. Zöldszínű a leveleket, barnaszínű a nyomtatványokat, a krémszínűek, melyek egykoron nyilván fehérek voltak, a kisebb méretű csomagokat fogadják be. Mert Amerikában kisebb csomagot szintén a postaládjába lehet csúsztatni. Ezeknek terjedelme és nyílása persze nagyobb az előbenieknél. Ha a ládák megtelnek, ami bizony nagyon Sűrűn előfordul, mert az amerikai pontos levélíró és sokat levelez, a küldeményt egyszerűen ráhelyezik a postaláda tetejére, a csomagot pedig az aljára.

Senki se lopja el. E téren az amerikaiak kiemelkedően tisztességesek és a svéd, holland és angol erkölcsök irányítják az embereket.

A posta az egyetlen közület, mely állami, illetve szövetségi intézmény. Élén államtitkári (európai értelemben miniszteri) rangban a »Postmaster General« (főpostamester) áll. Washingtonból irányítja 44.135 postahivatalát és körülbelül 60 ezer alkalmazottját, Gigantikus arányú forgalmat bonyolítanak le. A közönség minden esztendőben 13—16 milliárd bélyeget és úgy 10 milliárd levelezőlapot használ el. A postahivatalok évente 25 millió levelet és egy millió csomagot szállítanak be a washingtoni központnak azon a címen, hogy ezeket a címzetteknek nem tudták kézbesíteni. A ki nem kézbesített küldemények között minden évben 3—4 millió dollár értékű postautalvány és. készpénz szerepel.

A telefon és távíró állami ellenőrzés alatt magánkézen van. Hogy mindkét intézmény arányairól olvasónk megközelítő fogalmat alkothasson, néhány fontosabb adatot ide jegyzünk. A földkerekség telefonállomásainak száma 1941-ben *negyvenhárom* millió volt és ebből csaknem ötven százalék Amerikában működött. Az sem érdektelen, hogy Amerikában a 133 millió km hosszú telefonvezetékéből 80 millió kilométer hosszúságút a föld alá bújttattak, a többi pedig földfeletti vezeték.

A folyamhajózás kizárólag a teher áruszállítás szempontjából jöhet figyelembe. Noha a Mississippivel egyesült Missouri tízezer kilométer hosszú és a két folyó legnagyobb része hajózható, az amerikai méretekhez képest a rajtuk lebonyolított személyforgalom jelentéktelen. A *National Waterways Commission* (Nemzetközi Víziutak Bizottságának) jelentése szerint odaát 300 hajózható folyam kígyózik

és ezek 42 ezer kilométer hosszúságban kivétel nélkül hajózhatók.

A birodalom gazdasági életében az öt tó, a Superior, Michigan, Huron, Erie és Ontario igen nagy szerepet játszanak. A nagy tavak az északi határon terülnek el és tengernek beillenek. Kiterjedésük 250 ezer négyzetkilométer, míg a partjaik hosszúsága 2325 kilométer. Közöttük a legnagyobb a Superior, melynek amerikai és kanadai része 31 ezer négyzetkilométert foglal magában és mélysége helyenkint eléri az 1300 lábat, vagyis a 400 métert. Mindegyiken tengerjáró hajók közlekednek és az 5—10 ezer tonnás hajóóriások igen nagy forgalmat bonyolítanak le. A tavak vidéke ásványi kincsekben, vasércben és szénben rendkívül gazdag és a tavaknál, köröskörül iparvidékek alakultak. A tavakon rengeteg kikötőt építettek. Azt hisszük, Európában kevesen tudják, hogy a Superior-tó déli részén fekszik a földkerekség egyik legnagyobb kikötője: Duluth, mely forgalom és kiterjedés tekintetében a világ kikötőinek listáján a 14. helyen szerepel és még a 16. helyezett Liverpoolt és a 34-ik helyre szorult Brémát is túlszárnyalja.

Ha már a kikötőknél tartunk és tengeri hatalomról beszélgetünk, ne felejtjük ki a tengeri közlekedés legfontosabb biztonsági berendezéseit, a világító tornyokat. Amerikának kilencven világítótornya van és etéren csak Nagy-Britannia múlja fölül, de ez is csak úgy, ha hozzászámítjuk az angol szövetségi birodalmak és gyarmatok által üzemben tartott világító tornyokat. Az amerikai vizeken épített világító berendezések közül huszonöt torony mindegyikében 1—9 millió gyertya fénye ömlik szét a tengeren. A legnagyobb torony az 5 ½ millió gyertyafényű floridai (Hillsboro Inlet), valamint a 9 millió gyertyafényű navesink-i, melyeknek fénysugarai tíz

kilométeres körzetben nappali világosságot varázsolnak és fénycsóvjukat a hajókról már 70—80 kilométer távolságból látni lehet.

A New Yorkba érkező idegent a Bedloe-sziget kikötőjében a Szabadság-szobor üdvözli és köszönti. Az amerikai szemében a szobor ugyan szimbólum, végeredményben azonban a világítótornyok céljait szolgálja. A 27 méter széles talapzatra helyezett 92 méter magas szoborról 120 darab, egyenkint 1000 wattos, tehát 120.000 watt fényerejű lámpasorozat Szemképráztató fénycsóvjája jelenti, hogy az ember földi vándorlásában új és bizonyára boldogabb életének kapujához érkezett.

New York zsebe és gyomra

Életed legkárbaesettebb munkáját végeznéd, ha New York, az Empire City megismerését életcélnak tűznéd ki. A városban születhetsz, játszadozhatsz a Coney Island bársonyos fővenyén, lakhatsz ott emberöltőn át, avagy élhatsz Isten akaratából száz esztendeig, még mindig tévelyegsz és tapogatódzol benne. Előbb nyerheted meg a Nobel-díjat — ez pedig igazán nehéz ügy —, semmint New York végére járhatnál és fáradt fejedet azzal a jóleső gondolattal hajthatnád álomra, hogy no, most aztán a kisujjani-ban va'i New York, ez a kiemelkedően jellegzetes amerikai világváros. Az elképesztő arányok miatt aggódó olvasónkat azonban kénytelenek vagyunk sietve megnyugtatni affelől, hogy a newyorki se ismeri New Yorkot és legkeresettebb és leggyakrabban használt olvasmánya a szakmák és foglalkozások szerint száz és száz millió példányban forgalomba hozott directory, a címjegyzék. New York város telefonkönyve minden esztendőben két vaskos, több ezer oldalas kötetben, közel négy millió példányban kerül kiadásra. Mondom: a nagyvárosi idegen ember fejlett tájékozódó képességével Londonban eligazodhatok, Párizst, meg Berlint lehet ismerni. De a Greater, New Yorkot? Sohasem. Mert lenyűgözően nagy metropolis, melyben 7,649.000 ember él a dollár utáni vad hajszában. Ötvenféle náció keverékéből.

Óceánjáró hajód nagy óvatosan bekúszik a tíz

kilométer széles Upper Bay-be (Felső öbölbe), ezer és ezer apróbb-nagyobb vontatógőzös őserdejében és elhalad a Bedloe-szigeten hórihorgaskodó Szabadság-szobor előtt, melynek öt méter hosszú vaskarja éppen Európa felé mutat és már végigszalad rajtad az amerikai galvánáram. Még nem vagy New Yorkban, csak a legbelsőbb kapujában. Még át kell gázolnod a »sóhajok szigetén«, az Ellis Island-en, mely valamikor egyholdas, rémségesen kopár sziklaszigetecske volt, de — hát miért amerikai az amerikai? — még hozzánövesztettek kilenc holdat. Erről elparancsolták a tenger vizét. Ha minden jól megy és a bevándorlási tisztviselőnek nem mondasz valótlan adatokat, néhány percen belül amerikaivá stempliznek. És ha van benned nyers erő, kis ügyesség, munkakészség és áporodottszagú európai habitusodat a tengerbe hajítod, a négyszáz milliárd dolláros, akarjuk mondani: két és fél billió pengős nemzeti vagyonból egy darabkát Te is könnyen lekanyarinthatsz. De »keep smiling«, legyél mindig jókedvű és ha partra szálltál és elvegyülsz az emberrengetegben, a kacsaringósokat fojtsd magadba, mert az átlagamerikai ugyan nyers, de a lelke mélyén jóindulatú és erősen fejlett benne a segélynyújtás akarata. A nyüzsgő embertömegben lépten-nyomon hallani fogod ezt a három szócskát: Sorry! Thank you! Sorry! Thank you! Sorry! Thank you! Sajnálom! Köszönöm önnek! -- Szól a sűrű bocsánatkérés, ha a yankee valakivel véletlenül összeütközik. Itt pedig gyakoriak az összeütközések. Amiatt se mérgelődjél, ha szeptemberben kobakod tetején ülő szalmakalapot jókedvűen lefricskázzák. A kedvességet, amivel fricskázod Téged a szezon elmúltára figyelmeztet, mosolyogva meg fogod köszönni.

Ki tudna számot adni a Greater New Yorkról?

Tenyérnyi helyéről talán igen. De összességéről? Még

madárröptében sem. Mert New York a földkerekség legnagyobb kiterjedésű és — hogy is mondjuk — a leghosszabb városa. Nyolcszáz négyzetkilométeren terül el és szélessége a kelet-nyugati irányban 16 i/o mérföld, vagyis 26.5 kilométer, hosszúsága pedig észak-déli irányban 36 mérföld, ami 58 kilométernek felel meg. Az Empire City öt nagy városrészből tevődik össze és ezeknek kiterjedése és az utcáiknak hossza 1940-ben a következő volt:

Városrészek	Kiterjedés négyzetkilométerben	Az utcák hossza kilométerben
Manhattan	57	1639
Bronx	109	1558
Brooklyn	210	2857
Queens	313	1414
Richmond	147	181
összesen	836	7649

Miután Queens és Richmond kivételével a városban gombostűnyi házat se lehet építeni, a terjeszkedés iránya az előbb említett és kevésbé beépített két városrész felé halad. A modern Bábel hatalmas központját városrészek és kerületek szerint kormányozzák. A kerületek száma 1940-ben 65 volt. New York élén polgármester (mayor) áll, míg minden egyes városrész élén a közigazgatás teendőit egy-egy. elnök látja el. A városi közigazgatás az európainak körülbelül megfelel, csak a vezető tisztviselők kerülnek 2—4 évenként új választás alá. New York polgármesterét négy évre választják. A mostani Fiorello H. *La Guardia*, akit érdemeinek elismerésül már kétszer választottak meg és mandátuma 1942-ben jár le. Amerikában általában nagy megtiszteltetés, ha valakit »Empire State« kormányzójává, vagy »Empire City« polgármesterévé avatnak. Az Angliától annakidején elszakadt 13 államban kimondot-

ták, hogy az országalapító államok a »birodalmi állam« (Empire State), az azokban levő nagyvárosok pedig a »birodalmi város« (Empire City) címet viselhetik.

New York tulajdonképpen gyáripari város. Ne feledjük el, hogy Amerika másfélszázezernél több iparvállalatából közel harmincezer New Yorkban dolgozik és az ipari termelés rendkívüli arányokban állandóan növeli a lakosság létszámát. Negyven évvel ezelőtt a lakosok száma három millió volt és ma, 1941-ben közeljár a nyolc millióhoz. Brooklyn nem mindig tartozott az »Empire City«-hez. A fejlődés során úgy kapcsolták hozzá New Brighton-al és több kisebb környező várossal együtt. New York igazgatása és községi ügyeinek fönntartása gigantikus összegekbe kerül. Az évi költségvetés jelenleg 600 millió dollárt, vagyis három milliárd pengőnél jóval többet jelez.

A városrendezők a területet mértanilag téglalakú kockákra szeletelték. Az első benyomás túlszűfolttságot mutat, noha az utcák meglehetősen szélesek és csak az irtózatosan nagy forgalom zsugorítja össze a távlatot. Az amerikai városok általában szellősek, az utcák szélesek és ahol csak lehet, parkokkal díszítik. A települések nagyrészt újkeletűek, tehát a modern városrendezés mindenütt szabadon érvényesülhetett. A Brooklyn és Manhattan hidakra torkoló utcák kivétel nélkül szélesek és szellősek és ha az ember a »rush hour«-ban, a kora reggeli és a délutáni órákban akár a City Hall, akár pedig a Windsor-színház felé bandukol, még a legszélesebb utcát is szűknek tartja. Optikai csalódás és a valóság csak akkor mutatkozik, ha az idegen teszem végigsétál Manhattan belső részén — vasárnap. Legföljebb a portásokkal és széles, üres utcákkal találkozik,

A repülőgép sebességével feltörekvő forgalom miatt amit csak lehet, mindent a föld alá dugnak. Földfeletti villamos a belső részeken már nem jár és ezek helyett autóbuszok, legtöbbször villany trolley buszok közlekednek. New Yorknak nagyon sok pompás vonalvezetésű utcája van. Ezek között a leghíresebb az annyiszor megénekelt Broadway, ami magyarul széles utal jelent, valamint az ötödik utca, a Fifth Avenue, mely a Madison Square-nél (Madison-térnél) a rézsútosan vezetett Broadway-t átvágja. A Broadway a földkerekség leghosszabb (30 kilométer) városi utcája, mely négyezer házszámot foglal magában. Legtöbb felhőkarcoló itt ágaskodik az ég felé és itt sorakoznak a nagy áruházak, mozik és színházak és általában az elegánsabb tánchelyiségek. A Fifth Avenue felső részén, a West 60. és 61. Street között terpeszkednek a dollármilliomosok szebbnél szebb magánpalotái, melyek látványosság-számba mennek. Az uralkodó szín és anyag a fehér és vörös téglá, meg a márvány. Nem kell mindjárt az egy centeket adományozó dollármilliomosokra gondolni. A paloták túlnyomó része szolid építészeti remekmű, a legkülönbélebb stílusban. Mindhiába, a pénzkultúrával egyidőben az ízlés szintén kifejlődik és a második nemzedék gyorsan elfelejti, hogy az előd »slum«-ban, lebújszerű lakásban élt. Persze New Yorkban is vannak proletárnegyedek, főként a nemzetiségek által lakott részeken. Van itt aztán mindenféle negyed, van német, olasz, magyar, zsidó, kínai meg néger negyed. Az olaszok a Bowery tői nyugatra, a zsidók a Lower East Side-*re*, a kínaiak pedig a Chinatown-ban, a »kínavárosban« laknak.

Manhattan belső és déli része a szó tökéletes értelmében elüzletesedett. Jegyezzük meg, hogy itt közel ötvenezer nyílt üzlet dolgozik. Minden öt percen új üzletet adnak át a forgalomnak, ha már az

iparvállalatok dandárjáról most nem beszélünk. New Yorkot a pályaudvarokra félpercenként érkező vonatokon minden áldott nap fél millió idegen keresi föl. Hát még az a tömeg, amely autóbuszokon, magángépkocsikon, repülőgépeken és hajókon érkezik. Idegen létedre megszállsz valamelyik szállodában, vagy boarding-house-ban, kiteszed onnét a lábadat, tíz lépést haladsz és szállásodra már nem találsz vissza, noha csak öt-hat lépcsőt lejtettél lefelé és egészen más utcában forgolódsz és aggódva keresed a visszafelé vezető utat. De nem találsz. A tömeg ellep és elsodor. A legokosabb, amit ilyenkor tehetsz, a türelmes várakozás. Bizonyára a szállásod körül dolgozó műhelyekből kiáramló embertömeg hulláma nyelt el. A roham perceken belül megszűnik és aztán visszatapogatózhatsz a szállásodra.

A városfejlődés szempontjából semmi sem történik véletlenül és blöffből, amiről amerikai vonatkozásban annyit beszélnek. Minden »blöffnek« megvan a törvényszerűsége. Nem véletlen, hogy az Empire City rendelkezik a földkerekség legkiterjedtebb és legfejlettebb földalatti villamosvasúti hálózata fölé és az se véletlen és nem bogaras amerikai műve, hogy ott emelkednek az ég felé a legmagasabb házak. A szükségszerűség parancsolta, hogy a tömeggócok a föld alá bujtassák és amit csak lehet, gépi erővel a levegőbe emeljenek, mert a fejlődési lehetőségek csak függőleges irányban jelentkeznek. Ha New York talaja nem volna sziklás és nem bírta el százeletes házakat, mindezt talán nem lehetett volna megvalósítani, ámbár az amerikai leleményesség a sziklás talaj helyett mást fundált volna ki. Tudniillik ez a szilárd, nagy teherbíró képességű talaj tette lehetővé, hogy Brooklyn és Manhattan városrészeket mélyen aláaknázhatták, vasutakat, pályá-

udvarokat, alagutakat, nagy üzleteket, hajsűrűségű gáz-, villany- és vízvezetékeket csúsztathattak a föld alá 30—50 méter mélységekbe és 400 méter magas Behemót házakat építhettek. Ma már Brooklyn se sokban különbözik a Manhattan városrésztől, ugyanígy'- alá van aknázva és nemsokára megszűnik az a kiemelkedő szerepe, amit évtizedeken át betöltött, Brooklynt tudniillik New York »hálószobájának« (Bedroom of New York City-nek) nevezik, annak okából, mivel milliós munkástömegek élnek itt és innét mennek naponta a manhattani munkahelyekre.

New York módfelelt dolgos. Korán kel és későn fekszik. A nagyobb nappali üzletek redőnyeit reggel V2 8—8 óra között húzzák fel, télen és nyáron egyformán, este pedig nyáron öt órakor, télen hatkor húzzák le. Egységes záróra nincs. Temérdek kis üzlet nyitva tart, sőt az éjjeli órákban is árusítanak.

Az Empire City-ben három millió kenyérkereső ember él, közöttük közel egy millió nő. Hozzájuk kell még számítani a környékről beáramló fél millió munkást, akik a közelfekvő városokban és falvakban laknak. Részint a helyi forgalomba beállított nagyvasutakat, részint a villamosvasutakat és autóbuszokat veszik igénybe. Ezer és ezer munkás a környező helyekről autón jön be, egészen a város belső részéig, a kocsit ott »kipányvázják«, az utcán hagyják és földalattin folytatják útjukat. A város belső területén a gépkocsiközlekedés roppant lassú.

A reggeli órákban Brooklyn és Manhattan fölbolygatott hangyaboly színes képét mutatja. És itt nem három és fél millió munkába siető emberről van szó, sokkal többről, mert ugyancsak a »rush hour«, a rohanás idején két millió iskolásgyermek rohan a public schools-ba, a nyilvános iskolákba, hozzájuk adva még százezer főnyi tanítói hadsereget. A délutáni »rush hour« a reggelivel szemben

már kisebb tömegeket mozgósít, mert a diákok két óra tájban hazamennek, míg a munkásság a késő délutáni órákban kezdi meg a hazarohanást. Igaz, hogy az estebéd után az emberóceán megint kiont az utcákon. Az amerikai pontosan betartja a három nyolcast, mert a dollár utáni vad hajzában sem feledkezik meg a felüdülést jelentő szórakozásról.

Az amerikai munkás percnyi pontossággal érkezik munkahelyére, se korábban, se később. Az »amerikázás« fogalmát Európában találták ki és szerkesztették meg a lusta munkásról. A dollárral elérhető jólét és jómód az embereket odaát függévé és mozgékonyvá teszi és vállalt kötelezettségük teljesítésében messze az átlagon felül emeli. Üzemzavaroknak Európában jólismert címszavával Amerikában nem lehet késést igazolni, mert temérdek elsőrangú, gyorsjáratú közlekedési eszköz áll rendelkezésre és a nap bármely szakában a munkahelyekre percek alatt lehet eljutni. A villamos közúti vasutak és autóbustársaságok vezetői a tömegforgalom lebonyolítása tekintetében egyetemi katedrát érdemelnek. A rohanás óráiban ők nem tíz- vagy százezres, hanem milliós tömegeket juttatnak el a kijelölt helyekre. Ámde el kell ismerni, hogy az amerikai példásan fegyelmezett utas, mintaszerűen viselkedik és a tolongás, tolakodás, rugdalózás, szoknya- vagy sarokletépés és sziu-indiánokat utánzó csataordítás nem tartozik az »erényei« közé. Az óriási tömeg a villamos állomásokon méltóságteljesen bevárja, amíg sorra kerül. Pedig egy forgalmasabb villamosállomás előtt negyven-ötvenezer emberből összeragasztott tömeg hullámszik. Reggel félnyolc tájt a brooklyni Flatbush Avenue főállomása, mely az East New York felől érkező gőzvasút folytatása, rövid negyed óra leforgása alatt úgy százezer utast nyel el és a percenkint közlekedő földalatti villamos

vasút (subway) ezt a hatalmas tömeget hiánytalanul átszállítja az East River alatt fúrt alagúton a Manhattan városrészbe. Sok forgalmas állomáson alkalmaznak »trottoir roulant«-ot, guruló járdaszőnyeget, különböző sebességgel hármat egymás mellett. A guruló járdaszőnyeg a tömeget szinte betolja — a villamos kocsikba. A legcsekélyebb tolongás és lökdösés nélkül. Mert ellátnák a baját annak, aki egy nőt, vagy gyermeket félrelökne az útból.

A közúti villamos vasutak és autóbuszok egyre emelkedő arányokban évente legalább két és fél milliárd embert szállítanak. 1940-ben New Yorkban az utasforgalom pontosan 2.662,000.000 volt. Több társaság áll a közönség rendelkezésére és ezeket »System«-ek szerint csoportosítják, ugyanúgy, mint a nagy gőzvasutakat. Az Amerikáról kiadott regényekben és útleírásokban sokszor olvashatunk »Interborough Subway System«-ekről. Ez tulajdonképpen »Városközi Földalatti Vonalak Rendszer «-ét jelenti és ezalatt egy villamos társaság vonalait értik. A közúti villamos vasutakat, valamint az autóbuszokat így csoportosítják:

	A szállított utasok száma 1949-ben millióban
Interborough »L« Lines	146
Interborough Subway Lines....	761
B. M. T. (Brooklyn—Manhattan Transit) »L« and Subway Lines	540
Independent Subway Lines . .	411
Hudson Tubes (Hudson Alagút Vasút).....	65
Bus Companies (Autóbusz Tár- saságok)	699
összesen:	2622 millió utas.

Az utasforgalom tekintélyes hányadát (közel 700 milliót) látnivalóan az autóbustársaságok szállítják, vagy húszezer társasgépkocsival. Nagyon sok autóbust villanyerő hajt. A villamos erő fölhasználása Amerikában érthetően rendkívüli arányokban terjed és komoly versenyt támaszt a gőz vasutaknak. A birodalom területén körülbelül százezer villamosvasúti kocsit tartanak üzemben és ebből a hatalmas állományból egymagában New Yorkban negyvenezer fut házak és víz alatt. Mert a város méhét már összevissza furkálták, a villamos vonatok egymás fölött és ritkán egymás mellett száguldoznak. És hozzá minő észbontó sebességgel. A gépóriás nem egy-két keshedt és nyikorgó pótkocsit ráncigál maga után. Valamennyi forgó-alvázas, négytengelyű vagon, rendes vasúti kocsik kerékméretével, kényelmes ülőhelyekkel és fűtőberendezéssel. Á távolsági forgalomban közlekedő földalatti villamos vasutakon 10—12, sokszor 15—20 kocsiszerelvényből összeállított vonatok repülnek 100—120 órákilométeres sebességgel. Számukra külön sínpárokot építettek. A fontogabb vonalakon négy sínpár kígyózik, a belső kettő a távolsági forgalom céljait szolgálja, míg a két külső vágányt a helyi járatok használják. Ez utóbbiak persze minden állomáson megállnak, az előbbieken azonban nem. Kalauz nincs. A hosszú kocsisor egész személyzete két főből áll, egyik a gépóriás vezetője, a másik pedig a vonatkísérő. A kocsikon három, automatikusan záródó széles ajtó nyílik és elmés szerkezet kizárja annak lehetőségét, hogy a Szerelvényt elindíthassák, mielőtt az ajtók be nem zárulnak. Példás fegyelem betartása mellett, pillanatok alatt telnek meg a kocsik. Aki nem fér be, türelemmel várja a következő percben érkező vonatot. A vonatkísérő a kocsikban felszerelt telefonberendezés útján közli a legközelebbi állomás nevét.

— The next (Slop is Union Square! A legközelebbi megállóhely Union Square!

— Union Square is the next stop! Union Square a legközelebbi megállóhely! — mondja be a vonatkísérő kétszer az állomások neveit, kétféle mondat-szerkesztéssel.

A menetdíj rendkívül alacsony. Minden út öt centbe kerül és ezért a pénzért az ember élete fogytáig utazgathat a földalatti villamoson, csak nem szabad egyik társaság vonaláról a másikra átszállni. A jegycsalást az amerikai nem ismeri, de ezt a műszaki berendezések is kizárják. Az állomások bejáratánál elhelyezett forgó ajtókon ugyanis csak egy ember fér be és mindjárt be kell dobni az öt centet. Két módfelett sovány ember esetleg egyszerre begyömöszölheti magát, de ilyen apró csalafintasággal a társaságok nem törődnek. Tíz cent menetdíjat csak a Hudson és Manhattan Tubes (Hudson és Manhattan Alagútvasúton) kell fizetni. Ez köti össze a Manhattan városrészt Hoboken-el, illetve New Jersey-vel és a Hudson (North) River alatt fűrt alagúton halad át. Az utazás körülbelül 15—18 percig tart, persze szédítő sebesség mellett.

A newyorki autóbuzs közlekedés szintén nagyon olcsó. A vonaljegy ára öt cent, míg az átszállójegyé (transfer ticket) 7 cent. Az olcsóság abban rejlik, hogy 5, illetve 7 centért 50—80 kilométeres utat lehet megtenni. A város belső részén a földfölötti, úgynevezett »Elevated Roads«-okat megszüntették és ezek helyett autóbuszokat járatnak. New York egyik legnagyobb gondja az ijesztő arányokban emelkedő forgalom lebonyolítása. Egyes utcákon már járdákat emeltek a levegőbe, hogy utat csináljanak a gépkocsik számára, máshol utakat süllyesztettek a föld mélyébe és mindez még mindig nem elegendő. Nap-nap után újabb közlekedésügyi kérdés merül föl.

Az »Empire City«-ben egy millió autó közlekedik, már amennyire ezt közlekedésnek lehet nevezni. A forgalom sűrűsége miatt egyes utcákon nyolcas, meg tízes sorokban haladnak az autók, nyilván első, legföljebb második sebességgel. A gyorsajtást, amiről persze nem lehet beszélni, szigorúan tiltják, nagyon sok helyen előzni nem szabad, mert a gőzmozdonynak beillő Harley, vagy Indian motorkerékpárjával nyomban ott terem a rendőr. A városban százezer taxi áll a közönség rendelkezésére, nyilván ugyanannyi sofőrrel, közöttük ezer női gépkocsivezetővel. A legbelsőbb területeken az autó ma már ugyanaz, ami Budapesten a konflis. Belső területen az ül taxira, akinek ráérő ideje van. Miután New Yorkban nagy távolságok adódnak, a taxi meglehetősen drága. Az első negyed mérföldre (400 méterre) 20 cent, minden továbbhi negyed mérföld aztán 5 cent. Itt azonban 15—20, sokszor még ennél is nagyobb távolságokat kell megtenni. A vékony pénzü emberek úgy segítenek, hogy az elérendő pontot földalattin közelítik meg, kiszállnak és útjukat taxival folytatják. Amolyan kombinált utazást végeznek és sokszor az autóbuszt is közbeiktatják. Nem szabad azt sem számításon kívül hagyni, hogy a Hudson folyó alatt átvezetett autóalagutakon 50 centet még külön le kell fizetni, illetve a sofőr ezt a viteldíjba beszámítja. Ha tehát a Manhattan városrészben fekvő Central Station-ról mondjuk el akarunk kocsikázni a toronyiránt körülbelül 21 kilométer távolságban fekvő Coney Island strandjára, alagútpénzzel és borralalóval együtt 2—21/2 dollárnak mindjárt vége volna. Ez pedig Amerikában nagy pénz. A dollár ott se hever a földön. Keményen meg kell érte dolgozni.

Ha már a közlekedésről beszélgetünk, ne feledkezzünk meg New York kevés figyelemre méltott

csodáiról, a hidakról és az alagutakról. A várost keresztül-kasul szabdalja a Hudson vízrendszere, a keleti részét pedig az Atlanti-óceán mossa. Az egyes városrészeket széles folyók és öblök választják el egymástól, ezeket tehát nagyméretű hidakkal és víz-alatti alagutakkal kellett egybekapcsolni, különösen azóta, mióta a külvárosok egyesítése megtörtént. Ez a munka bizony még a kőgazdag, húsz milliárd dollár vagyon fölött rendelkező New York kasszáját is érzékenyen igénybe veszi. Eddig tizenkét híd óriást építettek, melyek közül még a legegyszerűbb és legkisebb költséggel épült alkotmány is száz millió pengőbe került. Ez a Hell Gate-híd, mely 18.000 láb, vagyis 6000 méter hosszú. Ennél rövidebb, de aránytalanul költségesebb a George Washington-híd, mely 8700 láb (2870 méter) hosszú és építési költsége kereken 360 millió pengő. A világhírű Brooklyn függőhíd, amit 45 centiméter vastag drótkötelekre akasztottak, alig két kilométer hosszú, de 150 millió pengőbe mégis belekerült. A legforgalmasabb négy hídon (George Washington, Manhattan, Brooklyn és Williamsburg) 24 óra alatt öt millió gyalogjáró halad át, tehát olyan embertömeg, ami középeurópai nagyváros összes hídjain egy év alatt sem fordul meg.

A föld alá csúsztatott Empire City városrészeinek' másik összekötő eszköze az alagút. Van itt ebből mindenféle fajta, van nagyvasúti, villamosvasúti és külön a gépkocsik és gyalogjárók részére. Valamennyi alagút a Hudson-folyó medre alatt jó mélyen, 10—12 méter mélységben vezet át. A legérdekesebb a Holland Vehicular Tunnel, mely hét évig épült, 1927-ben adták át a forgalomnak és körülbelül négyszáz millió pengőbe került. A háromezer méter hosszú iker-alagutat egyirányú közlekedésre rendezték be és a Hudson-folyó (Hudson North River) alatt összeköti Manhattant New Jersey-vel, Évente

10—12 millió gépkocsi halad rajta keresztül. Miután minden gépkocsi menetenkint 50 centet fizet, az évi bevétel 5—6 millió dollár. A Holland Vehicular Tunnel tulajdonképpen elmésen megszerkesztett acélcső, a legkorszerűbb szellőztető berendezéssel. Egy-egy alagútcső átmérője körülbelül 10 méter. 1940-ben adták át a forgalomnak a newyorki Queens-Midtown Vehicular Tunnelt, mely viszont, szintén a víz alatt, Manhattant Queens-el kapcsolja össze. Háromszázötven millió pengőbe került. Az alagutat autók és gyalogjárók részére építették. New York méhében ezer és ezer alagút vezet. Egyes felhőkarcolók tulajdonosai közönségük részére külön alagutakat fűrattak a legközelebbi — villamos állomásig. Az utcára ki se kell menni. A lifttől néhány lépésnyire beszállhatunk a földalattiba. Az alagútfúrásban persze a gőzvasutak se maradtak el, sőt ezek voltak az elsők, amelyek a Hudson-folyó alatt vezették át száguldozó vonataikat.

Ahol másfél évszázaddal ezelőtt indiánok wigwamjai lapultak és ezeket a »lakóházakat« jól megtermett ember átléphette, most külön világ alakult ki, a kék égboltozat alatt élők nagy világa. Egy-egy felhőkarcoló (sky-scraper) formájában épületvárosok keletkeztek és gögösen törnek az ég felé. A felhőkarcoló se amerikai »blöff«, egyszerű és kézenfekvő gazdasági szükségszerűség teremtette meg. A város belső részein a telekárak megfizethetetlenül magasak és telkei, talán helyesebben régi házat ugyanis telekkel együtt csak dúsgazdag emberek, vagy részvény társulatok vehetnek. Miután a házak magasságát Amerikában nem szabályozták, önként kínálkozott az emeletek sokszorosítása. Kezdetben jöttek a 20, a 40, meg az 50, aztán a 80 emeletes felhőkarcolók és ma túl vannak a száz emeleten.

A mérnöki tudománynak több alapvető kérdést

kellett eldönteni. Az alapzat dolgában nem lehetett vita, mert New York sziklás talajának súlybíró képessége korlátlan. Ámde itt van az időjárás, amire persze csak mérnökök gondoltak. A város szeles és viharos zónában fekszik. A szélvész sebessége eléri a 150 kilométert. A felhőkarcolót tehát úgy kellett megépíteni, hogy az ellent tudjon állni az óriási légnyomásnak, de ugyancsak biztosítani kellett tűzvész ellen. Ötven, meg száz emeletekről tűzveszélyben mégsem lehet ponyvára leugrálgatni. Az épületkolosszust emiatt kizárólag téglából és még inkább vasbetonból építik és az anyagnak ebben az óriási halmazában egy deka fa sincs beépítve. Minden vas és téglá. A bútorzata belőle kiéghet, de az épület érintetlen marad. A mérnöki lángelmét ugyancsak erősen próbára tette a közlekedés problémája, a belső és külső egyaránt. Hisz egy felhőkarcoló — mint később elmondjuk — város a városban, alsó része utcákat hidal át, különálló étellel és házi renddel. Ezekben nem lehet csak úgy fölzaladni a 70., vagy 80-ik emeletre, mert olvasóm a retiküljét otthonfelejtette. Különböző pontokon tehát olyan liftsorozatokat kellett szerkeszteni, amelyek tökéletes biztonsággal közlekednek és pedig állandóan. »A lift nem működik« című hátborzongató fölirat Amerikában ismeretlen, mert a legkisebb bérházban is három-négy fölvonót építenek. Ha a felhőkarcoló több épületcsoporthoz áll — az újabbaknál legalább így van —, fedett hidakkal valamennyit összekötik. Emiatt szerkesztettek felvonósorozatokat. Egy-egy épülettömbbe 40—60, sőt még ennél is több liftet építenek be. Így például negyven felvonóból teszem tíz csak a tizedik emeletig közlekedik. Ezek a helyi liftek. Tíz másik fölvezet a huszadik emeletig, viszont megint tíz — ezek az expressz-liftek — a harmincadik emeletig szaladnak föl, az utolsó tíz

lift (rapid) pedig a legfelső emeletig rohan föl. A liftsorozatok sebessége az emeletek számának arányában nő. Miután a legfelső emelet és a torony-szerűen végződő tető között nagy a távolság, itt építik ki a rendszerint körbefutó karzatot, ahonnét remek kilátás nyílik, — külön toronyliftet alkalmaznak. A körbefutó karzatról az építők sosem feledkeznek meg. A rapid-liften a menetidő 300 méterig körülbelül 1 perc, a felvonó tehát rendkívül gyorsan teszi meg az utat.

A mérnöki tudomány természetesen megfelelő biztonsági berendezésről szintén gondoskodott, első-sorban a lezuhanás veszélye ellen. Ezért a fölvonó-szekrényt légmentesen elzárt liftaknában helyezik el és belülről légfejlesztő készüléket alkalmaznak. Drótszakadás esetén a légszekrényt az alul támadt nagy légnyomás a földszinttől számítottan 30—40 méter magasságban megállítja és az nem zuhanhat le. Az építők a napfényről sem feledkeznek meg. Szinte hihetetlenül hangzik, hogy egy felhőkarcolóban nincs udvari szoba, valamennyi utcai világítást kap. Ugyancsak alkalmazkodni kellett a »Zoning Law«-hoz. Ebben a törvényben akként intézkedtek, hogy a felhőkarcolók ne vegyék el az utcai világítást és ne okozzanak sötétséget az utcaszinten. Emiatt valamennyi felhőkarcolót manapság árkádosan építik. Kiképzése máskülönben korántsem otromba, ellenkezően, a felhőkarcoló rendkívül finoman ívelt építmény, mely a szemlélőt lenyűgözi. Ha olvasóm vidéki és útja Pest felé vezet, nézze meg a Madách Imre-téren emelkedő vöröstéglás házcsoportot, mely pontos másolata az amerikai felhőkarcolóknak, persze miniatűr kiadásban. A magyar mérnökök mindenestre kiállításos háztömböt emeltek és ennek amerikai vonatkozásban kis méreteiből pontosan megláthatják az Új Világ képét. Ez a modern pesti

épületcsoport — és ezt jól jegyezzük meg — körülbelül 3000 négyszöglet foglal el, a legmagasabb pontja 30 méter és van benne körülbelül 300 üzletbérlet és 800 lakás.

Egy newyorki felhőkarcoló ugyanígy fest, a nyers téglaszín azonos, azonos a forma, csak hogy az amerikai felhőkarcoló pesti társánál tízszer nagyobb és magasabb és húszszorta nagyobb területen tör az ég felé. A helyszűke miatt manapság csak felhőkarcolókat építenek. New Yorkban 1941-ben egy-magában csaknem kétszáz darab emelkedett. De ilyenből van legalább egy tucat Chicagóban, Clevelandben, Detroitban, Pittsburgh-ban, meg San Franciscóban.

Egy felhőkarcoló megépítésénél természetesen úgy ötven évre előre figyelembe kell venni a városzabályozást. Ilyen épületóriást nem lehet egyik napról a másikra lebontani és az amerikai műszaki tudomány se fejlődött még odáig, hogy a 150—200 ezer tonna súlyú felhőkarcolót gyerekkocsi módjára helyéről el lehessen tologatni. Élettartalmát a mérnökök 150 évben jelölik meg. Pittsburgh kohóiban aztán az egészet be lehet olvasztani, miután életének 30—40-ik évében a befektetett tőkét kamattal együtt a partájok kifizették és a tulajdonos közben a telekértékemelkedésen is jócskán keresett, New York nagyobb felhőkarcolói a következők:

	Magasság méterben	Emeletek száma
Empire State Building	412	102
Chrysler Building	345	77
60. Wall Tower Ave és 42. Street	282	66
Bank of Manhattan Company	276	90
RCA, Rockefeller Center	281	70
William, Hanover, Beaver Sts, .	279	66
Woolworth Building	261	60

	Magasság méterben	Emeletek száma
66-78. Pine Street	252	63
393—411. Lexington Avenue	249	80
25 Pine Street és 34. Wall Street.....	236	60
500—8 Fifth Avenue	230	60

Az Empire State Building (szó szerinti magyar fordításban: Birodalmi Állam Épület) Manhattan keleti részén, a 33. és 34. utcák között emelkedik és kerek száztíz méterrel magasabb, mint a párizsi Eiffel-torony és csaknem kétszer olyan magas, mint a Gellérthegy, mely utóbbi 235 méter. A 6500 ablakkal és 67 felvonóval felszerelt épületkolosszust 42 millió dollár, körülbelül 252 millió pengő költséggel 1931-ben építették és abban 25.000 alkalmazott dolgozik. A 6. emeletől egészen a 86-ik emeletig terjedő rész mészkő és gránit, míg a legfelső részek chromnikkel acélból, alumíniumból és üvegből készültek. A 86-ik emeletnél kezdődik a kilátó galéria. A 102-ik emeleten elhelyezett üvegilátóból tiszta időben 80 kilométeres körzetben lehet a vidéket áttekinteni. A 102-ik emeleten az épület nem fejeződik be, mert még hatvan méter magas Zeppelin árboc-kikötő következik. Az expressz-lift egy perc alatt a 80-ik emeletig szalad föl, aztán jön a különállóan működő toronylift, mely viszont a 86-ik emeletig közlekedik és végül az úgynevezett árboc-felvonó, mely az utast a felhőkarcoló kikötőjébe viszi föl. Az Empire State Building Zeppelin kikötőjét nyilván még abban az időben építették, amikor Amerika lázban égett a kormányozható léghajó-közlekedés miatt. A Zeppelin-rendszerű léghajókat sorra építették, de, sajnos, sok szerencsétlenség történt velük és az amerikaiak a kísérletezést abbahagyták. A harminc, meg hetven tonnás biztonságos repülőgéporiasok gróf *Zeppelin* nagy álmát, amit hélium hiányában sem

lehet megvalósítani, végképpen eltemették. Az Empire State Building árboca Verne Gyula valóságot öltött elgondolását azonban tovább hirdeti. Annyi bizonyos, hogy egyelőre ez a földkerekség legmagasabb felhőkarcolója. Ha a beépített 67 felvonó üregét a földre fektetnék és azokat összeragasztanák, tíz kilométeres utat lehetne bennük megtenni.

Látványosság és korszerűség dolgában mindezt messze túlszárnyalja a legújabban épült RCA, Rockefeller Center, mely Manhattan nyugati részén, a 48. és 51-ik utcák között terpeszkedik és nagyobb-szerű várost alkot. Ez tulajdonképpen felhőkarcolók sorozatából áll. Tizennégyről készítettek terveket és ezek közül 1931 óta tizenegy már elkészült, A legutolsót 1939-ben adták át a forgalomnak, míg a hátralévő három épülettömb munkálatai folyamatban vannak. A csoport központja 255 méter magas és 70 emeletes. Huszonkét magyarhold területen építették föl és 75.000 munkás dolgozott rajta. Az épületben 1600 társaság, 18 ország konzulátusa, egy munkásgimnázium, ráadásul az *Associated Press* gigantikus arányú szerkesztősége nyert elhelyezést, Mindezzel a férőhelyeket még nem merítettük ki, mert ugyanitt dolgozik a *Radio Corporation of America* (Amerikai Rádió Testület), valamint a *National Broadcasting Company* (Nemzeti Rádió Társaság) nyolc hatalmas méretű leadóállomásával és öt nagy hallgatótermével. A nagybérlok listájával még mindig nem készültünk el, mert ugyanebben a felhőkarcolóban dolgozó 25.000 alkalmazottat és az épületbe naponta érkező 125.000 idegent huszonhat vendéglő szolgálja ki. Ezenfelül, jó magasan, a 65-ik emeleten, két fényűzően berendezett szórakozóhely, a Rainbow Room és a Rainbow Grill foglalkoznak a gondúzéssel. A rádió-imádók a Rockefeller Center és vidékén tobzódhatnak. Errefelé kerül el a rádió-

negyed Itt van a Center Theater, a Rockefeller Center Buildinggal összefüggő RKO (Radio-Keith Orpheum) filmsoport és a világ legnagyobb színháza, a Radio Music Hall, melyben 6200 ülőhely várja a vendégeket. Színpada 43 méter széles és 19 méter mély.

Az RCA Rockefeller Center csoport építési költsége eddig közel egy milliárd pengőt nyelt el és három felhőkarcoló még hátra van. A házóriás persze idegenforgalmi látványosság és azt mutogatják. Az idegeneket vezetők kalauzolják. Egy útért elég borsos árat, egy dollárt kérnek. A rádióhelyiség megtekintése 55 centbe kerül. Ugyancsak 40 centet kell fizetni, ha az idegen az Observation Roof-ról, a legfelső emeleten kiépített kilátó galériáról, vagy a toronyból a táj szépségeiben óhajt gyönyörködni. Az építők a házóriás tetején pompás »égi kertet« (Sky Garden-t) is odavarázsoltak, amit 50 centért mutogatnak. No mert a befektetett nagy tőkét, kamatostól együtt, legkésőbb 1980-ban le kell törleszteni. Máskülönből valamennyi felhőkarcoló kilátó helyiségeinek bejárásáért pénzt szednek, az Empire State Buildingban 1.10 dollárt, a Chrysler autógyáros felhőkarcolójában pedig 50 centet,

Az írásokban sokszor szereplő Waldorf Astoria hotel »csak« 206 méter magas, a Metropolitan biztosító pedig 236 méter, az előbbi 47, az utóbbi pedig 50 emelettel. Minden felhőkarcolót az építők először vasbeton hídra helyeznek, persze jó mélyen és még ezt is gazdaságosan kihasználják. A *New York Telephone Company* 37 emeletes felhőkarcolójából 32 emelet a szint fölött, 5 emelet pedig a föld alatt húzódik. A 182 méter magas *Equitable Trust Co.* pénzügyintézet házában 46 emeletből 3 emeletet a föld alá süllyesztettek. A kitűnő szellőztető berendezéssel felszerelt földalatti helyiségekben is üzletek és

irodák sorakoznak. Sok helyen a föld alatt sziklás talajba építik be a pánccéltermeket. A felhőkarcoló építésének időtartama a lehető legrövidebb, mert egyfelől óriási tőkét kell gyümölcsoztatni, másfelől viszont az építómunkások bére Amerikában a legmagasabb és így pénzügyi érdek fűződik az építkezések gyors befejezéséhez. A Broadwayn ágaskodó 179 méter magas és 44 emeletes Transportation Building-ot 42 nap leforgása alatt fölépítették és a negyvenharmadik napon a kulcsátadás megtörtént.

A felhőkarcolók túlnyomórészt üzletházak (Office Buildings) részére készül és magánlakásokat csupán a ház kezelésével megbízott személyzet részére építenek. Miután egy-egy házóriásban 1500—2000 üzlet dolgozik, ezeknek karbantartásáról külön műszaki hivatal gondoskodik. Újabban magáncélokra szintén építenek felhőkarcolókat, úgynevezett »sky scraper apartment house«-okat. Ezek európai értelmezéssel amolyan garszon-lakások, egy vagy több szobával, természetesen konyha nélkül. A bennlakók ételmezéséről ugyancsak a házban elhelyezett központi konyha gondoskodik. Ilyen többek között a Park Avenue közelében az 57. utcánál lévő Ritz Tower, mely 178 méter magas, 41 emeletes és közel három-ezer lakás van benne. A newyorki családok az apartment house-okban előszeretettel laknak, ezek nagy keresletnek örvendenek, csak nagyon drágák. Más-különbén a lehető legnagyobb kényelmet nyújtják, A családiasság azonban hiányzik. Ragyogó, napfényes tömegszállás, ahol égvilágon minden márvány, vakítQ dhromnikkel, alumínium, linoleum, üveg, íhérség ég megint fehérség. Az ember úgy érzi benne magát, mint a naponta megfürösztött és Coty-parfómmal locsolt fogoly. Az ajtókon rézveretű névtábla? De-hogy ig! Mindenkinék száma van, Látogató jön hoz-

zánk? A janitor, a portás vendégünkötől számol kér, a negyvenedik emeletre számot telefonál és mi számimai a szánkban jelentkezünk a telefon másik végén. Viszont a berendezés elképzeltetlenül fényes és elsőrangú, süllyeszthető ágyak, mahagóni bútorok és piros, kék, vagy hófehér márvány fürdő, melynek földig érő velencei tükrében a hiú emberek ugyancsak gyönyörködhetnek önmagukban. Nem csoda, ha a lakásért borsos árat kérnek. Az építési és berendezési költség száz millió pengőnél kezdődik, amiből tíz millió csupán a telekár. Az 1. Wall Streeten, a Broadway legalsó végén hórihorgaskodik az *Irving Trust Co.* pénzintézet 46 emeletes, 213 méter magas felhőkarcolója. Ennek telkéért a banktársaság a Trinity Church (Szentháromság Templom) egyházközbégnek négyszögölenként kereken hatvanezer pengőt fizetett. Igaz, hogy ez volt a legmagasabb telekár, amit az utóbbi években New Yorkban kifizettek.

Az Empire City-ben és országszerte mindenütt óriási tőkét fektetnek be épületekbe. New Yorkban minden esztendőben 15—20 ezer lakóházat adnak át a használatnak, persze nem a Manhattan belső részén, ahol már nem lehet építkezni. Jó gazdasági időszakban voltak évek, amikor New Yorkban minden esztendőben 50—60 ezer új ház épült föl. A házakban fekvő tőkét máskülönben huszonöt milliárd dollárra, vagyis körülbelül 150 milliárd pengőre becsülik. A házépitkezésekben természetesen sok a spekuláció, noha el kell ismerni, hogy az átlagamerikai saját házában szeret lakni. A nagyvárosi lakás-termelésben azonban sok a telekspekuláció. Ehhez képest a gyorsan letűnt aranyláz gyermekbetegség, mely ma jön, holnap eltűnik« De a telekláz? Száz év óta gyötri az amerikaiit. Aki az ötven évvel ezelőtt még különálló Brooklynban húszezer dollárért telket vásárolt, ma 6—7 millió dollár vagyon

ura. New York azonban nem áll egyedül e téren. Azonos, sőt még ennél is nagyobb arányú nyereségeket könyvelhetnek el a jó vidéken. Az első világháború előtt senki se törődött Floridával és a Key West 300 csodálatosan szép korallszigetével. Florida belső része tele volt moszkítókat termelő mocsarakkal. Az amerikai gazdagok téli hónapjaikat a francia Riviérán töltötték. A spekulánsok aztán fölfedezték Florida szépségeit, sorra alakultak meg a fürdőtelepek (Miami, Palm Beach stb.) és a szebbnél szebb szállodák ezrei, melyekbe milliárdokat fektettek, óriási arányokat öltött a telekspekuláció. Hiteles följegyzések szerint akadtak, akik 1917-ben vásárolt tizenötezer dolláros telküket egy-két év leforgása alatt tíz millió dollárért értékesítették.

A világváros közel nyolc milliós lakosságának elhelyezésével azonos fontosságú kérdés az élelmezés. New York — mint mondtuk — nagykiterjedésű metropolis és amíg egy liter tej, vagy víz a gyomorba jut, a folyadéknak 400—500, illetve a víznél 100—150 kilométert kell megtenni. És az eget horzsoló étel- és italtömeget mégis pontosan a házhoz szállítják, az asztalokról reggel nem hiányzik a friss tejeskávé, a friss mazsolás kalács, a foszlós kenyér, melynek mounteveresti hegyét állítja elő a *Ward Baking Company*, a bpesti *Perl*-kenyérgyár erősen fölnagyított amerikai kiadása, mely naponta kétszázezer kenyeret süt és négyszázezer kg lisztet dolgoz föl.

A *Commissioner of Markets* (a piacok biztosának), valamint az *USA Department of Agriculture* (Amerikai Egyesült Államok Földművelésügyi Minisztériumának) jelentése szerint a jóévtvágyú new-yorkiak 1939-ben többek között a következő ételmennyiségeket fogyasztották el:

	Tíztonna kocsirakományban
Gyümölcs és főzelékféle . . .	220.000
Húsféle	55.015
Halféle	22.500
Vaj	11.925
Tisztított szárnyas	10.395
Élő szárnyas	8.000
Sajt	3.150

A newyorki és általában az amerikai rengeteg tejet, tejszínt, tejfölt és tojást fogyaszt. Huszonöt millió fejőstehen ontja a tejet. Az amerikai még ebéd közben is tejeskávét szüröcsölget. Ámde nem csupán tej, hanem tojás-óceánban is fürdik. Évente tejféléből megiszik 1.563 milliárd quartot, ami körülbelül másfél milliárd liternek felel meg és minden esztendőben feltör 2.292,000.000 darab tojást. Az amerikai a földkerekség legnagyobb osztriga-fogyasztója. New Yorkban egymagában évente 19.000 vagon osztriga fogy el. Nemzeti eledel. Baltimoretől egészen Richmondig húzódó Chesapeake-öbölben milliárdszám tenyésztik, mesterséges osztriga-padokon. Virginia atlantióceáni partvidéke az osztriga paradicsoma. Eszik ahogy jön, de inkább elkészítve: paradicsommal, hagymával, ugorkával, levesben és hús között, főzve, meg sütvé. A newyorki étrendjéhez az osztriga ugyanúgy hozzátartozik, mint a kávé, meg a kalács. No, nézzük, egyes friss gyümölcs- és főzelékfajtából mennyit kebelez be az »Empire City« közel nyolc milliós embertömege? A fogyasztás 1939-ben a következő képet mutatta:

	Tíztonna kocsirakományban
Burgonya	26.000
Narancs	21.646
Banán	11.743
Alma	10.617
Salátaféle	10.371
Paradicsom	9.908
Szőlő	7.761
Hagyma	7.637
Grapefruit	7.559
Bab	7.009
Kelkáposzta	6.122
Spenót	5.189

Ki tudná felsorolni, hogy az erősen kevert népességű New York a föntiekén kívül még mi mindent fogyaszt konzervekben, száz és száz élelmiszert, melyeknek a közép európai még hírért se hallotta. A nyílt üzletek túlnyomó része élelmiszerkereskedelemmel foglalkozik és a nagy fogyasztás nyomán rendkívüli arányokban fejlődött az élelmiszeripar. A newyorki étkezőhelyek étlapjai külön tanulmányt követelnek, sok helyen testes kötet, mert nem egy helyen az étlapra még azt is ráírják, hogy az étadagokban, amiket a t. vendég megrendel, mennyi a kalória- és vitamintartalom. Ebben pedig nincs hiány, mert az asztalra helyezett porciók a távevőket is teljes mértékben kielégíthetik.

A város vezetőségének egyik legnagyobb gondja a vízellátás és a köztisztaság. Ámde ott, ahol nyolc millió ember szemetel, pláne nyolc millió szabadsághoz szokott amerikai és vagy harmincezer gyárkémény ontja a füstöt és a kormot, az utcákat a legjobb szándék és a legnagyobb összegek fölláldozása mellett sem lehet tisztán tartani. Bár az utcai

szemétládák és kosarak őserdejében járunk és lép-ten-nyomon szembeötlik a figyelmeztető tábla, a Köztisztasági Hivatalnak bizony nincs se éjjele, se nappala. Az amerikai legapróbb gesztusában is kifejezésre juttatja ragaszkodását a föltétlen szabadsághoz, ami európai ember szemében szokatlan magatartásban nyilvánul meg. Egyénileg és tömegben egyaránt a legeszményibben fegyelmezett és mégis ha arról van szó, hogy a hóna alatt tartott két kiló súlyú újságját és megszámlálhatatlan cigarettacsutkáját az utcán szétszórja, ezt habozás nélkül teszi meg. Majd jönnek a »cleaner«-ek, a köztisztaság embe-rei. Hadd legyen nekik is munkájuk és keresetük — gondolja magában az átlagamerikai. Pedig New York-ban tengersok vizet pazarolnak el részint köztisztasági, részint tisztálkodási célokra, üde forrásvizet, amit jórészt a Catskill-hegyekben 180 millió dollár, vagyis több, mint egy milliárd pengő költséggel fölépített víztartályokból 150 kilométer távolságból vezetnek ide. A newyorkiaknak kétféle vízellátási rendszerük van, a legnagyobb, amely a legjobb ivóvizet Szolgáltatja, a Catskill-System, a másik pedig, a kisebb Croton-System. A Catskill-System két óriási tartálya, az Askohan-E, és a W. Basin 8315 magyar hold területet foglalnak el és évi teljesítőképességük 130 millió gallon, ami hozzávetőlegesen 585 millió liternek felel meg. New York vízfogyasztása jóval túlhaladja az öt milliárd litert.

A lakosság mindent nagy arányokban fogyaszt és használ. Mindebben persze sok a jómódban élő emberek pazarlása. Az élelmiszerek súlyegysége legtöbb cikknél fél fontnál (45 dekanál) kezdődik. A newyorki boltosnál nem lehet két deka kávé, vagy öt deka vaját kérni, mert a vevőt kinevetnék. Az egyszer fölbontott konzervdoboz megmaradt tartalma másodszer már nem kerül az asztalra, noha egy

héttel azelőtt gyümölcsét még a Californiai nap égette, húsa pedig eredeti állapotban valahol Texasban rőfögött. Ily bőségesre méretezett életberendezés teszi lehetővé, hogy a newyorki kereskedők minden esztendőben hét milliárd kilogramm élelmiszert adhatnak el, ami körülbelül 700,000 vasúti kocsirakománynak felel meg. Ha egy vonatszerelvényt csak 50 kocsival számítunk, tizennégyezer vonat a newyorkiaknak szánt élelmiszereken kívül semmi egyebet nem szállít. Persze ne gondoljuk, -hogy a város valamennyi boltosából hamarosan milliomos válik. Nagy út van odáig. Mert a verseny elképesztően éles és az egy cent odaát nagyobb szerepet játszik, mint mifelénk a fillér. Kitűnően megy az az üzlet, melynek tulajdonosa befektetett pénzét napi 10—12 órás munkateljesítménnyel és nagy kockázat mellett 6—7 százalékkal megforgatja, A newyorkiak által évente elfogyasztott élelmiszerek nagykereskedelmi ára két milliárd dollár, vagyis körülbelül tizenkét milliárd pengő, amiből a nagykereskedő haszna 120—140 millió dollár és a kiskereskedő haszna se lehet sokkal több. Nagy forgalom, kis haszon hazája Amerika, mely szédítően nagy tömegeket tud mozgósítani. Az 1939—1940-es newyorki világkiállítást ötven millió ember látogatta. Ha csak két vendégnapot, fejenként és naponta csupán nyolc dollárt számítunk ellátás és költőpénz címén, a világkiállítás tartama alatt a New Yorkba érkezett idegenek 3.2 milliárd dollárt (húsz milliárd pengőt) költöttek el. Inkább jóval többet, mint kevesebbet. De ugyanakkor San Franciscónak is jutott valami, mert az ottani világkiállítást viszont 17 millió ember látogatta és az idegenforgalom a városnak egy milliárd dollárt hozott. Mert az amerikai világvárosoknak nemcsak a gyomruk nagy, de a zsebük is azok.

Amíg a bevándorló eljut egy dollárig

A múlt század közepéig az amerikai bevándoroltak tömegét Európa északi és nyugati államai szolgáltatták. Aztán megindult az áradat Kelet-, Délkelet-Európából és millió és millió proletár keresett új hazát. Az első világháború a folyamatot megállította, pontosan 1917-ben, az USA hadbalépésének évében, de végképpen föl tartóztatni nem tudta. Az első világháború után a húszas és különösen a harmincas években a vándorlás sosem pihenő higanyoszlopa megint magas lázt mutatott és ismét milliós tömegek indultak neki a nagyvilágnak. Európa belső peremein szintén százezres tömegek hagyták el óhazájukat, főként politikai és vallási okokból. Egyetlen egy ország, Spanyolország a polgárháború éveiben egymagában fél millióval növelte a Franciaországba menekültek számát és ebből a tömegből körülbelül háromezrezer manapság is új hazájában él és úgy látszik, olt is marad. Vajmi keveset használtak az államok, köztük a tengerentúli országok, korlátozó intézkedései, a legkülönbébb címenek és utakon Bok százezer ember, keresztény és zsidó egyaránt hajóra szállt. Ha figyelembe vesszük, hogy az Amerikai Egyesült Államokban már korábban letelepedett 18—20 millió európaít, ötven millióra tehető az az emberveszteség, amit az Óvilág mindössze egy évszázad alatt elszenvedett, ha már most a háborús

emberveszteségekről nem is teszünk említést. A népeknek ily széleskörű vándorlásáról a történelem még sosem tett följegyzést. Ehhez mérten két millió négernek az amerikai kontinensre történt elhurcolása és önkéntes kivándorlása, a kínaiak özönlése Mandzsúriába, a Törökországban élt másfélmillió görög repatriálása és a történelemből jól ismert népvándorlás szerény méretű búcsújárásnak tekinthető.

De tökéletesen megváltozott a XX. század Amerikába vándorolt tömegének összetétele is. A múlt század közepéig jelentősebb hányadot a jómódú iparosok, kereskedők és mezőgazdák alkották. A kalandkeresők vékony rétege egyáltalán nem teszi szükségessé a következtetést atekintetben, hogy Észak-Amerikát kalandorok lepték el és a spanyol-portugál fölfedezők példájára a területet végigrabolták volna. Erről abban az időben nem is lehetett szó. Az aztékek aranyvilága, melynek kincseivel az összeférhetetlen és izgága európai nációk kiürült kincstárait töltötték meg, az Amerikai Egyesült Államok földjén még nyomokban sem fordult elő. Az első bevándoroltak az időjárás viszontagságaival, a töretlen földekkel, úttalan hegyóriásokkal és őserdőkkel és nem utolsó sorban a moszkitók milliárdjaival küzdöttek, Senki sem tudott a föld méhében rejtőző arany-, érc- és szénkincsekről, meg a föld és az őserdők gazdagságáról. Jöttek a jómódú ír, francia, holland és német bevándoroltak anélkül, hogy sejtelmük lett volna, hogy hajóik dagadó vitorláit hol és melyik kiépítetlen kikötőben vonhatják be. Pedig ők építették föl a mai Amerikai Egyesült Államok szélesre méretezett alapjait, melyeken terebélyes sudárba szökkent a birodalom.

Ezután változott a szín. Amerika nagy színpadán megjelentek Dél- és Délkelet-Európa proletárijai, a nincstelenek, akik a már ott letelepedettek utódai-

val együtt szorgos munkával viszont az új birodalom iparát és kereskedelmét lendítették föl. A második világháborút megelőző években és ezek után megrendezett harmadik felvonás során a bevándorlók arculata és összetétele megint megváltozott, a jövevények közé teljesen új európai elem keveredett, a merőben politikai és vallási okokból kivándorolt — entellektüel. E kényes pontnál korántsem gondolunk az európai zsidók kivándorlására, melynek lényegesen nagyobb a detonációja — mert a kivándorlás jelszava némely országban államdogmává vált —, semmint ezt a tömegmozgalom arányai kellőképpen indokolhatnák. Mert ha az igazság mértékével mérjük az eseményeket, jelentéktelen számvetéssel nyomban bizonyíthatjuk, hogy az utolsó évtizedben a zsidóknál lényegesen nagyobb számban hagyták el óhazájukat — keresztények és az iszlám követői.

Az Amerikába újonnan érkezettek lelki alkata és fizikai állapota a korábban bevándoroltakkal szemben lényegbevágó eltéréseket mutat. Mindjárt ez adja észszerű indokolását annak, hogy a mostani jövevény már nehezebben tud az amerikai életbe beilleszkedni és ahhoz alkalmazkodni. Ez a tömeg óhazájában úgynevezett polgári jólétben, sokan vagyongazdagokként éltek és most — talán földi pályafutásuk jelentős útjának megtétele után — az élet útján újból startolniuk kell, esetleg abban a korban, amikor az emberi erő fogyóban van és új munkakörben és gyorsan perdülő emberek sokaságában nagy lelki és testi kínlódás árán tud elhelyezkedni. Ebből a rétegből boldog és megelégedett ember már sohasem válik és halálig kínzó gondolatok mardossák. Az Amerikába érkezettek élethelyzetét pedig a kor és a korábbi életmód perdöntően befolyásolja és a jövevény a hirtelen rászakadt változásba, amivel nyugodt életének munkával és gonddal ápolta és veze-

tett kocsiját vágányából kisiklatták, sehogy se tud beletörödni. Az első világháború előtt kivándorolt óhazájában még esetszerűen is éveken át mérlegelhetette kezdődő új életének esélyeit, melyekre lelkiileg fölkészült és nyomorúsága fölkészültségének arányait még jobban kiszélesítette. Amerika pedig a testi munka tágas birodalma, melyben már régóta szellemi túltermelés jelentkezik. Kitűnőbbnél kitűnőbb állami és magánegyetemek — mert odaát kétféle főiskola működik — ezrével öntik a kiváló képességű orvosokat, mérnököket, jogászokat és tanárokat. Rég elmúltak azok az idők, amikor az Ovilág tudományos és laikus közvéleménye az amerikai képzésről ajkbiggyesztve, lekicsinylően nyilatkozott. Az USA 1319 egyetemén, a legtöbbször ezekhez kapcsolt kollégiumokban és szakirányú közép- és főiskolákon minden esztendőben ötnegyed millió elsőrangúan képzett növendék fejezi be a tanulmányait olyan kedvező anyagi viszonyok között, melyekről egy európai diák még álmában se gondolhat. Hisz Amerikában egyáltalán nem megy csodaszámba, ha egy alsófokú iskola kuratóriuma 40—50, egy felső-, iskola pedig 250—300 millió pengős alapítványt kezel.

Ily viszonyok között nem lehetünk abban a helyzetben, hogy a »newcomer«-ról, a második világháború jövevényéről, illetve az ő gyors érvényesüléséről és megtollasodásáról érzélgős regényt írhatnánk. Mindezzel persze nem azt akarjuk mondani, hogy az újonnan érkezettek odaát éhen vesznek, de addig, amíg vágányaikból kibillent kocsijaikat egyesbe hozzák, fájdalmas és nehezen járható utakat kell megtenniök. Ahol közel a veszély, közel van a segítség is — tartja a mondás és ezt most ráfejelhetjük Amerikára. A második világháború még az elsőt is jóval felülmúló arányokban, kedvező gazdasági konjunktúrát teremtett és akiben csöpp erő és munka-

készség van, a »job«-hoz gyorsan hozzájuthat. Arról sem szabad megfeledkezni, hogy az amerikai támogatás dolgában megint igen nagy. Ha arról van szó, hogy valakit kenyérkeresethez juttasson, nyomban abbahagyja a dollár utáni vad hajszát, órákon át diktálja az ajánló leveleket és szünet nélkül telefonál, hogy pártfogoltját elhelyezhesse.

Alább szóljon jelentéktelen rész az újonnan érkezett elé meredő nehézségekről. Talán ott kezdhetjük, hogy a régebben bevándorolt munkásnál az angol nyelv hiánya őt még nem zárta ki a dolgozók társalmából. Elment a pennsylvaniai bányavidékre, vagy acélművekbe és szemet fejtett, meg pörölyt emelgetett. Ha szerencséje volt, bekerült valamelyik autógyárba, vagy az akroni gummigyárba, ahol más-különben sok magyar dolgozik. Az angol nyelv ismeretének hiánya nála legföljebb abban jelentkezett, hogy egy, vagy másfél évig, amíg a nyelvet el nem sajátította, 20—22 dollár hetibér helyett neki 15—18 dollárt juttattak. Ámde ennek az összegnek a birtokában már jóval európai életszintje fölött éledgélhetett. A ma kivándorolt lelki és testi adottságánál fogva fizikai munkára alig alkalmas, tehát más téren keresi az érvényesülést. Ennek viszont elengedhetetlen föltétele az angol nyelv tudása, legalább is abban a mértékben, hogy magát a köznapi életben megértethesse és teszem raktárosi, vagy kezdetlegesebb irodai munkát végezhesen. Az angol azonban korántsem könnyen elsajátítható nyelv, amiről Európában legendákat mesélnek. Óriási szókincse, szavainak sokféle jelentősége, a szó és írás különbözősége, meg-tetézve rengeteg, tájszólással: az elsajátításig évek kemény munkáját követeli. Ha a jövevény idősebb korosztályhoz tartozik, az amerikai slangot sosem tanulja meg, pláne a hadaró amerikaiit. Nála négy-

A második nehézség abban foglalható össze, hogy a jövevénynek nincs: szakképzettsége, legalább komoly értelemben nincs. Az Európában szakásba jött gyorstalpaló tanfolyamok túlsókat nem érnek. Bizonyítványokra az amerikai különben sem ad semmit se. A munkábaállításnál beszélgetés nyomán az első benyomás dönt. Ellenben aki óhazájában ipart folytatott, vas- és fémesztergályos, lánghegesztő, bútoriparos, rádiótechnikus, műlakatos, üvegsziszoló, szörmekikészítő stb., az angol nyelv ösmerete nélkül is könnyen hozzájuthat munkához, különösen, ha mesterségéhez tartozó fontosabb szerszámok fölött rendelkezik. Egyszerűen odaáll a nagy gyárak vagy kis üzemek kapuihoz és szerencsés esetben azonnal, pech esetén egy-két napon belül okvetlenül munkát kap. Az amerikai munkavezetők minden hájjal megkent ravasz emberismerők. Ha a munkavállaló türelmetlen és mert őt azonnal nem veszik föl, otthagyja a gyár kapufélfáját — elveszett. A munkavezetők sokszor napokig hagynak embereket a kapuk előtt ácsorogni, de a harmadik nap fölveszik, mert ők úgy vélekednek, hogy a fölvetett munkás a várakozásban kitarító volt, tehát munkájában is szívós lesz. Ugyebár, tiszta logika. De mit csináljon a 40, vagy 50 éves »newcomer«, aki óhazájában tegnap még igazgató volt és ma Amerikában a legeslegalsó fokon kell újból elindulnia. Számára Amerika semmiesetre se leányálom, mert odaát az életküzdelem a nagy verseny miatt bizony kemény, nagyon kemény.

A harmadik nehézség a közgazdaság szerkezetében gyökerezik. Miután minden vonatkozásban tökéletes szabadság érvényesül, a gazdasági erők a konjunktúra szeszélyéhez gyorsan hozzáigazodnak. És itt kisebbmértvű változás már száz és százezer munkanélkülit jelent. Az első világháború után beáramlott tömegeket elég jó konjunktúra fogadta és Amerika

ezeket hamar fölszívta. De már a harmincas években partraszállottak nagy munkanélküliség küszöbére léptek. A bajokat növelte a testi alkalmasság hiánya. Az ígéret földjével szemben föllángolt hitet és bizalmat a munkanélküliség óceánja gyorsan lelohasztotta.

A negyedik, szintén nem mellőzhető nehézséget az amerikai nacionalizmus okozza, ami az európai események tükörképe. A »great melting pot«, a nagy olvasztó tégely most teljes üzemmel dolgozik és a munkaadók, akik stemplis bizonyítványokra eddig semmit se adtak, most polgárlevelet kérnek. Semmi egyebet. Az újonnan érkezettől követelik az »első papírt« (first paper-t), melyben az illető szinte fogadalmat tesz arra nézve, hogy partraszállásától számítottan öt éven belül megszerzi az amerikai állampolgárságot.

E könyv szerzőjéhez a földkerekség minden fontosabb pontjáról számos tudósítás érkezett kivándoroltaktól, akik őt elhelyezkedési lehetőségekről és új életük folyásáról értesítették. A levelesláda az Amerikába szakadt magyarok és németek írásait Szintén tartalmazza. Kortörténeti olvasmányok, melyeket íróik 1935—1910-es években állították ki. Az Amerikába érkezettek tudósításaiból a magánvontatkozású részek mellőzésével, néhány szemelvényt alább mutatunk be:

1.) A levél szerzője Budapesten magántisztviselő volt és 1938-ban, vándorolt ki Amerikába. Harmincöt éves, nő, családos, egy gyermek atyja.

— Zavaró események nélkül érkeztem meg New Yorkba, melyről eddig csak annyi fogalmam volt, amennyit arról rossz detektív- és egyéb regényekben olvashattam. Most, hogy az amerikai életre elő kell készülnöm; ennek hiányát nagyon érzem, Hátrányos, hogy nem ismerem az ország gazdasági

életét és történetét, még az alapfogalmakat sem, noha erre a polgárosításnál különösen szükség van. De erre nem gondolhattam és most nem kellene ott kezdenem, ahol egy tízesztendős amerikai boy. Angol tudásom tökéletesítése céljából legelsőbbben night schoolba, éjjeli iskolába iratkoztam be. New Yorkban nagyon sok van belőlük és minden foglalkozás megtalálhatja a neki való iskolát, melyben kitűnő tanerők tanítanak. Arra való tekintettel, hogy a hallgatók idegenek, az oktatás inkább szemléltető és a tanulást ezzel nagyon megkönnyítik. Helyzetem anynyiban rosszabb, mint odahaza, mert az angol nyelv kezdetleges tudása nélkül könnyebb munkára engem nem alkalmaznak, fizikai munkára pedig én nem vagyok alkalmas.

— A feleségem jobb helyzetben van. Ő egy itteni családnál naponta négy órán át, reggel és este 6 és 8 óra között a takarítás és kiszolgálás teendőit végzi. Ez a munka itt egyáltalán nem megszégyenítő és az embert azért nem tekintik alacsonyrendűnek. Gazdái jóra való hivatalnokemberek, az asszony is, meg a férfi is korán reggel hivatalba mennek és késő délután jönnek haza. Feleségem a napi négyórás munkáért — vasárnap nem dolgozik — hetenkint 12 dollárt kap, továbbá luncs-öt és villamospénzt. Egyelőre erre vagyunk utalva és ha rokonaink nem is támogatnának, már nem lehetne éhen halni. Kultúrszükségletre azonban egy cent se telik. A legkevesebb, ami háromtagú család megélhetéséhez kell, havonta 70—80 dollár, kultúrszükségletek és ruházkodás nélkül,

2.) *Budapesti Vegyész mérnök, 32 éves nőt 1939-ben vándorolt ki és New-Yorkban telepedt le.*

— Megérkezésem után — miután az angol nyelv-

vet tökéletesen beszélem es folyékonyan írok — nyomban ajánlatot tettem itteni gummigyáraknak és kereskedelmi cégeknek. Az én szakmám a gummi, ami Amerikában nagy cikk. Szerencsém volt, mert két héttel megérkezésem után már állásban voltam és heti 30 dollárt kapok, de ez 1940-ben el fogja érni az 50 dollárt. Esetem azonban kivételes. New Yorkban az idegen nehezen tud munkához jutni. A vidéken aránytalanul könnyebb az elhelyezkedés és a megélhetés is lényegesen olcsóbb. Az élelmezés Középnugaton a felébe kerül és a lakások is 25—30 százalékkal olcsóbbak.

3.) *Wieni villamossági mérnök, 40 éves, nős, három gyermek atyja. 1938-ban vándorolt ki és Bostonban él.*

— A legnagyobb hibának tartom, ha az idegen New Yorkban marad és nem utazik beljebb az országba. Az útiköltség autóbuszon roppant olcsó és a legszegényebb bevándorolt is könnyen igénybe veheti. Ha munkavállalásról van szó, legokosabb, ha az ember bemegy valamelyik Public Library-be, nyilvános könyvtárba és ott előszedi a szaklapokat. Amerikában az állásokat inkább szaklapokban hirdetik. Nincs az a szakma, melynek ne volna legalább két-három tucat szaklapja, a legfényesebb kiállításban és legjobb tartalommal. Az újságokban hirdetett állásokra aztán ajánlatot kell írni. Meghívás esetén a költségek az ajánlattevőt terhelik. Ez persze kockázattal jár, mert lehetséges, hogy a New Yorkban megírt ajánlatna valahonnét St. Paulból kap az illető meghívást és oda kell utazni. A munkavállaló azonban nyolcvan százaléig biztos lehet abban, hogy meghívás esetén felfogadják és ha helyén nem is válnék be, legalább két hétig állásában megtartják. Az ajánlatban és a bemutatkozásnál nem szabad

se túlsokat, se túlkeveset mondani a képesség tekintetében. Európai bizonyítványokra Amerikában nem sokat adnak, ellenben ha valaki bármilyen jelentéktelennek látszó gépalkatrész elkészítésében specialista, dolgában, illetve előmenetelében biztos lehet, A munkaadó az első benyomásra dönt, a munkavállalót azonnal ott tartja és már nyúl a csekkfüzet után. A jövevényel szemben — ha bizalmat tud kelteni — eltér a régi amerikai gyakorlattól és előleget ad, mert tudja, hogy a bevándorolt rossz viszonyok között él. Akinek elegendő pénze van ahhoz, hogy kivárja a jó állást, annak könnyebb a helyzete, mert végül valahol mégis hozzájuthat a jobban fizetett munkához. Aki pénz nélkül érkezik új hazájába és a megélhetés azonnali elhelyezkedést követel, üzletekben fogyatékos angol tudással is raktárnoki állást kaphat és a heti 16—18 dollárt megkeresheti. Egyik barátom a *Borg Warner Corporation-nél*, egy hatalmas autóalkatrészgyárban ily módon keresi a kenyerét és munkakörével meg van elégedve.

4.) *Magyar kereskedő, 25 éves, nőtlen. 1937-ben utazott ki és jelenleg Chicagóban dolgozik. Levelén már erősen érezhető az Illinois államban élő magyarság elangolosított nyelvezete.*

— New Yorkból — írja — gyorsan elmuffoltam, mert nem tudtam »job«-hoz jutni. Most itt vagyok a chicagói plizen, ebben a rémségesen nagy városban, ahol sok magyar él és velük gyakran összejövök. Találkoztam P.-vel, régi barátommal, aki Pesten fotóriporternek készült, de otthon a száraz kenyérre valót se tudta megkeresni. 1936-ban kijött ide és nagyon jó biznisze van. Hetenkint 30—35 dollárt keres és anyjának minden hónapban haza küld 5 dollárt. Eleinte két hétig egy textilkereskedésben dolgoztam, ezt azonban hamarosan ott kel-

lett hagynom, mert véges lett a Szezonnak. Fél év óta eladó vagyok az *American Shoe Company* kereskedelmi szervezetének fiókjánál. Az első hetekben keveset, 14 dollárt fizettek, most azonban a heti bérem 18 dollár, amiből 13—14 dollár a megélhetésre kell. (A levélben előforduló »elmuffoltani« szó az angol »move« Szó magyarosított kiadása. Move mozogni, bizonyos értelemben költözködni. A »jób« foglalkozást jelent. A pliz szó értelme az amerikai magyarság körében munkahely. Az angol place, szóból származtatták. A biznisz az angol business szó fonetikus kiejtése. Magyarul üzletet, teendőt, kötelezettséget, hivatást jelent. A szerző.)

5.) *Lipcsei nagyáruház bevásárlója. Nős, gyermektelen, 40 éves. 1937 óta St. Louisban él.*

— Miután angolul, ha nem is folyékonyan, beszélek: négyheti várakozás után egy áruházban raktárosi állást kaptam, heti 14 dollár fizetéssel. A munkaidő reggel nyolctól délután 6-ig tart, ebédidővel, de szombaton később, sokszor fél kilenckor zárnak. A munka számomra nem idegen és végeredményben szakmámban maradhattam. Mielőtt ezt az állást megkaptam, művirágkereskedésben dolgoztam. Kis kezűgyességgel a munkát gyorsan elsajátítottam. Ugyanitt dolgozik egy honfitársam, aki már hatvan éves, a felesége pedig 55 éves. A férfi heti 12, a feleség 10 dollár bért kap. A 22 dollárból az idős házaspár elélegél, mert igényeik nincsenek, noha valamikor jobb napokat láttak. Nem pinceüzletben dolgoztak. Aránylag jobb dolga van egy lókereskedőnek, aki heti 25 dollárral bélgvárban kapott alkalmazást. A szakképzett ipari munkás aránytalanul többet keres, mint a magunkfajta entellektüel. Keresete eléri, sok esetben jóval túlhaladja a heti negyven dollárt és úgy él, mint odahaza a jól megfizetett

középosztálybeli, akinek háza van és autóra is telik.

6.) *Kereskedelmi vezérképviselő, 50 éves, nő, családos, három gyermek atyja. 1937-ben Chicagóban telepedett le.*

— Magamfajta ember, aki túl van az ötvenen, a munkát alig győzheti, különösen, ha a testi munkához nincs hozzáedzve. Jelenleg egy konzervgyárban raktármunkás vagyok és heti 16 dollár bért kapok. Ehhez a munkához is egyik jóakaróm jóvoltából jutottam. Még hazulról hoztam hozzá ajánlólevelet, ami Amerikában mindenesetre jó szolgáltatást tesz és ajánló levelekre többet adnak, mint a bizonyítványokra. Új hazám számomra túlnagy fantáziát, sajnos, nem jelent. Ez az ország a fiataloknak való, akik gyorsan hozzáidomulnak az itteni élethez és a nyelvet könnyen elsajátíthatják. Ami nálam eltart két-három évig, önáluk hónapok kérdése. Mind a három fiam perfekt angol, sőt anyanyelvük sok szavát kezdik már keresgélni és azokat angollal helyettesíteni. Kettő közülük keres, egyenkint heti 15 dollárt és hármunk keresetéből a kis család nyugodtan élhet, ha nem is óhazái jómódban és jólétben. A fiatalok elhelyezkedése nem okoz gondot. Amerikában nincs évekig tartó potya inaskodás és ingyen munkaerő,

7.) *Orvos Califomiában. Nőtlem, 32 éves. 1938-ban vándorolt ki és magányakorlatot folytat.*

— Az orvosok számára az itteni letelepedés ropant nehéz és körülményes. Ehhez elsősorban az kell, hogy az embernek legalább két évre való pénze legyen. Mert a vizsgák letétele előtt valamelyik kijelölt kórházban egy évet kell eltölteni, ami igaz, bentlakással jár, ámde ezeket a helyeket legtöbbszörre bennszülött »cselédkönyvesekkel« töltik be és

külföldön végzett orvos nehezen tud bejutni. De ha egyszer sikerül és a vizsgákat kiállta, az elhelyezkedés nem nehéz, csak nem szabad világvárosokban letelepedni. Inkább a vidéken, ahol a jövedelem szintén elég magas, már az első hónapokban 200—250 dollár, ami itt sok pénz. Az amerikai a test kultuszára sokat ad és nincs európai értelemben vett szociális biztosítás, ami a paciensek nagy tömegét vonja el a magángyakorlat elől.

— Az orvosok letelepedését és diplomájuk nosztrifikálását államok szerint szabályozzák. Vannak államok, melyek ezt tilalmazzák, de vannak, amelyek megengedik. Az előbbieket most már többségben vannak, mert a jövevénytől féltik a bennszülött orvosok életszínvonalát, ami igen magas, lévén, az orvosi kezelés Amerikában roppant drága.

8.) *A régi Ausztriából 1938-bm kivándorolt fogorvos. Nős, családos, vagyontalan és 42 éves.*

— Fogorvosi diplomámat a szegre akaszthatom és a nosztrifikálás nehézsége miatt annak semmi hasznát se tudom venni. Nem vagyok tökéletes angol, enélkül pedig nem lehet vizsgát tenni és praktizálni. Éveket pedig most már nem tudok tanulásra fordítani. Emiatt kénytelen voltam New Yorkban kisegítő munkát vállalni. Karácsony felé az áruházak az alkalmazottak létszámát szaporítják, de ez csak néhány hétig tart, aztán a többletet megint elbocsátják. Három hétig heti 14 dollárért dolgoztam és norinbergi árukat válogattam. A munka nem volt nehéz, gyorsan beletanultam. A fiatalok szívesen segítettek és mindenben a kezemre jártak. Mert bizonyos, mennyiségű munkát naponta el kell végezni. Fárasztó annyiban volt, hogy emeletre föl, emeletről le kellett szaladgálnom, amiből már kinőttem. Itt minden állást átmenetinek tartanak és

eszköz a továbbjutásra, illetve magasabb bér eléréséhez. Én is ezt tettem és sok ajánlat megírása után egy nagy kefegyár utazónak alkalmazott heti 20 dollár bérrel és útikölségmegtérítéssel. Ezenkívül szerény jutalékot is kapok a megrendelések után. Most havonta körülbelül 130—135 dollárra megy föl a keresetem. Ebből nyugodtan élhetek és valamit félre is lehet tenni rossz napokra.

9.) *Két leánytestvér, magyarok, az egyik 17 éves, a másik 19 éves, New-Yorkban rokonaik élnek. 1938-ban utaztak ki.*

— Húgom — írja miss Grete — mint manikűrös-lány fodrászüzletben kapott alkalmazást, én pedig egy másik fodrászüzletben fodrásznő vagyok. Húgom 14—15 dollárt, én viszont 18—19 dollárt keresek, amiből szerényen meg lehet élni, ha az ember sok mindenről lemond, amiben otthon részünk volt. A női hiúságot szolgáló iparral, különösen a kozmetikával, gyorsan előre lehet jutni. Azt tervezzük, hogy rokonaink segítségével kozmetikai szalont nyitunk. Az üzlethez szükséges berendezést, gépekkel együtt részletre vásároljuk, mert itt mindent meg lehet kapni részletfizetésre és a kereskedők nem számítanak többet. Fiúbarátaink mondják, hogy az ipari szakmában nagyon jól fizetik a szobafestőket, az ácsokat és általában az építkezéssel összefüggő munkákat. Átlagon jóval felül keresnek a plakát-rajzolók és kirakatrendezők, de ehhez persze már nem tömegmunka, hanem egyéni tehetség kell. Mindennel, ami reklám, sok pénzt lehet csinálni.

10.) *Wieni ügyvéd, 61 éves, nő, unokái vannak. 1938-ban vándorolt ki és jelenleg San Franciscóban él.*

— Most megyek neki az examennek, már har-

madszor, mert az első kettőn elbuktam — írja tragikusan komorhangú levelező lapján. Minden sors a sors szomorú fordulata fölött érzett égő elkeseredés

*

Ez az újonnan kivándorolt Amerikája!

FÜGGELÉK

Az Amerikai Egyesült Államok történetének fontosabb eseményei

1584. Angliai Erzsébet királynő tengernagya: Sir Walter *Raleigh* Észak-Amerikába vitorlázik és a keleti parton megalapítja az első angol gyarmatot, amelyet hajadon királynőjéről Virginia-nak (Szűzleánynak) nevez el.
1620. A vallásüldözések miatt Hollandiában élt angol puritánok zarándokhajója, a *Mayflower* (Májusvirág) megérkezik az amerikai Plymouth kikötőbe. A hajóval érkezett puritánok megalapítják a New-England (Új Anglia) gyarmatot, amely magában foglalta a mai Massachusetts, New-Hampshire, Connecticut és Rhode Island szövetségi államokat.
1674. Új Anglia fővárosát, a Hollandiából kivándoroltak által alapított Nieuw-Amsterdamot (Új Amsterdamot) átadják az angoloknak, akik a várost York hercegéről New York-ra változtatják. Ugyanekkor megalapítják a New Jersey, Delaware, Pennsylvania, valamint North- és South-Carolina gyarmati telepeket, melyeknek mindegyike később szövetségi állammá alakult át.
1732. Megszületett az Amerikai Egyesült Államok függetlenségi harcának nagy hőse: *George Washington*.
1743. Megszületett *Thomas Jefferson*, az 1776-ban közzétett Függetlenségi Nyilatkozat (Declaration of Independence) szerzője és az agrárdemokrácia megteremtője.

Megszületett James *Monroe*, aki 1823-ban Oroszország cárijához intézett levelében és közzétett nyilatkozatában ünnepélyesen tiltakozott az ellen, hogy európai hatalmak az amerikai földrészen új gyarmatokat alapítsanak és Amerika ügyeibe beleavatkozzanak. Amerika az amerikaiaké! — mondja a Monroe-elv.

1773. Boston városában az Angliából küldött és magas vámokkal terhelt teaszállítmányt a gyarmatosok elsüllyesztették és az anyaországgal szemben megindult a függetlenségi harc.
1776. Tizenhárom északamerikai angol gyarmat, illetve most már államszövetség, közzétette a Függetlenségi Nyilatkozatot és az óhazától elszakadtak. Testet öltött a nemzeti élet szimbóluma: a csillagos sávos lobogó, melynek bal sarkában eredetileg 13 ezüst csillag ragyogott, a mezőben 7 vörös és 6 kék sávval. A 13 sáv jelképezi az anyaországtól elszakadt 13 szövetségi államot és hasonló jelentősége van a 13 ezüst csillagnak, Ez utóbbiak száma később 48-ra növekedett, miután időközben az országalapító 13 gyarmathoz még 35 állam csatlakozott. A lobogó mezejében a sávok száma azonban változatlanul megmaradt.
1783. A Függetlenségi Nyilatkozattal megalakult Amerikai Egyesült Államok és Anglia Versaillesben békét kötöttek és az anyaország volt gyarmatainak függetlenségét elismerte.
1789. *Washington* György szabadsághőst 57 éves korában a szövetségi állam elnökévé választották.
1848. Az Amerikai Egyesült Államok hadserege megverte Mexico hadseregét, mely utóbbi állam Amerika javára lemondott New Mexico-ról (Új Mexico-ról), valamint North-Californiáról (Észak-Californiáról).

1861. Az északi és déli államok között a rabszolgatartás miatt megindult a polgárháború.
1863. Az 1809-ben született és 1861-ben elnökké választott *Lincoln* Ábrahám fölszabadította a néger rabszolgákat és az erősen iparosodó északi államok fölényét az agrárjellegű déli államok fölött biztosította.
1865. A rabszolgatartó déli államok fővezére: Robert E. *Lee* letette a fegyvert az északi hadsereg fővezére és a szövetségi állam későbbi elnöke: Ulysses S. *Gfant* tábornok előtt.
1867. Az Amerikai Egyesült Államok Oroszországtól megvásárolta Alaskát.
1882. Megszületett Franklin Delano *Roosevelt*, a birodalom jelenlegi elnöke és a New Deal (új gazdasági és szociális rendszer) megteremtője.
1898. A spanyol-amerikai háborút befejező párizsi békeben Spanyolország az Amerikai Egyesült Államok javára lemondott a Philippini szigetekről, Cubáról, valamint Puerto Rico-ról. Az amerikaiak megszerezték a Hawaii-szigeteket.
1903. Panama köztársaság az Amerikai Egyesült Államok védnökségét kérte.
1912. Arizona és New Mexico államok beléptek az amerikai szövetségi rendszerbe és ezzel a birodalmat alkotó államok száma 48-ra emelkedett.
1917. Woodrow *Wilson* hadat üzent a világháborúban társult központi hatalmaknak.
1933. Herbert Clark *Hoover*-el szemben 48 szövetségi állam közül 44 állam szavazatával 51 éves korában elnökké választották Franklin Delano *Roosevelt*-et, aki az 1783-ban különvált két angolszász birodalmat, az Amerikai Egyesült Államokat és Nagy-Britanniát egyébe kovácsolta.
1941. Az Amerikai Egyesült Államok beléptek a második világháborúba.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	3
Franklin Delano Roosevel, Amerika frakkos királya	6
Út az indián wigwamtól a 102 emeletes felhő- karcolóig	58
A gépesített jólét.....	98
Bedobtak egy centet és az automata kidobott 400,000.000.000 dollárt	98
Hét millió kisgazda hősi eposza.....	121
Mercur isten főhadiszállásán.....	135
Az iparmágnások és ami mögöttük van	146
Földi és égi leviatánok olimpiásza.....	184
New York zsebe és gyomra.....	202
Amíg a bevándorló eljut egy dollárig	229
Függelék az Amerikai Egyesült Államok törté- netének fontosabb eseményeiről.....	244